

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı

KLAROS VE DELPHOİ BİLİCİLİK MERKEZLERİNDEKİ KEHANET
PERSONELİ VE OBJELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan:
Sena YILMAZ

Danışman:
Prof. Dr. Nuran ŞAHİN

İZMİR – 2013

YEMİN BELGESİ

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne sunduğum "*Klaros ve Delphoi Bilicilik Merkezlerindeki Kehanet Personeli ve Objeleri*" adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Sena YILMAZ

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS

TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : SENA YILMAZ

Numarası : 92100005075

Anabilim Dalı :

Tez Başlığı (Türkçe) : "Klaros ve Delphoi Bilicilik Merkezleri'ndeki Kehanet Personeli ve Objeleri"

Tez Başlığı (İngilizce) : "The Objects and The Personel Of the Oracle in the Center of Prophecy in Claros and Delphoi"

Tez Savunma Tarihi : 19.07.2013

Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık:

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Nuran ŞAHİN

Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme

İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. Lale DOĞER

Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme

İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Yrd. Doç. Dr. Aytekin ERDOĞAN

Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme

İmza :

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle

Oy çokluğuyla

Başarılıdır

Düzeltilmelidir

Başarısızdır

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.
- Tezli yüksek lisans programlarında düzeltme alan öğrencinin 3 (üç) ay içerisinde yeniden savunmaya girmesi zorunludur.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Apollon Klarios Bilicilik Merkezi ile Delphoi Apollon Bilicilik Merkezi'nin kehanet objeleri ve kehanet personeli açısından benzerlikleri ile farklılıklarının karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Kehanet konusunda çalışma isteğimi onaylayan, tezim sırasında bana her zaman vakit ayıran ve yol gösteren Hocam Sayın Prof. Dr. Nuran Şahin'e sonsuz teşekkür ederim.

Ayrıca, kaynaklara ve antik yazarlara ulaşmamda yardım ve desteklerini gördüğüm Araş. Gör. Onur Zunal'a, İstanbul Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (İFEA)'nden Ümit Sevgi Topuz'a, Çapa Sahaf Kitap'ın sahibi Fatih Başaloğlu'na, Ege Kitap & Plak'tan Boran Şentürk'e, Hikmet Karcıoğlu'na ve Alko Dijital Baskı Merkezi'ne teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	vii
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM: KEHANET YÖNTEMLERİ	3
1- Delphoi'da Kehanet Yöntemleri ve Apollon <i>Pythios</i> (Delphoilu Apollon).....	3
1.1 <i>Dendromanci</i> (Defne Yapraklarının Hışırtısıyla Kehanet).....	19
1.2 <i>Extispicine</i> ve <i>Empyromanci</i> (İç Organlara Bakılarak Kehanet).....	20
1.3 <i>Hydromanci</i> (Suyla Kehanet)	23
1.4 <i>Kleromanci</i> (Kura Yöntemiyle Kehanet).....	24
1.5 <i>Oinoscopi</i> (Kuşların Hareketlerine Göre Kehanet)	32
1.6 <i>Oniromanci</i> (Rüyaya Yatarak Kehanet)	33
1.7 <i>Ornithomanci</i> (Kuşların Uçuşlarına Bakılarak Kehanet)	34
1.8 <i>Rhabdomanci</i> (Çubuklarla Kehanet)	39
1.9 Trans Durumunda Yorumlama	39
1.10 <i>Ventriloquie</i> (Karından Konuşma Kehaneti)	40
2- Klaros'ta Kehanet Yöntemleri ve Apollon Klarios.....	42
2.1. <i>Hydromanci</i> (Suyla Kehanet)	58
II. BÖLÜM: KEHANET PERSONELİ	62
1- Delphoi'da Kehanet Personeli	62
1.1 Kahineler ve Kahinler (<i>Prophetes</i>).....	62
1.1.1 Pythia	68
1.2 Rahibe	106
1.3 Rahip.....	108
1.4 <i>Hosioi</i>	109
1.5 Diğer Kişiler	110
2- Klaros'ta Kehanet Personeli.....	111
2.1 Kahineler ve Kahinler (<i>Prophetes</i>).....	112
2.2 Rahip (<i>Hiereus</i>).....	125

İÇİNDEKİLER (devam)

	<u>Sayfa</u>
2.3 Kehanete Başkanlık Eden (<i>Khresmologos</i>)	126
2.4 Kehanet Yorumcusu (<i>Thespiodos</i>)	127
2.5 Sekreter (<i>Graphikos</i>)	129
2.6 Tapınağın Anahtarını Taşıyan Kişi (<i>Kleidophoros</i>)	130
2.7 Yazman (<i>Grammateus</i>).....	130
2.8 Sepet Taşıyıcı (<i>Kanephoros</i>)	131
III. BÖLÜM: KEHANET OBJELERİ	132
1- Delphoi'da Kehanet Objeleri	132
1.1 Aşık Kemiği (<i>Astragalos</i>)	132
1.2 Bakla	132
1.3 <i>Daphne</i> (Defne).....	133
1.4 Gaz.....	137
1.5 Kutsal Kaynak	138
1.6 Levha	141
1.7 <i>Omphalos</i>	143
1.8 Tütsü	144
1.9 Üçayak	145
2- Klaros'ta Kehanet Objeleri	149
2.1 Aşık Kemiği (<i>Astragalos</i>)	149
2.2 <i>Daphne</i> (Defne).....	150
2.3 Kutsal Kaynak	152
2.4 <i>Omphalos</i>	156
2.5 Tütsü	157
2.6 Üçayak	157
SONUÇ	159
RESİMLER.....	174
KAYNAKÇA.....	197
ÖZGEÇMİŞ	209
ÖZET	211
ABSTRACT.....	213

KISALTMALAR

<i>AJA:</i>	<i>American Journal of Archaeology.</i>
<i>AM:</i>	<i>Athenische Mitteilungen.</i>
<i>BCH:</i>	<i>Bullétin de Correspondance Hellénique.</i>
<i>Bkz.:</i>	Bakınız.
<i>BOREAS:</i>	<i>Munstersche Beitrage zur Archaologie.</i>
<i>ç. n.:</i>	Çevirenin Notu.
<i>dn.:</i>	Dipnot.
<i>ed.:</i>	Editör.
<i>eds.:</i>	Editörler.
<i>FD:</i>	<i>Fouilles de Delphes.</i>
<i>Fr.:</i>	Fragman.
<i>IG:</i>	<i>Inscriptiones Graecae.</i>
<i>İ. Ö.:</i>	İsa'dan Önce.
<i>İ. S.:</i>	İsa'dan Sonra.
<i>JOAI:</i>	<i>Jahrshefte des Osterreichischen Archaologischen Instituts.</i>
<i>JANER:</i>	<i>Journal of Ancient Near Eastern Religions.</i>
<i>LIMC:</i>	<i>Lexicon Iconographicum Mythologiae Graecae.</i>
<i>m.:</i>	Metre.
<i>no.:</i>	Numara.
<i>PALLAS:</i>	<i>Revue d'Etudes Antiques.</i>
<i>RE:</i>	<i>Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft.</i>
<i>s. v.:</i>	Suite voir.
<i>v. b.:</i>	Ve benzeri.
<i>v. d.:</i>	Ve devamı.
<i>vs.:</i>	Vesaire.

GİRİŞ

Antik Dönem’de, bilinen, üç büyük bilicilik merkezi vardır. Bunlar Apollon Klarios Kehanet Merkezi, Delphoi Apollon Kehanet Merkezi ve Didyma Apollon Kehanet Merkezi’dir. Bu çalışmada, üç büyük kehanet merkezinden ikisi olan Apollon Klarios Kehanet Merkezi ve Delphoi Apollon Kehanet Merkezi konu alınmıştır. Çalışmanın yapılmasındaki amaç, bu iki büyük bilicilik merkezini, kehanet objeleri ve kehanet personeli bakımından incelemek, aralarındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaktır. Bu çalışma, antik yazarların kehanet merkezleriyle ilgili birçok konu hakkında kendi dönemlerinde yazmış oldukları eserlerin yanında, günümüz araştırmacılarının bu eserleri yorumlamaları ve kendi çalışmalarıyla desteklenmiştir.

Çalışmada tercih edilen yöntem, her iki kehanet merkezini de kullandıkları yöntemler, orada görevli olan personel ve bilicilik esnasında kullanılan kehanet objeleri açısından gruplandırarak incelemektir. Çalışma, temelde kehanet yöntemleri, kehanet personeli ve kehanet objeleri olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, Delphoi ve Klaros Bilicilik Merkezleri’nde uygulanan kehanet yöntemleri incelenmiştir. Bu yöntemler; *dendromanci* (defne yapraklarının hisirtisiyle kehanet), *extispicine* ve *empyromanci* (iç organlara bakarak kehanet), *hydromanci* (suyla kehanet), *kleromanci* (kura yöntemiyle kehanet), *oinoscopi* (kuşların hareketlerine göre kehanet), *oniromanci* (rüyaya yatarak kehanet), *ornithomanci* (kuşların uçuşlarına bakılarak kehanet), *rhabdomanci* (çubuklarla kehanet), trans durumunda yorumlama ve son olarak *ventriloquie* (karından konuşma kehaneti)’dir. Bu yöntemlerin tümü Delphoi Kehanet Merkezi’nde uygulanmıştır. Klaros’ta ise bugünkü bilgilerimize göre, *hydromanci* (suyla kehanet) yöntemi kullanılmıştır.

İkinci bölümde, Delphoi ve Klaros’ta görevli olan kehanet personeli ayrı ayrı irdelenmiştir. Delphoi Kehanet Merkezi’nde öne çıkan görevliler; kahineler – kahinler (*prophetes*), ki bunların arasında en öne çıkan kimlik Pythia’dır, rahip - rahibe, *hosioi* ve diğer kişiler bulunmaktadır. Klaros Kehanet Merkezi’nde ise kahineler – kahinler (*prophetes*), rahip (*hierous*), kehanete başkanlık eden kişi (*khresmologos*), kehanet yorumcusu (*thespiodos*), sekreter (*graphikos*), tapınağın anahtarını taşıyan kişi (*kleidophoros*), yazman (*grammateus*) ve sepet taşıyıcı (*kanephoros*)’dır.

Üçüncü bölümde, her iki bilicilik merkezinde de kullanılan kehanet objeleri değerlendirilmiştir. Bunlar arasında, Delphoi'da, aşık kemiği (*astragalos*), bakla, defne, gaz, kutsal kaynak, levha, *omphalos*, tütsü ve üçayak vardır. Klaros'ta ise, aşık kemiği (*astragalos*), defne, kutsal kaynak, *omphalos*, tütsü ve üçayak bulunmaktadır.

Sonuç bölümünde, Klaros ve Delphoi Kehanet Merkezleri'nden hangisinin daha erken dönemde kullanılmaya başlandığı, kehanet yaparken kullandıkları yöntemler arasında benzerlikler ve farklılıklar olup olmadığı, bilicilik sırasında görevli olan personelin Klaros'ta mı yoksa Delphoi'da mı çeşitlilik gösterdiği, bunun kehanet ritüeline katkısının olup olmadığı ve bu bağlamda kullanılan objelerin kehanet seremonisindeki yeri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

I. BÖLÜM: KEHANET YÖNTEMLERİ

1- Delphoi'da Kehanet Yöntemleri ve Apollon *Pythios* (Delphoılı Apollon)

Eski Yunan toplumunda insanlarla tanrılar arasında iletişim kurma yöntemlerinden biri, kehanettir¹.

A. M. Mansel'e göre, dindarlığın artmasının doğal bir sonucu olarak, tanrıların kahinlik gücüne olan inanç da artmıştır. Kahin tanrı olarak en çok Delphoi Apollonu ün kazanmış, zamanla tüm Yunan dünyası için bir çeşit otorite haline gelmiştir. Yalnız resmi işler için değil, özel işler için de bu tanrıya başvurmak gelenek olmuştur. Fakat, Delphoılı kahin tanrının ünü, yalnız Yunan dünyası ile sınırlı değildir².

P. Levi'ye göre, bizim "ilkel" dediğimiz toplumlarda bilicilik merkezlerinin önemi, onların dinlerinden, toplumsal yapılarından, birikimlerinden ve varlıklarından ayrılamaz. Bilicilik merkezleri, sağlık ve hastalık, barış ve savaş, koloni kurma ve göç etme, suç ve ceza konularındaki insanlara ait birçok kararları yönetir. Bilicilik merkezi niteliğindeki kutsal alanlar, gösterişli bir sununun veya bir tapınak yapmanın, kişisel ölümsüzlüğe veya bir şehrin ününü sonsuza kadar güvence altına almaya yaklaştıracığı, çok büyük uluslararası prestiji olan yerlerdi³.

Yine P. Levi'ye göre, Delphoi, eski bir Myken yerleşimi üzerinde çobanlara ait bir kutsal yerdir. İ. Ö. 8. yüzyılda, etkileyici bir su pınarının, dik yarıların altında, Parnassos Dağı'nın alt kayalıklarından çağladığı yerde gelişmiştir⁴.

Yunanlılar'ın büyük bilicilik merkezi niteliğindeki kutsal yerleri, başlangıçta çok küçüktü, genellikle koşulları zor bir arazide hizmet verdikleri halk, birçok durumda olasılıkla sürülerini uzak mesafelerde dolaştıran çobanlardı. Dodona ve Ptoion gibi, Delphoi da aslında çobanların dağdaki bir kutsal yeriydi. Daha başkaları da vardı. Onlara sorulan sorulara tanrıların verdikleri cevaplarla ilgili eski kayıtlar, içinden çıkılmaz biçimde halk masalları ve her tür şişirilmiş hikayelerle karışmıştı. Muhtemelen kehanet gücü, bizim düşündüğümüzden daha az dramatikti. Yine de

¹ Vernant – Naquet 2012, 424.

² Mansel 1999, 216.

³ Levi 1987, 78.

⁴ Levi 1987, 73.

bunlar, kutsal yerlerdi, Yunanlılar'ın birliğinin temel simgeleri idi. Uluslararası şenlikler eskiden beri varolan bilicilik merkezi niteliğindeki kutsal yerlerde gelişmişti⁵.

Korint Körfezi'nin kuzey kıyısında, denizden biraz içeride bulunan Delphoi Bilicilik Merkezi'nin (Res. 1), Parnassos yarlarının altında, bir kayalık dağ çıkıntısındaki dik bayırda, oldukça küçük bir tapınağı vardı. Dağ yamacındaki iki su kaynağının çıktığı yerde gelişmişti. Aynı kaynakları Mykenliler de biliyorlardı; ama Delphoi'da sürekli yerleşilememişti⁶.

S. Eyüboğlu ve A. Erhat'a göre, Parnassos'un yamacında bir vadide Delphoi Kutsal Merkezi'nde Hellen veya barbar, tüm antik dünyanın kutlu gördüğü bir Apollon Tapınağı vardır⁷ (Res. 2). Parnassos Dağı; eteğinde eski adıyla Pytho⁸, sonradan Delphoi diye anılacak olan Apollon'a adanmış kutsal alanın bulunduğu dağdır⁹ (Res. 3)

Tanrıların ahlak prensiplerinin ve hakkın koruyucusu olduğu görüşünü en açık olarak Apollon'da buluyoruz¹⁰.

R. Graves'e göre, Apollon, doğduğu yer olan Delos'tan ayrılarak, annesinin (Leto) amansız düşmanı, Python'u öldürmek için doğruca canavarın gizlendiği Parnassos Dağı'na geldi ve onu, yayından çıkan oklarla ağır yaraladı. Python, eski dişi canavar Delphyne'nin adının verildiği bir kutsal alan olan Delphoi'daki Toprak Ana'nın Tapınağı'na sığındı; ancak Apollon onu takip ederek, kutsal yarığın yanında öldürdü¹¹. Apollon, Delphoi'da, hiç şüphesiz pek eski bir yeraltı ejderi olan Python'u öldürmüş ve onun yerini almıştır¹². A. M. Mansel'e göre, Apollon, Python'u öldürmesi nedeniyle cezalandırılır. Bu nedenle Delphoi'daki Tapınağı'nda tanrı, kendilerini kanla lekelemiş olanlara elini uzatmakta, bunların pişmanlık getirip kendi vicdanları ve toplumla uzlaşmalarını kolaylaştırmaktaydı¹³.

G. Thomson'a göre, Apollon, Parnassos Dağı'nın eteğine indiğinde kendini "Zeus'un oğlu" ilan eder. Delphoi'da Apollon'un anası ve kızkardeşi söylenceden de, kuttörenden de çıktılar. Denilebilir ki Delphoilu Apollon, kendini yaratmış olan toplumsal değişikliklerin eksiksiz bir yansımasıdır. Ephesos'ta tanrılık anadan kıza

⁵ Levi 1987, 78.

⁶ Levi 1987, 76.

⁷ Bonnard 2004, 179.

⁸ Pytho: Delphoi'un başka bir ismi.

⁹ Eyüboğlu - Erhat 1977, 212.

¹⁰ Mansel 1999, 216.

¹¹ Graves, 2004, 83.

¹² Mansel 1999, 137.

¹³ Mansel 1999, 216.

geçerdi, Klaros'ta ve Delos'ta ise anadan oğula. Delphoi'da ana da, kız da, ellerini eteklerini çektiler bu işten; Oğlu, Yüce Babasının yetkisiyle donatılmış olarak bıraktılar¹⁴.

Yine *Homeros İlahileri*'nin Delphoilu Apollon'a *hymnos* bölümünde, Apollon'un, Delphoi'daki Kehanet Merkezi'ni nasıl kurduğu ve tapınağın kimler tarafından inşa edildiği anlatılmaktadır:

*“Buradan dosdoğru yürüdüün dağın tepesine ve
Geldin karla kaplı Parnassos'un yamacındaki Krisa'ya¹⁵,
Batı rüzgarlarının dört ay boyunca estiği tepenin yukarisından
Sarkan kayanın altında ağaçlıklı bir vadi
Uzanmıştı. Tanrı Phoibos Apollon niyet etti burada
Kurmaya dillere destan tapınağını ve şöyle dedi:
“Burada kurmayı düşünüyorum güzel tapınağımı
İnsanlara kehanet hizmeti versin diye, ki onlar bana daima
Getirecekler buraya kusursuz, yüzlük kurbanları,
Gelecekler hem bereketli Peloponnessos'tan,
Hem Europa'dan hem de dalgaların yıkıldığı adalardan,
Geleceği öğrenmek isteyenler. Onlara doğru ve güvenilir vargımı¹⁶
Bildireceğim güzel tapınağımda”.*
*Böyle konuştu Phoibos Apollon ve attı temellerini
Tapınağının geniş ve alabildiğine uzun tutarak. Sonra temellerin üzerine
Taştan eşiği koydu Trophonios¹⁷ ve Agamedes¹⁸,
Ölümsüz tanrıların sevdiği Erginosoğulları¹⁹.
Sayısız insanoğlu soyu inşa etti tapınağı
İşlenmiş taşlardan, sonsuza kadar dillere destan olsun diye”.*²⁰

¹⁴ Thomson 1983, 324.

¹⁵ Krisa: Boiotia Bölgesi'nde bir kent. Bkz. *Homeros İlahileri*, 42, dn. 99.

¹⁶ Vargı: Varılan sonuç.

¹⁷ Trophonios: Aralarında Delphoi'daki söz konusu bu tapınağın da bulunduğu birçok ünlü yapının mimarı olan Boiotia, Lebadealı ünlü bir kahraman. Bkz. *Homeros İlahileri*, 43, dn. 101.

¹⁸ Agamedes: Arkas'ın torunun oğlu olan Agamedes, Trophonios ile birlikte birçok ünlü yapının mimarı olan bir kahramandır. Bkz. *Homeros İlahileri*, 43, dn. 102.

¹⁹ Erginos: Boiotia Bölgesi'nde Orkhomenoslu Minyailerin (Minyaslılar'ın) kralı, Agamedes ve Trophinos'un babası (Bkz. *Homeros İlahileri*, 43, dn. 103).

²⁰ *Homeros İlahileri*, 43, 281 – 299.

Homeros İlahileri'nin Delphoili Apollon'a *hymnos* bölümünde, Apollon'un Delphoi'da Kehanet Merkezi kurmasıyla ilgili olarak şu satırlar yer almaktadır:

“...Ya da ilkin insanlara kehanet ocağı kurmak için

Yeryüzünü nasıl dolaştığını mı anlatayım? Ey hedefi vuran Apollon!”²¹

T. H. Carpenter'a göre, Apollon'un daha bebekken (Res. 4) Python'u öldürdüğü sahne 6. yüzyılın ikinci çeyreğine tarihlenen, birbiriyle bağlantısı kesin olan siyah figürlü bir Attika *lekythos* grubuna konu edilmiştir. Bu gruptan bir vazanın üzerinde genç Apollon üçayaklı kazanın yanında duran bir *omphalosun* üzerinde oturmakta ve önünde yer alan sevimli ejderi oku ile öldürmeye hazırlanmaktadır. *Omphalos* (üstü yuvarlatılmış toprak yığını) da, üçayaklı kazan da, oradaki kutsal alanla ilintili olup konunun geçtiği yerin Delphoi olduğunu kesinleştirir²² (Res. 5).

2008 yılında G. Rougemont'un belirttiğine göre, Delphoi'da tapınakta ya da *adytonda* ne üçayağın ne *omphalosun* ne de defne ağacının olduğuna dair hiçbir ize rastlanmamıştır²³.

Bazı büyük tanrılarda, kahinlik gücü olduğu inancı, Yunan dünyasında sürekli olarak varolmuştur. Bu inancın pek eski olduğu ve kahinlik niteliğini taşıyan yeraltı kahraman, yarı tanrı ve tanrılara Ege'de tarih öncesi çağlarından beri tapıldığı anlaşılıyor. Yunanlılar'ın en büyük kehanet tanrısı Apollon olmuştur. Bu tanrının Delphoi'daki Tapınağı, Homeros zamanında da bir kahinlik ocağı olarak büyük bir üne sahipti²⁴ (Res. 6).

Gün ışığı tanrısı Apollon'un öyle keskin bir bakışı vardır ki, geleceği görür ve bildirir²⁵. Apollon aydınlık tanrısı olduğundan her yere girmekte, her şeyi görüp öğrenmekte, bu yüzden kahinlik niteliğini de kazanmış bulunmaktadır²⁶. Apollon hem kehanet tanrısı hem de yorumcu tanrıdır²⁷.

Lukianos'un bize tanıttığı Apollon, bilicilik çalışmasına boğulmuş bir Apollon'dur²⁸.

Lukianos der ki:

²¹ *Homeros İlahileri*, Delphoili Apollon'a *Hymnos*, 40, 214 – 215.

²² Carpenter 2002, 72.

²³ Rougemont 2008, 174.

²⁴ Mansel 1999, 143 – 145.

²⁵ Bonnard 2004, 179.

²⁶ Mansel 1999, 137.

²⁷ Vernant – Naquet 2012, 351.

²⁸ Roux 1976, 71.

“Apollon’un kaderine soluk aldırmayan bir uğraşı düştü”.²⁹

Oysa yine Lukianos, Apollon ile ilgili olarak şu satırları da yazmıştır:

“Gelelim Apollon’a. Ben her şeyi bilirim diye kuruluyor! Kithara çalarmış, hekimlik edermiş, geleceği bildirirmiş, biri Delos’ta, biri Klaros’ta, üçüncüsü de Didyma’da üç dükkan açtı. Gelip danışanlara manası anlaşılmaz, iki yana da çekilir cevaplar verip hepsini aldatıyor, sözü açıkça söylemediğinden, yanılma da kendisi için bir çekince yok. Ticaretin yolunu bulmuş, zenginleşiyor. Onun düzenlerine kandan az mı budala var? Ama akli başında olanlar, onun çoğu yalan söylediğini biliyor. Hani falcılığın da diyecek yok!”³⁰

G. E. Bean’e göre, gerçekten de kehanet dili çoğu kez abartılıdır³¹.

Apollon’un bilicilik merkezlerinin, en azından anakara Yunanistan’dakilerin en zengin ve büyüğü Delphoi’daki Apollon Kehanet Merkezi’ydi³².

Bir zamanlar Yunanlılar, dünyanın merkezinin tam olarak Delos değil, Delphoi olduğuna inanmışlardı³³.

P. Levi’ye göre, Delphoi Kutsal Alanı, Yunan tarihinde önemli bir rol oynamıştı ve birçok büyük tarihsel anıt kalıntıları orada hala görülebilir³⁴. (Res. 7)

Yine P. Levi’ye göre, Delphoi Kehanet Merkezi, Geç Arkaik Dönem’de hızla önem kazanmıştır. Yunan şehirleri koloni kurma seferleri için tanrıya kehanet başvurusunda bulunuyorlardı³⁵.

Delphoi’daki Apollon tapımı, tarihsel dönemde bütün ötekilere baskın çıkacak kadar etkili bir duruma gelmişti, ama Delphoi’da bile Apollon Tapınağı’nın ilk bakıcılarının Girit’ten gelen yabancılar olduğu anımsanmaktaydı. Eğer Apollon, Delphoi’a, Girit’ten gelmişse, Girit’e de, Anadolu’dan geldiğini söyleyebiliriz³⁶.

Homeros İlahileri’nin Delphoili Apollon’a *hymnos* bölümünde, Apollon’un Delphoi’a gidişiyile ilgili olarak şu satırlar yer almaktadır:

“...Ünlü Leto’nun oğlu çalarak gider

Oyuk lirini Pytho’nun kayalıklarına doğru

²⁹ Lukianos, *Bis Accusatus*, I (Bkz. Roux 1976, 71).

³⁰ Lukianos, *Seçme Yazılar I – II – III*, XVI.

³¹ Bean 1992, 236.

³² Levi 1987, 73.

³³ Levi 1987, 73.

³⁴ Levi 1987, 73.

³⁵ Levi 1987, 76.

³⁶ Thomson 1983, 324.

*Asla eskimeyen mis kokulu elbiseler giyinerek”.*³⁷

Apollon kahin olarak tüm Yunan dünyasında ün kazanmıştır³⁸.

Lukianos’un bir pasajında bu durum açıkça görülür:

*“Apollon’un Delphoi’da olması gerekiyordu, aynı zamanda hemen ardından Kolophon’a (Klaros) koşuyordu, oradan Xanthos’a geçiyordu ve yeniden Delos’a ya da Brankhos’lara (Didyma) koşuyordu”.*³⁹

Lukianos, şöyle devam eder:

*“Tek kelimeyle o (Apollon) her yerde kahin tanrıydı ve kahinesi kutsal suyu içtikten, defneyi çiğnedikten ve üçayağı titrettikten sonra, Apollon, kahineye görünüyordu. Görüldüğü anda hemen anında her şeyin sessizliğe bürünmesi gerekiyordu ki tanrı, kahinlik hünerini uygulatabilsin”.*⁴⁰

Uzağa bir grup yollamadan önce en sık danışılan tanrı, Yunanistan’ın orta kesimlerinde, dağların arasında, eşsiz bir manzaraya sahip Delphoi Tapınağı’nda yaşayan Apollon’du⁴¹.

Eusebios, Delphoi Kutsal Alanı, Apollon Klarios, Apollon Pythios ve Dodona Tanrısı Zeus hakkında aşağıdaki satırları yazmıştır:

*“Tüm Yunanlıların başından beri şölenler, bayramlar yaptıkları Delphoi Kutsal Alanı’nı nerede bulacaksın? Sana göre Apollon Klarios, Apollon Pythios nerede? ya da Dodona tanrısı nerede?”.*⁴²

Delphoi Tapınağı, ziyarete gelen ricacıların sorularına Apollon’un yanıtını aktaran kadın kahin Pythia’ya ev sahipliği yaptığı için uluslararası ün kazanmaya başlamıştı⁴³.

Delphoi kahini, yılın dokuz ayı boyunca belirli günlerde çalışmakta ve hizmeti öylesine çok talep görmekteydi ki, tapınağı yönetenler, en cömert bağışçıları sıranın başına alarak ödüllendirmekteydi. Delphoi’un ziyaretçilerinin büyük çoğunluğu, kahine, evlilik ve çocuk sahibi olma gibi kişisel sorunlarını danışırlardı. Bir sömürge kurmayı umut eden Yunanlılar’ın Delphoi’daki Apollon’un onayını almak zorunda olduklarını

³⁷ Homeros *İlahileri*, Delphoiliu Apollon’a *Hymnos*, 39, 182 – 184.

³⁸ Mansel 1999, 215.

³⁹ Lukianos, *Bis Accusatus*, 1 (Bkz. Talamo 2003, 232 – 233). Bu pasajın tercümesi Prof. Dr. Nuran Şahin tarafından yapılmıştır.

⁴⁰ Lukianos, *Bis Accusatus*, 1 (Bkz. Amandry 1950, 31, 253).

⁴¹ Martin 2012, 114 – 115.

⁴² Eusebios, *Préparation Evangélique* 4, 2, 8 (Bkz. Tanrıver 2009, 556; Talamo 2003, 238).

⁴³ Martin 2012, 114 – 115.

hissetmeleri, kahine İ. Ö. 700'ler kadar erken bir tarihte büyük saygı gösterildiğini kanıtlamaktadır. Bu ün, kahinin gelecek yüzyıllar boyunca Yunanistan'da uluslararası ilişkilerde önemli bir güç olarak kalmasını sağladı⁴⁴.

A. Bonnard'a göre, Delphoi Kehanet Merkezi'nde Tanrı Apollon, bilici kadına (Pythia'ya) ilham verir, rahipler de Pythia'nın uğultulu konuşmasını vahiy olarak yorumlardı. Apollon'un, bireylere olduğu kadar, siteler için de gerekli olan en iyi şeyi bildiğine inanılırdı. Onun tapınağına, ona inanan binlerce insan doluşurdu. Çoğu durumda, öğütleri eşsizdi. Sorun, denizlerin ötesinde yeni bir site kurmaksa, tanrı göç edilen uzak ülkenin en uygun yerini ve zenginliklerini bildirir (kuşkusuz, vahiyleri yansıtan rahipler, bu bilinmedik ülkeler hakkında kendilerine başvuran kişilerden bazı yollarla bilgilenmişlerdi). Delphoi böylece, bütün dünyadan gelen göz kamaştırıcı hazinelerle dolup taşmaktaydı. Tanrının vahiyleri bazen aldattıydı: bunlara uymak isteyenleri kaçınılmaz olarak yanlışa sürüklüyorlardı. Tanrının, ilahi mutlak güç ve kutsal özgürlüğün, her zaman ölümlülerin iradesine baskın olabileceğini göstermek istediğine inanılıyordu⁴⁵.

G. Roux'ya göre, Delphoi'un yüzyıllar boyu ünlü olan *adytonuna* gelince, kehanetin yapıldığı bölüm olan bu mekanda, törenin gizliliğini zorunlu kılan hiçbir dini yasa yoktu. Eski yazarlar ondan serbestçe söz ettiler, ressamlar vazolarında resmettiler. Fakat, büyük bir zorlukla karşılaşyoruz: Bu dindışılığı, Eleusis'in *myster*lerinden ayıran, ceza olarak ölüme hükmeden yasadan daha ciddi bir engel: Tapınağın içerisi öyle tahrip edilmiş ki, insanın "*adytondan eser kalmamış*" diyese geliyor. İşin garibi, yıkımdan kurtulan az buçuk şeyler karşısında bilgimiz değil, şaşkınlığımız çoğalıyor. Sanki, Tanrı Apollon sadece kalıntıları koruyup, arkeologları şaşırtmaktan zevk almış gibi. Bu kalıntılar da, metinlerden edindiğimiz bilgilerle çelişiyor ve Herodotos, Euripides, Diodoros, Strabon, Plutarkhos, Pausanias ve Hristiyanlık savunucularının eleştirilerinin bize verdiği anlaşılır bilgileri karıştırır gibi görünüyor. Tapınakta kazı çalışmaları yapıncaya kadar, az önce adı geçen yazarlar, kehanet yerini (*adyton, manteion, chresteion*) çok açık değilse de tutarlı bir biçimde betimliyorlardı. Buraya, Pythia, Apollon rahipleri ve danışanlardan başka kimse giremezdi. Girmeden önce de,

⁴⁴ Martin 2012, 114 – 115.

⁴⁵ Bonnard 2004, 179.

geleneklerin gerektirdiği arınma ritüellerini uygulamış olmak gerekiyordu⁴⁶. Bu *adyton*, Pausanias'ın dediğine göre, “*Tapınağın en derin yerinde*” bulunurdu. Lykophron ve Strabon'un, ondan bir “karanlık mağara” olarak söz etmesi, Pindaros, Herodotos ve Plutarkhos'un *manteiona* “*inildiğini*” söylemesi üzerine herkes, Ephesos yakınlarındaki Klaros Apollon Kehanet Merkezi'nde tapınağın altında bulunan nefis tonozlu bir yeraltı yerleşimi hayal ediyordu⁴⁷. G. Rougemont'a göre, Plutarkhos, uzun yıllar boyunca Delphoi Apollonu'nda rahiplik görevi yapmıştır⁴⁸. Giriş bölümünün tabanında, bilicilik üçayağının ayakları arasında açık ağızlı bir çukur vardı. Bu çukurdan, toprağın derinliklerinden gelen bir esin buharı yayılırdı. Bu, bazen, nefis kokulu, bazen de Tanrı Apollon'un kehanetinden memnun olmadığı durumlarda ölüm getirecek derecede zararlı olabilen, meşhur Delphoi “*pneuma*”sıdır. Sarıp sarmalanmış ve bu yayımlara bürünmüş olan Pythia, üçayağın üzerinde bilincini yitirmiş olarak otururdu. Zira, Tanrı Apollon ona sahiptir. Saçları dağınık, gözleri kaymış ve ağzında köpükler vardır. Birbiriyle ilişkisi olmayan sesler çıkarmaktadır. Rahip, bu sesleri yazarak anlaşılır şekle sokar ve danışana yanıt olarak aktarır. Gözümüzde canlandırabildiğimiz kadarıyla, Delphoi kazılarına kadar, eski yazarlardan, özellikle Lukanos'un yüz kadar dizesinden anlaşıldığı kadarıyla *adyton*daki bir danışmanın teatral ve dramatik tablosu böyleydi. Lukanos'un Delphoi hakkındaki şiirleri, ozanın biraz fazla defne yaprağı çiğnediği bir günde yazdığı şeklinde eleştirilmiştir⁴⁹.

Delphoi Kehanet Merkezi, antik dünyanın *Esin Tepesi* sayılır, buraya hem Yunanlılar hem Barbarlar akın ederlerdi. Delphoi, Yunan politikasında önemli rol oynamış ve kehanetleri çoğu zaman parayla satın alınan “ısmarlama kehanetler” olmuştur⁵⁰. Bu ısmarlama kehanetlere en güzel örnek, Herodotos'ta görülür. Bu konu, “Delphoi'da Kehanet Personeli” Bölümü'nün “Rahibe” alt başlığında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

⁴⁶ Kadınlar şahsen Tanrı'ya danışmak amacıyla *adytona* inebilirler miydi? Apollon'un rahibi olan Plutarkhos, bu duruma “hayır” diyor ve bu yasağı Delphoi'un dikkate değer bir ritüel özelliği gibi gösteriyor. Euripides'in bu konuya hiç el atmaması şaşırtıcıdır. Euripides, *İon* adlı eserinin 226 – 229 satırları arasında yazan bilgilerden, rahibin, genç Atinalı bayanlara bilgi vermediği anlaşılıyor. Bazı yazarlara göre, kadınlar, sorularını bir aracı yardımıyla sorarlardı. P. Amandry'ye göre, Euripides dönemi ile Plutarkhos dönemi arasında, kehanet düzeninde değişiklikler oldu Bkz. Roux 1976, 91 – 92, dn. 1.

⁴⁷ Robert 1967, 309; Roux 1976, 92.

⁴⁸ Rougemont 2008, 175.

⁴⁹ Roux 1976, 92 – 93; Amandry 1950, 19 – 24.

⁵⁰ Herodotos, ç.n. 16.

P. Amandry'e göre; Apollon'un kahin tanrılığı her konuda kehaneti içeriyordu. Acil kehanet başvurusu için, kehanet merkezlerine koşan kişilere karşı Apollon kulaklarını tıkıyor ve önceliği kendisi belirliyordu⁵¹.

Yine P. Amandry'e göre, kehanet başvuruları *bysios* ayının 7. günü yapılırdı. Bugün, Apollon'un doğum günüdür. Kış aylarında *Hyperborea* ülkesine gider ve bugün ortaya çıkardı. Plutarkhos'un kaynakları, yıllık danışmadan aylık danışmaya ne zaman geçildiğini belirtmiyorlar. Tüm yorumcular bir konuda anlaşılıyorlar: kahine birçok kez danışılmıştır⁵².

G. Roux'ya göre, tanrının varlığında yapılan dokuz danışma arasında en görkemli olanı ve en elverişlisi, gelenek gereği tanrının doğum günü *Bysios* ayının 7. Günü yapılandı (belki de bu danışma, her ayın 7'sinde yapılırdı, çok kalabalık olduğu durumda, birkaç gün uzatılırdı)⁵³.

Plutarkhos Dönemi'nde bu konuyla ilişkili kanıtlar çok açıktır. Başvurular ayda bir kez olasılıkla da ayın 7. günü yapılıyordu⁵⁴.

Bu konuyla ilgili olarak bize bilgi sunan tek kişi Plutarkhos'tur. Plutarkhos der ki:

“Kahin danışması bu ay (=bysios) olurdu. Bu ayın 7. günü tanrının doğum günü olarak kabul edilir; buna “Polyphthoos” denirdi. Bu adı almasının nedeni, çok kurabiye, çörek pişirilmesinden kaynaklanmıyor, aksine bu günde çok sayıda başvurunun yapılıp, yanıtların fazla olmasından kaynaklanıyor. Kehanet için başvuranlara, aylık başvuru seansları yapılması işlemleri geç dönemde başlamıştır. Daha önceleri bu seanslar yılda bir kez yapılırdı. Kallisthenes ve Anaksandrides'in bize aktardığına göre Pythia bugün de tanrının buyruklarını bildiren kişiydi (kahine)”.⁵⁵

Plutarkhos devam eder:

“Sadece ayda bir kez tanrıyı ölümlünün yani Pythia'nın vücuduna hapsedmek yeterli değildi”.⁵⁶

Tapınağın girişinde, danışma günlerinde öyle bir kalabalık oluşuyordu ki, kutsal alanın güzel mevsimlerinde Delphoiler iki Pythia görevlendirmek zorunda

⁵¹ Amandry 1950, 31.

⁵² Amandry 1950, 82, dn. 5.

⁵³ Roux 1976, 73 – 74.

⁵⁴ Amandry 1950, 81, dn. 3.

⁵⁵ Plutarkhos, *Quaestiones Graecae*, IX (292 E – F); Bkz. Amandry 1950, 81, 249.

⁵⁶ Plutarkhos, *De Pythiae Oraculis*, VIII (398 A); Amandry 1950, 81, 250.

kalıyorlardı. Bu Pythialar'ın ayrıca birer de yedeği vardı. Hepsi de bu yanılmaz kahinin cevabını almak arzusunda olan bu danışanları, Tanrı huzuruna almada hangi düzen uygulanmalıydı? Thesselia'daki Koropaios Apollon Kutsal Alanı'nda girişte görevli bir rahip, danışanlar geldikçe, öncelikli ya da sıradan olmaları durumuna göre, onları iki ayrı listeye kaydediyordu. Danışmalar, listelerdeki sıraya göre yapılıyordu. Tüm Hellen dünyasının kutsal alanı olan Delphoi'da uygulama daha karmaşıktı. Kahinin sorgulanması, bir protokol dahilinde yapılıyordu. Bu protokol, tanınan bazı ayrıcalıklara, kuradaki duruma göre şekillendiriliyordu⁵⁷.

Bekleme kuyruklarını azaltmak, Pythia'nın yorucu işini kolaylaştırmak isteyen bazı gruplar, içlerinden birini temsilci olarak görevlendirirdi. Temsilcinin görevi, danışmanın hazırlık ritüellerini yerine getirmek, kahine grup adına soru sormaktı. Soru, her bireyin özel hayatıyla da ilgili olabilir, grupla ilgili de olabilirdi⁵⁸.

Her danışan, *pelanos* denen danışma ücretini ödemek zorundaydı. Önceleri, bu kelimenin anlamı, mal ve eşya ile yapılan kurban anlamına geliyordu. Bunlar bazen, hamur işleri, pastalar (*popana*), ay çörekleri (*selenai*: aylar anlamına gelir), ve *phtoïs* denen galetalardı. Bunlar *Bysios* ayının 7. günü hazırlanırdı⁵⁹.

Euripides de bu türden bir adağa dikkat çekiyor:

“Eğer tapınağın girişinde “*pelanos*” sunduysanız, tapınağın sunaklar bölmesine giriniz”.⁶⁰

Pelanos ödenmesi, kehanet merkezine sunmak üzere kurban satın alma, danışma olayının tüm harcamaları anlamına gelmezdi⁶¹.

Her aile, fırına “*phtoïs*” denen kutsal galetasını koyardı. “Galetalar Bayramı ” denilen bu bayrama “*polyphthoos*” denmesi, her ne kadar Plutarkhos itiraz etse de, buradan gelir. Kahine danışmak isteyenler, bu galetaları, giriş adağı (*pelanos*) olarak sunarlardı. G. Roux'ya göre, ilkbahar çiçeklerinin coşkusuyla (şubat ayında Delphoi çiçeklerle kaplıdır) üç aylık yokluğundan sonra *Hyperborea*'dan dönen Apollon, ilkbaharda mekanına yerleşirdi. Bu yeni yokluk, gözden kayboluş, onun gücünü tazelemiş olurdu. O andan itibaren, Pythia'ya vahiy gönderme gücü pekişirdi. İsteddiği gün tanrıya danışma özgürlüğü olanlar, bugünü tercih ederlerdi. Bu nedenle de

⁵⁷ Roux 1976, 75 – 76.

⁵⁸ Roux 1976, 73 – 74.

⁵⁹ Roux 1976, 80.

⁶⁰ Euripides, *İon*, 226 – 227; Roux 1976, 80.

⁶¹ Roux 1976, 85.

tapınağın kapısında yığılma olurdu. Mal olarak yapılan kurban, zaman içerisinde parayla ödenen bir vergiye dönüştü. *Pelanos* deyimini kaybolmadı. Argos'taki Apollon Pytheus kahinleri, kehanet odasına, “*pelanos*”ları toplamak için kilitlenebilir bir sadaka kutusu yerleştirdiler. Benzer bir kutu, Delphoi'da da mutlaka vardı. Tarife, danışmanın türüne ve danışanların geldiği yöreye göre değişirdi. Konusu devlet işleri olan bir danışma, tek bir bireyin özel konular için yaptığı danışmadan daha pahalıydı. Delphoilular, bazı tanıdıklarına da dost indirimi yaparlardı. Seyrek de olsa “*pelanos*”tan muaf tutuluyorlardı. İ. Ö. 4. yüzyıl başlarındaki bir yazıtta Lykia sahilinde bir liman şehri olan Phaselis için şöyle yazar⁶²:

“*Delphoilular'a, şu tarifeye göre pelanos ödenecektir: kamusal işler için yedi drakhmi ve iki obolos, özel işler için dört obolos*”.⁶³

Yedi *drakhmi* ve iki *obolos*, toplamda, kırk dört *obolos* yapar. Bu durumda, Phaselisliler için, özel konulardaki danışmaları, kamusal olaylı, resmi danışmalarından on bir kere daha ucuzdu. Sporades'teki küçük bir ada olan Skiathos'un sakinleri, *pelanos* dışında tüm diğer ücretlerden muafı. Skiathoslular çok özel bir tarifeden yararlanıyorlardı. Zira, bir stater iki *drakhmi* ettiğine göre, onlar Phaselisliler'in ödediğinin üçte birinden az ücret ödüyordu. *Pelanostan* gelen para, Delphoilular'a giderdi. Bu para, kültlerin masrafında kullanılırdı. Diğer masraflar arasında kurban alımları vardı. Site, bu kurbanları, olağan danışmalar sırasında tüm danışanlar adına sunardı⁶⁴.

Pelanostan muaf tutulmak çok özel bir ayrıcalıktı. Koslu ve Knidoslu Asklepiades'ler, bu kolaylıktan yararlanan nadir kişilerdi. Bu ayrıcalığı onlara, Delphoi sağlamıştı. Nedeni ise, Delphoi'yu, bu aileye bağlayan çok eski tarihi bağlardı. Gerçekten, Nebros adındaki bir Asklepiades ve oğlu Khryosos, 6. yüzyılın başlarında ilk kutsal savaş sırasında Delphoilular'la aynı safta savaşmak için geldiler. Khryosos savaşta ölünce site, onu Hipodrom'a gömdü. O günden sonra, Delphoi, bu yerde, onun onuruna kahraman kültü kutlamaya başladı. Dedelerinin gösterdiği sadakatin anısına olmak üzere, vergi vermeyen Kos ve Knidos'un Asklepiadesler'i de, ayrıca “*devlet kasasından ödenmek üzere diğer Asklepiadesler'den fazla olarak iki kurban daha alırlardı. Aldığı diğer kurbanlara ek olarak, Athena Pronaia için bir olgun kurban, Asklepios için bir*

⁶² Roux 1976, 80 – 81.

⁶³ Roux 1976, 80.

⁶⁴ Roux 1976, 80 – 81.

olgun kurban olmak üzere iki kurbana daha hakları vardı". Bu yazıtın metninden şunu anlıyoruz: Özel kolaylık olarak Asklepiadesler, kim olurlarsa olsunlar, Delphoi'dan danışmalardan önceki ön kurban sunmada gerekli olan kurbanlarını ücretsiz olarak alırlardı⁶⁵.

Aslında, tanrıya danışmaya kabul edilmek için ücreti ödemiş olmak yeterli değildi. İlk önce tanrının cevap vermeye hazır olduğundan, yani, o gün, "*hosia*" olduğundan emin olmak gerekirdi. Bu görev, doğal olarak, rahiplerin ve *Hosioi*'ın göreviydi⁶⁶.

Tanrının isteklerini göz ardı etmek tehlikelidir⁶⁷.

Bu konuda Plutarkhos, kanıt olarak, döneminde meydana gelmiş bir kazayı gösterir:

"Şehir dışından gelen bir grup, kahine danışmak amacıyla kutsal alana gelmiş. Anlatıldığına göre, kurbana ilk serpiştirmeler yapılmış, hayvan kımıldamamış, bana mısın bile dememiş. Sonra rahipler koşuştururken, onu şevke getirmek için uğraşırken, bol suda yarı boğulur bir durumda kendini bırakmış".⁶⁸

Bu uyarılara rağmen, uzaktan gelmiş olan bu elçiler kırmamışlar ve *Hosia* bildiriminde bulunmuşlar⁶⁹.

Plutarkhos anlatmaya devam eder:

"Pythia, istemeye istemeye adytona inmiş. Üçayağın üzerine daha oturur oturmaz çıkardığı boğuk ve ürpertici ses ile rahip Nikandros, oradaki danışanlar ve Hosioi kaçışmışlar. Böyle şiddetli bir krizle yere yığılan Pythia'yı tapınağın toprağında hareketsiz bir şekilde bulmuşlar, az sonra da ölmüş".⁷⁰

Tanrının neye niyetli olduğunu anlamamanın en iyi yolu, sunulan kehanet ya da danışma kurbanının hareketlerini incelemektir. Bu kurbana, *khresterion* denirdi. Bazen dana veya domuz kurban edilirse de, danışma kurbanı (*khresterion*) tercihen keçi olurdu. O zamanlarda, bugün olduğu gibi, Parnassos Dağı yamaçlarında çok keçi vardı⁷¹.

⁶⁵ Bousquet, *BCH*, 80, 1956, 588 – 589; Roux 1976, 81.

⁶⁶ Roux 1976, 81.

⁶⁷ Roux 1976, 84.

⁶⁸ Plutarkhos, *De Defectu Oracularum*, 51 (438 B); Roux 1976, 84.

⁶⁹ Roux 1976, 84.

⁷⁰ Bu olay, İ. S. 62 yılı dolaylarında gerçekleşmiştir. Plutarkhos, *De Defectu Oracularum*, 51 (438 B); Bkz. Roux 1976, 84, dn. 1

⁷¹ Roux 1976, 82.

Plutarkhos bu konuda şunları söylemiştir:

“Kurbanın üzerine yapılan serpiştirmeler ne demek? Serpiştirmeler sırasında titremediği, tüm vücuduyla ayaklarının ucuna kadar kıvıldamadığı durumlarda kehanet neden yapılmıyor? Çünkü diğer kurbanlarda olduğu gibi başını kıvıldatması yetmez. Bütün organları, birlikte sesler çıkararak irkilmeli ve debelenmeli. Bu işaretler yoksa, kehanetin gerçekleşmediği bildirilir ve Pythia’ya gidilmez”.⁷²

Hazırlık aşaması bittikten sonra, sunağın üzerinde kurban kesilir ve kurban töreleri gereğince, derisi ile beraber büyük olasılıkla tamamen yakılırdı⁷³.

Nitekim, Andros Adası’na ait bir kutsal tören alayı düzenlemesi der ki⁷⁴:

“Kurban sahibi kişi, sunduğu kurbanların üçte birinin derilerini götürebilir, yalnız, arınma ve danışma kurbanları, bu kuralın dışındadır”.⁷⁵

Bunun dışında, Delphoi ile Skiathos arasında yapılan bir anlaşmaya göre, danışanlar bilinen *pelanosun* dışında, özel danışmalarda bir *obol*, resmi danışmalarda deri parası olarak iki *obolos* ödemek zorundadırlar. Genellikle kurban derisi, kutsal alanın olurdu. Kutsal alan yönetimi bu deriyi tabakçıya satar, deriden bu şekilde yararlanmış olurdu. Eğer deri, kurban geleneklerine göre uygulanan ritüel içerisinde tamamen yanıp işe yaramaz hale gelirse, danışan kişi “*deri parası*” ödeyerek kutsal alanın zararını gidermek zorundaydı. Skiathos halkı, bu konuda, ayrıcalıklıydı, onlar sembolik bir miktar, yani bir ya da iki *obolos* öderlerdi. Atina’da ise, böyle bir durumda, Salaminler’in *genos* üyeleri kahraman Eurysakes’in rahibine, deri ve but ücreti olarak on üç *drakhmi* ödemek zorundaydılar, bu da Delphoilular’ın özel danışan bir Skiathoslu’dan aldıklarının yetmiş sekiz katı yapar⁷⁶.

İ. S. 2. yüzyılda yaşamış olan ve Pausanias’ın çağdaşı Aelius Aristides’e göre:

“Apollon, Athena’yı kehanetinin koruyucusu olmakla görevlendirdi ve kurbanların öncelikli olmasını istedi. Bu uygulama, diğer kutsal alanlarda da tanınmaktadır”.⁷⁷

Önce uygulanması gereken *prothysis* (adak), genellikle, kültü, kutsal alandaki baştanrıdan önce kutsanmış olan eski tanrı adına yapılırdı. Athena’nın Apollon’a karşı,

⁷² Plutarkhos, *De Defectu Oracularum*, 46 (435 B – C); Roux 1976, 83 – 84.

⁷³ Roux 1976, 84.

⁷⁴ Roux 1976, 84.

⁷⁵ Rougemont 1977, Cilt I, no: 7; Roux 1976, 84.

⁷⁶ Roux 1976, 84 – 85; Amandry 1950, 108 – 109.

⁷⁷ Roux 1976, 85; Amandry 1950, 101; 112, dn. 3; 210 – 211.

Delphoi'daki durumu bu şekildeydi. Buradan çıkardığımız, Aelius Aristides'in bize aktardığı bilgi, her ne kadar desteksiz ise de, olası bir durumdur⁷⁸.

G. Roux'ya göre, tanrının istediği danışman şöyle olmalıdır: *Pelanos* ödenmiş olmalı, kurban keçisi titreyerek Apollon'un cevaba hazır olduğunu bildirmiş olmalı, “*deri parçası*” denen vergiyi, gerekirse “iki bakla” vergisini alan kutsal alanda servis yapanlara ödemiş olmalı. Athena'ya kurban sunulmuş olmalı. Danışanın harcamaları bu kadarla da bitmiyor. Belki o içinden, Delphoilular'un açgözlü olduğu boşuna söylenmemiş diye düşünüyordur. En azından şimdi, adı okunduğunda, Pythia'nın, rahibin ve *Hosioi*'in beklemekte olduğu *adytona* yaklaşabilir. Arkasından gerçekleşen bu son adak, Delphoi tarihçilerinin gözünden kaçmışa benziyor. Bunun gerçekliğini Euripides'in *İon*'undan ve iki yazıttan çıkarıyoruz⁷⁹.

G. Roux'nun belirttiğine göre, *İon*'un bu önemli pasajında, tanrının rahibi, Atinalı genç bayanlara, tapınağa girebilmek için uygulamaları gereken ritüelleri öğretiyor⁸⁰:

“*Tanrının evinin önünde pelanosu ödediyseniz, Phoibos'un kahinine danışmak istiyorsanız içeri girin, sunaklara kadar ilerleyin. Fakat, tapınağın dibine kadar giderseniz mutlaka bir kesilmiş koyun götürmelisiniz*”⁸¹.

Kurbanın, ateşte tamamen imhasını gerektiren bir ritüel yapılmamışsa (*holocoste*), tüm kurbanlar tanrı, rahip ve kurban sunan arasında paylaştırılırdı. Şöyle böyle yenen tarafları, organları tanrının olurdu. Bunlar sunağın üzerinde yağla kaplanarak yakılırdı. Rahipler, her kutsal alana göre değişen oranlarda pay alırlardı: genellikle ya derisi ya bir butu, bazen her ikisini de. Hayvanın geri kalanı, sunağın üzerinde uzun şişlerin ucunda ateşe tutulur, danışan ve ailesi tarafından tüketilirdi. Yunanistan'ın az et yiyen bölgelerinde sadece dini törenler sırasında et yenirdi, bunun dışında et yenmezdi. Oysa, Delphoi'da, danışanın payı çok azalmıştı. Ona verilenden sunak için adak payı çıkarması, hatta Skiathoslular gibi kurbanın tümünü vermesi gerekiyordu. Bu durumda, ona hiçbir şey kalmıyordu. Kurban olayında “alt görevli” olan hayvanı kesmek ve parçalamakla görevli olan “mutfakçılar” bahşiş adına bir tabak eti “*bıçak payı*” olarak istiyorlardı⁸².

⁷⁸ Roux 1976, 85 – 86.

⁷⁹ Roux 1976, 86.

⁸⁰ Roux 1976, 86.

⁸¹ Euripides, *İon*, 226 – 229; Roux 1976, 86.

⁸² Leutsch 2010, Cilt I, 393, no: 94 – 95; Roux 1976, 88 – 89.

Homeros İlahileri'nin Deloslu Apollon'a *hymnos* bölümünde Apollon şöyle der:
"Ah akılsız, çilekeş insanlar! Siz hep kederleri
Kahırları, sıkıntıları ve yüreğinizi dara sokmayı arzularsınız.
Şimdi size söyleyeceğim iş kolaydır, iyi düşünün bunu yüreğinizle.
Her biriniz alacaksınız bıçağı elinize
Koyun keseceksiniz daima. Bolca olacak onlardan,
İnsanların ünlü soyları getirecekler onları bana daima.
Ancak siz de benim tapınağımı bekleyecek ve ağırlayacaksınız insan soylarını,
Burada toplananlara ben de bildireceğim kehaneti".⁸³

Delphoilular, hırs ve açgözlülükte nam salmışlardır. Halk dilinde bir pinti, soyguncu, koyu çıkarıcı adam ile "Delphoi bıçağı" deyimini aynı anlama gelmektedir. Karşılık beklemeden masrafa girenler için şöyle alaycı bir atasözü vardır⁸⁴:

"Delphoi'a kurban veren, onun etinden yiyemez".⁸⁵

Veya

"Delphoi için kurban kesersen kendine bir porsiyon et al".⁸⁶

Böyle söylenmesinin sebebi, adak sahibinin hayvanının en güzel yerlerini Delphoilular'ın almasıdır. Delphoilular'ın bu hırsından korkmuş olan kimileri kurtuluş yolu bulmaya kalkışabilirlerdi. 380 yılına ait *amphiktionik* kanun Delphoilular'ın bu durumunu ele almıştır⁸⁷:

"Her kim ki kehanete kurban kesmez, yüz stater para cezasıyla cezalandırılır".⁸⁸

İki yüz *drakhmilik* bir para cezası, bir kurbanlık kuzunun on altı *drakhmiden* fazla etmediği bir dönemde büyük bir paraydı⁸⁹.

Bütün bunların yanında, kehanet başvurularının yapılamadığı zamanlar da vardı. Üç aylık kış döneminde, tanrı orada olmadığı için kehanet başvuruları yapılamıyordu⁹⁰.

Apollon, kışın üç ay süreyle Delphoi'u bırakıp güneş ışığından yararlanmak üzere kuzey rüzgarının ötesindeki *Hiperborealılar* ülkesine gidince yerine Dionysos geçmiştir⁹¹.

⁸³ *Homeros İlahileri*, IIIb, 532 – 540.

⁸⁴ Roux 1976, 88.

⁸⁵ Leutsch 2010, Cilt I, 393, no: 395; Plutarkhos, *Quaestiones Convivales*, 7, 3 (709 A). Roux 1976, 88.

⁸⁶ Leutsch 2010, Cilt I, 393, no: 395; Plutarkhos, *Quaestiones Convivales*, 7, 3 (709 A); Roux 1976, 88.

⁸⁷ Roux 1976, 88 – 89.

⁸⁸ *IG*, II², 1126 (Bkz. Roux 1976, 88 – 89).

⁸⁹ Roux 1976, 89.

⁹⁰ Amandry 1950, 81, dn. 4.

Bazı kötü günlerde de kahin, kehanet yapmazdı⁹². Bu konuda Plutarkhos şöyle der:

“İskender, Delphoi’a gitti. Tesadüfen kehanetin yapılmadığı o kötü günlerdi. Kehanete izin verilmedi”.⁹³

Plutarkhos devam eder:

“Bu günler ya Dionysos’a adanan üç kış aylarıydı ya da Delphoi ritüelinde uğursuz kabul edilen belli günlerdi”.⁹⁴

Yine Plutarkhos’un anlattığına göre:

“Bu durum bir yana bırakılırsa, kahinin sorulara cevap veremeyeceği bir gün kalmıyor. Delphoi’da bulunan bir yazıt, kahinin normal olarak başvuruların hizmetinde olduğunu gösterir. Fakat bunun için bazı şartlar vardır⁹⁵: Delphoi’un Sardis’in proksenes’i olmasına karar verildi. Sardis’in proksenesi’nin etkinliğinde yerine bakacak birinin görevlendirilmesini Matrophanes’in istediğine ve Sardis temsilcilerinin uzun süre kahinin yerinde kalamayacağına göre –Matrophanes, bunların nedenini belirtmektedir- onun adına kurbanı, kent verecektir” der.⁹⁶

Zor durumda kalmak, insan doğasında ondan kurtulmak için baş etmek reaksiyonu dürtüsünü tetikler. İçsel ve dışsal dürtüler, toplumsal edinilmiş değer yargılarıyla birleşmesinin sonucunda, bir davranış biçimine dönüşmektedir. Baş etmek reaksiyonu sırasında ilk ortaya çıkan korkudur. Korkunun giderilmesi, yeniden yaşanmaması ve ayakta kalmanın sürdürülmesi olgusunda inançlar çok önemlidir. Antik Dönem’de de bu tür durumlardan kurtulmak, zorluklara çare aramak ve bulmak, geleceğe garantili bakmak için Tanrıların ne düşündüğünün anlaşılmasının yolları çok önemli olmuştur. Bu noktada, tanrıların işaretlerini ulaştırdıkları mesajları anlamak ve yorumlamak gerektiğine inanılmıştır. İnsanlar, gelecekler ilgili çıkarımlar yaparken çevredeki farklı işaretleri yorumlamış, ortamdaki farklı olan her şeyi bir işaret olarak kabul etmiştir. Bu işaretler bazen defne ağacının yapraklarının hışırtısı, bazen kuşların uçuşlarındaki farklılıklar, bazen rüzgar, bazen doğa olayları (rüzgar, şimşek, yıldırım, yıldızlar, güneş, ayın değişimleri, yağmurlar, göksel olaylar), bazen insanlardaki farklı

⁹¹ Bean 2001, 174 – 175.

⁹² Amandry 1950, 82.

⁹³ Plutarkhos, *Vie d’Alexandre*, XIV, 4; Amandry 1950, 82 – 83, 249.

⁹⁴ Bkz. Amandry 1950, 83, dn. 1.

⁹⁵ Daux 1936, 510, n. 2.

⁹⁶ Plutarkhos, *Vie d’Alexandre*, XIV, 4; Amandry 1950, 83, 246.

davranışlar olarak gerçekleşmiştir. İnsanlardaki farklı davranışlar, insanları tanrının elçisi ve tanrı buyruğunu ileten, yorumlayan konumuna getirmiştir. Bu durum, antik yazarlardan öğrendiğimize göre, insanlık tarihi kadar eskidir. Zaman zaman bu yorumcuların, olayları üstünlük ve kazanıma döndürdükleri de görülmüştür. Günümüz gelişen teknolojisine rağmen, bu inanma, ikna edilme sıkıntından çıkış yolu olarak önemini sürdürmektedir.

Antik yazarlar ve yorumculara göre, yaygın olarak kullanılan kehanet yöntemleri şunlardır:

- *Dendromanci*,
- *Empyromanci*,
- *Hydromanci*,
- *Kleromanci*,
- *Oinoscopi*,
- *Oniromanci*,
- *Ornithomanci*,
- *Rhabdomanci*,
- Trans durumunda yorumlama,
- *Ventriloquie* 'dir.

1.1 *Dendromanci* (Defne Yapraklarının Hışirtısıyla Kehanet)

Kutsal ağaç simgeciliği oldukça yaygındır ve yeryüzündeki kültürlerde farklı farklı biçimler alır⁹⁷.

Dodona, Klasik Yunan dünyasının kuzeybatı kıyısında, çağdaş Yunanistan'ın Arnavutluk sınırına doğru, Pindos Dağları'nın altında bir çatlağın birkaç kilometre içinde, Zeus'un antik (en eski olmakla ünlü) ve gizemli bir bilicilik merkezinin ören alanıdır⁹⁸.

Mythosa göre, günlerden bir gün Mısır'daki Thebes'ten iki siyah güvercin aynı anda uçmaya başlar, bunlardan biri, Ammon'a, diğeri de Dodona'ya gelir. Her iki kuşun da konduğu yer, meşe ağacının dallarıydı ve her ikisi de kondukları yerlerde kendilerini Zeus'un kahinleri olarak tanıtmışlardı. Dodona'daki Zeus rahibeleri o günden beri meşe

⁹⁷ López – Ruiz 2012, 234.

⁹⁸ Levi 1987, 63.

ağacına konan güvercinlerin ötüşlerini, ağaç yapraklarından çıkan sesleri veya dallara astıkları tunçtan kapların çıkardıkları sesleri dinleyerek onları yorumlamaya çalışırlar⁹⁹.

Bazı antik yazarlar, Delphoi kehanetinde defnenin etken olmasını ele alarak, belli bir dönemde kehanetlerin defne yapraklarının hışırtısıyla yapıldığını düşünmüşlerdir. Defnelerin işlevi, Dodona'daki meşenin üstlendiği işlevle örtüşmektedir¹⁰⁰.

Tapınağın çekirdeği, kutsal ağacın kendisiydi¹⁰¹.

Epeiros'ta Dodona'da Zeus Kehanet Ocağı, Odysseus *mythosu* ile yakından ilgilidir¹⁰². Odysseus'un Dodona'ya gitmiş olduğuna inanılır¹⁰³. Bu yerde, eski meşe ağaçlarının rüzgarda çıkardığı hışırtı, Zeus'un sesi olarak kabul edilirdi¹⁰⁴.

Rahipler burada bulunan yaşlı bir meşe ağacının yaprak hışırtılarından, kumruların ötüşünden, tanrının kehanetini yorumlamaya çalışırlardı¹⁰⁵.

Himerius, ağaçlarla kehanet yapılmasıyla ilgili olarak aşağıdaki satırları yazmıştır:

“Ey çocuklar, biz Apollon'un lyrasını da taklit ediyoruz. Tanrı onu nasıl akord ediyor? Kolophon lyraya sahip. Fakat üçayaklara başkaları da sahip. Biz kehanetin bir görünüm olarak çıktığı Brankhidai'daki kaynakları da taklit ediyoruz, Delphoi'un ağaçlarıyla kehanet yapan tanrıyı da”.¹⁰⁶

Elimizdeki belge ve bulgular, defne ağacının yapraklarının hışırtısıyla kehanet yapıldığını desteklemektedir. Ancak burada kullanılacak bir kehanet öyküsüne rastlanmamıştır.

1.2 Extispicine ve Emphyromanci (İç Organlara Bakılarak Kehanet)

Delphoi'daki kehanet yöntemlerinden bir diğeri, iç organlara bakarak kehanette bulunmaktır. İç organlara bakarak kehanette bulunmak, sadece iç organlara bakarak değil, kemikler kullanılarak da uygulanmıştır. Ayrıca çoğu yazar, hayvanların yakılması sırasındaki alevlerin bile kehanet olarak yorumlandığını bildirmektedir.

⁹⁹ Graves 2004, 205.

¹⁰⁰ Amandry 1950, 66.

¹⁰¹ Levi 1987, 63.

¹⁰² Mansel 1999, 143.

¹⁰³ Levi 1987, 63.

¹⁰⁴ Mansel 1999, 143.

¹⁰⁵ Ovidius, *Aşk Sanatı*, 63, dn. 1.

¹⁰⁶ Himerius, *Orationes* 68. 54 v. d; Tanrıver 2009, 562; Talamo 2003, 241.

Mezopotamya ve Anadolu’da büyük ün kazanan hayvanların bağırsak ya da karaciğerini inceleme usulü, Yunanistan’da gündün güne revaç bulmaya başlamıştır¹⁰⁷.

Boiotia İsmenion’daki Tapınak’ta, tanrının kehanetleri, rahipler tarafından kurban sakatatlarına bakıldıktan sonra insanlara bildirilirdi¹⁰⁸.

İç organlara bakarak kehanette bulunma pratiği, anlaşıldığı kadarıyla Hint – Avrupa kökenli kutsal bir yöntemdi. Anlatılanlara göre, atılan her bir kemiğin dört yüzünün üzerine sayıların değil de “işaretlerin” yazılı olması nedeniyle, aşık kemikleri (*astragalos*) ile geleceği okuma, belki de alfabetik bir düzende idi. On iki sessiz ve dört sesli harften oluşan bir alfabe, Yunan alfabesinin indirgenebileceği en basit formudur. Buna karşın, Klasik Çağ’da, kemiklerin üzerine –her bir aşık kemiğinin (*astragalos*) üzerinde, 1, 3, 4 ve 6 olmak üzere- sadece rakamlar yazılmış ve olası her türlü kombinasyonun anlamı birbirinden farklı şekillerde yorumlanmıştır¹⁰⁹.

Herodotos, iç organlara bakılarak kehanet yapılmasının nerede ortaya çıktığı ile ilgili olarak bize bilgi vermektedir:

“... Geleceği, kurbanın barsaklarına bakıp söylemek Mısır’dan alınmıştır. Dinsel törenler, alaylar, toplu halde dualar Mısır’da başlamış, Yunanlılar onlardan almışlardır”.¹¹⁰

Zeus’un Dodona’daki Kehanet Merkezi’nin dışında, Zeus’a atfedilen bir başka kehanet merkezi de, rahiplerin tanrılara sunulan kurbanların sakatatlarına bakıp onları yorumladıkları ve bu şekilde sorulara cevap verdikleri Olympia’dadır¹¹¹.

Vergilius’un *Aeneas* adlı eserinde, iç organlara bakarak kehanette bulunulmasıyla ilgili olarak aşağıdaki dizeleri yazmıştır:

“... Üçüncüsü *Asylas*, tanrıların, insanların yorumcusu, hayvan Bağırsaklarından, gökteki yıldızlardan, kuşların dilinden, Yıldırım yalımlarından anlam çıkaran, geleceği bilen”.¹¹²

Vergilius *Aeneas* adlı eserinde hayvanların iç organlarına bakılarak kehanette bulunulması aşağıdaki dizelerde anlatılmıştır:

“Gitti babasının bilicisi *Faunus*’a, kaygılı kral

¹⁰⁷ Mansel 1999, 143.

¹⁰⁸ Graves 2004, 205 – 206.

¹⁰⁹ Graves 2004, 209.

¹¹⁰ Herodotos, II, 58.

¹¹¹ Graves 2004, 205.

¹¹² Vergilius, *Aeneas*, X, 175 – 177.

*Yüksek Albunea'nın eteğinde, kutsal ormandan çıkan,
Çağlayarak akan, çevresine ağır bir koku yayan,
Gizemli ırmaktan geleceği, yazgıyı öğrenmek için
Oraya gidermiş sıkışınca İtalya, Oenotria halkı,
Sormaya biliciye yarını, yazgıyı, kuşkulu durumları,
Kutsal adaklar sunarak. Alır adakları bilici,
İnceler kesilen koyun bağırsaklarını, dalar gece
Deliksiz uykuya, yatağında, görür düşler, görüntüler.
Uçuşan, ürküten sesler duyar, söyleşir tanrılarla,
Çağırır Avernus'un derinlerinden Acheron'u".¹¹³*

Delphoi'da *extispicine* ve *empyromancinin* yapıldığını Plinius anlatır. Yazara göre, şehre adını veren Delphos, iç organlara bakarak falcılık yapıyordu¹¹⁴. Bu yöntemde, kurbanların yanıp kavrulduğu ateşin alevleri yorumlananlar arasındaydı.

Bu konuyu Hesykhios şöyle anlatır:

"Delphoilular kurbanların alevlerinden tanrı buyruğunu çıkaran din adamlarını çağırıp kehanet yaptırmışlardır".¹¹⁵

Empyromancinin (iç organlarla kehanet), "*aleuromanci*" ya da "*alphetomanci*" adı verilen bir başka şekli de vardır. Bu gelenekte yapılan kehanet ortaklaşa olarak Poseidon'a ve yerküreye mal edilirdi. Yerküre tek başına hareket eder, işlevini doğrudan yapar; Poseidon ise iradesini "*Pyrkon*" aracılığıyla duyururdu. Bu kehanet *empyromancinin* (iç organlarla kehanet) bir başka şeklidir. Kurbanın eti yerine, kan akıtmayan kurbanlar yakılır. Örneğin; günlük ağacı, ağaç yaprakları, peynir, hububat vb¹¹⁶.

Pausanias'a göre, "*Pyrkon*" önceleri Gaia'ya bağlı olan Poseidon'un sözcüsü "*Pyrkon*" adıydı¹¹⁷. Hesykhios'un bir açıklamasına göre, Apollon da bu yöntemi uygulardı¹¹⁸. Hesykhios'a göre:

"Aleuromantis'in uygulayıcısı Apollon'dur; çünkü un kullanarak bilicilikte bulunmuştur".¹¹⁹

¹¹³ Vergilius, *Aeneas*, VII, 85 – 91.

¹¹⁴ Plinius, *Naturalis Historia* VII, 203.

¹¹⁵ Hesykhios, Περσόοι; Amandry 1950, 60.

¹¹⁶ Amandry 1950, 60.

¹¹⁷ Pausanias, X, 5, 6; Amandry 1950, 60, 253.

¹¹⁸ Amandry 1950, 60.

Hesykhios'un bu açıklamasına göre, anlatımının Delphoi'da uygulanmadığı bilinir; ancak Homeros'un da, Hermes *hymnos*larından birinde bu yönteme yer vermiş olması, bu yöntemin nadiren de olsa uygulandığını gündeme getirmektedir¹²⁰.

1.3 *Hydromanci* (Su ile Kehanet)

Su, yaşamın varolmasının en temel nedenidir. Ayrıca, insan vücudunun en temel bileşenidir. Tarih boyunca insanlar, doğanın en güzel örneklerini görerek, yaşamlarının devamının su ile ilgili olduğunu öğrenerek, su kıyılarında yerleşmişlerdir. Günümüz savaşları, su yüzünden çıkmaktadır ve çıkacaktır. Suyun bu algısal etkisi çok güçlüdür. En basit olarak göksel olaylarla ilişkisi (yağmur, kar, dolu, yıldırım, rüzgar – su ilişkisi) başedilmesi zor, doğal afetlerle ilişkisi (sel baskınları) gibi suyun gücü, insanları kehanet aracı olarak da su ile ilişki kurmaya yönlendirmiştir. Su, kehanet aracı olarak algılanmış ve tanrıların insanlara söyleyeceklerini ilettiği bir obje olarak değerlendirilmiştir.

Lukianos'un aktardığına göre, Delphoi'da kahine, kutsal sudan içtiği anda, hemen ilhamla doluyordu¹²¹.

Pausanias'ın metinlerinde aktardığına göre, Kassotis, Delphoi'un kehanet özelliği de olan bir kaynağıydı¹²².

Hydromanci adı verilen su ile kehanet irdelendiğinde, Romalılar'ın bilicilik uygulamalarında (antik kaynaklar ve arkeolojik veriler ışığında) su ile yaptıkları kehanet (*hydromanci*) ile kura ile kehanet (*kleromanci*) yöntemi arasında bir uyumluluk olduğu söylenir; ancak elimizde bu konuda kesin belge yoktur¹²³.

Bazı antik yazarlar suyun kehanet elemanı olmadığını vurgular. Buna en güzel örnek Theodoretus Cyrrius'un aşağıdaki söylemidir:

“Ne Kastalia suyu gelecekte haber verir, ne Kolophon kuyusu (pege) kehanet açıklar. Thesprotoslu kase kehanet vermez v.b. Aksine Dodonalı (Zeus) da susar, Kolophonlu, Deloslu, Pythionlu, Klaroslu ya da Didymalı (Apollon) da susar.. ve diğerleri de”.¹²⁴

¹¹⁹ Hesykhios, ἄλευρόμαντις; Amandry 1950, 257.

¹²⁰ Amandry 1950, 60 – 61.

¹²¹ Lukianos, *Hermotimos*, 60; Şahin 2008, 217.

¹²² Pausanias, 10. 24. 5; Şahin 2008, 217.

¹²³ Amandry 1950, 137.

¹²⁴ Theodoretus Cyrrius 10. 142; Tanrıver 2009, 565 – 566; Talamo 2003, 243.

Günümüzde bile hala suyun yıkıcı etkisini “tanrının gazabı” olarak niteleyen insanlar vardır. Çünkü insanoğlu güç karşısındaki başarısızlığını tanrıya yönlendirerek kısmen huzur bulma ve kendini rahatlatmak için çıkış yolu olarak denemektedir.

1.4 Kleromanci (Kura Yöntemiyle Kehanet)

Kura çekme, günümüzde de sık kullanılan bir olgudur. Özellikle sıralama yapma gereği duyulan olaylarda ve / veya çözümü zor olan durumlarda seçilen yöntemler arasında sayılabilir. Günümüzde sıralama ve tercih yöntemi olarak kullanılan kura çekme, Antik Dönem’de de sadece kehanet yöntemi olarak değil, sıklıkla benzer bir işlev olarak kullanılmıştır.

Kehanet yöntemi olarak kullanılmasının dışında, kura yönteminin mirasçı belirleme, meclis üyelerinin seçimi gibi sıralama yapma aracı olarak da kullanıldığını görüyoruz. Ancak, hangi yöntemle olursa olsun, beklentiye yanıt verme, bir anlamıyla kehanet için, kura yöntemi etkin bir biçimde kullanılmıştır ve kullanılmaya devam etmektedir.

Delphoi kehanetinde kura çekme metoduyla kehanet yapıldığı, kabul gören bir uygulamadır. Bu konudaki en yaygın olan görüş; bu yöntemin kullanımının Apollon’un, Delphoi’ya yerleşmesinden önceki döneme değin gittiğidir. Bu konu ile ilişkili olarak Delphoi ve yöresinin Apollon’un egemenliğine geçmesi ile tanrıyla bütünleşerek olayları görmenin (*kleromanci*) değişimi aynı zamana geliyor¹²⁵.

Delphoi’da *kleromantik* biliciliğin varlığından söz eden antik gelenekler üç “*Thri*” *mythos*uyla ilintilidir. P. Grimal’e göre, *Thriler* kahinelerdir. *Thriler*, Zeus’un çocukları olan üç kızkardeş ve Parnassoslu üç *nymphedirler*¹²⁶.

Thriler tanrıların yapacaklarını bildiklerini iddia ederler. Babaları Zeus’tur. Zeus, Dodona’da kahin tanrıdır¹²⁷.

Thriler’in Apollon’u büyüttükleri ve onun hizmetinde kaldıkları söyleniyordu. Küçük çakıl taşlarından yararlanarak kehanette bulunma sanatının mucidi olarak gösteriliyorlardı. Balı çok sevdikleri için, *Thriler*’e danışmaya gidenler, onlara bal götürürlerdi¹²⁸.

¹²⁵ Nilsson 1955, 158-159; Amandry 1950, 26.

¹²⁶ Grimal 1997, 801.

¹²⁷ Amandry 1950, 27.

¹²⁸ Grimal 1997, 801.

Thriler, kura yoluyla kehaneti temsil ederlerdi ve bu kehanet yönteminde kullanılan jetonlara “*thri*” denirdi¹²⁹.

Thri deyimini; Hesykhios ve Suidas’a göre, *nympheleri* ve kehanete yönelik kura eylemini kapsar¹³⁰.

Hesykhios’a göre, *Thriler*, ilk kahinelerdir¹³¹, *nympheler* ise, kura yolu ile kehanet yapan kahinelerdir¹³².

Suidas’a göre ise, *Thriler*, kura yoluyla kehanet yapan kahinelerdir¹³³.

Yunanca’da kura yolu ile bilicilik “*thriasthai*” olarak geçmektedir¹³⁴. “*Thria*, *thriasienne*” kelimeleri “üç” rakamından türemiştir.¹³⁵

Homeros İlahileri’nde *Thriler* ile ilgili olarak Apollon, Hermes’e şu sözleri söylemiştir:

“...Sana başka bir şey daha söyleyeceğim ey *Maia*

Ve kalkanlı Zeus’un şanlı oğlu, tanrılarının kılavuzu tanrı!

Kutsal birileri daha var, üç kişiler, senin kız kardeşlerin bunlar.

Bu kızların üçü de hızlı kanatlarla donatılmıştır

Başlarına beyaz arpa saçısı yapılırdı onların

Ve Parnassos Dağı’nın eteklerinde yaşarlardı:

Thriler. Benden farklı olarak kehanette bulunan öğretmenler.

Ben henüz sığır otlatan bir çocukken onlar bu sanatı icra ederdi. Ama babam

Kulak asmazdı

Bu sanata.

Uçuşup dururlardı bir o yana bir bu yana.

Balla beslenirler ve her şeyi kusursuz yerine getirirlerdi.

Sarı balı yiyerek esinlendiklerinde de

Seve seve razı olurlar konuşmaya gerçeği

Ama eğer tanrılarının bu atlı yiyeceğinden yoksun kalırlarsa

Anlaşılmaz sözlerle konuşurlar ve kargaşa içinde birbirlerinin etrafında uçuşup dururlar.

¹²⁹ Roux 1976, 185.

¹³⁰ Amandry 1950, 27.

¹³¹ Hesykhios, Θριαι; Amandry 1950, 27, 257.

¹³² Hesykhios, Θριαι; Amandry 1950, 27, 257.

¹³³ Suidas, Θριαι; Amandry 1950, 27, 258.

¹³⁴ Amandry 1950, 27.

¹³⁵ Amandry 1950, 28.

*İşte bunları sana veriyorum. Git onlardan öğren kehaneti samimiyetle
Ve sevindir gönlünü doya doya. Ama eğer ölümlü bir insana öğretirsen
Bu sanatın nasıl yapıldığını, çok kez duyacaktır senin tanrısal sesini, tabi eğer
Şansı varsa!”¹³⁶*

Plutarkhos’tan bir yüzyıl sonra Philostratos, Apollon yöntemlerinin sadeliğini övmeye devam eder:

“Kahinden cevap bekleyen kişi, kısa bir soru sorar, Apollon da bildiğini söyler. Halbuki, kolayca tüm Parnassos’u sarsabilir. Kastalia suyunu şaraba çevirebilir.(...) Ama o, bunlardan hiçbirini yapmıyor, kendini övme yoluna gitmiyor, yalın gerçeğe ışık tutuyor. Evet, cevap olarak, yap ya da yapma, biliyorum veya bilmiyorum, bu şey olur, öteki olmaz. Bağırıp çağırmanın ne gereği var? Gürlemenin ya da yıldırıma çarpılmanın ne gereği var?”¹³⁷

Dikkate değer bir konu da şudur ki, *nympheler*, kehanette “mekanik” yöntem olan kura yöntemini kullanmış olsalar da, bu *nymphelerin* görevlerini yaparken heyecana kapılmış ve trans halinde oldukları kabul edilirdi. Sophokles ve Euripides, bugün elimizde olmayan bazı eserlerinde, “kura yoluyla kehanet” anlamına gelen θριάζειν fiilini, “heyecan içinde ve sayıklamakta olan” anlamında kullanırlardı. Başka bir geleneğe göre, uçayağın kazanına atılan kehanet jetonları olan *Thri*ler, Pythia gibi kehanet *pneumasını* içlerine çekerlerdi ve böylelikle gizemli bir güçle dolarlardı¹³⁸.

Bu konuda en eski bilgi, Zenobius’tan dolaylı olarak elde edilen Philokhores’in¹³⁹ bize aktarımıdır. İ. Ö. 4. yüzyılın sonu - 3. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Philokhores’in kahinlikteki uzmanlığının, onun kehanetlerdeki doğru yorumu ve söylemleri olduğu ileri sürülür¹⁴⁰. Philokhores, Apollon’un sütanesi olarak geçen ve kendilerine *Thri* adı verilen üç *nymphenin* Parnassos’ta oturduklarını söyler¹⁴¹. Bu *thri* geleneğinin Delphoi biliciliği ile olan ilişkisi Philokhores’in¹⁴² belirlediği bir sınır içindedir. Buna göre, Athena ve *Thri mythosunun* Attika’da ortaya çıkışı geç bir *mythostur*, ayrıca da etimolojik olarak *Thria demosundan* gelişini ve kökenini açıklamak için uyarlanmış bir *mythostur*. Ancak geleneklerde birbiriyle çelişen *mythoslar* vardır.

¹³⁶ Homeros *İlahileri*, 69, 550 – 567.

¹³⁷ Philostratos, *Vie d’Apollonius*, VI, 10, 4; Amandry 1950, 194, 254.

¹³⁸ Roux 1976, 185.

¹³⁹ Bkz. Amandry 1950, 27, dn. 4.

¹⁴⁰ Amandry 1950, 27.

¹⁴¹ Amandry 1950, 28.

¹⁴² Bkz. Amandry 1950, 28, dn. 3.

Örneğin kura yöntemiyle bilicilik Athena'yla özdeşleştirilir ve bu kehanet yönteminin Apollon biliciliği ile rekabet ettiği ileri sürülür. Ancak Apollon da belli bir dönemde kehanetlerini *kleromanci* yoluyla vermiştir. Bunu yaparken Athena ile değil Hermes ile işbirliği yapmıştır¹⁴³.

Kallimakhos'a¹⁴⁴ göre, *thriler* Apollon'a bağlıdırlar. Ancak, Zenobios'un bize aktardığına göre antik geleneklerde *thriler*, Athena'ya bağlıdırlar¹⁴⁵. *Thri* denen kura yöntemi ile biliciliği Athena ortaya atmıştır¹⁴⁶. Bu; Bizanslı Etien ve *Etimologicum Magnum*'da da bu şekilde geçmektedir¹⁴⁷. P. Amandry'nin aktardığına göre, Apollon'un kahinlerinin itibar kaybetmesini kabullenemeyen Zeus, o sıra çok rağbet gören "*thri*" biliciliğini "*inanılmaz, yalancı*" ilan etmiştir. Bunun üzerine insanlar tekrar Delphoi'a başvuruda bulunmaya başlamışlardır¹⁴⁸. Apollon da:

"Kötü gelecek bildirenler sayıca fazla / gerçek kahinler sayıca az" demiştir¹⁴⁹.

Thri mythosu Delphoi'da yaratılmış ise, ki bu hiçbir şekilde kanıtlanmamıştır, bundan yola çıkarak Athena'nın rolü geç dönemdeki geleneklerin dejenere oluşuyla Apollon'a geçmiş olabilir. Zira tanrıça Delphoi'daki en eski tanrıçalardan biridir. Gerçekten de tanrıça en azından Delphoi kehanetinde eski bir dönemde önemli bir yere sahipti. Ancak bu geleneklerdeki yorumlamalar öylesine belirsiz, öylesine görecelidir ki, bu nedenle çok geniş bir zemin yaratmaktadır¹⁵⁰.

P. Amandry, Nonnos, Eudokia ve Suidas'ın kanıtlarına dayanarak, Delphoi başvurusunda kura yöntemiyle biliciliğin önemli olduğunu ileri sürmüştür. Bu metinler Geç Antik Dönem metinleri olmasına karşın, tümünde tarihli ortak terminoloji aynıdır¹⁵¹. Kanımızca; bu yazarların tümü, daha erken ortak bir kaynaktan yararlanmış olmalıdırlar.

Nonnos'a göre:

"*Delphoi Kutsal Alanı'nda gerçekleştirilen kleromanci yönteminde kullanılan kurallar, üçayağın üstüne konan kazanın içine konuyor ve kura çekimi buradan yapılıyordu. Kurallar kendi kendine titremeye başlıyor ve kazanın dışına sığıyorlardı. O*

¹⁴³ Apollodoros, *Bibliotheka*, III, 10, 2, 7; Amandry 1950, 28 – 29.

¹⁴⁴ Kallimakhos, *Hymne à Apollon*, V. 45; Amandry 1950, 27, 247.

¹⁴⁵ Amandry 1950, 27.

¹⁴⁶ Amandry 1950, 28.

¹⁴⁷ Bizanslı Etien, *Etimologicum Magnum*; Amandry 1950, 28, 256.

¹⁴⁸ Amandry 1950, 27.

¹⁴⁹ Amandry 1950, 28.

¹⁵⁰ Amandry 1950, 28 – 29.

¹⁵¹ Amandry 1950, 29.

anda, tanrının esiniyle dolmuş olan kahine, Apollon'un kehanetlerini dile getiriyordu. Nonnos'a göre bu kahinenin adı Pythia'ydı".¹⁵²

Eudokias'a göre de:

"Bronz üçayağın üzerinde duran kazandaki tanrısal güç kuraları titretiyor ve onları sıçratıyordu. Sıçrayan kuralar da, her defasında Apollon'un kehanetini bildiriyorlardı".¹⁵³

Suidas'a göre:

"Apollon Kutsal Alanı'nda bronz bir üçayak ve onun içinde de danışanlar soru sordukça zıplayan kehanet kuralarının bulunduğu bir kazan vardı. Tanrısal esinle ya da daha doğru ifade etmek gerekirse esinle dolu olan Pythia, Apollon'un söylemlerini dile getiriyordu".¹⁵⁴

Bu versiyonun P. Amandry'ye göre en mantıklı yorumu; 1867'de Roulez tarafından verilmiş olandır. Roulez'e göre, kuralar işaretler içeriyordu, bunlar ya *phialenin* içinden kura olarak çekiliyor ya da *phialenin* dışına sıçratılıyordu. Daha sonra Pythia işaretleri yorumluyor ve tanrının cevabını dile getiriyordu¹⁵⁵.

Pythia'nın *kleromanci* yönteminde nasıl kehanet yaptığı konusunda birçok yorum ortaya atılmıştır.

Çağdaş yorumcular, Pythia'nın kendinden geçmesi sırasında, üçayağı sarstığını düşündüler. Ancak bir kabı kura çekme işinden önce sarsmak İlk Çağ'da bugün de olduğu gibi doğaldı. Amaç, uygulanan tarza göre değişiklik gösteriyordu. Birinci uygulamada kabın içindeki kuralar sallanıyordu ve Homerik Dönem'de popüler olduğu gibi bunun bir tanesi dışarı fırlatılıyordu. Diğer yöntemde ise; kuraları karıştırıp içlerinden bir tane çekiliyordu. Atina'da İ. Ö. 352 – 351'de ikinci yola başvuruluyordu; ama özel bir durum söz konusu olduğunda. Bu duruma, bir danışma öncesi, üzerlerinde tanrıya sorulacak soruların kazınmış olduğu iki kalay levhanın karıştırılması olayında başvuruluyordu. Yargıçların tayin edilmesi için yapılacak kura çekimi öncesinde ise; bu yöntem düzenli olarak kullanılıyordu¹⁵⁶.

Atina ve Delphoi'daki yöntemler aynı olmakla kalmıyor, Aristoteles'in belirttiğine göre, bazı durumlarda Atina şehri kura çekiminin kullanılıp kullanılmaması

¹⁵² Bkz. Amandry 1950, 29, 256.

¹⁵³ Eudokias, *Violarium*, CCLXV; Amandry 1950, 29, 259.

¹⁵⁴ Amandry 1950, 30, 258.

¹⁵⁵ Amandry 1950, 30.

¹⁵⁶ Amandry 1950, 31 – 32.

konusunda dahi Pythia'ya danışıyordu. Klisthenes'e önerilen yüz isim arasından on kahraman *eponym* isminin seçilip isimlerinin *tribus*lara verilme işlemi bu şekilde yapılmıştır. Klisthenes önceden belirlenen şehirlerin kurucusu yüz isim arasından on tanesini bu yöntemle tayin etmiştir ve isimlendirme ona göre yapılmıştır. Aynı uygulama Pollux'te de vardır. Alkmeon Dönemi'nde, *tribus* sayısı ona çıktı; çünkü Pythia sayıca çok isim arasından eskileri seçti¹⁵⁷.

Platon'a gelince, o Delphoi'da kurayla isim belirleme işini, belirli konularla sınırlar (bir mirasçının ya da yorumcuların seçimi gibi)¹⁵⁸:

*“On yaş ve üzerinde birçok evladı olan ailelerde, bu çocuklardan on tanesi, anne veya baba tarafından, büyükbaba ya da dedelerinin seçtikleri arasından kurayla seçilecektir. Bu çocukların isimleri Delphoi'a gönderilecektir. Tanrının seçtiği çocuk mirasçı olarak kabul edilecektir. Şansı bol olsun! Bu talihli kişi, bayramlardaki yarışmalarda rakibini öldürenlerden daha çok ve önemli libasyon törenlerine katılacaktır. Bu libasyon törenleri tanrının tayin ettiği yorumcuların yetkisi dahilinde olacaktır. Yorumcuların seçilmesi sırasında, tribuslar dörderli üç kola bölünür. Her kol, dört aday önerir, her kabileden bir kişi olmak üzere. Her kolda, en çok oy alan üç adayın ismi (toplam dokuz isim) Delphoi'a bildirilir. Amaç her üçlü gruptan bir ismin belirlenmesidir. Bu metnin kimi yerleri eksiktir ve değişik şekillerde yorumlanmıştır. Kimi zaman üç yorumcunun doğrudan site tarafından atandığı, üç tanesinin de kahin tarafından belirlendiği kabul edilir”.*¹⁵⁹

Atina yasalarında, yargıçların ve meclis üyelerinin seçiminde, kuraya yer verilmesinin Delphoi kahinlerinin bir yazıtına dayandırmak ispat edilemez; ama göz ardı da edilemez. Zira danışman tanrı Apollon olduğu için, Solon¹⁶⁰, Alkmeonides'ler ve Klisthenes, Apollon'a bağımlıydılar¹⁶¹. Ama bu sistemin Atina günlük yaşamına ne zaman girdiği konusunda görüş birliği yoktur. Ama *kleromanciye* dair belgelerin incelenmesi bize bazı ipuçları vermektedir¹⁶²:

¹⁵⁷ Amandry 1950, 33 – 34.

¹⁵⁸ Amandry 1950, 34.

¹⁵⁹ Platon, *Yasalar*, IX, 856 d – e; Amandry 1950, 34, 245.

¹⁶⁰ Freeman 1926, 158 – 160; Amandry 1950, 35.

¹⁶¹ Bizzat Delphoi'da da magistratuslar'ın seçiminde de İ. Ö. 4. ve 3. yüzyıllarda kura yöntemi uygulanıyordu.

¹⁶² Amandry 1950, 34 – 35.

1- Aristoteles ve Platon'un bildirdikleri (ayrıca tarihsel değeri olmamakla birlikte Plutarkhos'un¹⁶³ bildirdikleri) şunu gösterir ki; en azından İ. Ö. 6. yüzyıldan 4. yüzyıla kadar, listeye alınmış adaylar arasından belli sayıda bir ismin atanmasında bu yöntem kullanılmıştır¹⁶⁴.

Aristoteles ve Platon'un anlatımlarına katılan P. Amandry, *kleromancinin* en erken İ. Ö. 6. yüzyılda kullanıldığını vurgulamaktadır. Aynı zamanda bu üç yazar, Solon Dönemi'nden itibaren (İ. Ö. 7. yüzyıl) Atina ile Delphoi'un sıkı bir işbirliği içinde olduklarını da vurgulamaktadırlar. Bu durumda, Atina etkisiyle *kleromanci*, Solon Dönemi'nden itibaren Delphoi'da kullanılmış olamaz mı?¹⁶⁵

2- Delphoi ile Skiathos arasında olan anlaşmadan anlaşılacağı üzere; İ. Ö. 4. yüzyılda baklayla kehanet yaygın bir olaydı¹⁶⁶.

3- Nonnos, Eudokia, Suidas ve Lukianos'un bildirdikleri (öncekiler kadar inandırıcı değilse de); bir *phiale* ve üçayak üzerindeki kazanda kuraların olduğu, bu kuraların sıçradığı, danışma sırasında kendilerinden sıçradığı yönündedir. Bu anlatılar eski kaynaklara dayanmakta olduğundan; çok inandırıcı olmamakla birlikte göz ardı da edilemez¹⁶⁷.

Plutarkhos tarafından anlatılan bu hikaye, aynı dava için ard arda uygulanan iki danışma usulünü gösteriyor. Pythia, birinci seansta bir bakla çekiyor ve Aleuas'ın adını duyuruyor. Fakat ikinci görüşmede kura sonucunu sözlü kehanetle doğruluyor¹⁶⁸.

İ. Ö. 352'de Atinalılar, çözümü zor olan bir sorunla karşılaşmışlar: Eleusis tanrıçalarının kutsal alanına ait olan bazı boş tarlalar, haksız yere komşu tarlaların sahiplerince sürülmüş, ekilmiş. Bu sorunun çözümü normal olarak saygısız kişilerin şehirden atılmasını ve arazinin tekrar eski haline döndürülmesini gerektirirdi. Fakat, daha isabetli bir çözüm bulmak mümkündü: Bu araziler işgalcilere kiralanıp iki tanrıçanın hazinelerine büyük gelir sağlanamaz mıydı? Ortada söz konusu olan dini bir gelenek olduğundan ve dine saygısızlığa yol açacağından, sorunun çözümü çok tehlikeliydi. Bunun üzerine halk, sorunun çözümünün sorumluluğunu Delphoi

¹⁶³ Plutarkhos, Boiotia'daki Khaironeia kentinin varlıklı bir yerlisiydi ve ömrünün büyük bir kısmını bu kentte ve rahiplik yaptığı Delphoi'da geçirdi. Bkz. Freeman 2003, 534.

¹⁶⁴ Amandry 1950, 35.

¹⁶⁵ Amandry 1950, 35.

¹⁶⁶ Amandry 1950, 35.

¹⁶⁷ Amandry 1950, 35.

¹⁶⁸ Roux 1976, 161.

Tanrısı'nın kararına bıraktı. Danışması, düzenlemesi, bir kararname ile titizlikle yapıldı. Bu kararname bugün elimizdedir¹⁶⁹. Bu kararnameye göre:

“İki tanrıçanın kutsal alan sınırları içerisinde olup, bugün ekili durumdaki arazinin sürülmeyip boş bırakılması Atina halkı için iyidir, tercih edilir”¹⁷⁰.

G. Roux'nun belirttiğine göre, bu iki levha katlanır ve yünle sarılır, bir bronz *hydriaya* konur. Kurul başkanı gelir, *hydriayı* sarsar, levhaları çıkarır, birini altın *hydriaya*, ötekini bronz *hydriaya* koyar. *Hydrialar* mühürlenir ve Akropolis'e götürülür. Resmi bir kurul Delphoi'a gider ve Pythia'ya iki *hydriadan* hangisinde doğru çözüm olduğunu sorar. Uzakta çekilen bu kurada, tanrı, arazinin gelenek uyarınca boş bırakılmasını, ekilmemesini doğru bulur¹⁷¹.

Bir danışmanın tutanağı değerinde olan bu Atina kararnamesi, bize, devletlerin yönetimlerindeki en ciddi sorunları bir cahil Pythia'ya nasıl emanet ettiklerini gösteriyor. Bu konuda, olacak çözümleri hazırlarlardı, Pythia'dan seçim yapmasını, beğenmesini ya da reddetmesini isterlerdi. Bir yandan da, hemşehrilerinden veya din adamlarından kaynaklanabilecek olan herhangi bir hileye karşı önlem alıyorlardı. Kura usulü, hileyi tamamen önlemiyorsa da zorlaştırıyordu¹⁷².

Sözlü olarak düzenlenmiş ya da kurayla kararlaştırılmış olsun, cevap yazılı olarak düzenlenir ve özellikle siteye ait resmi danışmalarda, danışanın kendisine verilirdi. Öyle olunca, resmi danışmada, temsilci, cevabı kapalı zarfla alırdı. Daha önceden de ona, eğer zarfın mührünü bozarsa, şu üç cezadan birine çarptırılacağı söylenirdi: gözünü kaybetmek, elini kaybetmek ya da dilini kaybetmek. Mühür, halkın huzurunda kırılır, meclisin bir oturumunda yargıçlar gelen cevabı herkesin duyacağı biçimde okurlardı. Bütün bunları, Atina'nın Eleusis Kutsal Alanı ile ilgili kararnamesinden öğreniyoruz¹⁷³.

1.5 Oinoscopi (Kuşların Hareketlerine Göre Kehanet)

Delphoi'da diğer yerlerdekinden biraz daha fazla olarak, doğal ya da yapay tüm olayları, tanrının, geleceği okumak üzere gönderdiği kabul edilirdi. Tapınağın

¹⁶⁹ Roux 1976, 161.

¹⁷⁰ IG, II², 204; Amandry 1950, 151 – 153; Roux 1976, 161.

¹⁷¹ Roux 1976, 161- 162.

¹⁷² Roux 1976, 162.

¹⁷³ Roux 1976, 162.

yakınlarında kendiliğinden yerleşmiş ya da yetkililerden izin almış kahinler bulunurdu. Bunlar, doğa olaylarını en küçük ayrıntısına dek incelerlerdi¹⁷⁴.

Kuşların hareketlerine göre yapılan kehanet yöntemi olan *oinoscopy* hakkında yeterli bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak antik yazarlar bu konuda bizlere yine ışık tutmaktadır.

Pausanias'a göre:

“Uçan kuşlar... Bu şekildeki tapınım, Parnassos tarafından ortaya çıkarılmıştır”.¹⁷⁵

Platon'un *Phaidon* adlı eserinde ise, Sokrates, kuşlara bakarak kehanette bulunulduğunu aşağıdaki dizelerle ifade etmiştir:

“Demek ki gelecekte haber vermek konusunda beni kuşlardan bile daha zayıf buluyorsunuz. Kuşlar, öleceklerini hissettiklerinde daha önce olmadığı kadar uzun ve güzel şakırlar, çünkü hizmet ettikleri tanrılarına gitmek üzere oldukları için sevinçlidirler. Fakat insanlar, ölüme karşı kendi korkuları yüzünden, kuşlara iftira eder, ölüme ağıt yakan kuşların, acıları yüzünden şakıdıklarını söylerler. Ne var ki, hiçbir kuşun, açken, üşürken ya da başka bir nedenle acı çekerken ötmediğini hesaba katmazlar; üzüntüsü yüzünden ağıt yaktığı söylenen bülbül, kırlangıç ve hüthüt¹⁷⁶ kuşu da böyledir. Ne bunların ne de kuşların üzüntüleri yüzünden öttüklerine inanmıyorum ben. Apollon'un kuşları oldukları için gelecekte haber verdiklerini, Hades'teki iyilikleri önceden bildikleri için böyle şakıdıklarını ve o gün¹⁷⁷ hiç olmadıkları kadar sevinçli olduklarını düşünüyorum”.¹⁷⁸

Aristophanes *Kuşlar* adlı oyununda kuşların önemi ile ilgili şu satırları yazmıştır:

“Amon, Delphoi, Dodona, Apollon kahinleri bizdendir.

Düğünü, seferi, alışverişi, her şeyi

Bize danışarak yapar insanoğulları,

Gelecek üstüne her bilgi kuştan sorulur,

Kuştur her şeyin alameti insanoğullarına,

Kuş olur hapşırığınız, öksürüğünüz,

¹⁷⁴ Amandry 1950, 57.

¹⁷⁵ Pausanias, X, 6, 1; Amandry 1950, 57, 253.

¹⁷⁶ Hüthüt: İbibik, çavuş kuşu.

¹⁷⁷ O gün: Öleceklerini hissettikleri gün.

¹⁷⁸ Platon, *Phaidon* (84 E – 85 B).

*Eşeginiz kuş, köleniz kuş, her şeyiniz kuş olur.
Kahin Apollon biz değiliz de kimdir sizin için”.*¹⁷⁹

1.6 Oniromanci (Rüyaya Yatarak Kehanet)

Rüya yorumlanarak yapılan kehanet ise, yalnızca Eski Yunanistan’a özgü bir metot olmayıp dünyanın birçok yerinde uygulanan evrensel bir yöntemdir¹⁸⁰.

Rüyaya yatarak kehanette bulunma yöntemi, Antik Dönem’de olduğu kadar, günümüzde de hala insanların başvurduğu bir yöntemdir. Eski Yunanlılar için kuşlar, bakla, ağaçlar kehanet açısından anlamlıdır.

Eski Yunanlılar için düşler de aynı şekilde kehanet değerindedir¹⁸¹.

Oniromanci adı verilen rüyaya yatarak kehanette bulunma, sadece Delphoi’a yönelik bir yöntem değildir. Plinius bu konuda, rüyaya yatarak ve rüyaları yorumlamayı bulanın *Amphiktyon*¹⁸² olduğunu söyler¹⁸³. Ancak zaman içinde tüm kehanet yöntemlerinin kökenini Delphoi’a bağlama ya da kökenlerinin Delphoi olduğu eğilimi ortaya çıkar. Ancak Delphoi geleneğinde rüyalar yorumlandığı zaman, bu sadece bir tür önsezidir. Gerçek Apollon kehanetiyle ilişkisi yoktur¹⁸⁴.

Euripides’e göre, Zeus, *oniromanciye*, oğlu Apollon’un beğenisini kazanmak için son vermişti¹⁸⁵.

1.7 Ornithomanci (Kuşların Uçuşlarına Bakılarak Kehanet)

Homeros zamanında, tanrı isteklerini öğrenebilmek için bir takım usüllere başvurulur, en çok kuşların uçuş tarzı incelenirdi. Fakat, destanların bazı yerlerinden insanların bu kabil kehanetlere pek fazla inanmamış oldukları anlaşılıyor¹⁸⁶.

Ornithomanci kehanetlerine yönelik çok fazla bilgi yoktur. Ancak Sophokles’in *Antigone* adlı eserinde kuşların uçuşarıyla ilgili şöyle bir pasaj vardır:

“Öğreneceksin sanatımın gösterdiği işaretlerden:

Kuşların inip kalktığı her zamanki yerimde oturuyordum;

¹⁷⁹ Aristophanes, *Eşekarıları, Kadınlar Savaşı ve Diğer Oyunlar*, 120.

¹⁸⁰ Graves 2004, 209.

¹⁸¹ Vernant – Naquet 2012, 116.

¹⁸² Herodotos, *Amphiktyonlar’ın, Delphoi Tapınağı’nın yapımı için parasal katkıda bulduklarını* söyler. Bkz. Herodotos, II. 180.

¹⁸³ Plinius, *Naturalis Historia*, VII, 203; Amandry 1950, 37.

¹⁸⁴ Amandry 1950, 37.

¹⁸⁵ Euripides, *İphigenia Aulis’te*, 1274; Roux 1976, 189.

¹⁸⁶ Mansel 1999, 143.

*Alışılmadık kuş sesleri duymaya başladım,
Kulak tırmalayıcı, barbarca seslerdi bunlar,
Pençeleriyle bir şey parçalıyorlardı, açıkça
Anladım bunu kanat seslerinden.
Korkuyla bir kurban sunmak istedim
Yanmakta olan sunak taşında, ancak alev almadı
Kurban eti bir türlü, kor ateşe
Akıp duruyordu inceden bir yağ, orada eriyor,
Buharlaşıyor ve tütüyordu, safrası patlayıverdi hayvanın
Ve kemiklerden yağ damlamaya başladı,
Etiler ayrıldı iskeletten!
O zaman çocuğa anlattırdım
Gösterdiği işaretleri kurbanın.
Çocuk benim yol göstericim, ben de başkalarının.
Senin yüzünden şehir bir illete tutulmuş,
Çünkü sunakların ve ocakların hepsi dolmuş
Oidipus'un zavallı oğlumun ölüsünden
Kurdun kuşun koparıp getirdiği leş lokmalarıyla.
Bu yüzden hiçbir tanrı kurbanlarımızı kabul etmiyor,
Yakarışlarımıza kulak vermiyor,
Kuşlar hayra yorulacak sesler çıkarmıyor:
Çünkü ölü'nün kanını içmişler!"¹⁸⁷*

Antik yazarların yazmış olduğu günümüze ulaşan metinlerden anlaşıldığına göre, kuşların uçuşları gözlemleniyordu. Delphoi'daki bazı kuşlar, Apollon'un özellikle önem verdiği kuşlardır. Güvercinlerin dokunulmazlıkları vardı¹⁸⁸.

Ovidius'un *Aşk Sanatı* adlı eserinde güvercinle ilgili olan şu dize yer alır:

*"Mesken edinir kuleleri Khaonialı güvercin de"*¹⁸⁹

Plutarkhos da bazı kuşların Apollon'un koruması altında olduğunu söyler¹⁹⁰:

¹⁸⁷ Sophokles, *Antigone*, 48 – 49.

¹⁸⁸ Amandry 1950, 58.

¹⁸⁹ Ovidius, *Aşk Sanatı*, II, 150, dn. 3. Khaonialı ile burada kastedilen Dodonalı'dır. Khaonialı güvercin, geleceğe ilişkin kehanetlerde bulunur.

¹⁹⁰ Amandry 1950, 58.

“Tanrı, inanca göre, kargaları, kuğuları, çalığışlarını, kurtları ve atmacaları bizzat severse de... Biz inanıyoruz ki, bu tanrı balıkçıl kuşları, çalığışları ve kargalar vasıtasıyla söyleminin işaretlerini verir...”¹⁹¹

Bu metinler, İlk Çağ boyunca kuşların uçuşlarından, seslerinden, geleceğe dair anlamlar çıkarıldığını gösteriyor. Bunlar iyi veya kötü geleceğin işaretleridir. Bu iş de, alanda uzmanlaşmış kahinlerin yorumuna bağlıdır¹⁹².

Euripides’in *Bakkhalar* adlı eserinde kuşların uçuşlarıyla ilgili olarak şu satırlar yer almaktadır:

“Çabuk bu kahinin uçan kuşlara baktığı yere gidin, oturduğu yeri kargularınızla söküp atın, ne var ne yok her şeyi alt üst edin, şeritleri koparıp havaya atın, rüzgar alsın götürsün. Ona edebileceğim en büyük kötülük budur”.¹⁹³

Hmeros İlahileri’nde bu konuya sıkça yer verilmiştir.

Hmeros İlahileri’nin Demeter’e *hymnos* bölümünde, kuşların uçuşlarına bakılarak kehanet yapıldığı şu dizelerle ifade edilmiştir:

“...Hiç kimse gerçeği söylemek

İstemedi, ne tanrılardan ne de ölümlülerden biri.

Ne de kehanet kuşlarına bakıp gerçeği söyleyen bir haberci geldi”.¹⁹⁴

Hmeros İlahileri’nde, Apollon’un kuşların uçuşlarına bakarak kehanet yapması şu dizelerle anlatılmıştır:

“...Bu sözleri duyan Apollon hemen çıktı yola.

Geniş kanatlı kehanet kuşunun uçuşuna bakar bakmaz da hemen anladı

Hırsızın Kronosoğlu Zeus’un çocuğu olduğunu”.¹⁹⁵

Yine *Hmeros İlahileri*’nde, Apollon’un kuşların uçuşlarına bakarak kehanet yapması aşağıdaki dizelerle de anlatılmıştır:

“...Ve kışkırtıcı sözlerle şöyle seslendi ona:

“Yürekli ol, Zeus ve Maia’nın kundaklı, korkusuz oğlu!

Er ya da geç bulacağım nasılsa başları kalkık sığırlarımı

Kehanet kuşunun uçuşuna bakarak”.¹⁹⁶

¹⁹¹ Plutarkhos, *De Pythiae Oraculis*, XII, 400 A; XXII, (405 C – D); Amandry 1950, 58, 250, 251.

¹⁹² Amandry 1950, 58.

¹⁹³ Euripides, *Bakkhalar*, 18.

¹⁹⁴ *Hmeros İlahileri*, 17, 44 – 46.

¹⁹⁵ *Hmeros İlahileri*, 58, 212 – 214.

¹⁹⁶ *Hmeros İlahileri*, 61, 300 – 303.

Apollon ile Hermes arasında, Apollon'un kehanet sanatı ve kuşların uçuşlarına bakarak kehanet gerçekleştirişi ile ilgili olarak *Homeros İlahileri*'nde aşağıdaki dialog geçmektedir:

*"...Bilmemeli Zeus'un bilgece verdiği hükümleri.
Bu nedenle sen, altın değnekli kardeşim, baskı yapma bana
Açıklayayım diye kehanetin sanatını ve geleceği gören Zeus'un niyetlerini.
İnsanoğluna gelince; kimisine kötülükler vereceğim kimisine de iyilikler.
Ama bu onulmaz ve zavallı insan soylarını çok kez de çıkaracağım yoldan
Buraya, tapınağıma gelen kişi hoşlanır benim kehanetimi
Bildirdiğim tanrısal sesimden ve bilici kuşumun dediklerinden.
Bu şekilde yararlanacak benim tanrısal sesimden, hiç yalan söylemeyeceğim
ben.
Fakat bu kişi, bilici kuşunun işe yaramaz, manasız şakımasına güvenerek
Benim arzum dışında, sorgulamaya kalkışırsa kehanet sanatımı
Ve hep varolan eski tanrılardan daha çok anlayıp bilmeye çalışırsa,
Bu kişiye kazançsız bir seyahate çıkacağını söylerim ve armağanlarını da
alırım güzelce".¹⁹⁷*

Homeros'un *Odyseia* adlı eserinde, Telemakhos'un kuşların uçuşlarına bakarak kehanette bulunması şu dizelerle anlatılmıştır:

*"Telemakhos söylerken bu sözü, bir kuş uçtu sağ yanından
Bir şahindi bu, Apollon'un tez giden habercisi,
Tüylerini yoluyordu pençesindeki bir güvercinin,
Tüyler, gemiyle Telemakhos'un arasına düşüyordu.
Derken, Theoklymenos arkadaşlarından uzağa çekti onu,
Sarıldı eline, konuştu, diller döktü:
"Bir tanrı parmağı var, Telemakhos bu kuşun uçuşunda,
Gözümle gördüm, tanıdım, bir işmardır bu,
Sizsiniz İthake ilinde her zaman en güçlü,
Soy yok sizin soyunuzdan başka kral olacak".¹⁹⁸*

Theoklymenos isimli Yunanlı kahin, kuşların uçuşundan anlam çıkarır. Homeros'un *Odyseia* adlı eserinde Theoklymenos ile Odysseus'un karısı Penelopeia

¹⁹⁷ *Homeros İlahileri*, 68 – 69, 523 – 549.

¹⁹⁸ *Homeros, Odyseia*, XV, 524 – 534.

arasında, Theoklymenos'un tanrı sözcülüğüyle ilgili olarak bir dialog geçer. Bu dialog sırasında Theoklymenos, kuşların uçuşuna bakarak kehanet alışını şu dizelerle ifade etmiştir:

*“Ey Laertesoglu Odysseus'un saygıdeğer karısı,
Menelaos bir şey bilmez, meydanda işte besbelli,
Sen benim sözüme kulak ver asıl,
Tanrı sözcüsüyüm, her şeyi olduğu gibi diyeceğim sana:
Taniğim olsun tanrılardan Zeus en başta,
Senin konuksever sofran, kusursuz Odysseus'un şu ocağı:
Varmış bulunuyor Odysseus bugün baba toprağına,
Şu anda ya bir yerde oturmakta ya da dolaşmada,
Onun bütün döndürülen dolaplardan haberi var,
Yıkım kuruyor o şimdi tekmil taliplere.
Sağlam güverteli gemide tanrı kuşu bildirdi bana bunu”...¹⁹⁹*

Theophrastos *Karakterler* adlı eserinde değişik karakterleri incelemiştir. Bu karakterlerden “İğrenç” başlığı altında incelenen karakterin, kuş falcısına gidilmesiyle ilgili olarak bulunduğu davranış aşağıdaki dizelerdedir:

“...Annesi kuş falcısına gittiğinde küfreder”...²⁰⁰

Vergilius'un *Aeneas* adlı eserinde, bilici Helenus'un kuşların uçuşlarını yorumlaması ile ilgili olarak şu dizeler yer almaktadır:

*“Bir gün böyle, bir gün daha, yine böyle.
Yeller çağırdı gemileri, şişirdi keten yelkenleri
Şunu sordum, yakaran bir dille bilici Helenus'a
“Ey Troialı tanrılar elçisi, Phoebus'un güçlü bilicisi,
Onun üçayaklısında oturan, Klaros değneğiyle dolanan,
Yıldızların gizemini bilen, kuş dilinden anlayan,
Uçuşları yorumlayan, söyle bilicinin uğurlu sözleri,
Mutlu bir yolculuk gösteriyor bana tanrılar
Uzaklara gitmemi, İtalya'da yeni topraklar aramamı
Öğütüyorlar”...²⁰¹*

¹⁹⁹ Homeros, *Odyseia*, XVII, 152 – 160.

²⁰⁰ Theophrastos, *Karakterler*, XIX.

²⁰¹ Vergilius, *Aeneas*, III, 356 – 365.

Vergilius'un *Aeneas* adlı eserinde güvercinlerin uçuşlarına bakılarak kehanette bulunulmasından söz edilmiştir:

“Söyler söylemez süzülüp indi iki güvercin,
Gözlerinin önünde yiğitin, gökten, kondu yeşil
Yere. Tanıdı büyük Aeneas anasını güvercinlerini.
Kıvançla seslendi onlara: “Gelin, kılavuzum olun,
Götürün beni, bir yol varsa gökten, kutsal ormanla
Çevrili, verimli toprağı gölgeleyen dalın yerine.
Ey yüce anam, bırakma beni bu çetin işlerde,
Yalnız”. İzledi konuştuğundan sonra kuşları,
Gözledi uçuşlarını, yorum getiren davranışlarını.
Görüyor yem arayan, uçan kuşları, yere inişlerini,
İzlenirdi gözle tüm davranışları, uzak değildi”.²⁰²

Ksenophon'un *Anabasis* adlı eserinde, kuşların uçuşuyla ilgili olarak şu dizeler yer almaktadır:

“...Ayrıca Kyros'la tanıştırmak üzere Ephesos'tan yola çıkarken, sağ tarafından yere konmuş bir kartalın sesini duyduğunu sanmıştı. Yanındaki kahin de bunun alışılmış bir belirti olmayıp büyük ve şanlı, ama çalışma dolu bir geleceği haber verdiğini söylemişti; çünkü öbür hayvanlar kartala genellikle yere konduğu sırada saldırırlar; bununla birlikte belirti zenginlik vaad etmiyordu, çünkü kartal avını özellikle uçarken yakalar”.²⁰³

1.8 Rhabdomanci (Çubuklarla Kehanet)

Rhabdomanci, çubuklarla yapılan bir kehanettir. *Kleromancinin* bir çeşididir²⁰⁴. *Rhabdomanci* ile ilgili yeterli bilgiye ulaşılamamıştır.

1.9 Trans Durumunda Yorumlama

Homeros'un kahramanları arasında, Delphoi kehanetine başvuran tek kahraman Agamemnon'dur²⁰⁵. Ancak onun döneminde uygulanan yöntemler üzerine Homeros

²⁰² Vergilius, *Aeneas*, VI, 190 – 200.

²⁰³ Ksenophon, VI, 1, 23.

²⁰⁴ Amandry 1950, 132.

²⁰⁵ Homeros, *Odysssea*, VIII, 79 – 81.

tarafından belirtilen hiçbir açıklama yoktur. Bilinen şey; tanrının esiniyle dolup direkt olarak anlatmanın Homeros Dönemi'nde bilinmediğidir²⁰⁶.

Genellikle, tanrıyla dolup tanrıdan esinlenme anındaki krize yönelik kehanetin, *dionysiakh* etkilenmesi olduğu ileri sürülür. Diğer taraftan, Delphoi'da Dionysos kültürünün bizzat kendisi de kehanetin bir bölümünde yer almaktadır. Ancak bu kesin olarak oturtulamamıştır²⁰⁷ (bugünkü kazılar sonucunda da artık Dionysos'un bir kahin tanrı olduğu kanıtlanmıştır). Bununla beraber bazı yazarlar örneğin K. Latte ve Nilsson gibi yazarlar, *Apolloniyen* kehanetinde (Delphoi'daki) *dionysiakh* elemanların var olduğunu kabul etmezler²⁰⁸. Ancak Delphoi'daki Apollon kültüründeki var oluşundan itibaren Pythia'nın kehaneti yorumlayabilmek için *ekstaz* durumuna geçtiğini kabul ederler; yalnız bunu Dionysos'a bağlamazlar²⁰⁹.

K. Latte de Nilsson da, şunu saptamışlardır: Delphoi'daki bu *ekstaz* olayı Asyalı Apollon kökeni üzerinden gelen ve eski tarihli bir hipoteze dayanmaktadır²¹⁰. Gerçekten de Anadolu'daki bu tür *ekstaz*ların vatanı Sibyllalar'dır ve tanrıyla dolarak kehanet yapma, bunlar sayesinde yayılıp Arkaik Dönem'de ise Grek *pantheonu*'na; yani Delphoi'daki Apollon'a geçmiştir²¹¹.

Bu noktada, fiziki konum olarak bakıldığında, farklı bir durum söz konusudur.

Eskiler bu durumu, *ekstaz* ya da *anthousiasmus* olarak; yani tanrıdan aldıkları esinleri, tanrıyla dolduktan sonra dışarıya vurum olarak belirtirler. Kesin hiçbir bağ, bu iki kavramın bütünlüğünü göstermemektedir²¹².

Ekstaz tümüyle hareketsiz bir form durumunda ortaya çıkabilir. Bir tür duyarsız bir fiziki ortamdır. Ve burada *orgiastik* danslar ya da düzensiz danslar vardır (yani *ekstaz* durumuna geçtikten sonra kendini kaybetme, taşkınlık yapma)²¹³.

1.10 *Ventriloquie* (Karından Konuşma Kehaneti)

Ventriloquie; kehanet yöntemlerinden biridir. Karından konuşarak kehanet verme anlamına gelmektedir. Bu kehanette bulunan kişilere ise *ventrilog* adı verilir.

²⁰⁶ Davreux 1942, 10 – 11, 16, 25.

²⁰⁷ Amandry 1950, 43.

²⁰⁸ Amandry 1950, 42, dn. 2.

²⁰⁹ Amandry 1950, 42.

²¹⁰ Amandry 1950, 42, dn. 3.

²¹¹ Amandry 1950, 42.

²¹² Amandry 1950, 42, dn. 3.

²¹³ Amandry 1950, 42.

Çok tanrılığın (*Paganizm*) son zamanlarında, karından konuşan kahinler çok rağbet görmüştür. Fakat bu yöntem daha Klasik Çağ'dan itibaren uygulanıyordu²¹⁴.

Ventriloquie yöntemiyle, ölenlerin ruhlarıyla ilişki kurulduğu iddia edilirdi.

Karından konuşma kehanetinin, Delphoi biliciliğiyle ilişkisi yoktur. Hiçbir yazar, karından konuşma kehaneti ile Delphoi kehanet ritüelleri arasında bir bağlantı kurmamıştır. Her ne kadar karından konuşma yönteminin Delphoi kehanet ritüelleriyle bir ilişkisi kurulamamışsa da, *ventriloglar*, isimlerini, Delphoi'daki kehanet elemanları olan üçayak ya da *omphalos* isimleriyle değiştiriyorlardı. Buna, yılan Python'un ismi de dahildi²¹⁵. Apollon'un simgelerinden biri yıldı²¹⁶. Python'un mezarının *adytonda* bulunmasının, çürümekte olan yılanın vücudundan çıkan yayılmaların Pythia'ya esin verdiği ileri sürülen dönem ile bu isim değiştirmelerinin aynı zamana rastladığı görülür. Bu sadece bir tesadüf de olabilir. Sahte kahin Aleksandros, "Glykon" adını verdiği bir yılanın aslında yeniden doğan şifa tanrısı Asklepios olduğunu ilan etmişti²¹⁷. Aleksandros, nefesli sazla (üfleme sistemi) Asklepios olduğunu söylediği elindeki yılanla kehanet yapardı²¹⁸. Aleksandros, bu yılanı evinde beslerdi. Güya kendisi de yeni Asklepios'un, yani Tanrı yılan Glykon'un peygamberiydi. Aleksandros'un Asklepios olduğunu iddia ettiği yılanın, insan gibi bir başı vardı ve kehanetlerde bulunabiliyordu. Bu yeni din, kısa sürede büyük bir kabul gördü²¹⁹.

Lukianos, *Aleksandros ya da Düzmece Yalvaç* adlı eserinde, Aleksandros ve onun kendine özgü kehanet yöntemleriyle ilgili bizlere bilgi vermiştir.

Lukianos, Glykon hakkında şu satırları yazmıştır:

"*Sakerdotos diyor ki: "Söyle bana ey efendimiz Glykon, kimsin sen"?* O da "*yeni Asklepios'um ben*" diyordu. "*Önceki Asklepios'tan ayrı bir Asklepios mu? Ne demek istiyorsun?*" diyordu Sakerdotos. Glykon da: "*Senin bunu öğrenmen yasaktır!*" Öteki: "*Daha kaç yıl bizim yanımızda kalıp sorularımızı yanıtlayacaksın?*" Glykon: "*Bin üç yıl*". Öteki: "*Sonra nereye gideceksin?*" Glykon: "*Baktra'ya, oralara da gideceğim, çünkü, benim dünyaya gelişimden yabancılarında yararlanması gerek.*" Öteki, "*Öteki bilicilik ocakları... Örneğin Didim, Klaros, Delphoi'dakiler, baban Apollon'dan mı*

²¹⁴ Amandry 1950, 64.

²¹⁵ Amandry 1950, 65.

²¹⁶ Freeman 2003, 435.

²¹⁷ <http://www.hasanmalay.com/index.php/din/sahte>

²¹⁸ Amandry 1950, 65.

²¹⁹ <http://www.hasanmalay.com/index.php/din/sahte>

*alıyorlar tanrı sözlerini yoksa ortalarda şimdi söylenenler yalan mı?” Glykon: “Öğrenmeye kalkışma, bu da yasaktır çünkü.” Öteki: “Şimdiki yaşamımdan sonra ben ne olacağım?” Glykon: “Deve olacaksın, sonra at, sonra da bilge kişi ve Aleksandros’tan aşağı kalmayacak bir yalvaç olacaksın”.*²²⁰

Aleksandros’un kehanet sırasında tanrı sesini “kendi sesinden” adını verdiği yöntemle nasıl taklit ettiğini Lukianos şu satırlarla anlatmıştır:

*“Aleksandros, birinde bir senatörün kardeşine kehanette bulundu da rezil oldu: Ne kendi konuya uygun bir tanrı sözü döktürebildi ne de bu işi zamanında yapabilecek bir insan buldu. Adam karın ağrısından kıvranıyordu. Bu, ona domuz ayağını ebeğümeceyle karıştırıp yemesini söyledi. Tanrı sözü şöyleydi: “Domuz eniği ile ebeğümeceyi kutsal çanakta, kimyonla karıştır”. Önce de dediğim gibi, ejderhayı görmek isteyenler oluyordu, o da bu isteği sık sık yerine getiriyordu, ama tümünü değil, özellikle kuyruğunu, bir de başından aşağısını gösteriyordu; başını koltuğunun altına saklayıp göstermiyordu. Ahaliyi daha çok şaşırtmak için tanrıyı yalvacı olmadan – aracısız – konuşurken de göstereceğine söz verdi. Onun için turna kuşlarının soluk borularını uç uca birleştirip canlıya çok benzeyen başın içinden geçirmek güç olmadı; dışarıdan birisi borunun içine bağıyor, Aleksandros da soruları yanıtlamış oluyordu: ses onun bezden yapmış olduğu Asklepios’undan geliyordu. Bu tanrı sözlerine “kendi sesinden” deniyordu”.*²²¹

2- Klaros’ta Kehanet Yöntemleri ve Apollon Klarios

İnsanoğlu için Tanrı ve Ona inanış her dönemde büyük önem taşımıştır. Tanrıya ulaşma isteği ve Onun için yapılan üretimler, dinin gereği yapılar inşa etme ihtiyacını doğurmuştur. Bu merkezler önceleri doğal mekanlarda, tekniğin gelişimi ile de gizemli tapınaklarda kendini ifade etmeye başlamıştır. Çoğunlukla su kaynaklarının bulunduğu alanları dini mekan seçen ve buraları kutsal kabul eden insanlar, bu yapılaşmaya paralel olarak da tanrılarıyla aralarında iletişim kuracak sınıfı yaratmıştır²²².

C. Özgünel’e göre, Anadolu kökenli tanrı Apollon’a, birçok *epitheton* atfedilerek tapılmış, adına büyük kutsal alanlar yapılmıştır. Apollon özellikle Batı

²²⁰ Lukianos, *Aleksandros ya da Düzmece Yalvaç*, 30.

²²¹ Lukianos, *Aleksandros ya da Düzmece Yalvaç*, 22 – 23.

²²² Tuluk 1999, 32.

Anadolu kıyılarında, Troas, İonia, Karya ve Likya Bölgeleri'nde önemli bilicilik merkezleriyle karşımıza çıkmıştır²²³.

İnsanoğlunun varoluşu ile başlayan geleceği öğrenme tutkusu, kehanet olgusunu yaratmış ve bugüne değin süregelmiştir. *Tanrının Sözleri* (Yunanca “*manteia*”, Latince “*oraculum*”) anlamındaki kehanet, Hellen pagan inancında dinsel ve tanrısal bir olgudur ve farklı kahin tanrıları vardır. Ancak kolonizasyon hareketleri ve bunlarla ilintili kent kurma da, kahin tanrı Apollon'a danışma dinsel yaptırımı ve tanrıya danışmadan alınan tüm karar ve eylemlerin tanrısal cezalandırma getireceği inancı, Apollon'a adanmış bilicilik merkezlerinin önemini ortaya koymaktadır²²⁴.

Antik Dönem'in en önemli kutsal alanları konumundaki bu bilicilik merkezleri, tapınakları, sunakları, hazine binaları, misafirhaneleri (*katagogeion*), din görevlileri, sayıları 3000 ile 5000 arasında değişen tapınak köleleri ve kutsal koruları ile çok büyük alanlar ve organizasyonlardı. Anadolu, Apollon Kehanet Merkezleri açısından ilk sırada yer almaktadır ve birçok merkezde de arkeolojik kazılar yürütülmektedir²²⁵.

K. Eren'e göre, başlangıçta fiziksel ve beşeri coğrafya etkisinde ortaya çıkan kutsal alanlar, kent tarihi ve iktidar mücadeleleri paralelinde, görece tarafsız konumlarının da yardımıyla gittikçe kamusal alanlara dönüşmeye başlamışlardır²²⁶.

Antik Dönem'de kehanet ve sağlıkla ilişkili tanrıların kutsal alanları, genellikle bir su kaynağı yakınlarında bulunur ve bu kaynaklar kutsal kabul edilirdi. Bu kutsal alanlara en güzel örneklerden biri de Klaros'tur²²⁷ (Res. 8 - 9).

Klaros'un Apollon'u, yapılan geniş ve yoğun kazı çalışmalarına rağmen, bütün sınırlarını henüz ortaya dökmemiştir. Apolon Klarios Kehanet Merkezi, Hellenistik Dönem'den öncesine dair az bilgi veren ya da hiç bilgi vermeyen bir kehanet merkezidir²²⁸.

Klaros Kutsal Alanı, derin bir vadinin başlangıcında, su kaynağının üzerine kurulmuştur. Buraya gelen antik dönemin insanı bu kaynakta arzularını dile getirerek Tanrısından yardım istemiş ve karşılığında Ona hediyelerini sunmuştur²²⁹.

²²³ Von Wilamowitz – Möllendorff 1931, 324 (Bkz. Özgünel 2008, 163).

²²⁴ Şahin 2008, IX.

²²⁵ Şahin 2008, IX.

²²⁶ Eren 2008, 74.

²²⁷ Şahin 1998, 24.

²²⁸ Etienne – Prost 2008, 75.

²²⁹ Tuluk 1999, 32.

Klaros Kutsal Alanı, Kolophon'un / Değirmendere 13 km. güneydoğusunda ve Notion'un 2 km. kuzeyinde bulunmaktadır²³⁰ (Res. 10). Kutsal alan, Antik Dönem'de Ales ya da Halesos adını taşıyan ve İonia'daki en soğuk suya sahip olduğu söylenen küçük bir ırmağın vadisinde kurulmuştur. Irmak, çağımızda her kış taşmaktadır²³¹.

Tapınağın bir tepe üzerinde inşa edilmeyip bir düzlükte yer almasının nedeni burada kutsal bir kaynağın ve ormanın bulunmasıdır²³² (Res. 11).

Klaros, kahin tanrı Apollon'a adanmış, Antik Dönem'in en önemli bilicilik merkezlerinden biridir.

N. Şahin'e göre, İ. Ö. 13. yüzyıl başlarından İ. S. 4. yüzyılda terk edilmesine değin "Bilicilik Merkezi" olarak işlevini sürdürmüş olan Klaros Kutsal Alanı ile ilişkili ilk araştırmalar 19. yüzyılın sonlarında başlar²³³.

Kolophon'un sınırları içinde yer alan Apollon Bilicilik Merkezi'nin kuruluşu, Kolophon kentinin kuruluş ve kolonizasyon dönemine değin gitmektedir. Birçok antik kaynakta, kentin ve bilicilik merkezinin kuruluşuna yönelik bilgiler bulmak mümkündür²³⁴. Pausanias, Notion, Klaros ve Kolophon'u kapsayan bölgenin *Kolophon Ülkesi* olarak adlandırıldığını ve yerel halkın Karlar olduğunu söyler²³⁵.

N. Şahin'e göre, iki site için aynı ismin kullanılması antik metinlerin büyük bir çoğunluğu açısından iki Kolophon arasında (deniz kenarındaki ya da sahildeki Kolophon, Yeni Kolophon²³⁶ ve Eski ya da Kuzeydeki Kolophon²³⁷) karışıklığa yol açmıştır²³⁸.

2008 ve 2009 yıllarında gerçekleştirilen Klaros kazı çalışmaları, Klaros'taki Bilicilik Merkezi'nin, Delphoi Bilicilik Merkezi'nden daha erken kurulduğunu ortaya koymuştur²³⁹.

Klaros'un etimolojisi tartışmalıdır. Apollonios, Klaros'taki kutsal kaynağın, ülkesini kaybeden Manto'nun gözyaşlarından oluştuğunu ve bu nedenle Klaros adını

²³⁰ Şahin 1998, 17.

²³¹ Bean 2001, 170.

²³² Akurgal 2000, 313.

²³³ Şahin 2012, 250.

²³⁴ Şahin 1998, 19.

²³⁵ Pausanias, 9. 33. 1 – 2; Şahin 2012, 252.

²³⁶ Şahin 1998, 13; Şahin 2007, 330-333.

²³⁷ Şahin 1998, 15; Şahin 2007, 330-333.

²³⁸ Şahin 2008, 214.

²³⁹ Şahin 2013, 207.

aldığını söyler²⁴⁰. Kolophonlu Nikandros, Klaros'un *Kleros* (pay) sözcüğünden geldiğini, Zeus, Poseidon ve Hades'in evreni burada paylaştıklarını ileri sürer²⁴¹. Nikandros, bir diğer anlatımında ise Klaros'un, Apollon'un payı olduğunu ileri sürer²⁴². Diğer bir görüşe göre de, Klaros, Apollon'un sevgilisi olarak gösterilen kahraman Klaros'un adından yani, bir *androponym*den geliyordu²⁴³.

Apollon'un birçok *epithetonu* vardır. Apollon Klarios, bunlardan sadece biridir.

Kallimakhos, bu durumu aşağıdaki pasajında örneklendirmiştir:

“*Apollon, birçok insan seni, Apollon Boedromios'u (kurtarıcı) çağırıyor, birçoğu da Apollon Klarios'u*”.²⁴⁴

Apollon Klarios kültürüne ilişkin en eski bilgilere Homeros'un ezgilerinde (*hymnos*) rastlanır. Ancak bu ezgiler, kültürün içeriğine açıklık getirmekten çok uzaktır. Antik çağ ozanları tarafından “*Çok parlak Klaros*” adı verilen bu kült yerine adını veren Apollon Klarios'un kökeni tartışmalıdır. Ancak kesin olan, bu tanrısal kişiliğin Kar, Akha ve Thebai kökenli halkların oluşturduğu bir kültürel ve dinsel ortamda ortaya çıkmış olduğudur. Apollon kültüründen önce bu yörede, Anadolu anatanrıçası Kybele kültürünün varlığı bilinmektedir²⁴⁵.

N. Şahin'e göre, Klaros ve çevresindeki ana tanrıça kültürünün varlığına gelince, Klaros Kutsal Alanı'nın kuzeydoğusunda Galleion Dağı'nda bulunan²⁴⁶ ve bugün yöre halkı tarafından “Demirli Mağara” olarak adlandırılan mağara olasılıkla bu tanrıçanın kült merkeziydi²⁴⁷. Ales Vadisi'nin ve Demirli Mağara'nın lokalizasyonunu yapan Schuchhardt, mağarayı ilk bilicilik merkezi olarak yorumlamıştır²⁴⁸. Ancak 2008 – 2010 yılları arasında Klaros Kutsal Alanı'nda gerçekleştirilen kazılarda, Apollon'a adanmış bilicilik merkezinin, Demirli Mağara ile ilişkisi olmadığı kanıtlanmıştır²⁴⁹. Nitekim bu mağaranın dışında, Hellenistik Dönem'e tarihlenen bir Kybele kabartması²⁵⁰ bulunmuştur. Zaten bu Mağara, tanrıçanın “vahşi doğanın ve hayvanların koruyucusu” kimliğine uyan ve vadiyi tümüyle gören bir konumdadır. Bu durumda, daha sonra

²⁴⁰ Apollonios, 1. 308; Şahin 2012, 251; Şahin 2008, 217.

²⁴¹ Nikandros, *Alexipharmaka*, 11; Şahin 2012, 251.

²⁴² Nikandros, *Thèriaka*, 958; Apollonios, 1. 308; Şahin 2012, 251.

²⁴³ Thempompos, *Fragmanlar*, 346; Apollonios, 1. 308; Şahin 2012, 251.

²⁴⁴ Kallimakhos, *Hymnes à Apollon*, 2, 69 – 70; Şahin 1998, 27.

²⁴⁵ Şahin 1998, 22.

²⁴⁶ Şahin 2012, 260.

²⁴⁷ Şahin 1998, 22.

²⁴⁸ Schuchhardt 1886, 430 – 432; Şahin 2012, 260.

²⁴⁹ Şahin 2012, 260.

²⁵⁰ Macridy 1912, 57, fig. 26; Şahin 2012, 260.

kurulan Apollon kültürünün Anadolu kökenli Anatanrıça kültüründen de etkilenmiş olması doğaldır²⁵¹. Klaros Bilicilik Merkezi'nde, erken dönemlerde, ana tanrıça bağlantılı olan kehanet işlevi daha sonra göçlerin etkisi ile Apollon'a verilmiş olabilir.

Testimoniaya göre, Apollon Klarios Bilicilik Merkezi, Geç Tunç Çağ'da, Manto tarafından kurulmuştur²⁵². Tanrı Apollon, Yunan *Pantheon*unda her zaman onurlandırılmış ve değişik özellikleriyle saygı görmüştür²⁵³. Ancak tanrı Apollon, kökeni tartışmalı olan bir tanrıdır²⁵⁴. A. Erhat'ın vurguladığı gibi, adı Yunanca olmadığı halde²⁵⁵, Zeus ile titan kızı Leto'nun oğlu olan Apollon, Yunanlı bir tanrı olarak tanınmıştır. Apollon'un Delos Adası'nda doğmuş olabileceği varsayımı ortaya atılmış ve şovenist bir yaklaşımla Yunan vatanının öz tanrısı gibi gösterilmek istenmiştir²⁵⁶. Kimi araştırmacılar, "Apollon" sözcüğünün etimolojisini irdelerken, onun kesin bir Yunanca sözcük olmadığına değinmişler, ancak "defetmek, geriye atmak ve tahrip etmek" anlamlarına gelen eski bir yüklem biçimi ile ilişkili olabileceği düşüncesini gündemde tutmak istemişlerdir. Nitekim kökeni için kesin bir bilginin olmadığını, ancak Anadolu'dan gelmiş bir Hitit Tanrısı veya Likya kaynaklı bir tanrı varsayımında birleşmişlerdir²⁵⁷. 1936 yılında B. Hrozny, Hitit metinlerinde, sunakların, kutsal alanların ve kapıların koruyucusu olan "Apullunas" adında bir tanrının varlığını ortaya koymuştur. Apullunas Anadolu kökenli bir tanrıdır²⁵⁸. Ayrıca, Hitit Kralı Muwattalis ve Wilusa Kralı Alaksandrus'la ilişkili sözleşme metninde²⁵⁹ "Appaliunas" adlı tanrının adı geçer²⁶⁰.

C. Picard, Apollon kültürünün Girit'ten alınmış olduğuna değinir. Kültürün Girit'ten alınmasını şöyle açıklar: Minos yönetimi altındaki Girit egemenliğini paylaşan Delos, Klaros ve Efes'te ilk zamanlarda yerleşmiş olan Kariyalılar'ın bu kültü aldıklarını ve saygınlık kazanmasına çaba gösterdiklerini ileri sürer. C. Picard, devamla bu yeni kültürün Troas'tan Likya kıyılarına kadar yerleştiğini, Kariyalılar tarafından oluşturulduğunu, tanrının Troia'yı koruduğu ve külte kabul ettiği zamanlarda, Karia'nın

²⁵¹ Şahin 1998, 22.

²⁵² Şahin 2012, 262 – 263.

²⁵³ Bkz. Özgünel 2008, 163, dn. 1.

²⁵⁴ Beekes 2003 / 3, 1 – 21; Şahin 2012, 262.

²⁵⁵ Erhat 2000, 47.

²⁵⁶ Bkz. Özgünel 2008, 163, dn. 3.

²⁵⁷ Bkz. Özgünel 2008, 163, dn. 5 – 6.

²⁵⁸ Brown 2004, 243 – 257 (Bkz. Şahin 2012, 262).

²⁵⁹ Bkz. Şahin 2012, 263, dn. 55.

²⁶⁰ Şahin 2012, 262 – 263.

kuruluşları olan Miletos ve Klaros'un da bu yayılmaya yardımcı olduğunu dikkati çeker. Bu dönem Picard tarafından; çağdaş Girit'in Delos ve Delphoi'a yayılmasına denk geldiği biçimde çakıştırılmaktadır.²⁶¹

Klaros *testimoniasına* göre, Klaros Bilicilik Merkezi, Delphoi Apollonu'nun emri ile kahin Teiresias'ın kızı kahine Manto tarafından kurulmuştur. *Testimoniaya* göre, Apollon kültünü Klaros'a, Yunanistan göçmenleri getirmişlerdir. Ancak 2008 – 2010 yılı kazıları Klaros Bilicilik Merkezi'nin Delphoi'dan daha erken olduğunu ortaya koymuştur. N. Şahin'e göre, bu durumda, Klaros'taki bilici tanrı Apollon, Anadolu kökenli yerel bir tanrı olabilir mi? Ayrıca Gallesion Dağı'nın adının Hititçe *galisa* sözcüğünden geldiği dikkate alındığında, Hitit metinlerinde geçen Apullunas / Appaliunas adı Anadolu yerel tanrısı Klaros'ta da tapım gören tanrı Apollon olabilir mi? Bu bağlamda, Klaros'ta ana tanrıça kültünden Apollon kültüne geçiş döneminde, ana tanrıça kültüne bağlı bir kehanet olgusundan, yerel tanrı, kahin Apollon kültüne geçilmiş olabilir mi? Diğer bir öneri ise, erken dönemlerde bilicilik, ana tanrıça / yerel Apollon çifti tarafından yürütülüyor olabilir mi? N. Şahin, bugün için tüm bu soruların yanıtızsız kaldığını belirtmektedir²⁶².

Robert - Robert'e göre, Klaros'un müşterileri arasında Batı Anadolu'da başta İonya olmak üzere Yunan kentlerinden, hellenizasyonu daha erken tarihlerde gerçekleşmiş Batı Karya kentlerinden, adalardan ve kıta Yunanistan'ından çok az müşteri mevcutken, buraya kahini sorgulamaya gelenlerin daha ziyade sonradan hellenize olmuş veya Roma kolonisi olarak kurulmuş, Karya'nın iç kesimlerinden, Frigya'dan, Pisidia'dan veya Thrakia'dan kentler oldukları görülmektedir²⁶³.

Kahin tanrı Apollon'un, kehanet yöntemleri, kehanet verdiği ve sürekli olarak gittiği merkezlerde farklılık gösterir. Tanrının, kehanet merkezlerini birbiri ardından dolaştığı Rhodoslu Apollonios'tan bilinir:

*“Apollon, mis kokulu tapınağından ilerleyerek, kutsal Delos'a ya da Klaros'a ya da Python'a (Delphoi) ya da Ksanthos Irmağı'nın yakınlarındaki geniş Lykia'ya gitti”.*²⁶⁴

²⁶¹ Picard 1922, 459 v. d; Özgünel 2008, 166 – 167.

²⁶² Şahin 2012, 263.

²⁶³ Robert ve Robert 1989, 5 (Bkz. Eren 2008, 72).

²⁶⁴ Rodoslu Apollonios, *Les Argonautiques*, 1, 306 – 310 (Bkz. Talamo 2003, 222). Bu pasajın tercümesi Prof. Dr. Nuran Şahin tarafından yapılmıştır.

Antik yazarlar Klaros Kehanet Merkezi'nin ünü ve tanrının bu merkezi tercih etmesi konularına da değinmişlerdir. Örneğin Solinus:

“*Ephesos'a çok uzak olmayan Kolophon'da Apollon Klarios Kehanet Merkezi vardır*”.²⁶⁵ der.

Bu sözleri ile kehanet merkezinin coğrafi olarak konumunu verirken, Lactantius, Tanrının (Apollon) Delphoi'ü, Klaros'ta kehanet vermek için terk ettiğini şöyle vurgular:

“*Gerçekte insanlar Apollon'u diğer tanrılardan daha üstün bir tanrı olarak yorumlarlar. Apollon, yerleştiği Kolophon'da özellikle kehanet özelliği olan yanıtlar vermek için Delphoi'ü terk etmişti*”.²⁶⁶

Pausanias: “*Kolophonlular'ın, Klaros Bilicilik Merkezi'nin çok eski zamanlarda kurulduğuna inandıklarını*” söyler. Ancak, antik metinlerde Apollon Klarios Bilicilik Merkezi'nin kuruluş öyküsü İ. Ö. XIII. yüzyıl başlarında gerçekleşen ve Kolophon ülkesinin, Akha kolonizasyonu dönemine değin gitmektedir²⁶⁷.

İ. Ö. 13. yüzyılda, birçok Batı Anadolu kenti gibi, *Kolophon Ülkesi* de, Girit'ten gelen göçmenlerin gelişi ile sarsılır. Pausanias, ilk göç dalgasının *oikistes*i olarak Akha kökenli Rhaikos'u gösterir²⁶⁸. Bu kişinin kökeni tartışmalıdır. Zira, Rodoslu Apollonios'un, Rhaikos üzerine verdiği bilgiler Pausanias'tan daha farklıdır. Apollonios, Rhaikos'un, Mykenai kökenli Lebes'in oğlu fakir bir Akhalı olduğunu ve Lakios olarak da adlandırıldığını söyler²⁶⁹. Sakellariou, Rhaikos'un Mykenaili olduğu konusundaki anlatımların daha eski bir Myken geleneği olduğunu ileri sürer. Hesykhios da, Giritliler'in, “*Rhaikos*” ismini “*Lakios*” olarak kullandıklarını ileri sürer²⁷⁰.

Kolophon Ülkesi'ne gelen Giritli göçmenler Sahildeki Kolophon'a gelirler²⁷¹; ancak yerel halk Karlar'ın büyük direnişi ile karşılaşılır ve kıyı şeridinde yerleşebilirler. İlk göçün ardından *Kolophon Ülkesi*'ne ikinci göç dalgası Yunanistan'dan gelir. Pausanias, yeni gelenlerin, Thebai kenti'nin, Epigonlar tarafından alınmasının ardından,

²⁶⁵ Solinus, 40, 12 – 13 (Bkz. Tanrıver 2009, 556; Talamo 2003, 238).

²⁶⁶ Lactantius, *Divinarum Institutiorum*, I, 7 (Bkz. Talamo 2003, 240). Bu pasajın tercümesi Prof. Dr. Nuran Şahin tarafından yapılmıştır.

²⁶⁷ Şahin 2007a, 329.

²⁶⁸ Pausanias, 9. 33. 1 – 2; Şahin 2012, 252.

²⁶⁹ Rodoslu Apollonios 1. 308; Şahin 2012, 252.

²⁷⁰ Hesykhios, s. v. “Lake, Rake”; Şahin 2012, 252.

²⁷¹ Picard 1922, 1, 6; Şahin 2012, 252.

yurtlarından göç etmek zorunda kalan Thebai halkı olduğunu söyler²⁷². Öyküye göre, kentlin düşmesinin ardından esir edilen halk, Delphoi'a köle olarak sunulurlar. Bu esirler arasında Apollon'un kahini Teiresias ve kızı Manto da vardır. Delphoi Apollonu'na köle olarak sunulan Thebaililer'e, tanrı koloni kurma, Manto'ya da, özellikle *Kolophon Ülkesi*'nde kendi adına bir bilicilik merkezi kurma buyruğunu verir²⁷³. Pausanias, Manto ve Thebai göçmenlerinin *Kolophon Ülkesi*'ne geldikleri dönemde, Rhaikos'un hala ülkenin yerel halkı Karlar'la savaştığını belirtir. Thebailer'in göç öyküsünü öğrenen Rhaikos, yeni gelen halkın da, yerleşmelerine izin verir ve aşık olduğu Manto ile evlenir²⁷⁴. Bu evlilik, olasılıkla Rhaikos'un, Karlar'a karşı güç birliği oluşturma amacına yöneliktir²⁷⁵.

Bir Thebaili olduğu ileri sürülen Manto, Delphoi Apollonu'nun emri ile Kolophon'da bir bilicilik merkezi kurmak üzere gönderilir. Manto, kutsal su kaynağının olduğu yerde bilicilik merkezini kurar (2008 ve 2009 yıllarında gerçekleştirilen Klaros kazı çalışmaları, Klaros'taki Bilicilik Merkezi'nin, Delphoi Bilicilik Merkezi'nden daha erken kurulduğunu ortaya koymuştur. Bu durumda, bu *mythosun* Delphoi'a bağlanma öyküsü, sonradan yaratılmış olmalıdır)²⁷⁶.

Rhaikos'la evlenen Manto, Delphoi Apollonu'nun emriyle, Apollon Klarios Bilicilik Merkezi'ni kurar. Bilicilik Merkezi'nin etimolojisi tartışmalı olmasına karşın, kurucusunun Manto olduğu ve Myken Dönemi'nde kurulduğu Pausanias²⁷⁷, Apollonios²⁷⁸ ve Pomponius Mela²⁷⁹ gibi antik yazarların ortak görüşüdür²⁸⁰. Bilicilik Merkezi, kahine Manto tarafından kurulmasına karşın, oğul Mopsos Dönemi'nde ünlenir²⁸¹. Ephesos'ta tanrılık, anadan kıza geçerdi, Klaros'ta ve Delos'ta ise anadan oğula²⁸².

Bazı antik yazarlar Klaros'taki kutsal su kaynağının, tutsak düşen ve aşığılanmış olan Manto'nun gözyaşlarından oluştuğunu ileri sürerler²⁸³.

²⁷² Pausanias, 9. 33. 1 – 2; Şahin 2012, 252.

²⁷³ Pausanias, 9. 33. 1 – 2; Şahin 2012, 252.

²⁷⁴ Pausanias, 8. 3. 1 – 2; Şahin 2012, 252.

²⁷⁵ Şahin 2007a, 329; 2012, 252 – 253.

²⁷⁶ Şahin 2013, 207.

²⁷⁷ Pausanias, 7. 3. 1; 9. 5. 13; 9. 10. 3; 9. 33. 1; Şahin 2012, 253.

²⁷⁸ Apollonios, 1. 308; Şahin 2012, 253.

²⁷⁹ Pomponius Mela, 1. 17. 88; Şahin 2012, 253.

²⁸⁰ Şahin 2012, 253.

²⁸¹ Şahin 2012, 254.

²⁸² Thomson 1983, 324.

²⁸³ Şahin 2013, 207.

Homeros İlahileri'nin Artemis'e *hymnos* bölümünde, Klaros ile ilgili şu dizeler yer almaktadır:

*“Ey musalar! Uzağı vuran tanrının kardeşinin, Artemis'in şarkısına başlıyorum,
Oklardan hoşlanan bakirenin, Apollon'la beraber doğup büyüyenin şarkısına.
Sular atlarını o, kenarlarında sazlar büyüyen Meles Irmağı'nda
Ve hızla sürer gümüş yaylı altın arabasını Smyrna'ya,
Gümüş oklu Apollon'un bulunduğu asmalarla kaplı Klaros'a
Orada durup bekler o, oklardan hoşlanan, hedefi vuran tanrıçayı”.*²⁸⁴
Lukianos, Apollon ile ilgili şu satırları yazmıştır:

*“Gelelim Apollon'a. Ben her şeyi bilirim diye kuruluyor! Kithara çalarmış, hekimlik edermiş, geleceği bildirmiş, biri Delos'ta, biri Klaros'ta, üçüncüsü de Didyma'da üç dükkan açtı. Gelip danışanlara manası anlaşılmaz, iki yana da çekilir cevaplar verip hepsini aldatıyor, sözü açıkça söylemediğinden, yanılma da kendisi için bir çekince yok. Ticaretin yolunu bulmuş, zenginleşiyor. Onun düzenlerine kandan az mı budala var? Ama akli başında olanlar, onun çoğu yalan söylediğini biliyor. Hani falcılığın da diyecek yok!”*²⁸⁵

P. Grimal'e göre, Mopsos, Klaros Apollonu'nun kahiniydi ve bu sıfatları ki, o sırada Troia Savaşı'ndan dönmekte olan zamanının büyük kahini (büyükbabası Teiresias'tan sonra) Kalkhas'la yarışmaya girer²⁸⁶. Kalkhas ile Mopsos arasında geçen bu yarışmayı Strabon şu satırlarla anlatmıştır:

“Sonra Gallesion Dağı'na ve bir İon kenti olan Kolophon'a ve vaktiyle bir kehanet ocağının bulunduğu Apollon Klarios'un kutsal alanına gelinir. Kahin Kalkhas'ın, Amphiaraos'un oğlu Amphilokhos ile birlikte Troia dönüşü buraya yaya olarak geldikleri ve Klaros dolaylarında kendisinden daha üstün bir kahin olan Teiresias kızı Manto'nun oğlu olan Mopsos'la karşılaştığı ve kederlerinden öldüğü anlatılır. Şimdi Hesiodos, Kalkhas'a, Mopsos'a hitaben, şu soruyu sordurarak efsaneyi aşağıdaki şekilde anlatmaktadır: “Şu yabancı incir ağacındaki küçük incirler beni içtenlikle hayrete düşürmektedir, bunların sayılarını bana söyleyebilir misiniz?” ve

²⁸⁴ *Homeros İlahileri*, 85, 1 – 6.

²⁸⁵ Lukianos, *Seçme Yazılar I – II – III*, XVI.

²⁸⁶ Grimal 1997, 516.

*Mopsos yanıtlar: “Sayı olarak on bin tanedirler ve bir medimnos çekerler, fakat fazlası vardır ki onu bu ölçüye katamazsın”. Hesiodos ilave ediyor: “Sayı ve ölçü gerçeğe uydu ve sonra Kalkhas’ın gözleri ölüm uykusuyla kapandı”. Fakat Pherekydes, Kalkhas tarafından ortaya atılan soruda hamile bir domuzun karnında kaç yavrusu bulunduğu ve Mopsos’un buna yanıt olarak, birisi dişi olmak üzere üç dediğini ve bu yanıtıyla gerçeği açıkladığını kanıtlayınca Kalkhas’ın kahrından öldüğünü söylemektedir. Bazıları Kalkhas’ın dişi domuzla, Mopsos’un da yabancı incir ağacıyla ilgili soruyu ortaya attığını ve sonuncunun doğruyu bildiğini; fakat birincinin bunu yapamadığını ve eski bir kehanete uygun olarak, kahrından öldüğünü söylerler. Sophokles “Helena’nın Geri Alınması” adlı eserinde kahin Kalkhas’ın kendisinden daha üstün bir kahinle karşılaşınca ölümünün onun alın yazısı olduğunu söylemiştir; fakat o bu rekabet sahnesini ve Kalkhas’ın ölümünü Kilikia’ya aktarmıştır. Bu konuda eski efsaneler böyledir”.*²⁸⁷

Hesychios²⁸⁸ ise, Klaros’un etimolojisini şu şekilde tanımlar:

“Klarios, asmalarla (bağ) kaplı anlamındadır. Ayrıca Apollon’un bir epithetonudur”.

Tanrı Apollon’un kahin tanrı olmanın ötesinde, Klaros’ta simgelediği kimliklerden biri de onun “kötülüklerden arındıran” kimliğidir. Bu kimlik, Aelianus’un bir pasajında şu şekilde dile getirilmektedir²⁸⁹.

Aelianus’a göre:

*“Klaros’un kutsal korusunda (Bathys avlôn) ne engerek yılanı, ne zehirli örümcekler ne de akrep yaşar. Zira Phoibos, bu derin vadinin dışbudakları altında saklanmış olan zehirli sürüngenleri korudan kovdu”.*²⁹⁰

Apollon’un Klaros’taki yılanları öldürmesi *Khithonien* yılan Python’u öldürme *mythosunu* anımsatmakta ve bir kez daha Delphoili Apollon Pythios kültü ile olan ilişkisini göstermektedir²⁹¹.

Python kelimesinin nereden geldiği ve Python’un Delphoili Apollon Pythios’la olan ilişkisi Eustathius tarafından aşağıdaki satırlarda ifade edilmiştir:

²⁸⁷ Strabon, XIV, 1, 27.

²⁸⁸ Hesychios s. v. “κλάριον”; Tanrıver 2009, 564; Talamo 2003, 242.

²⁸⁹ Şahin 1998, 25.

²⁹⁰ Bugün de kutsal alan ve eski kazı evi’nin (bugün depo olarak kullanılmaktadır) yılan, akrep ve halkın “Büğü” olarak adlandırdığı zehirli bir örümcek türü bulunmaktadır (Bkz. Şahin 1998, 25).

²⁹¹ Şahin 1998, 25.

“Python Ovası’nın, orada birçok kurbanlar kesildiği için güzel koktuğu söylenir. Orada bulunan Apollon Tapınağı’nın büyük ve güzel olduğu anlatılmaktadır. Phoibos’un Klaros ve Miletos’tan gelerek sadağını burada çözdüğü ve buraya bıraktığı söylenmektedir. Delos ve Python gibi, Klaros ve Miletos’ta da Apollon tapınakları vardı. Homeros’a göre Killa, Khryse, Tenedos ve İsmaros’da da Apollon tapınakları bulunuyordu. “Python” isminin Python adlı bir yilandan geldiği ve “pythesthai” kelimesinin ise orada geleceği öğrenmek için gelenlere kehanet açıklandığı için söylendiği anlatılmaktadır. Bir Aiol şehri olan Miletos hakkında gerekli bilgi daha sonra yazılacaktır. Klaros şehri ise Kolophon’un limanıdır ve gelecekle bağlantı kurmaya yarayan “kleros” (kura) sözcüğünden dolayı bu şekilde isimlendirilmiştir. Gerçekten de buraya bu amaçla çok kişinin geldiği ve geleceği öğrenmek için Apollon’a danıştıkları anlatılmaktadır. Burada Zeus Klarios’un da bir kehanet ocağı bulunduğu söylenmektedir. Hatta, Lykophron’da Cassandra, Klaroslu Mimalon olarak anlatılır; o Klaroslu bakha ve kahinedir”.²⁹²

Klaros Bilicilik Merkezi’nin üne kavuşması Büyük İskender Dönemi’nde gerçekleşmiştir. Öyküye göre, “Tanrıça Nemesis’ler, Pagos Tepesi’ndeki (Kadifekale) bir ağaç altında uykuya dalan Büyük İskender’e, Yeni Smyrna’yı burada kurmasını ve halkı oraya taşımalarını söylerler”. Pausanias, Büyük İskender’in Apollon Klarios’a başvurarak bu rüyasını yorumlattığını anlatır. Apollon’un yanıtı şöyledir: “Kutsal Meles Çayı’nın dışındaki Pagos’ta oturacak olan (halk), üç hatta dört kat daha mutlu olacak”. Bunun üzerine İskender, Yeni Smyrna’yı Pagos’ta kurar²⁹³.

Apollon Klarios Kutsal Alanı’na ilk kişisel başvuruların Aleksandros’la (Büyük İskender) başladığı ve yoğun şekilde devam ettiği bilinmektedir. Örnek olarak, Aelius Aristides verilebilir. Klaros Kutsal Alanı’ndaki bir yazıttan, hastalık hastası olarak tanınan Aelius Aristides’in Apollon Klarios’un kehaneti ile Allianoı Sağlık Merkezi’ne (Paşa Ilıcaları)²⁹⁴ gittiği bilinmektedir²⁹⁵. Yazıtta göre, hastalığı nedeniyle endişeli olan Aristides, üvey babası Zosimos’u, kahin tanrı Apollon Klarios’a kehanet başvurusu için gönderir. Tanrı, Aristides’e “Kaikos kaynaklarına uzak olmayan Telephos’un ünlü

²⁹² Eustathius, *Commentarii Dionysius Periegeta*, 445; Tanrıver 2009, 567 – 568; Talamo 2003, 244.

²⁹³ Şahin 1998, 23.

²⁹⁴ Allianoı, bugün Yortanlı Baraj sularının altında kalmıştır. Bkz. Şahin 2012, 256, dn. 29.

²⁹⁵ Yazıt halen Apollon Klarios Kutsal Alanı’nda bulunmaktadır. Bkz. Şahin 2012, 256, dn. 30.

kentinin onuru için seni iyileştirir” kehanetinde bulunur²⁹⁶. Aristides’in, *Hieroi Logoi* (Kutsal Konuşmalar) adlı eserinin üçüncü konuşması olan “*Allianoi Sularına Yolculuk*”, “*Beni buraya Tanrı (Apollon) gönderdi*” sözleri ile başlar. Aristides, Apollon Klarios’un önerisi ile ilk kez İ. S. 146 ilkbaharında Allianoi Sağlık Merkezi’ne gitmiş ve buradaki yerleşime ait çok sınırlı bilgi vermiştir. Ayrıca burada sağlığına kavuştuğunu ve daha sonra Pergamon’a döndüğünü de belirtir. Aristides eserinde, yine sağlık nedeniyle Apollon Klarios’a bir kez daha başvurduğunu yazsa da, bugüne değin Klaros’ta ikinci kehaneti kanıtlayacak yazıt bulunamamıştır²⁹⁷.

Aristides ikinci başvurusunda “*Soğuk sudan içtikten hemen sonra, yine bu sulara*” gitmesi yönünde bir kehanet aldığını söyler. İkinci kehanette yer alan soğuk su içme olgusu, Allianoi’un çok yakınlarında şifalı bir soğuk su kaynağı olasılığını gündeme getirmektedir. Bu kaynak olasılıkla, Yortanlı Barajı Kurtarma Kazıları’nda ortaya çıkarılmış olan *nymphaiona* (çeşme binası) gelen su olmalıydı. Antik Dönem’in bu termal sağlık tesislerinin, romatizmal ve jinekolojik hastalıkların tedavisinde yararlı olduğu biliniyor. Aristides’in anlatımlarından, romatizma ağrıları olduğu anlaşılmaktadır²⁹⁸.

Apollon’un Aristides’le ilişkili son kehaneti, gerçekte romatizma hastalarına uygulanan tedaviyi göstermesi açısından ilginçtir. Bu tedavi yöntemine göre hasta önce soğuk su içmekte ve ardından termal havuza girmektedir. Apollon Klarios’un, sağlık için kehanet başvurusunda bulunan kişileri, sağlık tanrısı olan oğlu Asklepios’a gönderen kehanetler vermesi çok doğaldır. Zira Apollon’un da erken dönemlerde sağlık tanrısı kimliğine sahip olduğu biliniyor. Bu bağlamda Miletos ve Delos’ta “*Apollon Ulios*” adı altında sağlık tanrısı olarak tapım görüyordu²⁹⁹. Apollon Klarios’a sağlık sorunları nedeni ile başvuran bazı kentlerde (Kaisera Troketta, Kallipolis, Pergamon) ele geçen yazıtlardan, İ. S. 2. yüzyılın ortalarında Batı Anadolu’da veba salgınının olduğu anlaşılmaktadır. Apollon Klarios’un, Kaisera Troketta kenti halkına vebadan kurtuluş olarak “*kentlerinde Apollon Soteris ya da Apollon Arkhegetes adına bir heykel dikmeleri*” kehanetinde bulunduğu yazıttan biliniyor³⁰⁰. Yazıtlardan, bazı kentlerin

²⁹⁶ Aelius Aristides, *Hieroi Logoi*, 3. 12. Bkz. Şahin 2012, 256. Bu pasajın tercümesi Prof. Dr. Nuran Şahin tarafından yapılmıştır.

²⁹⁷ Şahin 2012, 256.

²⁹⁸ Şahin 2012, 256 – 257.

²⁹⁹ Şahin 2007b, 11 – 12.

³⁰⁰ Şahin 1998, 24.

Klaros'un daimi müşterileri oldukları ya da bir dönemde Klaros'a her yıl geldikleri anlaşılmaktadır. Bu kentlerin kehanet başvuruları için öncelik ve ayrıcalıklar istedikleri ve kabul edildiği yine yazıtlardan bilinmektedir³⁰¹.

Ephesoslu Ksenophon, kehanet başvurularıyla ilgili olarak aşağıdaki satırları yazmıştır:

“Kolophon'daki Apollon Kutsal Alanı Ephesos'a yakındır. Deniz yoluyla seksen stad uzaklıktadır. Oradan (Ephesos) gönderilmiş olan iki aile tanrıya doğru bir kehanet sorarlar ancak her ikisi de aynı soruyla gelirler. Tanrı her ikisine de aynı cevabı verir.

Soru: Ne zaman bu kötülük bitecek ve orada ne zaman bir doğuş olacak?

Anlaşıldığı kadarıyla aynı felaket ve acıyı çekiyorlar ve işte onlar için tanrının selamı.

*Cevap: Şu ana kadar sızlandıkları acılar bitecek ve denizin insanları tanrıların onlara vereceği evlilik yatağı ile birbirlerine bağlanacaklar ve mezarın derinliğinde ve ateşin ışığında ancak kutsal Nil üzerindeki Kutsal İsis'e gelecek günlerde bir sunu yapınız ki bunun sayesinde mutsuzluk ve acının ağırlığından kurtulacaklar ve tekrar huzur bulup, mutlu günlere dönecekler”.*³⁰²

Ovidius, Klaroslu Apollon'a danışılmasıyla ilgili olarak şu bilgileri vermiştir:

*“Sevgili erkek kardeşinin talihi ve o zamandan beri olan kötü sürprizler yüzünden yıkılan Ceyks, Klaroslu tanrıyı ziyaret etmeye hazırlandı. Çünkü o, orada insanların sıkıntılarına çare bulmaya adanmış kehanete danışmayı istiyordu”.*³⁰³

Ovidius, Klaros tanrısı Apollon ile ilgili şu satırları yazmıştır:

*“Yargılamayla karşılaşmak zorunda olan bilgin bir prens olan genç çocuk (Germanicus), Klaros tanrısının yorumuna maruz kaldığında ürperir”.*³⁰⁴

Statius, Klaros ile ilgili aşağıdaki satırları yazmıştır:

“Amphiaraus senin kaderinde bazen Phoibos nedeniyle sonsuz bir acı var ve bu sonsuz, bitmeyen bir yara. Ancak Delphoi senin kaderin konusunda dilsiz. Sen uzun zaman ağlayacaksın. Bugün, tanrının doğum günü, Tenedos, Khrysa ve Delos sessiz olacaklar. O uzun saçlı, Brankhos'un iç odalarından uzak duracak. Bugün hiçbir

³⁰¹ Şahin 2012, 257.

³⁰² Ephesoslu Ksenophon, *Ta Kata Anthian Kai Habrokomes Ephesiaka*, 1, 6; Tanrıver 2009, 552; Talamo 2003, 236.

³⁰³ Ovidius, *Metamorphoses*, XI, 411; Tanrıver 2009, 530 – 531; Talamo 2003, 226.

³⁰⁴ Ovidius, *Fasti*, I. 20; Tanrıver 2009, 531; Talamo 2003, 226 – 227.

yakarıcı (merhamet için) Klaros'un kapılarına yaklaşamayacak. Ne Didyma ne de Lykia tanrısına danışılabilinecek".³⁰⁵

Palatin Antolojisi'nde Klaroslu Apollon'la ilgili şu satırlar yer alır:

"Büyük tanrı Paian³⁰⁶ Apollon'a hymnos söylüyoruz"

.....

"Dünyanın efendisine, Klaroslu'ya".³⁰⁷

Klaros'ta bilicilik, gün batımından sonra, meşalelerin ışığında yapılıyordu. Pausanias, kehanetlerin Hekate – Artemis'e adanmış olan günlerde ya da bu günlerin öncesinde yapıldığını yazmaktadır³⁰⁸.

Tapınakta *pronaostan naosa* (cella) anıtsal bir kapıyla geçilmektedir (Res. 12). Bugün bu kapının sövelerinden biri korunmuş durumdadır. Tapınak, *naos* altında yer alan *adytonu* ile değişik bir plana sahiptir. Tapınağın batı yönünde bulunan, kehanetin yapıldığı *adytona* bir koridorla ulaşılmaktadır. Mavi mermerden yapılmış olan, 0. 70 m. genişliğindeki bu dar koridora, *pronaostan naosa* geçişte yer alan, biri kuzeyde, diğeri ise güneydeki, dörder basamaklı iki merdivenle inilmektedir. Doğu – batı yönünde ve 2. 10 m. yüksekliğindeki bu koridor daha sonra ikiye ayrılarak kuzey ve güneye yönelen iki koridora dönüşmektedir (Res. 13 - 14). Toplam uzunluğu 25 m. olan bu koridor, yer altındaki iki odadan oluşan *adytonun* ön odasında son bulmaktadır³⁰⁹ (Res. 15).

Kemerli *adytonun* ön salonu 6. 43 m. derinliktedir ve burada bir oturma bankı bulunmaktadır. Bu oda, *hiereus* ya da *thespiodos*'un ilahi ve dualar okuyup uzun seremonileri yaptığı yerdi. Ayrıca burada, Apollon'un kutsal taşı olan ve dünyanın merkezi sayılan, mavi mermerden yapılmış bir *omphalos* bulunuyordu (Res. 16). *İn situ* olarak bulunmuş olan bu *omphalos* bugün elimizdedir. Kehanetin yapıldığı arka oda ile ön oda birbirlerinden 2. 70 m.'lik bir duvarla ayrılmış olup iki mekan birbirine 1. 70 m. yüksekliğinde bir kapı ile bağlanmaktaydı. 4 m. derinliğindeki arka salonun doğu kenarında 0. 96 x 1. 41 m. boyutlarında bir kuyu bulunmaktadır (Res. 17). Yapılan jeolojik ve hidrojeolojik araştırmalar sonucunda: kuyunun içine gelen kutsal suyun, doğu ve kuzeydoğudan fay ve buna bağlı olarak gelişmiş çatlaklarla taşındığı ve

³⁰⁵ Statius, *Thebaidos*, 8, 197; Tanrıver 2009, 533; Talamo 2003, 228.

³⁰⁶ Paian: Apollon için söylenen kült ilahi. Felaketi uzaklaştıran, derde deva bulan, iyi eden anlamına gelen eski bir tanrı adı. Bu tanrı sonradan Apollon'un sıfatı oldu ve onun için söylenen şarkıya da "paian" denildi. Bkz. Freeman 2003, 259, dn. 3.

³⁰⁷ *Palatine Antology*, 9, 525; Tanrıver 2009, 566; Talamo 2003, 243.

³⁰⁸ Şahin 1998, 26.

³⁰⁹ Şahin 1998, 39.

kuzeydoğu – güneybatı ve kuzeybatı – güneydoğu yönündeki iki düşey fayın kesiştiği noktada olduğu ve bu noktada bol miktarda yeraltı suyunun boşaldığı saptanmıştır. Kazı çalışmaları sırasında çok kısa süreyle de olsa bu berrak kaynak suyunu görme olanağı olmaktadır³¹⁰ (Res. 18).

Gizemli yeraltı salonlarının (*adyton*) ne zaman değiştirildikleri bilinmemesine karşın, İ. S. 18’de bugünkü görünümüne sahip olduklarını, Tacitus’un anlatımından biliyoruz. Tacitus, tapınağa gelen Germanicus’un *adytona* (“*in specum*”) inerek, tanrının rahibine geleceğe yönelik sorular sorduğunu yazar. *Adyton* dört kemerli idi ve bu kemerler üstteki *naosun* büyük zemin bloklarını taşıyorlardı³¹¹.

Apollon’un kahin tanrı olarak tapım gördüğü tüm büyük bilicilik merkezlerinde olduğu gibi, Apollon Klarios’a başvuruda bulunmak için antik dünyanın dört bir tarafından insanlar geliyordu. Bunlardan, kişisel sorunları nedeniyle başvuruda bulunanlar, *adytonun* ön odasına girebiliyorlardı (Res. 19). Kentleri adına başvuruda bulunan heyetlerin başkanlarına *theoros*³¹² ya da *theopropos* deniyor ve *adytona* yalnızca bunlar alınıyordu. Bu kişiler, *adytonun* ön odasında ya *prophetes* ile birlikte banklar üzerinde oturuyor ya da *omphalosun* yanında ayakta bekliyorlardı (Res. 20). Burada bulunan *graphikos* (sekreter), soruları dizlerinin üzerindeki levhalara yazıyor, *thespiodos* ise bu soruları alıp kutsal kuyunun bulunduğu *adytonun* arka odasına geçiyor (Res. 21 - 22) ve bu kutsal sudan bir miktar içtikten sonra *ekstaz* durumuna geçiyor, tanrıya soruları yöneltiyor ve yanıtları alıyordu. Bu yanıtlar önce *prophetes* tarafından vezinli (*hexametron*) haline getiriliyor ve daha sonra başvuru sahiplerine iletiliyordu. Tacitus, *thespiodos*’un sadece başvuruda bulunanların isimlerini ve sayıları bildiğini, soruları bilmediğini, ancak kutsal suyu içtikten sonra tüm soruların yanıtlarını verdiğini yazmaktadır. Eğer doğru ise, günümüz falcılarının da sıklıkla uyguladıkları şöyle bir hileye başvurulmuş olması mümkündür: saatler, hatta günler öncesinden tapınağa gelen ve sorunlarını diğer tapınak görevlilerine açan başvuru sahiplerinin olası soruları bu tapınak görevlileri aracılığıyla *thespiodos*’a önceden bildirilmekteydi³¹³.

Klaros Kutsal Alanı’nda bulunmuş olan üç yüz civarındaki yazıt, değişik kentlerin kehanete yaptıkları başvurularla ilişkilidir. Bu yazıtlarda kentlerin adları, yerel

³¹⁰ Şahin 1998, 39 – 40.

³¹¹ Şahin 1998, 40.

³¹² *Theoros* ya da *theopropos* bir kehaneti öğrenmek üzere devlet tarafından gönderilen kişidir (Bkz. Şahin 1998, 26, dn. 12).

³¹³ Şahin 1998, 26 – 27.

yöneticileri ve tarih verilmektedir. Yazıtlardan, bazı kentlerin Klaros'un daimi müşterileri oldukları ve en azından bir dönemde Klaros'a her yıl geldikleri anlaşılmaktadır. Bu kentler arasında bir Girit kenti olan Hierapytna, Khios (Sakız Adası), Anadolu'da bir Roma kolonisi olan Parion, Kolophon'un Bithynia'da kurduğu Apameia Myrleia, Lydia Bölgesi'ndeki Thyateira, Karia Bölgesi'ndeki Aphrodisias, Tabai ve Herakleia Salbake, Phrygia Bölgesi'ndeki Laodikeia ad Lycum, Pisidia Bölgesi'ndeki Sagalassos, tapınağın en sadık müşterileri arasında yer almaktaydı. Bu sadık müşterilerin Klaros'ta bazen öncelik ve ayrıcalık istedikleri bilinmektedir³¹⁴.

Pisidia kentlerinden Sagalassos'ta Klaros Apollon'u için bir tapınak yapıldığı bilinmektedir³¹⁵.

Klaros Bilicilik Merkezi'nin verdiği bazı öğütler günümüze ulaşmıştır. İ. Ö. 2. yüzyılda büyük bir salgın başgösterince Pergamon halkı, bir çare bulmak umuduyla (komşu Gryneion yerine) Klaros'a delege gönderir. Apollon Pergamonlular'a tipik bir öğüt verir: "*Halkı dört gruba bölerek her birinin Zeus, Dionysos, Athena ve Asklepios'a tapım göstermesini sağlayın; emredilen kurbanları ve kurtuluş yakarılarını sunun*". Bilicilerin sıklıkla verdiği öğüt buradaki gibi adları özellikle belirtilen bazı tanrılara kurban sunmayı gerektirir. Bilici tarafından verilen öğütlerin bir yazıt ile tapınakta değil, delege gönderen kentte belgelendiği anlaşılır³¹⁶.

Tapınağın doğu yönündeki dört basamak bütünü ile yazılarla kaplıdır. Bunlar uzak kentlerden ve ülkelerden tanrı Apollon'un tavsiyelerini almaya gelen delegelerin listelerini kapsamaktadır³¹⁷.

Ovidius'un *Metamorphoses* adlı eserinde, Apollon Klarios'a başvurulmasıyla ilgili olarak aşağıdaki pasaj yer almaktadır:

*"Ceyx, bu evrede, kardeşinin yazgısından, onu izleyen
Yıkımdan derin bir üzüntüye kapılan gönlüdeki
Sezişle, ölümlerin avuntusu olan kutsal sözü
Duyduğu yere, uzağa, Claros'a, tanrıya gitmek istedi"*.³¹⁸

Kahin tanrı Apollon, bazen sağlık, barış ve zenginlik vaat ederken, bazen de yoksulluk ve ölüm bildiriyordu. Kallimakhos, Apollon *Hymnosunda*, farklı *epithetona*

³¹⁴ Şahin 1998, 27 – 28.

³¹⁵ Tuluk 1999, 34.

³¹⁶ Bean 2001, 175.

³¹⁷ Akurgal 2000, 314.

³¹⁸ Ovidius, *Metamorphoses*, XI, 410 – 413.

(sıfat) sahip Apollon'dan yardım isteyenleri belirtirken, Klaroslu Apollon'a şu şekilde değinir³¹⁹:

“Apollon, birçok insan seni, Apollon Boedromios'u (kurtarıcı) çağırıyor, birçoğu da Apollon Klaros'u”.³²⁰

Eusebios, Klaros Kutsal Alanı'nda Apollon (*Phoibos*) tarafından kehanetler verildiğini şu pasajında dile getirmiştir:

“Söz konusu olan Klaros ve Pythios Kutsal Alanları'nın olduğu yerlerde Phoibos konuşur. Bizim cümlelerimiz kehanet diliyle verilecektir. Sayısız kehanetler toprak üzerine ya kaynayan gazlarla ya su kaynaklarıyla ya da rüzgar anaforlarıyla çıkacaklardır. Toprak bizzat kendisi açılıp birilerini yer altındaki karanlıklara aldı. Buna karşın bazıları sonsuzluk içinde yok edildiler. Sadece güneş ölümlüler için parlak. Hala Mykale'deki Didyma tanrısının suyu boğazlardan geçer (içilir). Parnassos Dağı'nın altındaki Pythios'un kenarında koşan da bu tanrıdır (Apollon). Aynı şekilde Klaros'un bozuk, çakıllı, düzensiz ağzında Phoibos'un sesi yükselir”.³²¹

2008 yılında Apollon Sektörü'nde ele geçen yüksek ayaklı bir Myken *kylix* (Res. 23), Klaros Bilicilik Merkezi'nin Myken Dönemi'nde kurulduğunu gösteren kesin kanıt olmuştur. Bugünkü buluntular ışığında, Klaros Bilicilik Merkezi'nin Delphoi Bilicilik Merkezi'nden daha erkene tarihlendiği ve antik dünyanın en eski bilicilik merkezi olduğu bilim dünyasında da kabul edildi³²².

Dördüncü dönem Klaros Kazıları'nın bir diğer önemli sonucu, 2008 yılında, bir sütun tamburu ya da kaide olabileceği düşünülen mermer fragmanın bulunuşudur. Bu mermer fragman üzerinde kazıma teknikte yapılmış Apollon figürü ile *Pythios epithetonu* yazılı olan ve İ. Ö. 7. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlenen bu fragman Apollon Pythios'u simgelemektedir. Apollon *Pythios* kültü, tanrının Delphoi'daki kültürüdür ve bu kültürün Delphoi'da, İ. Ö. 8. yüzyıl sonu, 7. yüzyıl başlarında ortaya çıktığı kabul edilmektedir³²³.

2008 – 2010 yılı çalışmaları, Klaros'un, antik dünyanın en eski bilicilik merkezi olduğu ve Klaros'ta bugüne değin bilinmeyen Apollon *Pythios* kültürünün gelişi ile kutsal

³¹⁹ Şahin 1998, 27.

³²⁰ Şahin 1998, 27. Bu pasajın tercümesi Prof. Dr. Nuran Şahin tarafından yapılmıştır.

³²¹ Eusebios, *Préparation Evangélique* 5, 16, 1; Tanrıver 2009, 557; Talamo 2003, 238 – 239.

³²² Şahin 2012, 264 – 266.

³²³ Şahin 2012, 266.

alandayeniden bir yapılanmanın başlatıldığını, kutsal alanın sınırlarının genişletildiğini ortaya koymuştur³²⁴.

Tanrının esinlerini, farklı şekillerde gönderdiği Antik Çağ düşünürleri tarafından anlatılırsa da, bilicilik merkezleri genellikle bir su kaynağı yanında kurulur ve bu kaynak, kutsal kabul edilirdi. Klaros'ta da esinlenmenin kutsal su ile yapıldığı biliniyor³²⁵. Bu yöntemin adı *hydromanci* (su ile kehanet)'dir.

1. *Hydromanci* (Su ile Kehanet)

Bazı Antik Çağ düşünürleri, tanrının esinlerinin ya bir hava yoluyla ya da akan bir su ile karışmış hava ile gelebileceğini, bunun, kehanetin prensibi olduğunu ileri sürmüşlerdir.

İamblikhos, Klaros'taki bu ritüelin kutsal sudan içilerek yapıldığını belirtir. Delphoi'da ise, tanrının esinlerini almak için *adytonda* defne yaprağı (*daphne*) ya çiğneniyor ya da tütsü yapılıyordu. İster kutsal su, ister defne yapraklarıyla yapılsın, ritüelin temelinde iki amaç güdülüyordu: Ruhun arınması ve esinlenme. Platon da, insan ruhunu ve vücudunu temizleyen tek şeyin su olduğunu söyler³²⁶.

Kehanetin yapıldığı arka *adytondaki*, kutsal kuyu içindeki kutsal kaynağın, Manto'nun gözyaşlarından oluştuğu *mythosu*, Myken Dönemi'nden itibaren esinlenmenin su ile yapıldığını göstermektedir. Ancak Tanrının esin elemanları arasında yer alan *omphalosun* ön *adytonda in situ* bulunmuş olması, diğer bir esin aracı olan üçayağın *propylonun* girişinde yer alışı, bilicilik ritüelinde sık kullanılan *astragalosun* (aşık kemiği) tapınağın *krepis* bloklarında bronz kenet bezemeleri olarak kullanılmış olmaları ve nihayet tanrının esin sembollerinden biri olan *daphnenin* (defne), Kolophon sikkeleri üzerinde yer alan Apollon'un başında çelenk olarak görülmesi ve kazılarda, bronz üzerine altın yaldızlı *daphne* yapraklarının bulunması, Klaros'ta esin kaynağı olarak suyun birincil, diğerlerinin de ikincil elemanlar olarak kullanılıp kullanılmadıkları sorusunu gündeme getirmektedir³²⁷.

Başından beri su, kehanetteki esas elemanlardan biridir ve Manto ilk kahine olarak *hydromanci* yöntemini uyguluyordu. Kutsal kaynaktan bulunan suyun

³²⁴ Şahin 2012, 269.

³²⁵ Şahin 2012, 257.

³²⁶ Şahin 1998, 24.

³²⁷ Şahin 2012, 257 – 258.

solunmasının iki anlamı olmalıdır: ilham veren ve arındıran³²⁸. Bu bağlamda, N. Şahin, kutsal kaynak ile ilgili iki soru sormaktadır: 1- Kutsal su hangi şekilde Klaros kehanet ritüellerine dahil oluyordu? 2- Klaros kutsal kaynağının kehanet özelliği olduğunu ve Manto'nun bu kutsal sudan içtiği anda ilhamla dolduğunu ileri sürebilir miyiz?³²⁹

Klaros'ta *hydromanci* yönteminin uygulandığını İamblikhos *De Mysteriis* adlı eserinde şu şekilde anlatır:

“Kolophon'daki Klarios'un rahibi (hiereus) gibi bazıları su içtiler; fakat başkaları, Delphoi'daki kehanet merkezindeki kahinlerin yaptığı gibi (bir kuyunun) ağzında otururlar; ve başkaları da Brankhidai'daki kahinelerin yaptığı gibi suyun buharını içlerine çekerler”. Bu nedenle sen, diğerlerini değil de sadece bu tanınmış üç bilicilik merkezinin adlarını vermişsin. Ancak bunların sayıları çok daha fazladır. Fakat bu üçü diğerlerinden çok daha ünlü olduklarından dolayı onların adlarını öne çıkarıyordun. Senin bunlar sayesinde, tanrıların insanlara kehanetlerini gönderme yöntemlerini başarılı bir şekilde anlatman mümkün olduğundan, bence doğru yapmışsın. Bu bağlamda biz de bu üç kehanet merkezinden olabildiğince çok konuşacağız³³⁰.

İamblikhos devam eder:

“Öncelikle Kolophon Kehanet Merkezi'nden bahsedelim. Kolophon'daki kahin cevapları su aracılığıyla verir. Orada kahin bir yer altı binasındaki (oikos) kuyudan su içer. Kahin, önceden yerine getirilen birçok dini ritüelden sonra, belirlenmiş gecelerde, bu kuyudan suyu içer ve orada hazır olan temsilciler onu görmeden kehanette bulunur. Çünkü bu suyun kehanet gücü vardır ve açıklama ondan gelir. Ancak söyleneceye göre, kehanet gücü sudan geliyor gibi görünmekteyse de, aslında bu böyle değildir. Tanrısal esinle dolmuş ve kaynağın gücü ile aydınlanmış olan kahin, aldığı bu güçle, dışarıda bekleyenlerin vekilliğini yapar. Su ile gelen esinlenme tümüyle tanrıdan gelmez. Ancak bu su sadece bizim yetenekle dolmamızı ve ciğerlerimizin ışıldamasını ve arınmasını sağlayarak, tanrı ile dolmamızı sağlar. Fakat bu tanrısal açıklama aniden olur ve kahini bir enstrüman olarak kullanır. Kahin artık ne kendi kendisinin efendisidir ne söylediklerine dikkat etme yeteneğine sahiptir ne de nerede olduğunu idrak

³²⁸ Amandry 1950, 137 (Bkz. Şahin 2008, 217).

³²⁹ Şahin 2008, 217.

³³⁰ İamblikhos, *De Mysteriis*, 3, 11; Talamo 2003, 235 – 236. Bu pasajın tercümesi Prof. Dr. Nuran Şahin tarafından yapılmıştır.

edebilmektedir. Bu nedenle kehanette bulunduktan sonra kendine zorlukla gelebilmektedir. Hatta kendine geldikten sonra, yaşananları hatırlama konusunda güçlük çeker. Suyu içmeden önce bir gün ve gece boyunca yemek yemekten sakınır (oruç), kalabalığın giremediği kutsal alanlardaki ulaşılamayan mekanlara çekilir ve insani duygulardan ve sıkıntılardan uzaklaşarak, o tanrıyla dolma (enthousiasmos) gücünü almaya başlar. Bu nedenle, ruhunun tüm arınmışlığı ile ve tanrının esini ile aydınlanır. Sonsuz bir esinle dolar ve hiçbir engel olmadan ve tam anlamıyla tanrıya ulaşır”.³³¹

Esinlenemeler çeşitli yöntemlerle olabiliyordu. Kolophon’da su içerek tanrı ile birleşme enerjisine sahip olduğuna dair yazılmış olan en güzel pasajlardan biri Porphyrios’ta geçer:

“...Bazıları da Kolophon’daki (Apollon) Klarios’un rahibi gibi su içerek tanrı ile birleşme enerjisine sahip oluyordu (enthiasmos)”.³³²

Tanrının, Kolophon kenti için verdiği bilinen ya da bugüne ulaşmış kehaneti çok azdır. Buna güzel bir örnek, kent için verilen felaket kehaneti olup şöyle verilir:

“Ey Kolophon, o (tanrı) kehanette bulunuyor: Yukarıdan büyük korkunç bir yangın geliyor”.³³³

Kehanet elemanlarını özellikle de suyun gelecekte haber vermesinin olanaksız olduğunu ya da bunlara inanmayan ve şüpheyle yaklaşanlar olduğunu gösteren metinler de vardır.

Theodoretus Cyrrius’un aşağıdaki söylemi buna güzel bir örnektir:

“Ne Kastalia suyu gelecekte haber verir, ne Kolophon kuyusu (pege) kehanet açıklar. Thesprotos’lu kase kehanet vermez v.b. Aksine Dodonalı (Zeus) da susar, Kolophonlu, Deloslu, Pythionlu, Klaroslu ya da Didymalı (Apollon) da susar.. ve diğerleri de”.³³⁴

Buna benzer bir söylem de, Clemens Alexandrinus’un anlatımında görülür:

“ Kastalia Kaynağı ve Kolophon’daki kaynak suskündürler. Diğer kalan tüm kehanet veren kaynaklar ölü gibiler. Onların ortaya attıkları garip iddialar, çok çabuk

³³¹ İamblikhos, *De Mysteriis*, 3, 11; Talamo 2003, 235 – 236. Bu pasajın tercümesi Prof. Dr. Nuran Şahin tarafından yapılmıştır.

³³² Porphyrios, *Epistula ad Anebonem*, 2, 2 (14); Tanrıver 2009, 556; Talamo 2003, 238.

³³³ *Oracula Sibylline*, 7. 55; Talamo 2003, 237. Bu pasajın tercümesi Prof. Dr. Nuran Şahin tarafından yapılmıştır.

³³⁴ Theodoretus Cyrrius, 10, 142; Tanrıver 2009, 565 – 566; Talamo 2003, 243.

*olmasa da, en azından şu anda tamamen ortaya ıktı. Sular, onlara atfedilmiş olan mythoslarla birlikte kurudu gitti”.*³³⁵

Yazarın söylediği gibi, bazı kaynaklar bugün kurumuş ya da yatak değiştirmişlerdir. Ancak Klaros Kehanet Merkezi’nde kehanet veren kaynak bugüne gelebilmiş tek örnektir. *Pagan* (çok tanrı) inancında kehanet veren suyun işlevi tartışılrsa da, varlığı arkeolojik kanıt olarak tartışılmaz.

³³⁵ Clemens Alexandrinus, *Protrepticus*, 2, 1 = 11, 1 – 2; Talamo 2003, 236. Bu pasajın tercümesi Prof. Dr. Nuran Şahin tarafından yapılmıştır.

II. BÖLÜM: KEHANET PERSONELİ

Tanrılara şükranlarını sunmak, sormak istediklerini öğrenmek için kehanet yöntemlerine ve kehanet merkezlerine insanlar yoğun ilgi göstermişlerdir. Kehanet değişik yöntemlerle gerçekleşirken, bunu yapacak elçilere ve bir yandan onların işlerini kolaylaştıran, bir yandan da danışanlarla iletişimi gerçekleştiren ekibe ihtiyaç vardır. Bunu bütünüyle kehanet personeli desteği olarak düşünebiliriz. Büyük kehanet merkezlerindeki personelin nasıl seçildikleri, görevleri, yetki ve sorumlulukları, görev süreleriyle ilgili antik yazarlar tarafından bize iletilen oldukça ayrıntılı bilgiye sahibiyiz.

1- Delphoi'da Kehanet Personeli

1.1 Kahineler ve Kahinler (*Prophetes*)

C. Freeman'a göre, tanrılara yaklaşmanın bir yolu da kahinlere danışmaktır. Tanrıların sağı – solu belli olmazdı. Farkında olmadan onları öfkeliendirmek mümkündü. O halde, planlanan bir etkinliğin tanrıların öfkelerini çekip çekmeyeceğini anlamak için kahinlere danışmak, hiç de mantıksız değildi. Kahinin sözleri, kesin bir yanıt içermezdi. Fakat, en azından tarafsız ya da olumlu bir cevap, kuşku ve endişeleri giderebilir veya güven verebilirdi. Bir kahine danışılarak edinilen inanç doğrultusunda tanrıların beğendikleri birçok girişim, büyük ölçüde başarı sağlamış olmalıdır. Kahinlerden faydalanma Yunan dünyası portresine uygun düşer ve doğal olan bu durumu bir tür sapkınlık olarak açıklamaya çalışmak gereksizdir. Delphoi'daki Apollon Kehanet Merkezi en ünlü örnektir. Korinthos Körfezi'ne hakim konumdaki Parnassos Dağı'nda yükselen tapınağa, Yunan dünyasının her yerinden hatta daha uzak yerlerden gelen yakarıcılar, denizden, dağlık arazide kendi yollarını bularak tırmanırlardı (C. Freeman'a göre, günümüzün modern yolu, konukları, yörenin yükseklik ve ıssızlık duygusundan yoksun bırakmaktadır fakat dağlık arazi boyunca tepedeki tapınağa bakarak ihtişamını hissetmeye elverişli modern köy yolundan aşağı doğru yürümeye değmektedir). Kentler ve soruları ile gelen zengin kişiler, Apollon Tapınağı'na yaklaşımın son halkasını oluşturan, içi değerli armağanlarla dolu ve çoğunlukla küçük tapınaklar ya da hazine daireleri biçiminde adaklar bırakmaktaydılar³³⁶.

³³⁶ Freeman 2003, 227 – 228.

En yaşlısı Dodonalı Zeus'a ait olmak üzere kahinleriyle ünlü olan Eski Çağ Yunan halkı arasında gelecekte haber veren birçok kişi vardı³³⁷. Delphoi kahini, başlangıçta burada başrahibe olarak Daphnis'i görevlendiren Toprak Tanrıçası'na aitti. Üçayaklı bir sehpanın üzerinde oturan Daphnis, Pythia rahibelerinin³³⁸ hala yaptığı gibi kehanetlerini esrarengiz dumanların içinde yapmaktaydı³³⁹.

İnsani karanlıkla, şeffaf olmayan tanrıların dünyası arasında, sadece rüya, kehanet ve imge değil, bilicilerden ve kahinlerden oluşan araçlar da vardır³⁴⁰.

Kahin, tanrının cevabına düzen verip bunu danışana aktaran kişidir. Ptoion'da ve Klaros'ta tanrıdan cevap getiren tek aracı, kahindir. Fakat, Delphoi dışındaki bazı bilicilik merkezlerinde, biliciye yardımcı olarak bir erkek ve bir kadın kahinin aynı anda bulunduğu bilinmektedir. Ancak bu farklı bilicilerin çalışma yöntemleri yeterince bilinmemektedir. Bu nedenle kehanette her birinin oynadıkları rolü ya da görevi belirlemek olanaksızdır. Hemen hemen bütün kutsal alanlarda görev dağılımı vardır. Diğer kutsal alanlarda olduğu gibi, Delphoi'da da, bilicilikte esas görev, kadın veya erkek kahine verilir. Kahinenin başrolde olduğu durumda, kahinin görevi salt tanrının cevabını vezne sokmaktır. Diğer durumda, yani kahinin başrolde olduğu durumda ise, kahinenin görevi, tanrının yanıtını başvuran kişiye bildirmektir³⁴¹.

A. M. Mansel'e göre, Delphoi kahinlerinin nüfuzu, çok geniş bir alana yayılmıştır. Delphoi rahiplerinin güçlenmelerine ve hükümet içinde ikinci bir hükümet kurmalarına, fakat diğer taraftan kahine yalnız önemli sorunlar için değil, bazen en basit işler için de başvurulması, kişilerin irade güçlerinin azalmasına, savaş ve barış gibi önemli siyasal sorunların da bazen Delphoi rahiplerinin oyuna bırakılması ise Yunan şehir devletleri bakımından olumsuz sonuçlar alınmasına yol açmıştır³⁴².

Delphoi dinsel alandaki etkisini herkese kabul ettirmiştir. Başka bir deyişle, kehanet eyleminin önüne en az engel konan yerdir. Platon, Delphoi Tanrısı'nı (Apollon) "*dini kural koyma gücüyle donatılmış olarak tanımlamaktadır*".³⁴³ Apollon kendisine

³³⁷ Graves 2004, 205.

³³⁸ Burada, Pythia'dan "rahibe" olarak bahsedilmiş olması, olasılıkla çeviri hatasından kaynaklanmaktadır. Doğrusu "kahine" olmalıdır.

³³⁹ Graves 2004, 205.

³⁴⁰ Vernant – Naquet 2012, 349.

³⁴¹ Bu kahine ve kahinlerin rollerindeki belirsizlik belki dil sorunundan kaynaklanıyordu. Pythia için Platon döneminde başka kelime, Herodotos döneminde başka kelime kullanılmasından ileri gelmektedir (Bkz. Amandry 1950, 119 – 120).

³⁴² Mansel 1999, 217.

³⁴³ Amandry 1950, 188.

tanınan bu yetiyi, geniş bir alanda kullanıyordu. Örneğin, Dionysos ve Asklepios kültlerinin yayılması büyük ölçüde Apollon sayesinde olmuştur. Yunanistan'da, kolonilerde birçok yeni kültür, özellikle kahraman kültürünün ortaya çıkması da Apollon'un eseridir. Ancak dinsel alanda bile, kahinin çok geniş yetkilere sahip olması, Apollon'un etki alanını sınırlı kılmıştır³⁴⁴.

Bir ilahide Apollon'un Yunanistan'da yaşayan insanlara her zaman güvenilebilecekleri bir öğüt vermek istediği anlatılır. Delphoi'un dünyanın merkezi olduğunu ve Apollon'un iletilerini bir delikten yeryüzüne ilettiğine inanılmaktaydı. Apollon Tapınağı'ndaki bir iç mabette bu deliğin üzerine yerleştirilmiş bir uçayağın tepesinde oturan bilici kadın Pythia'nın yorumladığı kehanetler yakarıcılara aktarılmaktaydı³⁴⁵.

Bir kehanet merkezine danışmak, kurbanlar ve tanrının soru soranı kabul ettiğine dair işaretleri gerektiren ciddi bir işti. Yakarıcıların soruları çok sayıdaydı ve çeşitliydi. Plutarkhos'a göre: "*İnsanlar savaştan zaferle dönüp dönemeyeceklerini, evlenip evlenmeyeceklerini, denize açılmanın, çiftçilik yapmanın, ülke dışına gitmenin hayırlarına olup olmayacağını sorarlardı*". Kolonici olmaya özenenler en iyi siteyi bu yanıtlarda aradılar. Kentler, komşu kentlerle aralarındaki sürtüşmelerin üstesinden nasıl geleceklerini, savaşlırlarsa neler olabileceği gibi siyasi meselelerde rehberlik umarlardı. Verilen yanıtlar anlamsız sözlerden ibaret değildi. Belirgin, tam tümcelerle ya da şiirsel bir ifadeyle söylenirdi. Fakat çoğunlukla bu yanıtlar yorum gerektirirdi³⁴⁶. J. – P. Vernant ve P. Vidal – Naquet'ye göre, birçok yerde görülen kahinlerin özelliği "belirsizlik"tir³⁴⁷. C. Freeman'a göre, yorum, ilk etapta tapınakta çalışanlar tarafından yapılır, fakat çözümleri önemsenmeyebilirdi. Yanlış yorumlar ise, felaket getirirdi. Bütün bu etkinliklerin ana yapısını oluşturan şey, ritüeldi³⁴⁸.

Rahiplerin yanında, gaipten haber vermekten ziyade gelecek için öğütlerde bulunmak ve tanrıların isteklerini öğrenmek niteliğine sahip "*mantis*" adını taşıyan kahinler yer alıyordu³⁴⁹.

³⁴⁴ Amandry 1950, 188.

³⁴⁵ Freeman 2003, 228.

³⁴⁶ Freeman 2003, 228.

³⁴⁷ Vernant – Naquet 2012, 415.

³⁴⁸ Freeman 2003, 228 – 229.

³⁴⁹ Mansel 1999, 143.

Yunanistan’da büyük tapınakların bilicileri dışında, en azından etkili olabilen, hiçbir din adamı sınıfı yoktu³⁵⁰.

Kahine danışanların bireysel veya ortak sordukları sorular çift değerlidir: evlenecek miyim yoksa evlenmeyecek miyim? Savaşa girecek miyiz yoksa girmeyecek miyiz? Cevaplar olumlu veya olumsuzdur³⁵¹.

Herodotos, kahinlik sanatının her yerde farklı şekillerde gerçekleştirilmiş olmasını aşağıdaki satırlarla anlatmıştır:

*“... Zaten kahinlik çeşit çeşittir, her yerde aynı şekilde yapılmaz”.*³⁵²

Platon’un *İon* adlı eserinde, ozanlar ve kahinler karşılaştırılmıştır. Kahinlerin, kehanette bulunurken kendilerinden geçmesi, ozanların da yaratım sürecindeyken kendilerinden geçmelerine benzetilmiştir. Bu karşılaştırma şu şekilde yapılmıştır:

“...Çünkü şair dediğin hassas, uçarı ve tanrısal bir varlıktır. Esinlenmeden, kendinden geçmeden, yani aklı başındayken hiçbir şey yaratamaz. Zaten tanrı vergisi olmadan hiç kimse ne bir şiir yaratabilir ne de kehanette bulunabilir. İşte şairler de insanların başarıları hakkında söyledikleri onca güzel sözü kendi marifetleri ile değil, tanrısal bir vergi ile yaratır ve söylerler. (...) Çünkü bu şairler şiirlerini kendi marifetleri ile değil, tanrısal bir esinle dile getirirler. Zaten bir tekini bile kendi marifetleri ile dile getirmeyi başarabilirdi, ötekilerini de başarabilirdi. İşte bu yüzden, tanrı bu adamların akıllarını başlarından alıp onları kendine hizmetkar kılar; tıpkı kahinleri ve esinli bilicileri de kendisine hizmetkar kıldığı gibi; çünkü bizler kahinleri ve bilicileri işittiğimizde, akılları başlarında olmadan söyledikleri onca değerli sözün kendilerine ait olmadığını, tersine kendileri aracılığıyla konuşanın ve bize hitap edenin bizzat tanrı olduğunu biliriz. Bu söylediğime en iyi örnek, Kalkhisli Tynnikhos³⁵³, kendisi yaşamı boyunca Apollon’a bir ilahi dışında söz etmeye değer tek bir şiir bile kaleme almamıştır, ama dilden dile dolaşan bu ilahi bütün bildiğimiz şiirlerin en iyisi, kendisinin de belirttiği gibi adeta “Mousaların bir icadı”. Çünkü sanırım tanrı şüpheye düşmeyelim diye, bize bu şair aracılığıyla, o güzelim şiirlerin insani ya da insan eseri olmadığına, tersine tanrısal ya da tanrı eseri olduğunu

³⁵⁰ Bonnard 2004, 169.

³⁵¹ Vernant – Naquet 2012, 425.

³⁵² Herodotos, II, 83.

³⁵³ Kalkhisli Tynnikhos hakkında diyalogda yazarlar dışında bilgi bulunmamaktadır (Bkz. Platon, *İon*, 35, dn. 33)

göstermeye çalışıyor ve şairlerin de hangi tanrının büyüüne kapılmışlarsa, o tanrının yorumcusu olduğunu".³⁵⁴

Kehanet merkezleri görevlileri arasında en önemli konumda olan görevliler kahin ve kahinelere dir.

Delphoi'da bir kahinin varlığından Herodotos ve Plutarkhos söz etmişlerdir.

Herodotos:

"Kahin ve altmış adam dışında tüm Delphoilular şehirlerini terk ettiler. Kahinin adı Akeratos'tu".³⁵⁵ der.

Plutarkhos ise:

"Kadın kendini yere attı. Hem danışanları hem kahin Nikandros'u hem de Hosioi'in yakınlarını kaçırdı".³⁵⁶ der.

Bouché – Leclercq'e göre, en azından Plutarkhos döneminde, rahip ve kahinin genellikle aynı kişi olduğu zannedilmektedir³⁵⁷. Apollon'un Delphoi'daki rahipleri hakkında bilinenler İ. Ö. 2. yüzyıldan öteye gitmemektedir: İki kişi oldukları ve ömür boyu çalışmak üzere görevlendirildikleri bilinir. İki kişi olmaları, kahin ve rahip kimliklerinin belirlenmesine engel teşkil etmemektedir. Nitekim, Plutarkhos³⁵⁸ ve Elianus³⁵⁹, birden çok kahinin varlığından haberdardır. Euripides'e göre, Delphoi'un kehanet işlemine katılan kişiler, kesin olmamakla beraber Delphoi'un ileri gelen görevlileri olan rahip ve kahinlerdir³⁶⁰.

Euripides, aşağıdaki söylemi ile bunu anlatır:

- *"Burada kim konuşuyor tanrı adına?"*

- *"Benim, çıkın dışarı. İçeride başkaları çalışıyor. Üçayağın dibine oturmuşlar.*

Ey yabancı, bunlar kurayla seçilmiş en seçkin Delphoilular'dır".³⁶¹

Delphoi'daki din adamlarının nasıl tayin edildiği bilinmiyorsa da, kura yolu ile saptanmış olabilirler³⁶².

P. Amandry'e göre, kehanet sırasında Pythia'nın vahşi çılgınlık atıp anlaşılabilir kelimeler söylüyor olması ve rahibin bunları yorumlaması yaygın bir kanıdır. Pythia'nın

³⁵⁴ Platon, *İon* (534B – 534 E).

³⁵⁵ Herodotos VIII, 36 – 37.

³⁵⁶ Plutarkhos, *De Defectu Oraculorum*, 51, 438 B; Amandry 1950, 252.

³⁵⁷ Bouché – Leclercq, III, 96.

³⁵⁸ Plutarkhos, *Quaestiones Graecae*, IX, 292 E – F; Amandry 1950, 123.

³⁵⁹ Elianus, *De Natura Animalium*, X, 26; Amandry 1950, 119.

³⁶⁰ Amandry 1950, 119.

³⁶¹ Euripides, *İon*, 413 – 421; Amandry 1950, 119.

³⁶² Amandry 1950, 119.

çıkardığı ve rahibin yorumladığı bu vahşi çılgınlıklar, anlaşılmaz kelimeler ve sembollerin şekil ve türleri ne olursa olsun, rahip tarafından bir düzeltmeye tabi tutulmaktaydı. Tanrı cevabının kesin şekli olasılıkla bu şekilde sağlanırdı. Fakat bu yorumlar, yazılı metinlerin bildirdikleriyle bağdaşmamaktadır. Yazılı metinlere göre, tanrının cevabı danışana, Pythia tarafından değil, rahip tarafından iletilirdi³⁶³.

Tanrısal bilicilik ritüelinin gerçek doğası ne olursa olsun, Delphoi'daki Apollon kahini, Brankhidesler'inki gibi kehanet elemanlarının kısıtlamalarına bağlı kalmaksızın, özgürce, yanıtları sözlü olarak vermektedir. Bu durum, en azından teorik açıdan, onun yalnız olayları değil; aynı zamanda düşünüş biçimlerini de etkilemesi olanağını veriyordu. Oysa kehanetin etki alanı, sorularda geçen ifadelerle sınırlıydı³⁶⁴.

Kahinin bu becerisi ve olanakları onun etki derecesini ortaya koyuyor olsa da, aynı zamanda, en etkili olabileceği alanların çoğunda da, etkisi kısıtlanmıştır. Örneğin bu alanlar, yasa yapma, dış politika, kolonileşme ve ahlaki görüşlerdir. Sparta yasalarının Apollon'un eseri olduğu kabul edilirdi³⁶⁵. Bu konuda Ksenophon buna açıklık getirir ve Lykurgos'un Apollon'dan sadece yazdığı anayasayı onaylamasını istediğini, başka bir şey istemediğini ortaya atar³⁶⁶.

Delphoi'da kahinlerin de görev yaptığını gösteren en güzel örneklerden biri, Herodotos'un, Delphoi yorumcusu olarak verdiği Akeratos ile ilgili şu satırlarda yer alır:

“İstilacı barbarlar kutsal yapıyı seçebilecek kadar yaklaştıkları zaman, sözcü, ki adı Akeratos'tu, tapınağın önünde bir deste silah durduğunu gördü, bunlar içeriden, büyük salondan getirilmişlerdi; oysa bunlar kutsal silahlardı, kim olursa olsun el değdiremezdi; günahı. Koşup bu tabiatüstü olayı kentte kalmış olan Delphoilular'a yetiştirdi. Ama Barbarlar, dağınık ve düzensiz bir halde itişe kakışa gelip Athena Pronaia Tapınağı önüne vardıkları zaman, az önceki mucizeye yenilerinin katıldığını gördüler. Gerçekte bir sürü savaş aracının, kendi kendine gelip tapınağın dışına çıkmış olması şüphesiz bir mucizeydi. Barbarlar, Athene Pronaia Tapınağı karşısına vardıkları zaman, diyordum, üzerlerine gökyüzünden yıldırımlar yağdı; Parnassos tepelerinden

³⁶³ Amandry 1950, 120.

³⁶⁴ Amandry 1950, 187.

³⁶⁵ Platon, *Yasalar*, I, 624a, 632d, 634a.

³⁶⁶ Amandry 1950, 187 – 188, dn. 1.

kopan iki kaya, korkunç bir gürültüyle istilacıların üzerine indi, pek çoğunu ezdi ve o anda Athene Pronaia Tapınağı içinden bir ses yükseldi, bir savaş narası koptu".³⁶⁷

Plutarkhos'un *Lykurgos'un Hayatı* adlı eserinden, İphitos'un³⁶⁸, Delphoi'a gidip, Yunanistan'ı kasıp kavuran afetlere bir çare sorduğunu, kahinin de ona Herakles'in bir zaman kurduğu, sonra unutulmuş yarışmaları yeniden tertiplemesini söylediğini öğreniyoruz³⁶⁹.

1.1.1 Pythia

Klaros kahini için "kehanet şarkıcısı" anlamına gelen "*thespiodos*" kelimesi ve Pythia için ise "şarkı söylemek" anlamına gelen "*ἀείδειν*" kelimesi kullanılıyordu³⁷⁰.

A. M. Mansel'e göre, "Pythia" adını taşıyan Delphoi kahini, en çok 7. yüzyılda tüm Yunanlılar için bir otorite haline gelmiş, ünü Yunan dünyasının sınırlarını aşarak, Anadolu içerilerine kadar yayılmıştır. Delphoi kahininin, Yunanlılar'ın siyaset, din ve kültür tarihinde önemli bir yeri vardır. Bu kahin, eski töre ve adetleri ıslah etmiş, dini hayatı bir düzene sokmuş, ülkenin eski tanrıları ile yeni tanrılarını ahenkli bir surette birleştirmiş, hatta bazı şehirlere yapmaları gereken devlet teşkilatını bile bildirmiştir. Delphoi tanrısının gücü, en çok 8. yüzyıldan beri başlayan kolonizasyon hareketinde kendini göstermiş, tanrı göçmen topluluklarına bir kılavuz (*oikistes*) seçmiş, kurulacak koloninin yerinin saptanmasında, siyasal, sosyal ve dini bakımlardan teşkilatlandırılmasında büyük rol oynamıştır. Bu husu, Delphoi'da bilgin bir rahipler topluluğu bulunduğunu, bu topluluğun o zamanlar için bir çeşit bilimler akademisi meydana getirdiğini ve Pythia aracılığıyla kendisine başvuranlara öğüt ve tavsiyelerde bulunduğunu göstermektedir³⁷¹. Delphoi kahinliği, Grek sitelerinin siyasal hayatıyla fazlaca iç içeydi³⁷². Delphoi Kehanet Merkezi büyük bir itibar sahibiydi. Bu nedenle devlet adamları için önemli bir siyasi güç oluşturuyordu. Yeni bir kuruluşun oluşması, halkın tanımadığı, tehlikeli bir politikanın seve seve kabulü için onun "olur" vermesi yeterli olmuştur³⁷³.

³⁶⁷ Herodotos, VIII, 37.

³⁶⁸ İphitos: Lykurgos'un çağdaşı bir Elis kralı. Olimpiyat Yarışları'nı yeniden canlandırmış olmakla ünlüdür Plutarkhos, *Lykurgos'un Hayatı*, 1.

³⁶⁹ Plutarkhos, *Lykurgos'un Hayatı*, 1.

³⁷⁰ Roux 1976, 158 – 159.

³⁷¹ Mansel 1999, 145.

³⁷² Amandry 1950, 190 – 191.

³⁷³ Roux 1976, 162.

Örneğin, İ. Ö. 335 – 334 tarihli, şehrin kültlerinin yeniden düzenlenmesi konulu resmi danışmayı içeren Atina Kararnamesi'nde şöyle yazılmıştı³⁷⁴:

*“Temsilciler tanrıya soracaklar: Artemis'in süslerini bugünkünden daha büyük ve güzel yapmak Atina halkı için daha iyi ve tercih edilir bir durum mudur”?*³⁷⁵

Herodotos, kehanetin bizzat Pythia tarafından bildirildiğini söylemektedir:

*“Sesler, mırıltılar, deyişler tanrıya ait değil, Pythia'ya...”*³⁷⁶

Hellen kahinleri bazen bir erkek bazen de bir kadındır. Daha sonraki bir dönemde, Apollon kehanetleri tercihen kadınlarca yürütüldüyse de³⁷⁷, en azından³⁷⁸ Ptoion'da ve Klaros'ta erkekler görevlendirilmiştir. Delphoi'da; kahine Pythia'nın, bir kahinden sonra işe geldiği söylenir. Bu belki Poseidon³⁷⁹ için yapılmıştır. Belki de, bunun tersi olmuş, yani Apollon'dan daha eski tanrılar olan Gaia ve Dionysos, Delphoi'a kahine geleneğini yerleştirmişlerdir. Thrakia'da, Dionysos biliciliğini bir kadın yürütmesine karşın, Amphikleia'da kahin bir erkektir³⁸⁰. Bu nedenle bilicilikte, kahinin cinsiyeti hakkında hüküm veren önemli hiçbir ayrımcı ilke saptanamamıştır³⁸¹.

Delphoi'da görev yapan tüm kahinelere “Pythia” adı verildiğini, Delphoi kahinesi Aristonike ile ilişkili Herodotos'un aşağıdaki pasajı göstermektedir:

“Atinalılar, kahine danışmak üzere, Delphoi'a elçiler göndermişlerdi; tapınağın içinde yapılması adet olan törenler bittikten sonra, elçiler büyük salona girdiler, yerlerine geçtiler ve Pythia'dan, ki adı Aristonike'ydi, şu kehaneti aldılar:

Durma burada; çılgın, yürü, defol!

Kentini, çatılarını ve kayaya sırt vermiş hisarlarını

Bırak, kaç dünyanın öbür ucuna kadar.

Gövde sağlam değil, baş titriyor;

Örgenler, el, ayak ve gövde hepsi

Paramparça; bahtlarına güvenilmez artık,

Mızrağı sivri Ares, ateş kasırları

Arasından Suriye arabasını sürüyor üstlerine

³⁷⁴ Roux 1976, 150.

³⁷⁵ Amandry 1950, 153; *IG*, II², no: 33; Roux 1976, 150.

³⁷⁶ Herodotos, I, 47, 65; V, 92; VII, 140.

³⁷⁷ Lukianos, *Bis Accusatus*, 1; Amandry 1950, 117, dn. 3.

³⁷⁸ Guillon 1943, II, 139 – 140.

³⁷⁹ Pausanias, X, 5 – 6.

³⁸⁰ Pausanias, X, 33, 11.

³⁸¹ Amandry 1950, 117.

*Çökmüş hisarlarının üzerine kuleler yıkıyor!
Nice tapınaklar doymaz alevlerin ağızına atılmış!
Tanrıların heykelleri bu havuz kavga ile sarsılıyor,
Yüzlerinden soğuk terler boşanıyor.
Bahtının geleceği için kötü alametler,
Saraylarının üstünden kara bir kan sızıyor.
Çık benim tapınağımdan ve ölümden korkmamak için
Onların darbeleri üzerinde yiğitliğin ışıldasın”.*³⁸²

Delphoi Tapınağı, ziyarete gelen ricacıların sorularına Apollon’un yanıtını aktaran kahine Pythia’ya ev sahipliği yaptığı için uluslararası ün kazanmaya başlamıştı. Delphoi kahini, yılın dokuz ayı boyunca belirli günlerde çalışmakta ve hizmeti öylesine çok talep görmekteydi ki, tapınağı yönetenler, en cömert bağışçıları sıranın başına alarak ödüllendirmekteydi. Delphoi’un ziyaretçilerinin büyük çoğunluğu, kahine, evlilik ve çocuk sahibi olma gibi kişisel sorunlarını danışmaktaydılar. Bir sömürge kurmayı umut eden Yunanlılar’ın Delphoi’daki Apollon’un onayını almak zorunda olduklarını hissetmeleri, kahine İ. Ö. 700’ ler kadar erken bir tarihte büyük saygı gösterildiğini kanıtlamaktadır. Bu ün, kahinin gelecek yüzyıllar boyunca Yunanistan’da uluslararası ilişkilerde önemli bir güç olarak kalmasını sağlamıştır³⁸³.

P. Amandry’e göre, Apollon kutsallığının doruk noktası İ. Ö. 7. yüzyıl ile 4. yüzyılın ilk yarısı olarak kabul edilmektedir. Pythialı Apollon kehaneti en azından on asır işbirliğini sürdürmüştür. Bu bin yıl boyunca Yunanistan ve onun ötesinde Akdeniz dünyası siyasi yönden öyle değişiklikler geçirmiştir ki, öyle köklü bir dini bunalım yaşamıştır ki; kehanet olgusunun geleneklerin kalıplaşmasından ve ritüel de olsa, bu evrimden belli bir ölçüde etkilenmemiş olması kuşkuludur³⁸⁴.

Pythia’nın nasıl seçildiği bilinmemektedir³⁸⁵. Ancak Plutarkhos’un bir metninden, Pythia’nın dönemin sosyal durumuna göre belirlendiği anlaşılmaktadır:

“Pythia zavallı bir köylü kadınydı. Tanrı katında görev yapan Pythia’ya gelince: bu kadın yörede bulunan en saygın, en dürüst aileden gelmedir. Hayatında asla bir hata işlememiştir; fakat yoksul bir köylü ailesinde büyüyen bu kadın evden çıkıp da

³⁸² Herodotos, VII, 140.

³⁸³ Martin 2012, 114 – 115.

³⁸⁴ Amandry 1950, 190.

³⁸⁵ Amandry 1950, 121.

kehane merkezine gelişinde, beraberinde sanatı, bilgisini ve yeteneklerini getiremez”.³⁸⁶

P. Amandry’e göre, Plutarkhos’un verdiği bu bilgi, sadece özel durum için geçerlidir. Çünkü İmparatorluk Dönemi’nde başka Pythialar şehrin hatırı sayılır ailelerine mensuptular. Öyle ki, çocuklar, Pythia’nın torunları olmakla övünürlerdi³⁸⁷.

Plutarkhos, Pythia seçiminde, seçilecek kişinin mesleği yapmaktaki imkanlarının tercih nedeni olup olmadığını belirtmemektedir. Yazara göre, danışanlar akın ettiği dönemlerde iki Pythia nöbetleşe çalışmaktaydılar. Bir yedek Pythia, asillerden birinin eksik olduğu durumda çalışmak üzere hazır bulundurulmaktaydı³⁸⁸.

Plutarkhos bu konuda:

“İki kahine çalıştırmak zorunlu oldu. Nöbetleşe iniyorlardı. Bir üçüncüsü vardı ki, o yedekte tutuluyordu. Bugün ise sadece bir kahine var. Bir diyeceğimiz yok. Çünkü ihtiyaca cevap veriyor”.³⁸⁹ der.

Pythia, masrafları tapınak tarafından ödenen bir evde oturmaktaydı. Bu evin, biri İ. Ö. 4. yüzyılda, diğeri İmparatorluk Dönemi’nde olmak üzere iki yazıtta adı geçmiştir. Evin yeri belirlenememiştir³⁹⁰.

Apollon’un rahipleri, tanrıların gelinleri olarak görülen Delphoi’da Pythia rahibelerinin³⁹¹ bakire kalmasını şart koşmuşlardır. Ancak onlardan birinin bir rahiple beraber olduğunun anlaşılmasıyla gelin kıyafeti giymeye devam eden rahibelerin³⁹², en az elli yaşına gelene dek tapınağa kabul edilmemesine karar verilmiştir³⁹³.

Aynı belirsizlikler Pythia’nın kendisiyle de ilgilidir. Değişik yorumlar vardır: Kehanetin kutsallığı, tanrıyla iletişim kurması nedeniyle “kirlenmemiş, temiz olması” anlayışı birçok yazar tarafından ortak olarak benimsenmiştir. Ancak nasıl seçildiği tam olarak netleşmemiştir. Örneğin; Aiskhylos döneminde Pythia yaşlı bir kadındır: Daha sonraları da, bazı yazarlar, onu bakire olarak göstermişlerdir³⁹⁴:

Pythia’ya yönelik detaylı bilgiyi Diodoros vermektedir:

³⁸⁶ Plutarkhos, *De Pythiae Oraculis*, 22, 405 C – D.

³⁸⁷ *FD*, III, 1, 553, 1. 7 – 9; *BCH*, XLIX, 1925, 83, no: 10, 1. 1 – 4; Amandry 1950, 116.

³⁸⁸ Amandry 1950, 116.

³⁸⁹ Plutarkhos, *De Defectu Oracularum*, 8, 414 B.

³⁹⁰ Courby, *FD*, II, *Terr. du temple*, 242; Amandry 1950, 116.

³⁹¹ Burada kullanılmış olan “rahibe” kelimesi, olasılıkla tercüme hatasından kaynaklanmaktadır. Doğrusu “kahine” olmalıdır.

³⁹² Burada kullanılmış olan “rahibe” kelimesi, olasılıkla tercüme hatasından kaynaklanmaktadır. Doğrusu “kahine” olmalıdır.

³⁹³ Graves 2004, 209.

³⁹⁴ Amandry 1950, 115.

“İlk zamanlar Pythia bir bakireydi; fakat Thesallialı Ekhekrates’in ona tecavüz etmesinden sonra, Pythia’nın en azından elli yaşlarında olması kararlaştırılmıştır. Ancak eski geleneklerin anısına uygun olarak genç kız gibi giyinmeye devam ederdi”.³⁹⁵

Plutarkhos’un döneminde, Pythia’nın, görevini yaparken iffetli olması istenmiştir³⁹⁶. Yazar bu konuyu şu şekilde anlatmaktadır:

“Kehanette bir tek kadının kullanılması ve onun hayatı boyunca temiz ve iffetli kalması için kadını gözetimde tutmak saçmadır. İşte bu nedenle, Pythia’nın tüm vücut temaslarına bulaşmamış olması ve bütün hayatı boyunca yabancılarla hiç ilişki kurmamış olması istenir”.³⁹⁷

K. Latte, Pythia’nın namuslu kalması zorunluluğundan esinlenen ilginç; fakat dayanağı olmayan bir teori sunmuştur³⁹⁸. K. Latte, Pythia’nın kehanetlerini her zaman doğrudan vahiy yoluyla ilettiğini, bu vahyin hiçbir zaman *dionisiak* bir karakter taşımadığını kabul etmektedir. K. Latte, Apollon kültünün Asya kökenli olduğunu kabul etmekte ve buna dayanarak kahinelerin Pythia ve Kassandra’nın rollerine Apollon yorumculuğu çerçevesinde bir açıklama getirmektedir. K. Latte’ye göre bu, Anadolu’da³⁹⁹, Apollon kehanetlerinde görülen *hieros gamos* (kutsal evlilik, yani Pythia ile evlenme) ritüelleriyle ilişkilidir⁴⁰⁰.

Nilsson’a göre, *hieros gamoslar* (kutsal evlilik) yılda bir kez yapılmaktaydı; fakat *hieros gamos* ritüellerine katılan rahibeler evliydi ve yılın geri kalan zamanında cinsellikten uzak kalma zorunlulukları yoktu. Bununla birlikte, evli de olsa, Pythia, bu kurala tabi idi⁴⁰¹. Olasılıkla Pythia’nın başlangıçta bakire olması gerekmektedir. Kassandra örneğinde olduğu gibi. Zira Kassandra, Apollon’un kahinesi olarak hep bakire kalmıştır. Hatta Aiskhylos’un anlattığına göre, Apollon, Kassandra’dan ret cevabı aldığı için, ondan intikam almıştır⁴⁰². K. Latte, hiçbir *hieros gamos* ritüelinin doğrudan veya dolaylı olarak Delphoi’da görülmediğini kabul etmektedir⁴⁰³.

³⁹⁵ Diodoros, XVI, 26; Amandry 1950, 115.

³⁹⁶ Amandry 1950, 115.

³⁹⁷ Plutarkhos, *De Defectu Oracularum*, 46, 435 A – D; Amandry 1950, 115.

³⁹⁸ Latte, *Harvard Theology Review*, XXXIII, 1940, 13 – 17; Amandry 1950, 117, dn. 10.

³⁹⁹ Bkz. Amandry 1950, 117, dn. 11.

⁴⁰⁰ Latte, *Harvard Theology Review*, XXXIII, 1940, 13 – 17; Amandry 1950, 117.

⁴⁰¹ Fehrle 1966, 75 – 89; Amandry 1950, 118, dn. 1.

⁴⁰² Davreux 1942, 69 – 70; Amandry 1950, 118, dn. 2.

⁴⁰³ Nilsson, I, 798. Nilsson, K. Latte’nin bu yorumunun bazı noktalarını kabul eder. Bkz. Amandry 1950, 118, dn. 3.

Pythia ile tanrısal ruh arasındaki vücut teması düşüncesi Hristiyan yazarlar tarafından geliştirilmiştir. İlk Çağ geleneğinin diğer anlatılarında, tanrıya teslim olma sadece ruhsal açıdandır. Bekaret ve iffet arzuları ritüel saflık kurallarının gereğidir⁴⁰⁴.

Plutarkhos'tan şunları okuyoruz:

“*Pythia'yı az sonra adytona koku sürünmeden, lal kumaşlarla örtünmeden inmekle suçlayacağız*”⁴⁰⁵

Pythia'nın giyimi ve tören ritüeli konusunda ufak ayrıntı farklılıkları göze çarpmaktadır.

G. Roux'ya göre, yaşı ne olursa olsun Pythia, sade genç kız giysileri giyerdi. Kahinenin, tapınağa girişi, kahinlerden birinin ve *Hosioi*'nin eşliğinde olurdu. Tapınağa girdikten sonra Hestia'nın sunağının önünde durulurdu. Bu duraklama, çam odun ateşinde biraz arpa ununun (Pythia'nın ödediği vergidir bu) ve yanınca son arınmayı sağlayan kokulu birkaç defne yaprağının yanma süresi kadar olurdu. Birçok törende kullanılan pahalı hoş kokuların, tarçın kabuğunun, *labdanum*⁴⁰⁶ sakızının, günlük ağacı tohumlarının yanmasını beklenmezdi. Tören ritüelindeki bu sadelik tercihi, dikkate değer bir durumdur⁴⁰⁷.

Kehanet uçayağının üzerinde yerini almadan, Pythia erkenden dinsel temizliğini yaparak arınmak için Kastalia'ya giderdi. Saçlarına defneden taç yapıp kahinlik giysilerini giyerdi⁴⁰⁸.

E. Bourguet'ye 1892'de tapınağın kazısına girişen Fransız arkeologlar, hiç olmazsa Pythia'nın kehanet gerçekleştirdiği karanlık mağarayı bulup seyredebileceklerini ummuşlardır. Her durumda, tapınağın altında, doğal toprakta, esin *pneumasının* çıktığı yarığı bulacaklarından emindirler. Çok güzel korunmuş olan tapınağın *subasmanları*, ortaya çıkınca büyük şeyler bulabileceklerini sanmışlar, ama büyük bir hayal kırıklığı yaşamışlar ve kazılar bitince, gerçeği kabul etmek zorunda kalmışlardır. Bu gerçek: *adyton*dan geriye bir şey kalmamış olduğu gerçeğidir. Tek bir taş yoktur. Ne tapınağın temellerinde ne de soyulan, kazılan kayalıklarda bir iz vardır. Yıkım öylesine köklüdür ki, sistemli olduğu sanılmıştır⁴⁰⁹.

⁴⁰⁴ Amandry 1950, 118.

⁴⁰⁵ Plutarkhos, *De Pythiae Oraculis*, 6 (397 A); Roux 1976, 147.

⁴⁰⁶ Labdanum: Laden ağacı reçinesi.

⁴⁰⁷ Roux 1976, 147 – 148.

⁴⁰⁸ Roux 1976, 147.

⁴⁰⁹ Bourguet 1914, 249 – 250.

E. Bourguet, son paganların veya ilk Hristiyanların, başka bir amaç uğruna gelip, Apollon kehanetinin en kutsal eşyalarını kasten tahrip edip etmediklerini merak etmiştir. Fakat G. Roux'ya göre, ne insanlar ne de burada sık görülen depremler, üzerinde üçayak kurulan topraktaki meşhur çatlağı yok edemezdi. Oysa, hiçbir yerde, *adytonun* altındaki büyük kayanın gaz sızmalarına meydan verecek bir yarığı olduğu görülmemiştir. Ayrıca jeologların yaptıkları araştırmalar sonucunda belirttiklerine göre, tapınağın derin kireç tabakasını örten yumuşak şist kütlede, yapısı gereği, bir sızmaya yol açacak herhangi bir yarık asla bulunamamıştır⁴¹⁰.

Aristonoos'un anlattığına göre, Klaros'ta, danışmalar bir dehlizin karanlığında yapılırdı. Delphoi'da ise, her şey, gün ışığında olurdu. Tek karanlık, üçayağın altındaki kuyunun ağzıydı. Buraya topraktaki “*karanlığın ağzı*”, “*korkunç adyton*” denirdi⁴¹¹. G. Roux'ya göre, bu sessiz, sedasız atmosfer, görkemli de olurdu: Herkeste (Pythia, rahipler, danışanlar) yoğun bir tanrı inancı vardı. Ateşli bir coşku hatta endişeyle doluydu ruhları. Bu gergin, kaygılı ruh halinde ortaya çıkan beklenmedik, küçük bir aksilik, büyük bir korku doğurmaya yeterdi⁴¹².

P. Amandry'e göre, Pythia ile ilgili ortaya atılan görüşlerin en özgün yanı; zamanın yazarlarının Pythia'nın tanrısal esinle dolması konumunda ısrarcı olmalarıdır. Şüphesiz, kehanet bildirdiği anda, her zaman, Pythia'nın ruhani olarak temiz olması gerekirdi. Tanrının sözcüsüne bu uyardı. Tütsülemeler gibi, defne yapraklarını çiğnemek gibi (buna Kastalia Çayı'ndan su içmek de eklenebilir) bazı uygulamaların temel hedefi, tanrı buyruğunca, kahineyi lekesiz hale getirip kahinenin üçayağa, günahsız, temiz olarak yaklaşmasını sağlamaktı. Bu temizlik, saflık, esin alabilmek için de gerekli olan ön koşuldü. Bu iki kavramı birbirinden ayıran sadece küçük bir nüanstı ve birinden ötekine kolayca geçilirdi⁴¹³.

Delphoi Mağarası, diğer kehanet mağaralarından bir tanesidir. Onun *pneumasının* özellikleri, ötekilerden farklı değildi⁴¹⁴.

Delphoi, Yunan kutsal alanları arasında “ebedi varlığı” olan tek merkezdi⁴¹⁵. Aristoteles ve öğrencileri, Delphoi'da yaşamışlar ve çalışmışlardır. Plutarkhos, yirmi

⁴¹⁰ Roux 1976, 93.

⁴¹¹ *FD* III, 2, 191, satır 12; Roux 1976, 149.

⁴¹² Roux 1976, 149.

⁴¹³ Amandry 1950, 195.

⁴¹⁴ Amandry 1950, 215.

⁴¹⁵ Delcourt 1955, 7; Roux 1976, 156.

yıldan uzun bir süre Delphoi'daki Apollon Tapınağı'nda rahiplik yapmıştır. Bu koşul ve tesadüfler sayesinde ki, Delphoi *pneumasına* ayrılmış bazı yazılı belgeler, günümüze kadar gelebilmişlerdir. Fakat onlardan hiçbiri, Strabon'un yaşadığı çağın öncesine ait değildir, bu da, bilgilerimizde ne derece boşluklar olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, hiçbir antik yazar, *pneumanın* Delphoi'a özgü bir fenomen olduğunu söylememekte ya da bunu ima etmemektedir⁴¹⁶.

G. Roux'ya göre, açıklık getirilmesi gereken bir soru da, üçayağın üzerine oturmuş ve *adytonun* kutsal *pneuması* ile içi dolu olan Pythia'nın, tanrı esini altında kehanet yaparken yerinin neresi ve duruşunun nasıl olduğudur? O an, içinde neler olup bitmektedir?⁴¹⁷

Lucanos'un görev başındaki Pythia'yı betimleyen dizelerinin sayısı, yüz on yedinin üzerindedir⁴¹⁸.

Lucanos demiştir ki:

*“Sayıklıyor bir Bakkhante gibi. Ve çılgın. Allak bullak olmuş başını, karanlık mağaraya sokuyor. Dağınık saçlarıyla, Tanrının sargısını ve Tapınağın nefindeki Phoibos'un çiçek demetlerini sarsıyor. Boynunu eğiyor ve kıvrıyor. Amaçsız yürüyüşünde yoluna çıkan üçayakları, sağa sola deviriyor. Korkunç bir ateşte yanıyor. Üzerinde öfke dolu bir Phoebus taşıyor. O zaman şaşkın ağızdan delilik köpükleri akmaya başlıyor. Soluk soluğa olan boğazından, inlemeler ve kesik sesler çıkıyor. Bakışları vahşi, gözlerini sağa sola oynatıyor. Bakışları, tüm gökyüzünü tarıyor. Kah ürpermiş, kah saldırgan ifadenin gölgesindeki yüzü, sürekli hareket halindedir. Ağız, ateş renginde, yanakları ise soluktur. Solgunluğu, dehşet derecesinde değil, ama andırıyor” ...*⁴¹⁹

“Pythia üçayağa değer değmez “mania” onu sarardı. Oturduğu yerden daha kalkar kalkmaz “mania” onun yakasını bırakırdı. Sanki, o maddenin bileşimindeki kehanet gücü bir elektrik geçişi gibi dokununca oradan Pythia'ya sığıyordu. Bir askerin silahını bırakarak savaşçı öfkesinden sıyrıldığını görmüyor musun? Ayrıca Pythia'nın üçayaktan indikten ve esin soluğundan sıyrıldıktan hemen sonra, sakinleşip rahatladığını görmüyor musun? Bu durumda, üçayağın üzerinde Pythia ne sakin

⁴¹⁶ Roux 1976, 156 – 157.

⁴¹⁷ Roux 1976, 151.

⁴¹⁸ Lukanos, *Pharsalia*, V, 169.

⁴¹⁹ Lukanos, *Pharsalia*, V, 169.

olabiliyordu ne de rahat. Onun kopuk kopuk hareketleri, oturur oturmaz ve trans haline geçince üçayağı sarsardı”.⁴²⁰ “Mania”nın belirtileri Pythia’nın, bir an insanların ortamından çıktığında, hemen doğüstü dünyaya daldığını göstermektedir⁴²¹.

Will’e göre, bu durumun nedenlerinden biri, üçayağın altındaki kuyunun ağzından yayılan o meşhur *pneuma*dır⁴²².

G. Roux ise, *pneumanın* ne olduğunu sormaktadır?⁴²³

Cicero *pneuma* hakkında demiştir ki:

“*Magna quaestio est*”, yani, “*bu büyük bir sorudur*”.⁴²⁴

Yine G. Roux’ya göre, sorunun maddi verilerle tamamen sınırları çizilidir: bir yandan, tapınağın altındaki Delphoi toprağı gazlı yayılmaların geçmesini sağlayacak hiçbir delik ya da çatlak içermemektedir, diğer taraftan da tüm antik dünya *pneumanın* gerçekliğine inanmaktadır. G. Roux’nun belirttiğine göre, gerçekten, bize *pneumadan* açıkça söz eden metinler, daha sonra yazılan metinlerdir. Fakat, o büyük kuyunun ağzındaki o üçayağın acaip duruşu şunu kanıtlamaktadır ki, daha ortaya çıktığı dönemden itibaren “*pneuma*”, doğüstü bir gücün kaynağı olarak kabul edilmiştir. Pythia’nın bu güçle donatılması uygun gelmiştir. Yine de, bu konuda Delphoi’u diğerlerinden soyutlamamak gerekmektedir. Topraktaki her çukur, Yunanlılar tarafından, öbür dünya ile bağlantı penceresi kabul edilmekteydi⁴²⁵.

Plutarkhos’a göre:

“*Pneuma, hava yolu ile (bir çukurdan çıkıp yayıldığı takdirde) veya sıvı yolu ile (bir kaynağın suları içindeyse) ulaşabilir. Bu nedenle, kehanet kutsal alanları, bir yarık, mağara veya kaynağa öylesine yakın kurulmuşlardır*”.⁴²⁶

Daha sonra, modern bilginlerin izlediği geç dönem İlk Çağ filozoflarının doğüstü alan olgusunu fizik veya jeoloji alanına çektikleri gün, Delphoi *pneuması* yönünden yeni bir sorun baş göstermiştir. Her yerde, özellikle Delphoi’da, ağzı açık bir yer açıklığının üzerindeki üçayağın yadırganan duruşu şunu akla getirmektedir: Bu mağaradan bir madde yayılıp kahineyi ve üçayağı etkileyebilir. Plutarkhos, bu düşünceyi yayma uğraşısında en önde bulunmaktadır. Ayrıca, akış debisi günlere göre

⁴²⁰ Lukianos, *Bis Accusatus*, 1.

⁴²¹ Roux 1976, 154.

⁴²² Will 1942 – 1943, 161 – 175; Amandry 1950, 214 – 230.

⁴²³ Roux 1976, 154.

⁴²⁴ Roux 1976, 154.

⁴²⁵ Roux 1976, 154.

⁴²⁶ Plutarkhos, *De Defectu Oraculorum*, 40 (432 D).

değişen, kokusu danışanlar, kahinler ve *Hosioi* tarafından defalarca hissedilen bu yayılma, gerçek bir gaz yayılmasıdır. Esinin özü olan somut bir saçılmadır. G. Roux'un bu noktada bazı fikirleri bulunmaktadır. G. Roux'ya göre, bu durumda, Plutarkhos'un metninde tutarsızlıklar var demektir. Eğer koku, *pneumanın* gerçekten bir fiziksel özelliği olsaydı, *oikosu* düzenli olarak ve Pythia'nın kehanet yaptığı her seferde kaplaması gerekirdi. Diğer yönden, Pythia'nın sadece esin soluğunun aralıklı yayılması sırasında kehanet yapması, bunun dışındaki zamanlarda yapmaması gerekirdi. Halbuki, danışmaların ritminin *pneumanın* debisiyle belirlendiği hiçbir zaman söylenmemiştir. Bu debi, materyel olarak saptanmamaktadır, kanıtı da, başvurunun olup olmayacağına karar vermek için, üzerine su serpilen keçinin hareketlerinin gözlemlenmesidir. Keçi titremezse, buna rağmen başvurunun olması için ısrar edilirse, kokulu *pneuma* birdenbire zararlı ve Pythia'yı öldürebilecek bir gaz yayılmasına dönüşmektedir ve bunlar jeolojik bir sızıntı için tuhaf özelliklerdir⁴²⁷.

Gerçekte, bu “*pneuma*” kelimesi, ilk anlamı olan “hava üfleme” ile “kutsal ruh, tanrının ruhu” olan teolojik anlamı arasında, felsefe dilinde bir dizi anlama gelmektedir: soluk, buhar, gizli güç. Bunlar hissettirmeden somuttan, soyuta doğru gitmektedir. Gökcisimlerinin etkisi, mesela, kişilerin kaderlerinde bir “*pneuma*” aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu *pneuma*, etkin, gerçek kabul edilmekte, ama bunu destekleyen maddi bir destek bulunmamaktadır. Somutluğunun doğrulayıcısı denilebilen, arada sırada hissedilen o kokusu bile, dini karakterli bir oluşumdur. G. Roux'un bu konuda belirttiği şudur: Yunanlılar'ın inancına göre, tanrıların, insanların üzerinde sahip olduğu avantajlardan bir tanesi de, onların doğal olarak hoş kokmalarıdır. Onların görünmelerini, nefis bir koku izlemektedir. Bu koku, çoğu zaman, onların o görülmez varlıklarının elle tutulur tek yansımasıdır⁴²⁸.

Euripides'in *Hippolyte* adlı eserinde şöyle bir pasaj geçer:

“Nedir bu? Ey tanrısal nefesli koku! Izdırabımın ortasında onu algılıyorum ve içim rahatlıyor. Tanrıça Artemis buralara uğrar mı hiç?”⁴²⁹

Aslında, Platon tarafından “*mania*” olarak, Cicero tarafından da “*furor*” olarak adlandırılan Pythia'nın bayılmaları, Yunanlılar tarafından iyi tanınan bir olayın özel bir parçasıdır. Bu olay, taşkın bir kendinden geçme hali olan “*enthousiasme*” veya tanrısal

⁴²⁷ Roux 1976, 155 – 156.

⁴²⁸ Roux 1976, 156.

⁴²⁹ Euripides, *Hippolyte*, 1391 – 1393.

yetilerdir⁴³⁰. Bazen, bir tanrının, bir ölümlünün bedenine girdiği, avucuna aldığı bu ölümlünün hiçbir sözünü dinlemeden, bir süreliğine ne yapacağını buyurduğu olmuştur. Bazı tanrılar özellikle çok sahiplenmecidir. Apollon, özellikle de Dionysos, tanrısal esin kaynağı olan “*mania*”nın büyük tanrılarıdır. Doğaüstü yetileri olan tüm tanrılar, yani, Pan, Dionysos, *Nympheler*, Gaia, Apollon, Parnassos’ta çok onurlandırılan tanrılardır⁴³¹.

Psikolojik açıdan “*enthousiasme*” denen kendinden geçme, bir tür akıl bozukluğudur. Bireyin hareketleri, kendi akıl ve iradesinin kontrolü dahilinde değildir, onu saran bir dış gücün egemenliği dahilindedir. Zihninin işleyişi, mantık manevralarının dışındadır. Şöyle ki: bir hayalet, bir anlık içe doğma duygusu, onu doğaüstü olgularla temasa iter. Akıl, bu olguları, maskeleymektedir⁴³².

Platon der ki:

“*Aklı başında olduğu sürece insan, şiir üretmez, kahinlikler dile getiremez*”.⁴³³

Platon’a göre, esinle gelen bu “*mania*” hali, aklın ötesindeki yüce bilince ulaşmanın tek yoludur. Pythia’nın tanrının sesini alabilecek hale gelmesi, tanrının yapıcı öğütlerini insanlara ulaştırma gücüne erişmesi “*mania*” sayesinde⁴³⁴.

Bu içte olup biten fenomen, insan ruhunun tanrı çizgisine doğrudan ulaşırken bunun dışı yansıması, tutkunun ve esinlenmenin en masum biçiminde de olsa, her zaman anormal hatta patolojik hareketlerle olmaktadır. Kahine, esin alınca, gözleri yaşla dolmakta, kalbi daha hızlı çarpmaya başlamakta ve saçları diken diken olmaktadır. Bu tutkulu sevginin sert belirtileri vardır⁴³⁵.

Pythia, ritüel bayılma haline girdikten sonra, Tanrının hükmü altındadır. Bu andan itibaren, söyleyeceği her sözün, yapacağı her davranışın Apollon’un kontrolünde olduğu bilinmektedir. Pythia, artık kutsal bir elin yönetiminde olan bir kukladır. Apollon, Pythia’ya esin vermektedir, Apollon Pythia’ya yön vermektedir. İster sorulan soruya doğrudan cevap versin, ister “bakla falı bakarak” danışana sunulan seçenekler arasından seçim yapsın, Delphoi sıklıkla başvurulmuş bu iki kehanet yöntemi arasında, öncelik sonralık durumu söz konusu değildir, baklalar, zarlar, kura, aşık kemikleri (*astragalos*), hepsi sözlü cevapla aynı değerde olmak üzere Apollon’un iradesini

⁴³⁰ Roux 1976, 152, dn. 2.

⁴³¹ Roux 1976, 152.

⁴³² Roux 1976, 152 - 153.

⁴³³ Platon, *Phaidon*, 244.

⁴³⁴ Roux 1976, 152 - 153.

⁴³⁵ Platon, *İon*, 585 B - C; Plutarkhos, *Amatorius*, 16, 759 A - B, 18, 763 A.

bildirmektedirler. Biçimi, tarzı ne olursa olsun, Pythia'nın kehaneti hep tanrısal esin kehanetidir, kaderi belirlemektedir⁴³⁶.

Başvuru hakkında G. Roux'nun düşüncesi şöyledir: Pythia, “karanlığın ağzının” üzerinde defnenin yanında uçayağın üstüne oturmuştur. Bir elinde “ağacından yeni koparılmış” bir defne dalı, öteki elinde bir şarap kabı vardır. Esinlenmiş her varlıkta görülen trans halindedir: yani; titreme, yan yatmış bir baş, çevrede olup bitene tepkisizlik. Bir kaptan kurallar çekmekte veya ezgili şiirlerle ya da düz ifadeyle bir cevap telaffuz etmektedir. Bilicilik görüşmesinde rahip, söze karışmamakta, yönetici ve aracı rolüne sığınmaktadır. Onun esinleyici olarak kendini tanrının yerine koyduğu düşünülmemelidir. Aksi taktirde bu, Delphoi'un sürekli bir düzenbazlık içerisinde olduğunu kabul etmek anlamına gelmektedir. G. Roux'ya göre, böyle bir durumda, bir Platon, bir Plutarkhos bunu sezerler ve onu ortaya koymak dürüstlüğünü gösterirlerdi. Ayrıca G. Roux, bu derece ucuz bir suçlamanın en küçük bir gerçek payı olsaydı, kilisenin pederlerinin bunu ihmal etmeyeceklerini düşünmektedir⁴³⁷.

Sözlü cevaplar, sık sık söylendiği gibi, kahinin çözümlemesine bağlı olacak mırıldanmalarla değil, açık ve anlaşılır bir dille verilmekteydi. Bazı ünlü kehanetlerde görülen anlaşılmazlık, onların anlam karışıklığıyla ilgilidir ve telaffuzlarında bir anlam karışıklığı söz konusu değildir. G. Roux'ya göre, herkes tarafından kabul edilen bir kanı, başlangıçta Pythia'nın söyleyeceklerini şiir diliyle söylemiş olduğuydu. Strabon ise, kendi döneminde, kehanetlerin şiirle de, düz ifadeyle de yapıldığını belirtmektedir⁴³⁸. Yine G. Roux'ya göre, bu gelenek konusunda şüpheler vardır. Bütün Delphoi kahineleri arasından rastgele seçilmiş, Plutarkhos'un zamanında olduğu gibi, okur-yazar değilse de, cahil olan bir Pythia'nın uçayağın üzerinden, anında ve de en güzel destan üslubuyla şiirler düzmesi mümkün müdür? Örnek olarak, Salamis Savaşı öncesi, Atinalılar için düzenlenmiş, Herodotos'un öykülerinde anlattığı, her biri on iki mısradan oluşan iki kehaneti gösterilebilir⁴³⁹.

Herodotos şu dizeleri yazmıştır:

⁴³⁶ Roux 1976, 157.

⁴³⁷ Roux 1976, 163 – 164.

⁴³⁸ Strabon, IX, 3, 5; Roux 1976, 158.

⁴³⁹ Roux 1976, 158.

“Atinalılar, kahine danışmak üzere, Delphoi’a elçiler göndermişlerdi; tapınağın içinde yapılması adet olan törenler bittikten sonra, elçiler büyük salona girdiler, yerlerine geçtiler ve Pythia’dan, ki adı Aristonike’ydi, şu kehaneti aldılar:

Durma burada; çılgın, yürü, defol!
Kentini, çatılarını ve kayaya sırt vermiş hisarlarını
Bırak, kaç dünyanın öbür ucuna kadar.
Gövde sağlam değil, baş titriyor;
Örgenler, el, ayak ve gövde hepsi
Paramparça; bahtlarına güvenilmez artık,
Mızrağı sivri Ares, ateş kasırları
Arasından Suriye arabasını sürüyor üstlerine
Çökmüş hisarlarının üzerine kuleler yıkıyor!
Nice tapınaklar doymaz alevlerin ağızına atılmış!
Tanrıların heykelleri bu havuz kavga ile sarsılıyor,
Yüzlerinden soğuk terler boşanıyor.
Bahtının geleceği için kötü alametler,
Saraylarının üstünden kara bir kan sızıyor.
Çık benim tapınağımdan ve ölümden korkmamak için
*Onların darbeleri üzerinde yiğitliğin ışıldasın”.*⁴⁴⁰

Herodotos şöyle devam eder anlatmaya:

“Geleceği gösteren bu sözleri işiten Atina elçileri korkunç bir sıkıntıya düştüler. Kendilerine haber verilen bu belalardan büyük korkuya kapılmış, ümitlerini yitirmişlerdi, ki Delphoi yurttaşı ve kentlin en seçkin kişilerinden olan Androbulos oğlu Timon, ellerine zeytin dalları alıp, kahinin yanına bir daha girmeleri ve yalvarmaları için öğüt verdi. Atinalılar dediğini yaptılar: “Prens, dediler kahinin önüne dizilerek, yurdumuz için bize biraz daha güven verici şeyler söyle; huzuruna varmak için ellerimize aldığımız bu dallar aşkına dualarımızı kabul et; yoksa hiç kimse bizi bu tapınağından çıkaramaz; gerekirse ölünceye kadar burada kalırız.” Bu sözler üzerine kahine (Pythia) şu ikinci kehaneti verdi:

Pallas Athena’nın yaptığı özlü savunma işe yaramadı;
Olympos’un efendisi dualarına sağır kaldı;

⁴⁴⁰ Herodotos, VII, 140.

*Ama ben sana yargımı bir daha bildireceğim,
Su verilmiş çelik sert taştan daha sert olur.
Kekrops toprağı, tanrısal Kitharon'un yamaçları,
Hepsi elden gidecek; ama
Gök bakışlı Zeus, ağaçtan bir bel kemeri bağışlıyor,
Ayakta duran tek şey, barbarlığa karşı,
Çocukların için ve senin için kurtarıcı duvar olacak.
Yerinden kııldamadan bekleme, topraklarını
Çiğneyecek olan kısrakları,
Ve düşman ulusların kalabalık askerlerini;
Dön sırtını; bir gün onları yakından göreceksin.
Ah! Ölümlülerin çocukları arasında bu ne kadar yas,
Tanrısal Salamis, senin kutsal yerlerinde
Demeter ekin demetleri bağlasın ya da toplansın”!⁴⁴¹*

P. Amandry'e göre, günümüzde kehanette tanrının yanıtını düzenleyip, yanıtı başvuran kişiye bildirme işleminde Pythia'nın ve kahinin rollerini tek tek belirleyerek bunları doğrulamak mümkün değildir. Ayrıntıları açıklayan tartışmasız belgeler yoktur, bilgiler, antik yazarlar ve yorumculardan elde edilmiştir. Ancak çoğu sorunun yanıtı belli değildir. Çünkü sorunun çözümü diğer birçok sorunun çözümüne bağlıdır. Yanıtı tam bilinmeyen sorular şöyle sıralanabilir⁴⁴²:

- Pythia'ya sorular yazılı mı sorulmaktaydı, sözlü mü⁴⁴³?

- Pythia soruya hemen cevap vermekte miydi, yoksa soru sorma ile cevabın verilmesi arasında belli bir zaman söz konusu muydu? Kehanet öncesi verilen sorulara Pythia'nın hemen o anda mı cevap verdiği yoksa daha sonra mı cevap verdiği konusunda net bir bilgi yoktur⁴⁴⁴.

- Tüm işlem süresince başvuranlar, Pythia ile görüşebiliyorlar mıydı, yoksa sadece cevabın bildirildiği esnada mı kabul ediliyorlardı⁴⁴⁵?

G. Roux'ya göre, edebi metinlerden ve yazıtlardan elde edilmiş altı yüzden fazla Delphoi'a başvuru örneği vardır. Yine de başvuru töreninin süreci hakkında neredeyse

⁴⁴¹ Herodotos, VII, 141.

⁴⁴² Amandry 1950, 122.

⁴⁴³ Amandry 1950, 122.

⁴⁴⁴ Amandry 1950, 122 – 123.

⁴⁴⁵ Amandry 1950, 122 – 123.

hiçbir şey bilinmemektedir. Hiçbir yazar bunu anlatmamıştır. Bu, bir Yunanlı'nın gözünde basit, sıradan bir olay olmalıdır. Herodotos, Thrakia Dionysos kahinesi ile Pythia'yı karşılaştırırken “görevini, fazla kargaşadan uzak bir şekilde yapıyor” demektedir. Bu nedenle, soruların birçoğu cevapsız kalmaktadır⁴⁴⁶.

Buna karşın Plutarkhos, metinlerinde Pythia'nın ses tonunu ve kopuk kelimelerden oluşan konuşmasını, doğrudan tanrının yanıtı olarak yorumlamaktadır:

*“Biraz sonra, Pythia'ya, kithara çalgıcısı Glanke'den daha anlaşılır sesler çıkarmadığımı söyleyeceğiz... Daha ilk yanıtta boğuk sesinden rahatsızlığının devam ettiği anlaşılıyordu”.*⁴⁴⁷

Ancak Plutarkhos, bu anlaşılmaz sözlerin daha harmonik bir ses tonu ile daha fonetik olması gerektiğini şu şekilde anlatmaktadır:

*“Halbuki Pythia'nın sesi ve sözünün tiyatrodaki duyduklarımız gibi olmasını, gücü, kıvraklığı, üslup şekilleri, flüte uyum sağlaması ile ölçülü ve ahenkli olmasını; tırmalayıcı olmamasını isteriz”.*⁴⁴⁸

Antik yazarlar, Delphoi kahinine mal edilmiş yüzlerce cevap devretmişlerdir. İlk Çağ'da kahinlerden derlemeler elden ele dolaşmaktadır. En ünlüleri; Bakhis'in, Musa'nın ve Sibyllaların derlemeleridir. Bunlara Delphoi kahinlerinin derlemeleri de eklenmelidir. P. Amandry'e göre, bazı tarihçiler yazılarında Apollon'un cevaplarından bahsetmekten hoşlanmaktaydılar. O derece ki, eserleri için “derleme” denebilir. Bu noktada P. Amandry, bu kehanetlerin her birinin gerçekliğinin ve doğruluğunun ne derecede olduğunu sormakta ve bunların çoğunun olaylardan sonra hizmet dilen tanrıların itibarını korumak isteyen din adamlarının otoritesi altındaki yazmanlar tarafından kaleme alındığını belirtmektedir. P. Amandry'e göre, bu cevapların iki ortak ve temel özelliği vardır⁴⁴⁹:

1- Neredeyse hepsi şiir şeklinde kaleme alınmıştır⁴⁵⁰.

2- Kullanılan tanımlamalar muğlak ve ikirciklidir. Daha Herodotos Dönemi'nde bile Pythia'nın cevaplarında muğlaklık hakim özelliktir. Bu özellik, *paganizmin* sonuna kadar, kahinlerin üsluplarında türün ayrılmaz özelliği konumunu korumuştur. Bazı cevaplardaki anlam kargaşası insanda hayranlık uyandıracak düzeydedir: Apollon

⁴⁴⁶ Roux 1976, 148.

⁴⁴⁷ Plutarkhos, *De Pythiae Oraculis*, 6, 397 A; *De Defectu Oracularum*, 51, 438 B.

⁴⁴⁸ Plutarkhos, *De Pythiae Oraculis*, 7.

⁴⁴⁹ Amandry 1950, 159 – 160.

⁴⁵⁰ Amandry 1950, 160.

kahininin, bir büyük imparatorluğun yıkılması konusunda verdiği cevap tüm İlk Çağ'da hafızalardan silinmemiştir. Edebi metinlerin dışında yazıtlar da Delphoi kehanetlerini günümüze taşımışlardır. Yazıtlarda şiir olarak yazılmış kehanet metinleri de vardır. On kehanet olayından en azından yedi tanesi geçmişteki kişilerle ilgilidir. Bunlar *mythik* veya gerçek kişilerdir. Yanıtlar ise, yazıldıkları çağda sözlü geleneklerden veya derlemelerden alınmışlardır⁴⁵¹.

Kehanetin şiirsel biçim sorunu İlk Çağ'da da tartışmalara konu olmuştur. İ. S. 3. yüzyılın başlangıcında Philostratos içeriği basit bir şey olan sorulara şiirle cevap verilmesine şaşmış ve bunu Yunanlılar'ın süsleme zevklerine bağlamıştır⁴⁵². Yazara göre:

“Aksi takdirde Apollon şöyle cevaplar verebilirdi: “Şunu yap, bunu yapma, bir antlaşma yap, yapma”. Bütün bunlar gerçekten kısa ve sizin deyiminizle çıplak cümlelerdi”.⁴⁵³

Strabon'a göre ise, Pythia bazen şiirlerle bazen düz yazıyla yanıt vermekteydi. Düz yazıyla cevap verdiği zaman, kutsal alanın görevli ozanları bu cevabı şiir şekline getirmekteydiler. Plutarkhos'un muhataplarının üzerinde çok durduğu sözde felsefi değerlendirmelerden şu sonuçlar çıkarılmaktadır: İ. S. 1. yüzyılda kehanetler genellikle düz ifadeyle yapılmaktaydı. Ancak; şiir tamamen terk edilmiş değildi. İlk zamanlarda şiirle anlatım en yaygın olanıydı, bununla beraber düz yazı da vardı⁴⁵⁴.

Yazıtların doğrultusunda gidildiğinde; yine de şöyle düşünülebilir: yanıt, en azından yazılı ve düz yazı halinde açıkça danışana iletilirdi. *Adytonda*, Pythia tarafından yüksek sesle duyurulan cevap konusunda eski yazarların tartışmaları, bu cevabın her zaman şiirden uzak olduğunu göstermektedir. P. Amandry'e göre, kahin cevabına bazı belirsiz ifade katmak arzusu duyduğu durumlarda şiirsel süslemelere yer vermiş olabilir. Zira; muğlak ve ikircikli anlamı olan kehanetlerin antik yazarların söylediğinden az sayıda olması, kuşkusuz Apollon'un bu iki anlatım seçenekleri arasında açıkça seçim yapmayı reddetmesinden kaynaklanmaktadır. Lukianos bu durumu alaya almaktadır. Buna karşın Plutarkhos da uğraşır didinmekte, sonunda tanrıyı savunmak için saf, şaşırtıcı argümanlar kullanmakta ve şöyle demektedir⁴⁵⁵:

⁴⁵¹ Amandry 1950, 164.

⁴⁵² Amandry 1950, 166.

⁴⁵³ Philostratos, *Vie d'Apollonius*, VI, 11, 15.

⁴⁵⁴ Amandry 1950, 166.

⁴⁵⁵ Amandry 1950, 167 – 168.

“Onun döneminde; barış ve huzur hüküm sürüyordu. Öyle ki; kahine kala kala değersiz sorular kaldı. Kehanette çalışanların onlarla konuşmak isteyen halktan korkmaları yersizdir; ama güçlü kentlerin, kralların ve tiranların kahine önemli sorular yönelttiği zamanlarda kehanet görevlilerinin bu kudretli kişilere olumsuz cevap vermesi kolay değildi. İşte bu nedenledir ki; çalışanlarının güvenliğini düşünen tanrı, itibarının zedelenmesini bu şekilde önliyordu. Bu durumlarda; dolambaçlı anlatım kurtarıcı oluyordu (Açıklık olmadığı durumda kullanılan bu dolambaçlı anlatımın üslubunun deyimleri Homeros’un dilinden alınmadır)”.⁴⁵⁶

Soru, Pythia’ya nasıl sorulmaktaydı? Rehm’e göre, bu kesin şekliyle bilinmemektedir. Bir yoruma göre, ikiye katlanmış ve kahineye ulaştırılan bir tablet şeklindeydi. Diğer birçok kutsal alanda, uygulama böyledir. Koropaion’da, danışanlar, sorularını tablete yazmaktaydılar. Dodona’da kurşun levhalara yazılmaktaydı. Bu levhalardan, çok sayıda bulunmuştur. Didyma’daki *khresmographeion*, önce soruların, ardından cevapların yazıldığı bir nevi “kehanetler bürosu”ydü⁴⁵⁷. Herodotos’un öykülerinde Delphoi’da soruların sözlü olarak sorulduğu kabul edilmektedir. Her iki uygulamanın da kullanılmış olması mümkündür. Resmi danışmalarda sorular da yanıtlar da olasılıkla yazılıdır. Böylelikle, kentler (Polis) tanrı nezdinde görevlendirdikleri temsilcilerinin “*theoropoi*” söyledikleri biçimde danışıp danışmadığından, tanrının cevabını da sadakatle getirip getirmediğinden emin olmaktaydılar. G. Roux’ya göre, soru genellikle bir seçenek sunularak sorulmaktaydı: “*Şunu yapmak daha iyi ve tercih edilir midir?*”⁴⁵⁸

Yazıtların bize tanıttığı, bilgimiz dahilindeki tarihi olaylarla ilgili tüm gerçek kehanetler düz yazı ile verilmiştir. En yetkin ve en dürüst bilgi kaynağı olan Plutarkhos, onun zamanında, Pythia’nın kehanetini düz yazı olarak verdiğini söylemektedir. Buna karşın, görünüşte *mythik* ya da düzmece olan kehanetler, şiir haline getirilmiştir. Bu durumda, cazip olan görüş şu şekilde özetlenebilir: Gelenekler güvenilir değildir. Pythia düz yazı dışında bir anlatım kullanmamıştır. Gerçek kehanetlerin şiir haline getirilmesi daha sonra olmuştur⁴⁵⁹.

⁴⁵⁶ Plutarkhos, *De Pythiae Oraculis*, 26 – 28.

⁴⁵⁷ Rehm 1958, II, no: 31, satır 6; no: 32, satır 8.

⁴⁵⁸ Roux 1976, 150.

⁴⁵⁹ Roux 1976, 158.

G. Roux'ya göre, Pythia büyük destan mısraları düzmemişse de, kendi Delphoi lehçesiyle, kabaca uyaklı cümleler kurabilecek güçtedir. Cevap ezgili bir biçimde dile getirilmekteydi. “Kehanet şarkıcısı” anlamına gelen “*thespiodos*” buradan kaynaklanmaktadır. Kahine, tekerleme söyleyen çocuklar gibi, istediği heceyi bölerek, istediği heceyi uzatarak, eksik ölçüleri tamamlayabilmekteydi⁴⁶⁰.

Pythia'ya sorulan soruların, genelde sıradan olduğu ve sık sık tekrar edildiği düşünülmektedir. O halde, kalıplaşmış şiir biçimindeki cevapların birçok kez kullanılmış olması muhtemeldir. Pythia'nın Strabon'un sağlığında kullandığı cevabın düz yazı şeklinde olduğu düşünülmektedir⁴⁶¹.

Düz yazı biçiminde olsun, şiir şeklinde olsun danışan, cevabı beğenmezse, kehanetini tapınağın çıkışında şiir şekline çevirebilmektedir. Bunun için, küçük bir para ödemesi, ayrıca “kahinin yakınlarında cevapları derlemek, onları bir vazo gibi kaplayıp ölçü ve ritme sokmak için yerleşmiş olan profesyonel şairlere” başvurması gerekmektedir⁴⁶².

Gerçek de olsa, düzmece de olsa, Herodotos'un aktardığı tüm kehanetler güzel şiirler biçiminde yazılmıştır. Bu noktada bu şiirlerin şairinin Pythia olmayabileceği düşünülmektedir. Bunun kanıtı olarak da; aynı kehanetlerin, yazara göre değişen deyişlerle anlatılması gösterilmektedir. G. Roux'nun buradan çıkarttığı sonuç ise biçimin çok önemli olmadığıdır. Herkes bunu beğendiği gibi ele almakta ve bir sanat eseri haline dönüştürebilmektedir⁴⁶³.

Kendi yasalarının hükmünde olan “kehanet edebiyatı” diye bir edebiyatın zaten mevcut olduğu, Herodotos'un ise, bu edebiyatın en tipik örneklerini gösterdiği düşünülmektedir⁴⁶⁴.

G. Roux'ya göre, her zaman, şiir dili kullanmakta olan “edebi” kehanet, kendiliğinden bir bilmece, bulmaca biçimine dönüşebilmekteydi. Halbuki normal durumda böyle bir anlatım yoktur, fakat bu tür ince kelime oyunlarını pek seven Yunanlılar, bu edebiyata bayılmaktadırlar⁴⁶⁵.

⁴⁶⁰ Roux 1976, 158 – 159.

⁴⁶¹ Roux 1976, 158 – 159.

⁴⁶² Plutarkhos, *De Pythiae Oraculis*, 25, 407 B; Strabon, IX, 3, 5.

⁴⁶³ Roux 1976, 160.

⁴⁶⁴ Bkz. Roux 1976, 160, dn. 1.

⁴⁶⁵ Roux 1976, 160.

Bazen Pythia'dan sözlü anlatım değil, hareketlerle anlatım istenmekte ve bu durumda, Pythia, kura çekmektedir. Nitekim, “tanrı seçti”, “tanrı, kahini aracılığıyla cevap verdi” anlamına gelen “ἀνεἶλεν ὁ θεός” deyimini buradan gelmektedir. Kura çekimi “iki bakla” ile Atina demokrasisinde uygulanan yöntemle yapılmaktadır: beyaz bakla olumlu cevabı simgelemekte, siyah bakla ise olumsuz cevap anlamına gelmektedir. Apollon’un güdümündeki Pythia’ya, tabletlerin üzerinde yazılı olan isimlerden seçim yapması da söylenebilmektedir. Bazı durumlarda, isimler baklaların üzerlerine yazılmaktadır⁴⁶⁶.

Bakla üzerine yazma örneği Plutarkhos’un bir anlatısında görülür:

*“Thessialı Aleuas saygısız ve çelikmez bir gençti ve babasından çok azar işitiyordu. Halbuki amcası, onu olduğu gibi kabul ediyordu ve genç adam ona bağlanmıştı. Thessialılar bir kral seçmek istiyorlardı. Amca, babadan habersiz olarak, Aleuas adına bir bakla sıkıştırmış. Pythia da bu baklayı çekmiş. Baba, oğlunun adına bakla koymadığını söylemiş. Herkes, baklaların işaretlenmesi sırasında bir hata olduğunu düşünmüş, yeni bir aracı göndermişler, Tanrı’ya sordukları soruyu yinelemişler. Pythia, önceki beyanını savunarak şunu söylemiş: “Ben kızıl sarıyı seçiyorum, Archedice’nin oğlunu”. İşte böyle, Tanrı’nın yardımıyla Aleuas kral olmuş”.*⁴⁶⁷

Sophokles, *Elektra* adlı eserinde de Pythia’ya danışılması ile ilgili bir pasaj geçer:

*“Babamın katillerinden nasıl öç almam gerektiğini öğrenmek için Pythia kahini ile görüşünce, Phoibos bana şimdi öğreneceğin şu cevabı verdi: Kalkan ve silahların himayesi altında olmadığı anda, hileyle, gizlice, layık olduğu gibi elinle boğ onu. Madem ki bu kehaneti duyduk, sen bir fırsatını bulunca eve gir ve içeride olup biten her şeyi öğren ki bize iyice haber verebilesin”.*⁴⁶⁸

Plutarkhos’un *Lykurgos’un Hayatı* adlı eserinde, Lykurgos’un Pythia’ya danışmasıyla ilgili şu satırlar yer almaktadır:

“... Yurduna dönüp de, herkesin kendine iyi gözle baktığını görünce, Lykurgos hemen düzeni toptan değiştirecek bir anayasa hazırlama işine girişti. Yepyeni bir rejim kurma gereğine inanıyordu. Türlü hastalıklara tutulmuş bozuk bir bedeninin durumunu

⁴⁶⁶ Roux 1976, 160.

⁴⁶⁷ Plutarkhos, *De Fraternali Amore*, 21, 492 A – B.

⁴⁶⁸ Sophokles, *Elektra*, 2.

toptan değiştirip kötü sıvıları vücuttan atacak sert ilaçlar, müsiller gibi. Bu tasarıyı kafasına koyup Delphoi'a gitti. Tanrıya kurban kesip kahine danıştı. Kahinden aldığı ünlü karşılıkta, Pythia kendisini tanrıların dostu, hatta insandan çok tanrı sayıyordu. İyi yasalar isteğine karşı da Pythia, tanrının ona yardım edeceğini ve koyacağı anayasanın bütün anayasalardan çok daha iyi olacağını söylüyordu. Bu kehanetlerle yüklenerek, en iyi yurttaşlarını kendi görüşlerine yatırdı ve kendisiyle işbirliği etmelerini sağladı. Önce dostlarıyla gizlice konuştu, sonra düşünceleri yakınlarının yakınlarına yayılıp daha büyük sayıda insanları saydı ve hepsini bir eylem amacıyla birleştirdi".⁴⁶⁹

Flacelière'e göre, kehanet olayının tanıkları Pythia'nın bu bunalımından gördüklerini değil, duyduklarını anlatmaktadırlar⁴⁷⁰. Pythia trans halindeki bir kadındır. Bu durumda G. Roux'ya göre, krizin göze çarpan belirtileri (solukluk, kızarma, titremeler, gözlerde bulanıklık), kehanet esnasındaki bilinen sayıklamanın, kendini kaybetmenin yarattığı durumlar olabilir⁴⁷¹.

Platon'un *Devlet* adlı eserinde, Pythia'nın görüşlerinin önemi şu şekilde belirtilmiştir:

"...Bununla birlikte, kura öyle çıkmışsa, Pythia da hoş görürse, kanun, kız kardeşlerle erkek kardeşlerin birleşmesine izin verecek".⁴⁷²

Delphoi biliciliğinin bu denli ün salmış olmasına bakılırsa sanatçıların kahine başvurma sahnelerini betimledikleri görülür. Resim ve kabartmalar üzerinde Apollon ya da Pythia'yı kehanet yaparken gösteren eser sayısı azdır.

İ. Ö. 5. yüzyılda Atina'da yapılan bir *kylix* üzerinde, üçayak üzerinde oturmuş olan Themis'in sağ elinde bir defne dalı vardır; sol elinin üzerinde göğüs hizasında dikkat ve itina gösterdiği bir *phiale* vardır. Üçayağın önünde Ege ayakta kehanetin açıklanmasını beklemektedir. Bu konuda en azından beş yorum ortaya atılmıştır. Eğer kap doluyrsa içindeki sıvı (su veya şarap) ya Themis'in içmesi içindir ya *libasyonda* kullanmak içindir ya da bir bilinmezin ortaya çıkmasında alet olarak kullanmak içindir. Kap boş ise *catoptromanci* veya *kleromanci* yöntemiyle yapılacak bilicilikte kullanılacaktır. İlk iki varsayım gerçekçi görünmüyor. Çünkü Themis'in düşünceli duruşu ve bakışlarının ısrarla kaba saplanmış olması buna olanak vermiyor⁴⁷³ (Res. 24).

⁴⁶⁹ Plutarkhos, *Lykurgos'un Hayatı*, 9 – 10.

⁴⁷⁰ Flacelière 1938, 97 – 100.

⁴⁷¹ Roux 1976, 148 - 149.

⁴⁷² Platon, *Devlet*, V (461e).

⁴⁷³ Amandry 1950, 66.

İ. Ö. 5. yüzyılda, vazo ressamı bu kahineyi, Themis'in hatları ile, süzgülü duruşlu ve o içindeki tanrının sesine kulak veren bir vaziyette resmetmişlerdir. Ancak P. Amandry'e göre, Pythia, fizik gücü bakımından Lukanos'un anlattığı gibi tek bir danışma gününe dayanamayacağını ve kesin olarak bu zavallı, çılgın, tuhaf Pythia'nın, gerçek Pythia olamayacağını düşünmektedir⁴⁷⁴.

G. Roux, şu soruyu sormaktadır: Apollon'a adanmış olan Delphoi Kehanet Merkezi'nde, *oikos*'ta oturmuş olan danışan, kehanet sırasında Pythia'yı görebilmekte miydi yoksa sadece sesini mi duymaktaydı⁴⁷⁵?

Plutarkhos hayatta iken, olumsuz davranışlara aldırış etmeden kehanette bulunan Pythia'nın başına geleni şöyle anlatmaktadır:

“Anlatıldığına göre, kehanet yerine gönülsüzce ve yılgın bir şekilde geldi. Daha ilk cevapları söyler söylemez, boşuk sesinden durumun kötüye gittiği anlaşıldı. Tıpkı, sessiz, kötü bir ruha teslim olmuş durumdaki çaresiz bir gemi gibi (pneuma). Sonra, bitkin bir vaziyette korkunç ve acaip bir ses çıkararak çıkışa koştı. Kendini yere attı. Yalnız danışanlar değil, orada bulunan rahip Nikandros ve Hosioi da kaçtılar”.⁴⁷⁶

G. Roux, bu ayırmalı bayırmalı kehanetin ardından Pythia'nın can verdiğini yazar⁴⁷⁷.

Bu durumu Sappho meşhur bir şiirinde tanıtmıştır:

“Gözlerimde bakış yok, kulaklarım uğulduyor. Vücutumdan ter boşalıyor. Bir titremedir sardı her yanı. Otlardan daha yeşil oldum. Nerdeyse öldüğümü hissediyordum”.⁴⁷⁸

Pythia'nın dışında bildiğimiz bazı önemli Yunanlı kahineler ve kahinler vardır. Bunlar; Amphiaros, Amphilokhos, Amphilytos, Kalkhas, Manio, Melampos, Ocyrhoe, Oiclide, Teiresias, Teisamenos, Telemus, Themis, Theoklymenos'tur.

- Amphiaros

Apollon'un oğlu olarak kabul edilen ve A. Erhat'a göre, öyküsü Thebai *mythos*ları zincirine bağlı Melampus soyundan ünlü bir kahindir. Kahin Amphilokhos'un babasıdır. Geleceği bilen, her edimin doğuracağı sonucu önceden

⁴⁷⁴ Amandry 1950, 40 – 56, 233 – 239.

⁴⁷⁵ Roux 1976, 148.

⁴⁷⁶ Plutarkhos, *De Defectu Oraculorum*, 51, 438 B.

⁴⁷⁷ Roux 1976, 151.

⁴⁷⁸ Sappho, 31. Fragman; Roux 1976, 153.

gören tanrı sözcülerinin, hayatı yürekler acısıdır çokluk. Amphiaraios'un da öyle, anlayışsız kimselerin çıkarlarına kurban gitmiştir⁴⁷⁹.

Amphiaraios, Zeus ve Apollon tarafından korunan bir kahindi. Aynı zamanda, dindarlığı, dürüstlüğü ve yiğitliğiyle ün salmış bir savaşçı ve önderdi. Argos'ta, hükümdarlığının başlangıcında patlak veren kavgalar sırasında, Amphiaraios, Adrastos'un babası Talaos'u öldürdü ve Adrastos'u kovdu. Daha sonra iki kuzen barıştılar. Ama Amphiaraios, samimiyetle davranırken, Adrastos içten içe ona hınç besliyordu. Adrastos, kız kardeşi Eriphyle'i, gelecekte çıkabilecek bir anlaşmazlığa her ikisinin de genç kadının hakemliğine başvurmaları şartı ile, Amphiaraios'la evlendirdi. Ne var ki, bu anlaşma, Amphiaraios'un ölümüne yol açacak bir anlaşmaydı. Gerçekten de, Adrastos, Polyneikes'e, Thebai tahtına kendisini yeniden oturtacağına dair söz vermiş olduğu için, kayınbiraderi Amphiaraios'tan Thebai'ye düzenlediği sefere katılmasını istedi. Kehanet yeteneği dolayısıyla bu savaşın felaketle sonuçlanacağını önceden gören Amphiaraios, onu bu girişimden vazgeçirmeye çalıştı. Ama Polyneikes, İphis'in tavsiyesiyle, Eriphyle'ye Harmonia'nın kolyesini hediye etti. Bu armağanla elde edilen Eriphyle, Adrastos'la, Amphiaraios arasında hakemlik etmesi istenince, savaşa gidilmesinden yana karar verdi. Verdiği sözün tutsağı olan Amphiaraios da, istemeye istemeye Thebai Savaşı'na gitmek zorunda kaldı. Gitmeden önce iki oğluna, annelerini öldürerek ve Thebai'ye karşı bu kez zaferle sonuçlanması kesin olan ikinci bir sefer düzenleyerek, ileride öcünü almaları için yemin ettirdi⁴⁸⁰.

Thebai yolunda onları ilk bir serüven bekliyordu. Nemea'dan geçerken susayan kahramanlar, ülke kralının oğlunu gözeten köle Hypsipyle'den susuzluklarını giderecekleri bir su göstermesini istediler. Hypsipyle, onlara cevap vermek için, bir kahinin yürümeye başlamadan önce yere bırakmamasını söylediği çocuğu bir an yere bıraktı, onu pınarın yanına koydu. Ama pınarı koruyan yılan, bebeğin üstüne atılıp onu boğdu. Amphiaraios bu belirtinin kötü anlamını oradakilere açıkladı: sefer felaket getirecek ve komutanlar helak olacaklardı. Kahramanlar, Opheltes'in onuruna Arkhemoros ("Kaderin Başlangıcı") adını verdikleri oyunları düzenledikten sonra, yine de yollarına devam ettiler. Sonraları, Nemea Oyunları, adını alan bu oyunlara kendileri de katıldılar. Amphiaraios, atlama ve disk atma ödülleri kazandı; ayrıca ustaca

⁴⁷⁹ Erhat 2000, 33.

⁴⁸⁰ Grimal 1997, 62 – 63.

konuşmaları ve bilgeliğiyle, Opheltes'in annesiyle babasının Hypsipyle'yi başışlamalarını da sağladı. Daha sonra, Yediler Thebai'ye vardılar⁴⁸¹.

Thebai'de, şehrin yedi kapısının önünde süren çarpışmalarda Amphiaraios, büyük rol oynadı. Yediler'den biri olan, Tydeus, Melanippos tarafından karnından yaralanmıştı. Amphiaraios, Melanippos'u öldürdü, kafasını kesti ve kanlar içindeki kafayı Tydeus'a götürdü. Tydeus kafayı yarararak beynini yedi. Tydeus'a ölümsüzlük kazandırmak isteyen Athena, bu yamyamlık karşısında öylesine dehşete düştü ki, niyetinden vazgeçti. Bu seferi sona erdiren bozguna, Amphiaraios, İsmanos kıyısına kadar kaçtı; orada tam Periklymenos ona yetişeceği sırada, Zeus bir yıldırım darbesiyle önündeki toprağı yarı ve onu, atlarını, arabasını ve arabacısını yere gömdü. Pausanias zamanında, kahramanın kaybolduğı yer hala gösteriliyordu. Zeus, ona ölümsüzlük kazandırdı ve Amphiaraios, Oropos'ta (Attika) kehanetlerde bulunmayı sürdürdü⁴⁸².

Aiskylos'un ölmez eseri "*Thebai'ye Karşı Yediler*" tragedyasında, Amphiaraios hem akıllı hem de yiğit bir adam olarak tanımlanır:

"Sonra kardeşine, güçlü Polyneikes'e çevirir bakışlarını;

İki kez çağırır onu adını heceleyerek

Ve şu sözler dökülür ağzından:

"Güzel iş doğrusu bu yaptığın,

Tanruların seveceğı, torunlarının övünecekleri

Şanlı şerefli bir iş:

Bir yabancı orduyu üstlerine salıp

Atalarının yurdunu, soyunun tanrılarını perişan etmek!

Hangi dava insana ana sütünü kurutma hakkını verir?

Kılıçla fethedeceğın yurt toprağı mı

Destek olacak senin davana?

Bana gelince, ben düşman ülkesinden saklı kahin,

Ben bu toprağı besleyeceğım ölü bedenimle.

Çarpışalım: Şerefsiz olmayacak beni bekleyen ölüm!"

Böyle söyledi kahin, kalın tunç kalkanını kaldırıp göğsüne.

Hiçbir arma yoktu kalkanında;

Çünkü o kahraman görünmek değil,

⁴⁸¹ Grimal 1997, 62 – 63.

⁴⁸² Grimal 1997, 62 – 63.

*Kahraman olmak istiyordu.
Derin kazıyor yüreğinin
Derin düşünceler yetiştiren toprağını.
Böylesi bir insana hem akıllı hem yiğit
Hasımlar göndermelisin derim ben:
Tanrılara saygılı olandan korkulur”⁴⁸³.*

- Amphilokhos

Amphiaraos'un oğlu, Amphilokhos'un yeğenidir.

Babasının kehanet yeteneklerinden pay almış olan Amphilokhos, Troia'da kahin Kalkhas'a yardım etti ve onunla birlikte Anadolu kıyılarında birçok kehanet yeri kurdu⁴⁸⁴.

P. Grimal'e göre, genç Amphilokhos, Aitolia'daki Argos'un kurucusudur (bu Argos, çok daha ünlü ve eski olan Argolis'teki Argos'tan ayrıdır). Amphilokhos, Troia'ya gitti ve daha sonra kahin Mopsos'la birlikte Kilikia'da Mallos şehrini kurdu⁴⁸⁵.

Lukianos, Amphilokhos'un Kilikia'da kurduğu bilicilik ocağı ile ilgili şu satırları yazmıştır:

“Bunca kumpas, tanrıya bir iş danışmak, ileride olacakları öğrenmek için kurulmamış mıydı? İşte tam zamanıydı bunun. Kilikia'da Amphilokhos'un kurmuş olduğu bilicilik ocağı, bu işin yürüyeceğini gösteren bir işaretti. Amphilokhos da babası Amphiaraos'un ölmesi ve Thebai'de ortadan kaybolması üzerine yurdundan sürülmüş, Kilikia'ya gelmişti, burada durumu hiç de kötü değildi. Kilikalılar'a gelecekte haber veriyor, haber başına iki obolos alıyordu. İşte işareti buradan alan Aleksandros, gelenlerin hepsine tanrının konuşacağını söyledi ve bunun için belli bir gün de verdi. Herkesin teker teker gereksindiği bir gün, özellikle de öğrenmek istediği bir şey varsa, bunu yazıp kapatmalarını, mum, kil ya da böyle başka bir maddeyle mühürlemelerini istedi. Sonra kendisi bu yazı tomarlarını alarak tapınağın iç kısmına girip (O sırada tapınak yapılmış, sahne düzenlenmişti) yazıvermiş olanları sırayla bir haberci ya da rahip aracılığı ile çağırarak; tanrıdan her şeyi öğrendikten sonra, her birine verdiği

⁴⁸³ Aiskylos, *Thebai'ye Karşı Yediler*, 576 v. d.

⁴⁸⁴ Grimal 1997, 64.

⁴⁸⁵ Grimal 1997, 64.

yanıtı, mühürüne el sürmeden, alındığı gibi duran yazılara ekleyip sahiplerine geri verecekti. Tanrı her soruya yanıt verecekti”.⁴⁸⁶

P. Grimal’e göre, Mallos şehrini kurduktan sonra, evvelce kurmuş olduğu Argos şehrini yeniden görmek istediği için Mallos’u, Mopsos’a emanet ederek kentten ayrıldı. Ne var ki, Argos’ta, şehrin içinde bulunduğu durumdan hoşnut kalmadı ve yeniden Mallos’a döndü. Orada Mopsos’tan iktidarı geri istedi. Mopsos, iktidarı geri vermeyi kabul etmedi. Bunun üzerine, iki kahin teke tek dövüştüler ve her ikisi de öldü⁴⁸⁷.

Yine Lukianos Mallos’la ilgili olarak şöyle der:

“Klaros, Didim, Mallos’taki ocakların rahiplerinin de gene bu bilicilik işinden ötürü tutulduklarını bildiği için, ocağa gelenlerin birçoğunu onlara yollayıp arada dostluk kurdu. Gelenlere şöyle diyordu:

“Şimdi sen git Klaros’a, babamın yanına, sözüne kulak ver”.

Gene bir kez:

“Brankhidler’in ocağına yanaş, dinle tanrı sözlerini”.

Gene:

“Mallos’un yolunu tut; Amphilokhos konuşsun”.⁴⁸⁸

Strabon, Mallos’un kurulmasıyla ilgili olarak:

“Kydnos Irmağı’ndan sonra daha önce sözünü ettiğim ve Katonia’dan akan Pyramos Irmağı’na gelinir. Artemidoros’a göre buradan Soli’ye düz hat şeklindeki yolculuk beş yüz stadion’dur. Amphilokhos ve Apollon’la Manto’nun oğlu olup hakkında pek çok mythos söylenmiş olan Mopsos tarafından bir tepeye kurulmuş olan Mallos da bu tepeye yakındır. Gerçekten ben de bu mythos’lardan Kalkhas’ın öyküsünden söz etmiş ve Kalkhas ile Mopsos arasındaki tanrısal güçleri üzerine yaptıkları çekişmeyi anlatmıştım. Bazı yazarlar, örneğin Sophokles, bu kavgayı Kilikia’ya aktarır, ve o, trajik şairlerin adetlerine uyararak Likya’ya (Karya) Troia’ya ve Lidya’ya da “Phrygia” dediği gibi Kilikia’ya da Pamphylia der. Diğerleri arasından Sophokles bize, Kalkhas’ın burada öldüğünü söyler. Fakat mythosa göre, çekişme sadece tanrısal güçle ilgili olmayıp, egemenliğini de içeriyordu çünkü o şöyle anlatıyor: Mopsos ve Amphilokhos, Troia’dan gelip Mallos’u kuruyorlar ve Amphilokhos sonradan Argos’a gidiyor ve burada durumdan memnun kalmayarak Mallos’a geri

⁴⁸⁶ Lukianos, *Aleksandros ya da Düzmece Yalvaç*, 18 – 19.

⁴⁸⁷ Grimal 1997, 64.

⁴⁸⁸ Lukianos, *Aleksandros ya da Düzmece Yalvaç*, 24.

dönüyor ve buradaki yönetimde bir pay isteyince Mopsos'la çatışarak bir diello yapıyor ve her ikisi de bu dövüşte ölüyorlar ve birbirlerini görmeyen yerlere gömülüyorlar. Bugün mezarları, Pyramos Irmağı yakınlarında Magarsa dolaylarında görülebilir”.⁴⁸⁹

- Amphilytos

Akarnaialı kahindir.

Herodotos'ta, Amphilytos ile ilgili aşağıdaki pasaj yer almaktadır:

“... Ve işte on bir yıl sonra Eretris'dan yola çıktılar. Önce Attika'da Marathon'u aldılar. Bu yörelerde konakladılar, o arada kendisinden yana olanlar da gelmeye başlamışlardı; tyranlığını özgürlükten daha güzel buldukları adama koşmak için yerlerini yurtlarını bırakıyorlardı. İşte böylece güçleniyorlardı; ama kentli Atinalılar, Peisistratos'un güç kazanmasını ve hatta Marathon'u almış olmasını önemsemiyorlardı; ne zaman ki Marathon'dan Atina üzerine yürüdüğünü öğrendiler, o zaman onlar da savaş için yola çıktılar. Saldırcıya karşı bütün güçlerini seferber etmişlerdi. Öbür yanda, Peisistratos'çular, Marathon'dan çıkıp kente doğru yönelmişlerdi, pallene Athena'sı tapınağının orada karşılaştılar ve karşılıklı konakladılar. Orada Akarnaialı bilici Amphilytos, tanrısal bir esine uyararak geldi; Peisistratos'u buldu, ona doğru yürüyerek hexametron dizeler halinde şu orakli söyledi:

“Ağlar atıldı, ayaydın gecede

Balıklar gergin ağlara takılacaklar”.

Böyle konuştu tanrısal bilici. Peisistratos, kehanetin anlamını kavradı ve ona göre davrandı, ordusunu yürüttü”.⁴⁹⁰

- Kalkhas

P. Grimal'e göre, Mykenailı ya da Megaralı bir kahindir⁴⁹¹.

Zamanının, kuşların uçuşunu en iyi yorumlayan ve geçmişi, şimdiki zamanı ve geleceği en iyi bilen kahiniydi. Apollon, ona olabileceklerini önceden görme yeteneği vermişti⁴⁹².

⁴⁸⁹ Strabon, XIV, V, 16 (C 676).

⁴⁹⁰ Herodotos, I, 62, 63.

⁴⁹¹ Grimal 1997, 356.

⁴⁹² Grimal 1997, 356.

Ovidius'un *Aşk Sanatı* adlı eserinde Kalkhas'ın kahinlikte ne kadar güçlü olduğu şu dizelerle anlatılmıştır:

“...ne kadar güçlüyse Kalkhas kahinlikte”.⁴⁹³

Troia Savaşı'ndan önce de Kalkhas'ın yönetmediği bir tek olay yoktur, geleceği görür, haber verir, sözüne uyulursa doğru yoldan gidilmiş olur, uyulmazsa tanrı belalarıyla karşılaşılır⁴⁹⁴.

Kalkhas Yunan efsanesinde, özellikle Troia destanlarında adı geçen en ünlü kahinlerdendir⁴⁹⁵.

P. Grimal'e göre, Kalkhas, Yunanlılar'ın Troia Seferi'nin kahinliğini yaptı. Savaşın hazırlanmasında ve bunun her önemli anında, Kalkhas'ın bir kehanetine rastlanır. Akhilleus dokuz yaşına geldiği zaman, bu çocuğun savaşa katılmazsa Troia'nın alınamayacağını bildiren ve dolayısıyla Thetis'i, oğlunu Skyros Kralı'nın kızları arasında gizlemeye yöneltti⁴⁹⁶.

Seneca, *Troialı Kadınlar* adlı eserinde İphigenia'nın kurban edilmesiyle ilgili, Agamemnon, Kalkhas'tan bir kehanette bulunmasını istemiştir:

“... En iyisi tanrıların sözcüsünü, Kalchas'ı çağıralım:

Kader isterse vereceğim kızı.

Sen ki Pelasg gemilerine⁴⁹⁷ demir aldırдың,

Savaşın önündeki engelleri kaldırdın, hünerinle kilidini açtırdın göklerin,

İç organlarda saklı gizler, gökyüzünde çakan şimşekler,

Ardında ateşli upuzun bir iz bırakan yıldız

Sana kaderin işaretlerini verir; çok pahalıya mal oldu bana,

Senin kehanetlerin: ne buyurdu tanrı, ey Kalchas, açıkla haydi,

*Kılavuz ol bize bilgeliğinle”.*⁴⁹⁸

Yunan ordusu Troia seferine çıkmak üzereyken, kahin Kalkhas, Agamemnon'un kızı İphigenia kurban edilirse, Yunan gemilerinin yola çıkabileceğini söylemiştir⁴⁹⁹.

Homeros'un *İliada* adlı eserinde Kalkhas ile ilgili şöyle bir pasaj geçmektedir:

⁴⁹³ Ovidius, *Aşk Sanatı*, II, 737, dn. 3. Burada Kalkhas'ın hayvanların iç organlarına bakarak geleceğe ilişkin yorumlar yapma yönünden bahsediliyor.

⁴⁹⁴ Erhat 2000, 166.

⁴⁹⁵ Erhat 2000, 166.

⁴⁹⁶ Grimal 1997, 356.

⁴⁹⁷ Pelasg gemileri: Yunan gemileri. Bkz. Seneca, *Troialı Kadınlar*, dn. 68.

⁴⁹⁸ Seneca, *Troialı Kadınlar*, 352 – 359.

⁴⁹⁹ Seneca, *Troialı Kadınlar*, dn. 67.

*“Kalkhas, Thestor’un oğlu, dđř yorumcularının en bđyđđđ, Biliyordu her şeyi, geçmekte olanı, geçmişi, geleceği. Phoibos Apollon verdiydi bu hđneri ona, Bu hđnerle geldiydi ta İlyon’a Akhaların gemileri”.*⁵⁰⁰

Homeros *İliada* adlı eserinde Kalkhas’la ilgili şu dizelere yer vermiştir:

“...Olymposlu tanrının gđniřiđine saldığı bir korkunç yaratık Sunağın altından çıkıp yđrđdđydđ ınara doğru, Sırtı kıpkırmızı bir yılan. Orda ufacık serçe kuşları vardı, yavrular, minnacık. Yapraklar altında bđzđlmüşlerdi en yđksek dalında çınarın. Hepsi sekiz taneydiler, Dokuzuncuları da yavrulayan anaydı. Bağrışan yavruları yutuverdiydi yılan, Dđndđ durduydu anaları, yana yana, Yılan örekleniydi önce, Sonra dikilip yakaladıydı çırpınan kanadından. Serçe yavrularıyla analarını yutunca bđylece, Onu var eden tanrı bir anda yok ettiydi, Niyetini gizleyen Kronosoğlu taş yaptıydı onu. Hepimiz donup kaldıydık bu olup bitene, şölene nasıl karışmıştı bu belirtiler. Kalkhas oracıkta yorumladı, dediydi ki: “Ne diye öyle kalakaldınız, gđr saçlı Akhalar, Akıllı Zeus’un gđsterdiđi bđyđk bir belirti bu, Uzun zaman sonra gerçekleşecek, ama Akıldan çıkmayacak hiçbir zaman. Serçe yavrularıyla analarını nasıl yuttuysa bu yılan, Onlar sekiz taneydiler, Dokuzuncuları da yavrulayan anaydı, İşte tıpkı onlar gibi biz de Savaşacağız orda dokuz yıl,

⁵⁰⁰ Homeros, *İliada*, I, 68 – 72.

Alacağız o koca ili onuncu yılda.”

*İşte Kalkhas böyle konuştu”.*⁵⁰¹

Yine Homeros, *İliada*’da Kalkhas’la ilgili şu dizelere yer vermiştir:

*“Ama Poseidon, yeri sarsan tanrı,
Çıktı denizin dibinden, kışkırttı Argosluları,
Girdi Kalkhas’ın kılığına, gevşemez sesini aldı,
Seslendi önce Aias’lara, ateşli iki yiğide:
“Aias’lar, siz kurtarın Akha ordusunu,
Haydı durmayın, can verin saldırma gücünüze,
Yürekleri donduran bozgunu çıkarın aklınızdan.
Büyük duvarımızı yığın yığın aşan Troyalıların
Dokunulmaz ellerinden başka yerde korkmam,
Güzel dizlikli Akhaların ordusu durdurur onları,
Ama bir yer var ki, büyük belalar getirecek başımıza.
Kudurmuş Hektor’un komutasındaki yer orası,
Çok güçlü Zeus’un oğluyum, diye böbürlenen Hektor’un.
Ne olur, bir tanrı pekiştirse yüreğinizi,
Vargücünüze onlara karşı koysanız,
Can verseniz teknil yiğitlere,
Onu Olymposlu’nun kendisi kışkırtıyor ama
Belki gene de gemilerimizden öteye atarsınız.”
Toprağı kuşatan, yeri sarsan tanrı böyle dedi,
İkisine de dokundu değneğiyle,
Zorlu bir güçle doldurdu yüreklerini,
Kollarını, ayaklarını, bedenlerini yaptı sapasağlam,
Kendi de atladı yüksek, sarp bir kayadan,
Tez kanatlı bir şahin uçmaya koyulur ya hani,
Bir kurşun arkasından ovayı aşarsa nasıl,
Yeri sarsan Poseidon da öyle uzaklaştı onlardan.
Çevik ayaklı Oileusoğlu Aias tanıdı onu,
Telamonoğlu Aias’a o saat seslendi:*

⁵⁰¹ Homeros, *İliada*, II, 299 – 332.

*“Hey Aias, bilici kılığına girmiş bir tanrıdır
Bize gemilerin yanında dövüşmeyi buyuran,
Olympos'ta oturan tanrılardan biri,
Kalkhas değil o, tanrılara danışan bilici değil.
Uzaklaşırken kolayca arkadan tanıdım onu,
Ayaklarıyla bacaklarının gidişi tanrı gidişi.
Tanrıları tanımak çok da zor değil öyle.
Şimdi de beni kışkırtıyor göğsümde yüreğim,
Haydi, diyor, canla başla savaşa atıl,
Altımda ayaklarım, üstümde kollarım durmuyor”.*⁵⁰²

Akhilleus'un ölümünden ve Aias'ın intiharından sonra, Herakles'in yayı elde edemediği sürece şehrin zaptedilemeyeceğini Yunanlılar'a Kalkhas haber verdi⁵⁰³.

Paris'in ölümünden sonra, Helenos, İda'daki ormanlara çekildiği zaman, şehrin hangi şartlarda alınabileceğini, ancak onun bildirebileceğini söyleyerek, onu tutsak almalarını Yunanlılar'a o salık verdi. Nihayet, sadece kuvvetin bir işe yaramadığını görerek, Yunanlılar'a tahta bir at inşa etmeleri, bu at sayesinde savaşçıların şehre girebilecekleri fikrini telkin etti ve kendisi de, bizzat, atın içine saklanan savaşçılar arasında yer aldı. Troya'dan ayrılış sırasında, Kalkhas, Athena'nın öfkesi yüzünden dönüş yolculuklarının hiç de kolay geçmeyeceğini Yunanlılar'a önceden bildirdi; çünkü koruduğu Telamon oğlu Aias'ın uğramış olduğu haksızlık, tanrıçayı gücendirmişti. Nitekim, konvoyun salimen limana ulaşamayacağını bildiği için Kalkhas, Yunanlılar'la gitmek istemedi. Bir başka kahinle, Amphiaros oğlu Amphilokhos'la birlikte başka bir gemiye bindi. Dalgalar, gemiyi Anadolu kıyılarında Kolophon kıyılarına attı (bazı yazarlara göre, oraya yürüyerek gittiler)⁵⁰⁴.

Strabon, Kalkhas ile Mopsos arasında geçen bu *mythos*u şu satırlarla anlatmıştır:

“Sonra Galleion Dağı'na ve bir İon kenti olan Kolophon'a ve vaktiyle bir kehanet ocağının bulunduğu Apollon Klarios'un kutsal alanına gelinir. Kahin Kalkhas'ın, Amphiaros'un oğlu Amphilokhos ile birlikte Troia dönüşü buraya yaya olarak geldikleri ve Klaros dolaylarında kendisinden daha üstün bir kahin olan Teiresias kızı Manto'nun oğlu olan Mopsos'la karşılaştığı ve kederlerinden öldüğü

⁵⁰² Homeros, *İliada*, XIII, 43 – 65.

⁵⁰³ Grimal 1997, 356.

⁵⁰⁴ Grimal 1997, 356 – 357.

anlatılır. Şimdi Hesiodos, Kalkhas'a, Mopsos'a hitaben, şu soruyu sordurarak efsaneyi aşağıdaki şekilde anlatmaktadır: “Şu yabancı incir ağacındaki küçük incirler beni içtenlikle hayrete düşürmektedir, bunların sayılarını bana söyleyebilir misiniz?” ve Mopsos yanıtlar: “Sayı olarak on bin tanedirler ve bir medimnos çekerler, fakat fazlası vardır ki onu bu ölçüye katamazsın”. Hesiodos ilave ediyor: “Sayı ve ölçü gerçeğe uydu ve sonra Kalkhas'ın gözleri ölüm uykusuyla kapandı”. Fakat Pherekydes, Kalkhas tarafından ortaya atılan soruda hamile bir domuzun karnında kaç yavrusu bulunduğu ve Mopsos'un buna yanıt olarak, birisi dişi olmak üzere üç dediğini ve bu yanıtıyla gerçeği açıkladığını kanıtlayınca Kalkhas'ın kahrından öldüğünü söylemektedir. Bazıları Kalkhas'ın dişi domuzla, Mopsos'un da yabancı incir ağacıyla ilgili soruyu ortaya attığını ve sonuncunun doğruyu bildiğini; fakat birincinin bunu yapamadığını ve eski bir kehanete uygun olarak, kahrından öldüğünü söylerler. Sophokles “Helena'nın Geri Alınması” adlı eserinde kahin Kalkhas'ın kendisinden daha üstün bir kahinle karşılaşınca ölümünün onun alın yazısı olduğunu söylemiştir; fakat o bu rekabet sahnesini ve Kalkhas'ın ölümünü Kilikia'ya aktarmıştır. Bu konuda eski efsaneler böyledir”.⁵⁰⁵

Kalkhas'ın ölümüyle ilgili olarak Strabon şu satırları yazmıştır:

“Kallinos Kalkhas'ın Klaros'ta öldüğünü ve kalanların Mopsos'la birlikte Toroslar'ı geçerek Pamphylia'da kaldıklarını, diğer bazılarının ise Kilikia ve Suriye'ye, hatta Fenike'ye kadar yayıldıklarını söyler”.⁵⁰⁶

Kalkhas ve Mopsos arasındaki rekabete ilişkin başka bir versiyonu Konon şöyle anlatır: Lykia Kralı, bir sefere hazırlanıyordu. Mopsos, onun yenileceğini söyleyerek bu işten vazgeçmesini öğütledi. Kalkhas ise tam tersine galip geleceğine dair ona güvence verdi. Savaşa giden kral, yenildi. Bu olay, Mopsos'un ününü arttırdı, ama ümitsizliğe kapılan Kalkhas'ın kendini öldürmesine yol açtı⁵⁰⁷.

Kalkhas'ın ölümü konusunda bir başka hikaye daha anlatılır: Kalkhas, Mysia'da Grynium koruluğunda, Apollon'un bu kutsal koruluğunda, bir yere bir asma dikmişti. Yakın çevredeki bir kahin, asmasının üzümünden yapılacak şarabı hiçbir zaman içmeyeceğini ona söyledi. Kalkhas kahinle alay etti. Asma büyüdü, üzüm verdi ve üzümünden şarap yapıldı. Yeni şarabın içileceği gün, Kalkhas civarda oturanlarla,

⁵⁰⁵ Strabon, XIV, 1, 27 (C 643).

⁵⁰⁶ Strabon, XIV, IV, 3 (C 668).

⁵⁰⁷ Grimal 1997, 357.

kendisine kehanette bulunan kahini davet etti, Kalkhas, tam şarabı kupasına doldurmuş, içmeye hazırlanıyordu ki, rakibi ona bir kere daha bu şarabı tadamayacağını söyledi. Kalkhas, gülmeye başladı, güldü, güldü, o kadar güldü ki, kupayı dudaklarına götüremeden katılıp öldü⁵⁰⁸.

Euripides de Kalkhas'ın, tanrının sözlerini insanlara aktarmasıyla ilgili olarak şu satırlar yer almaktadır:

“Kalkhas, tanrının sözlerini Yunan ordusuna söyleyecek”.⁵⁰⁹

Euripides'in *İphigenia Aulis*'te adlı eserinde, Agamemnon'un ağzından, Kalkhas ile ilgili şu sözler sarf edilmiştir:

“Kurban töreninin başlangıcı olmak üzere sunacağı arpa taneleri, kutsal su, tanrı sözcüsü Kalkhas'a pahalıya mal olacak. Zira tanrı sözcüsü denen adam kimdir? Biraz doğru, üstüne vurursa birçok da yalan söyleyen biri demek değil mi? Şayet onun dedikleri doğru çıkmazsa, bir daha artık bahsi bile geçmez”.⁵¹⁰

Aiskhylos'un *Agamemnon* adlı eserinde Kalkhas ile ilgili şu satırlar yer almaktadır:

“Ondan sonra olanı biteni ne gördüm ne söyleyebilirim; lakin Kalkhas'ın hüneri boş değildir; tanrı töresi üzere biliye erişmek ceza çekenlere kısmet olur. Gelecekte ne olacaksa işitirsin elbet; önceden anlamaya kalkmak şimdiden vah çekmekle birdir. O, doğduğunu görececek olan tan ışığı gibi açık olacaktır”.⁵¹¹

- Melampus (Melampus)

Melampus, birçok bilici ve falcı kuşağının atasıdır⁵¹². Melampus, çocukluğunda kehanet yeteneği edinmişti⁵¹³. Biliciliği Melampus şöyle bir olaya borçluymuş⁵¹⁴: P. Grimal'e göre, Melampus, bir gün ölü bir yılan bulur ve ona bir odun yığını üzerinde cenaze töreni yapar. Hayvanın çocukları (anlaşılan dişi bir yilandı bu) ona minnettar kalırlar ve bu nedenle de onları alıp büyüttüğü için, Melampus'un kulaklarını dilleriyle arındırırlar. Böylece, o, kuşların ve genellikle, bütün hayvanların dillerini anlar olur⁵¹⁵.

⁵⁰⁸ Grimal 1997, 357.

⁵⁰⁹ Euripides, *İphigenia Aulis*'te, 26.

⁵¹⁰ Euripides, *İphigenia Aulis*'te, 50.

⁵¹¹ Aiskhylos, *Agamemnon*, 11.

⁵¹² Erhat 2000, 201.

⁵¹³ Grimal 1997, 481.

⁵¹⁴ Erhat 2000, 201.

⁵¹⁵ Grimal 1997, 481.

Melampus, yalnız bir kahin değil, aynı zamanda bir hekim, daha doğrusu hastaları (hastalıklarından) arındırabilen ve onları sağlığa kavuşturabilen bir rahipti. Keza, sihirli ve şifalı otları da biliyor ve tanıyordu⁵¹⁶.

Homeros'un *Odyseia* adlı eserinde Melampus ile ilgili olarak şu dizeler yer almaktadır:

*“Bir Melampus, kusursuz bilici, söz verdi getireceğine,
Ama engel oldu buna bir tanrının zorlu buyruğu:
Bağladılar onu sığır çobanları, acı veren bağlarla.
Ama aylar ve günler tamamlanıp yıl sona erince,
Ve bahar geri dönünce, işte o zaman,
Güçlü İphikles serbest bıraktı tanrı sözcüsünü,
Bir bir gerçekleştirmişti çünkü ne söylediyse,
Ve böylece yerine gelmişti Zeus'un buyruğu”.*⁵¹⁷

- Teiresias

Yunanlı bir kahindir.

A. Erhat'a göre, Thebaili Teiresias *mythos*larda sözü geçen bilicilerin en ünlüsüdür. Troia Savaşı *mythos*larında da, Thebai çemberinde de çok önemli bir rol oynar. Öldükten sonra bile Odysseus ruhuna sorular sormak için uzun ve tehlikeli Hades yolculuğuna girişir⁵¹⁸.

P. Grimal'e göre, Teiresias'ın gençliğine ve kehanet yeteneğini elde edişine dair çeşitli *mythos*lar bulunmaktadır. Bazıları, onun, bir tesadüf eseri olarak, Pallas'ı çırılçıplak gördüğü için tanrıça tarafından kör edildiğini anlatırlar. Fakat, Khariklo'nun talebi üzerine, Pallas, Teiresias'ın uğradığı zararı telafi etmek için, ona kehanet yeteneği vermişti. Ancak en tanınmış versiyon, bundan oldukça farklıdır. Teiresias, gençliğinde bir gün, Kyllene (ya da Kithairon) Dağı'nda dolaşırken, çiftleşen iki yılan gördü. Yazarlar, bu noktada ayrılırlar: kimisine göre, Teiresias, yılanları ayırdı; kimisine göre, onları yaraladı; kimisine göre de dişi yılanı öldürdü. Her ne yaptıysa yaptı, önemli olan şu ki, bu müdahalesi sonucunda Teiresias bir kadına dönüştü. Aradan yedi yıl geçti. Teiresias, aynı yerde dolaşırken, çiftleşen yılanları yeniden gördü. Onlara yine aynı

⁵¹⁶ Grimal 1997, 481.

⁵¹⁷ Homeros, *Odyseia*, XI, 293 – 298.

⁵¹⁸ Erhat 2000, 279.

şekilde müdahale etti ve bu kez ilk cinsiyetine döndü. Yaşadığı bu garip macera, Teiresias'ı ünlü kıldı⁵¹⁹.

Diğer bir *mythosa* göre, Zeus'la Hera, aşkta kadının mı yoksa erkeğin mi daha çok zevk duyduğuna dair aralarında tartışırken, akıllarına Teiresias'a başvurmak gelir. Çünkü, bu konuda, yalnız o, çift yönlü tecrübeye sahipti. Teiresias, hiç tereddüt etmeden, eğer aşk zevki on parçadan oluşuyorsa, bunun dokuz parçasının kadına ve ancak bir parçasının erkeğe düştüğünü söyler. Cinsinin büyük sırrının bu şekilde açığa vurulduğunu gören Hera, müthiş öfkelenir ve Teiresias'ı kör eder. Zeus, Teiresias'ın uğradığı kaybı telafi etmek için, ona kehanet yeteneği ve uzun zaman (söylendiğine göre, yedi insan nesli kadar) yaşama ayrıcalığı bağışlar⁵²⁰.

Hellenistik şiirle, Roma Dönemi şiirinde Teiresias, "*Thebai'nin gücü her şeye yeten kahini*" olarak geçer⁵²¹.

P. Grimal'e göre, Odysseia'da geçen *mythos*larda dahi Teiresias'a özel bir rol veriliyordu: Nitekim, Odysseus, büyücü Kirke'nin tavsiyesi üzerine, Kimmerler ülkesine yolculuk etmeyi ve ölülerin ruhlarını çağırmayı, Teiresias'a danışmak amacıyla göze alır. Çünkü Teiresias, Zeus'tan, öldükten sonra da olayları önceden görebilmek yeteneğini koruma ayrıcalığını almıştı⁵²². Bununla ilgili olarak M. Eliade, yalnızca Teiresias veya Amphiaraios gibi bazı ayrıcalıklıların öldükten sonra da belleklerini koruduklarını yazmıştır⁵²³.

Odysseus ile Teiresias arasında ölülerin ruhlarının çağırılması hakkında geçen dialog şöyledir:

"Olacak bu dediklerim, gerçekleşecek bütün bunlar. –

O böyle dedi, ben de karşılık verdim, dedim ki:

-Demek tanrılar bana bu kaderi dokudu.

Sen bir de şunu söyle bana, Teiresias anlat açıkça:

Şurada görürüm anamın ölmüş göçmüş ruhunu,

İşte kanın dolayında sessiz sedasız durur,

Ama ne oğlunun yüzüne bakabilir, ne konuşur,

Nasıl anlatayım, efendimiz, kendimi ona?-

⁵¹⁹ Grimal 1997, 765 – 766.

⁵²⁰ Grimal 1997, 766.

⁵²¹ Grimal 1997, 766.

⁵²² Grimal 1997, 766.

⁵²³ Eliade 2012, 225.

*Ben böyle dedim, o da hemen karşılık verdi, dedi ki:
-Amma yaptın, bundan kolay ne var,
Ölmüşlerden kimi yaklaştırırsan kana,
O gerçeği söyler sana olduğu gibi,
Kimi yaklaştırmazsan, gerisin geri döner yerine.-
Böyle dedi Teiresias'ın ruhu, girdi gene Hades'e,
Açıklamıştı efendimiz bize tanrı sözlerini”⁵²⁴
Büyücü tanrıça Kirke, Teiresias'ı şöyle tanımlar⁵²⁵:
“Gidilecek Hades'in ve korkunç Persephone'nin ülkesine,
Danışmak için Thebaili Teiresias'ın ruhuna,
Henüz yitirmemiş aklını bu kör bilici,
Persephone bir ona bilinç bağlamıştır ölülerden,
Bir odur düşünen, ötekiler uçuşurlar gölgeler gibi”⁵²⁶*

Teiresias'ın Manto adında bir kızı vardı. Kendisi de kahin olan Manto, daha sonra kahin Mopsos'un annesi oldu⁵²⁷.

Teiresias'ın ölümü, Thebai'nin, Epigonlar tarafından alınışıyla ilişkilidir. Teiresias, Thebaililer'le birlikte şehirden göç etti ve bir sabah, onlarla birlikte “Telphoussa” adı verilen bir su kaynağının yanında durdu. Yürüyüş sırasında susamış olduğundan, kaynağın buz gibi suyundan içti ve bu yüzden öldü. Bir başka versiyona göre, Teiresias, kızıyla birlikte şehirde kaldı⁵²⁸. Kentin düşmesinin ardından esir edilen halk, Delphoi'a köle olarak sunulurlar. Bu esirler arasında Apollon'un kahini Teiresias ve kızı Manto da vardır. Delphoi Apollon'una köle olarak sunulan Thebaililer'e, tanrı koloni kurma, Manto'ya da, özellikle *Kolophon Ülkesi*'nde kendi adına bir bilicilik merkezi kurma buyruğunu verir⁵²⁹. Pausanias, Manto ve Thebai göçmenlerinin *Kolophon Ülkesi*'ne geldikleri dönemde, Rhaikos'un hala ülkenin yerel halkı Karlar'la savaştığını belirtir. Thebailer'in güç öyküsünü öğrenen Rhaikos, yeni gelen halkın da, yerleşmelerine izin verir ve aşık olduğu Manto ile evlenir⁵³⁰. Rhaikos ve Manto'nun evlenmeleri üzerine yeni gelen halkın Kolophon'a yerleşmelerine izin verilir.

⁵²⁴ Homeros, *Odysseia*, XI, 138 – 151.

⁵²⁵ Erhat 2000, 279.

⁵²⁶ Homeros, *Odysseia*, X, 490 – 495; Erhat 2000, 279.

⁵²⁷ Grimal 1997, 766.

⁵²⁸ Grimal 1997, 766 - 767.

⁵²⁹ Pausanias, 9. 33. 1 – 2.

⁵³⁰ Pausanias, 8. 3. 1 – 2.

Manto'nun Kolophon'a gelişi ve Apollon Klarios Bilicilik Merkezi'ni kuruşu farklı şekillerde anlatılır. Pausanias, Thebai kentinin efsanevi kurucusu Kadmos'un soyundan olduğu söylenen Teiresias'ın ölümü ve kızı Manto ile ilgili olayları Şu şekilde anlatır. “*Grekler der ki, Argoslular Polyneikes'in oğullarıyla beraber Thebai kentinin efendisi olduktan sonra Delphoi'a, tanrıya savaş ganimeti olarak birçok Şey ve Teiresias'ı da gönderdiler. Ama yolda susayan Teiresias, Tilphusa Kaynağı'ndan su içtikten sonra öldü. Mezarı bu kaynağın yanındadır. Kızı Manto'nun da Argoslular tarafından Apollon'a adandığını, tanrının emriyle İonia'ya Kolophonlular'ın ülkesine gönderildiğini ve orada Giritli Rhaikos'un karısı olduğunu da anlatırlar*”.⁵³¹

Rhodoslu Apollonios ise, Manto olayını daha farklı bir şekilde anlatır: “*Teiresias'ın kızı Manto Delphoi'a, Epigonlar (Epigonoı) tarafından tanrıya adanmak üzere ganimetler arasında gönderilmiştir. Manto tapınaktan çıkarken, Mykenaili Lebes oğlu Rhaikos'a rastlar. Rhaikos onunla evlenir ve onu Kolophon'a getirir. Kente gelen Manto, yurdunu kaybetmenin acısıyla gözyaşlarına boğulur. Burada Apollon onuruna bir tapınak kurar. Manto'nun gözyaşlarından, Klaros'taki kaynak oluşur. Rhaikos'a gelince, bu adı almasının nedeni kötü giyimli ve fakir olduğundandır*”. Bu iki yazarda ortak olan nokta Manto'nun esir edilişİ ve Delphoi'da tanrıya adanmasıdır. Pausanias'un kral olarak belirttiğı Rhaikos, Apollonios'ta fakir bir kişİ olarak tanıtılmaktadır⁵³².

Manto'nun esir edilişİ ve Epigonlar tarafından Delphoi'da tanrıya ganimet olarak sunulması Pseudo-Apollodoros tarafından da anlatılır: Ancak Pseudo-Apollodoros, Thebai kentinin alınışını ve babasının ölümünün biraz daha farklı şekilde anlatır: “*Thebaililer, Teiresias'ın önerisiyle, bir gece karılarını ve çocuklarını alarak kenti gizlice terk ederler. Tilphusa Çeşmesi'ne geldiklerinde, Teiresias su içer ve ölüir. Argoslular, kenti ele geçirince Thebaililer'in kaçtıklarını anlarlar. Daha sonra kentin duvarlarını yıkarlar ve ganimetleri ele geçirirler*”.⁵³³

⁵³¹ Şahin 1998, 18 - 19.

⁵³² Şahin 1998, 19.

⁵³³ Şahin 1998, 20.

- Telemus

P. Grimal'e göre, Kykloplar ülkesinin ünlü kahinidir ve Homeros'un *Odyseia* eserine göre, Telemus, Polyhemos'a Odysseus'un kendisini kör edeceğini önceden bildirmişti⁵³⁴. Bu dizeler *Odyseia*'da aşağıdaki şekilde aktarılmıştır:

*“Buralarda bir bilici vardı çok eskiden,
Eurymosoğlu Telems'tu adı, soylu, büyük bir adam,
Tanrı sözcülüğünde ondan ustası yoktu,
Tepegözler arasında kocaldı sözcülük ede ede:
O demişti bana gerçek olacağını bir gün bütün bunların,
Odysseus'un eliyle gözümün çıkarılacağını o demişti”*.⁵³⁵

Ovidius'un *Metamorphoses* adlı eserinde Telemus ile ilgili aşağıdaki dizeler yer alır:

*“Telemus, Sicilya'da Aetna'ya sürgüne gönderildiğinde,
Bir kuşun bile kandıramadığı Eurymus oğlu Telemus,
Geldi korkunç Polyphemus'a, dedi ki: ey alnının ortasında
Tek gözünü Ulixes'in oyduğu kişi, sen. Bunun üzerine
Karşılık verdi gülerek: yanılıyorsun ey uğursuz bilici.
Öteki gözümüdü çalınan”*.⁵³⁶

- Themis

Titanlar soyuna mensup yasa tanrıçası. Ouranos ile Gaia'nın kızı. Ezeli ve ebedi yasaların tanrıçası olarak, Zeus'un tanrısal eşleri arasında yer alır⁵³⁷.

Troia Savaşı fikrinin ilk Themis'ten çıktığı ve onun bu savaşı, yeryüzü nüfusunun aşırı derecede artmasına karşı bir çare olarak çıkarttığı söyleniyordu⁵³⁸.

Birinci kuşaktan tanrılar arasında, Themis, Olympos'la beraberlik kuran ve onların Olympos'taki hayatını paylaşan ender tanrılardan biridir. Themis, bu şerefi, sadece Zeus'la olan ilişkilerine değil, aynı zamanda kehanet sanatını, ritüelleri ve kanunları icat ederek tanrılara yaptığı hizmetlere borçludur. Kehanet usullerini

⁵³⁴ Grimal 1997, 771.

⁵³⁵ Homeros, *Odyseia*, IX, 507 – 512.

⁵³⁶ Ovidius, *Metamorphoses*, XIII, 769 – 774.

⁵³⁷ Grimal 1997, 784.

⁵³⁸ Grimal 1997, 784.

Apollon'a Themis öğretmiştir. Ve Apollon'dan önce, Delphoi'da Pythia Tapınağı'nın sahibi Themis'ti⁵³⁹.

Ovidius'un *Metamorphoses* adlı eserinde, Themis'in geleceği bilmesiyle ilgili olarak şu satırlar yer alır:

*“Geleceği bilen Themis, kutlu ağzıyla bunları
Söylediğinde, tanrılar arasında şaşkınlık yarattı,
Neden bunu başkaları söylememiş de bu söyler
Diye mırıldandılar”.*⁵⁴⁰

- Theoklymenos

A. Erhat'a göre, Melampus soyundandır. Theoklymenos, kuşların uçuşundan kehanet yorumlar: Odysseus'un yakında geleceğini ve talipleri öldüreceğini önceden haber verir. Homeros'un *Odysseia*'sında belli bir rol oynamış kahindir⁵⁴¹.

Theoklymenos, aslen Argosluydu, ama bir cinayet sebebiyle gurbete çıkmak zorunda kaldı. Pylos'a sığındı. Pylos'ta, Telemakhos'la karşılaştı. Telemakhos'la birlikte İthaki'ye geldi ve ikisi beraberce karaya ayak bastıkları sırada bir kuşun verdiği bir kehanet alametini yorumladı. Başka bir sefer, Penelope'nin⁵⁴² huzurunda, Odysseus'un artık uzakta olmadığı kehanetinde bulundu. Nihayet, taliplere, kendilerini bekleyen akibeti haber verdi⁵⁴³.

Homeros'un *Odysseia* adlı eserinde, Theoklymenos ile ilgili şu dizeler yer almaktadır:

*“Tanrı sözcüsü yaptı Apollon ulu canlı Polypheides'i,
Amphiaraos ölünce, o kaldı ölümlüler arasında en üstün sözcü,
Babasına kızmıştı Polypheides, göçmüştü Hyperesie'ye,
Oradan bildiriyordu tanrı buyruklarını bütün insanlara.
İşte onun oğluydu bu gelen, Theoklymenos'tu adı”.*⁵⁴⁴

Homeros'un *Odysseia* adlı eserinde, Theoklymenos'un tanrı sözcülüğüyle ilgili olarak şöyle der:

“...Aralarında tanrıya denk Theoklymenos söz aldı, dedi ki:

⁵³⁹ Grimal 1997, 784.

⁵⁴⁰ Ovidius, *Metamorphoses*, IX, 418 – 420.

⁵⁴¹ Grimal 1997, 784.

⁵⁴² Penelope: Odysseus'un karısı.

⁵⁴³ Grimal 1997, 784 – 785.

⁵⁴⁴ Homeros, *Odysseia*, XV, 252 – 257.

*“Ey Laertesoglu Odysseus’un saygıdeğer karısı,
Menelaos bir şey bilmez, meydanda işte, besbelli,
Sen benim sözüme kulak ver asıl,
Tanrı sözcüsüyüm, her şeyi olduğu gibi diyeceğim sana”*.⁵⁴⁵

1.2 Rahibe

Rahibelerde bakirelik şartı, bağlı oldukları kültlere göre değişiyordu⁵⁴⁶.

Delphoi rahibeleri arasında ismi geçen Perialla konusunda farklı tanımlamalar vardır: Herodotos başrahibe olarak verir.

Perialla’nın görevinden nasıl alındığıyla ilgili bilgiyi Herodotos’un aşağıdaki pasajlarından öğreniyoruz:

“İşte Ariston üçüncü karısını böyle aldı, ikincisini boşadı. Kadın, gününden önce, on ay dolmadan bizim Demaratos’u doğurdu. Ariston’un uşaklarından biri, Ephoros’larla toplantı halinde bulunan krala gidip haber verdi. O, kadını ne zaman evine getirdiğini bildiği için, parmaklarıyla hesap etti ve tanrıların adını anarak, “Bu benden olamaz!” dedi. Ephoroslar bu sözleri işitmişler, ama o gün için önemsememişlerdi. Çocuk büyüdü ve Ariston o sözü söylemiş olduğuna pişman oldu, zira sonradan Demaratos’un kendi çocuğu olduğuna kesin olarak inanmıştı. Ona neden Demaratos adını verdiğine gelince: Bu olaylardan önce Spartalılar, gelmiş geçmiş kralların en değerlisi olarak bildikleri Ariston’un bir oğlu olsun diye hep birlikte dua etmişlerdi. Çocuğa bundan ötürü Demaratos adını takmıştı”.⁵⁴⁷

Sonrasında,

“Zaman geçti, Ariston öldü. Demaratos kral oldu. Ama herhalde o sözlerin yayılması ve bu yüzden Demaratos’un krallığı kaybetmesi gerekiyordu. –Çünkü Kleomenes, ordusunu Eleusis’ten geri çevirdiği gün ona can düşmanı kesilmişti ve çünkü Kleomenes, Med partizanlarını cezalandırmak üzere Aigina’ya gittiği zaman bu kin daha da büyümüşü”.⁵⁴⁸

Herodotos aşağıdaki pasajla devam eder:

“Gözünü hınç bürüyen Kleomenes, Demaratos ile aynı hanedandan olan Argis oğlu Menares oğlu Leotykhidas ile anlaştı. Aralarındaki pazarlık şöyleydi: Eğer o onu,

⁵⁴⁵ Homeros, *Odysseia*, XVII, 151 – 154.

⁵⁴⁶ Şahin 2013, 189.

⁵⁴⁷ Herodotos, VI, 63.

⁵⁴⁸ Herodotos, VI, 64.

Demaratos'un yerine kral ilan ederse, Leotykhidas da Aiginalılar'a karşı onunla birlik olacaktır. Leotykhidas da zaten Demaratos'a karşı acı bir kin besliyordu, nedeni şuydu: Damarmenos oğlu Khillon'un kızı Perkalos, Leotykhidas'ın yavuklusuydu; Demaratos onun yavuklusunu elinden almak istiyordu; bu niyetini çabucak gerçekleştirmiş, Perkalos'u kaçırmış ve karısı yapmıştı. Leotykhidas, Kleomenes'in hazırladığı bu fırsattan yararlanarak Demaratos'un Ariston'un oğlu olmadığına yemin etti, onu Sparta krallığına haksız yere geçmiş olmakla suçladı. Yargıçlar huzuruna çıktı; Ariston'un, uşak gelip çocuğun doğumunu haber verdiği zaman, parmaklarıyla hesap ettikten sonra, tanrıları tanık göstererek, bu çocuğun kendisinden olmadığını belirtmek üzere söylediği ünlü sözleri tekrarladi. Bu sözlere bir savaş atına biner gibi atlayan Letykhidas, bu sözleri Demaratos'un Ariston'un oğlu olmadığına dair bir kanıt olarak kullanıyor, Sparta krallığı görevinin ona verilmeyeceğini savunuyordu; o sırada Ariston ile birlikte toplantı halinde olup o sözleri işitmiş olan Ephorosları da tanık gösteriyordu".⁵⁴⁹

Herodotos devam eder:

"Sonunda Spartalılar da konuyu kendi aralarında çekişmeye başlamışlardı, Demaratos, Ariston'un oğlu mudur, değil midir? diye Delphoi'a danışmaya karar verdiler. Bu karardan Kleomenes'in de haberi vardı. Konu, Pythia'nın huzuruna getirildiği zaman, Delphoi'de sözü geçer birisi olarak tanınan Aristophantos oğlu Kobon'a başvurdu, o da başrahibe Perialla'yı, Kleomenes'in istediği cevabı vermeye razı etti. Gelen danışmacılara Pythia, Demaratos'un Ariston'un oğlu olmadığı cevabını verdi. Ama sonradan bu düzen meydana çıkmış, Kobon, Delphoi'dan kovulmuş ve başrahibe Perialla da görevinden alınmıştır".⁵⁵⁰

Anlaşılacağı gibi, bu olayda çıkar karşılığı satın alınan kişi Pythia'dır, cezayı alan da Pythia'dır. Bu durumdan, kehanetlerinin sorumluluğunu tek başına yüklendiği ortaya çıkıyor. Bazıları, Pythia'nın söyleyeceği cevabı önceden rahibin hazırladığını veya görüşmeden sonra "yorumlanmış" bir cevabı, danışana ilettiğini ileri sürdü. Fakat, durum böyle olsaydı, bu olayda Pythia suçsuz sayılırdı. Belki ceza alırdı, ama rüşvet olayı olmazdı⁵⁵¹.

⁵⁴⁹ Herodotos, VI, 65.

⁵⁵⁰ Herodotos, VI, 66.

⁵⁵¹ Roux 1976, 163.

Herodotos'un vermiş olduğu bu örnek, kehanetlerde birçok entrika da döndüğünün en güzel kanıtıdır.

1.3 Rahip

Delphoi'daki rahip ise kehanette bulunan başrahibenin⁵⁵² belirli bir takım nazım ölçüleri kullanarak (altı uyaklı mısralar) birbirinden bağımsız bir biçimde anlattıklarını yorumlayıp sıradan insanlara aktarırdı⁵⁵³.

Törenlerde, kahinlerin ve *Hosioi*'ın karşılıklı yetki ve görevleri nelerdi? Bu konuda, tahminlerle konuşuyoruz. Rahip, danışma seansının düzeninden sorumlu gibi gözüküyor, daha çok Pythia ile danışanlar arasında bağlantıyı kurması gerekiyordu. Belki, yazılı soruyu yüksek sesle okuması gerekiyordu. Gerektiğinde, bir sekreter yardımıyla, cevabı yazıya çevirmek ve ilgiliye ulaştırmak, göreviydi. Şöyle ya da böyle, danışan *oikosta* bir bankta oturur ve Pythia'nın cevabını işitirdi. Böylelikle rahibin, cevap cümlesinde değişiklikler yapması önlenirdi. Rahip, sadece bir yardımcıydı. Adı öyle gerilerdeydi ki, Herodotos, danışma öykülerinde rahibe hiç yer vermez⁵⁵⁴.

⁵⁵² Burada R. Graves'in başrahibe olarak belirttiği kahine Pythia'dır. Bu hata olasılıkla tercüme hatasından kaynaklanmaktadır.

⁵⁵³ Graves 2004, 208.

⁵⁵⁴ Roux 1976, 150.

1.4 Hosioi

Delphoi’da bulunan kehanet personelinden bir diğeri *Hosioi*’dir. Hosioi sayılarının beş kişi oldukları söylenmesine karşın, bazı yazıtlardan beş kişilik bir komitenin varlığının sadece İmparatorluk Dönemi’nde olduğu anlaşılmaktadır⁵⁵⁵.

Plutarkhos’un anlatımına göre:

“Hosioi hep beş kişidirler, ömür boyu çalışmak üzere görevlendirilirler. Birçok durumda kahinlerle işbirliği yaparlar. Deukalion⁵⁵⁶, un sülalesinden geldiklerinin kabul edilmesi nedeniyle kurban sunma işlemleri, onların huzurunda yapılır”.⁵⁵⁷

Gerçekte, *Hosioi* rahip değillerdi. Laik kişilerdi ve rahip sıfatı olmaksızın, kendilerini tanrı hizmetine adanmışlardı⁵⁵⁸.

Yine Plutarkhos’un bir pasajına göre:

“Delphoilular, Delphoi’da, kahinin makamının yanbaşında Dionysos’un kalıntıları olduğuna inanırlar ve Hosioi, Thyiades’ler Liknites’i uyardığı zaman, Apollon sunağına gizlice kurban sunarlar”.⁵⁵⁹

Plutarkhos’un bu pasajları nedeniyle, herkes *Hosioi*’i Dionysos kahinleri sandı. Gerçekte, *Hosioi*, kurbanlarını Apollon sunağında değil, Apollon’un Kutsal Alanı’nda sunarlar⁵⁶⁰.

Hosioi görevi, önemli bir görevdi veya en azından İmparatorluk Dönemi’nde saygınlığı olan bir görevdi. Kurulun birçok üyesi, şahitlerin arasında rahiplerin yanında

⁵⁵⁵ Amandry 1950, 123.

⁵⁵⁶ Deukalion: İki kahramanın adıdır. En tanınmış, Prometheus’la Klymene’nin (ya da Kelaino’nun) oğludur. Karısı, Epimetheus ile bütün kadınların ilki olan Pandora’nın kızı Pyrra’dır. Zeus, tunç çağı insanların kötülüklerine batmış bir ırk olduğuna hükmedip, onları yok etmek istedi ve bütün insanları boğmak üzere dünyaya büyük bir tufan göndermeye karar verdi. Yalnızca iki doğru kişiye, Deukalion’la karısına dokunmak niyetinde değildi. Prometheus’un tavsiyesi üzerine, Deukalion’la Pyrra bir “gemi”, yani büyük bir sandık yapıp içine girdiler. Dokuz gün dokuz gece boyunca tufanın sularında yüzdüler ve sonunda Teselya dağlarına yanaştılar. Orada karaya çıktılar ve tufanın suları çekildiği zaman, Zeus, onlara Hermes’i gönderdi. Hermes, onlara bir dilekte bulunmalarını, ne isterlerse yerine getirileceğini söyledi. Deukalion, arkadaşlar istedi. Bunun üzerine Zeus, Pyrra’yla Deukalion’a annelerinin kemiklerini omuzlarının üstünden atmalarını söyledi. Pyrra bu saygısızlıktan korktu; ama Deukalion, Zeus’un “kemikler”den kastının evrensel ana Yer’in kemikleri yani taşlar olduğunu anladı. Taşları alıp omuzlarının üzerinden attı; attığı taşlardan erkekler doğdu. Pyrra da aynı şeyi yaptı; onun attığı taşlardan da kadınlar doğdu. Böylece Deukalion’la Pyrra’nın çok kalabalık bir soyları oldu. Bkz. Grimal 1997, 150 – 151.

⁵⁵⁷ Plutarkhos, *Quaestiones Graecae*, IX, 292 D.

⁵⁵⁸ Amandry 1950, 123.

⁵⁵⁹ Plutarkhos, *De Iside et Osiride*, XXXV (365 A).

⁵⁶⁰ Amandry 1950, 123.

yer alıyordu. Tümü de yargıçlar, din adamları yetiştirmiş Delphoılı aristokrat ailelere mensuptular⁵⁶¹.

Hosioi'ın nasıl seçildikleri bilinmiyor. Bilicilikteki işlevlerine gelince, belgelerin hiçbirinde bu konuya açıklık getirilmiyor. Akla yatkın; fakat kanıtlanması mümkün olmayan bir görüşe göre, *Hosioi* halka açık danışma günlerinde *proksenes*⁵⁶² bulundurma ayrıcalığını elde edememiş danışanlara temsilcilik görevi görürlerdi ve Pythia'nın onları içeri almasını sağlardı⁵⁶³.

1.5 Diğer Kişiler

P. Amandry'e göre, Pythia, rahipler, kahinler ve *Hosioi*, en azından İmparatorluk Dönemi'nde Delphoi'da kehanet işlemlerinden sorumlu ruhban sınıfını oluşturuyorlardı. *Neokoros* gibi bir yardımcının bu konuda hiçbir fonksiyonu yoktu⁵⁶⁴.

Bu görevlilere ilişkin olarak, ünlü sahte kahin Alexandros'un, etrafındaki birçok kişiyle işbirliği yaptığı, Lukianos'un bir pasajından biliniyor⁵⁶⁵.

“Kehanet başına iki drakhmi⁵⁶⁶ iki obolos⁵⁶⁷ fiyat biçmişti. Dostum, bunu küçük bir ücret sayma, bundan elde ettiği gelir de az olmuyordu. Yılda yetmiş, seksen bine para demiyordu. Çünkü, istekleri dinmek bilmeyen insanlar ortalama on, on beş soru soruyorlardı tanrıya. Kazancının hepsini kendi almıyor, tümünü cebine atmıyordu. Çevresi artık çok kalabalıktı, yardımcıları, hizmetkarları, casusları, ölçülü tanrı sözü yazanları, bekçileri, yazmanları, mühürcüleri, yorumcuları vardı. Bunların hepsine yaptığı işe göre kazançtan pay veriyordu. Şimdi de, başka ülkelere adamlar yolluyordu. Bunlar, gittikleri yerlerde uluslara bilicilik ocağı üzerine söylentiler yayıyor, öyküler anlatıyorlardı: geleceği bilirmiş, kaçak köleleri bulur, hırsızlık, uğursuzlukları yakalamış, gömülerin yerini söyler, sayrılarını iyileştirmiş, hatta bazılarını öldükten sonra diriltirmiş de... Artık her yerde ocağı bir, yalvaca, tanrının adamına iki... Çünkü yeni bir tanrı sözü inmişti:

⁵⁶¹ Amandry 1950, 124.

⁵⁶² Proksenes: Yabancı bir ülkeye yerleşen ve yurttaşlarının haklarını koruyan kişiye verilen ad.

⁵⁶³ Amandry 1950, 124 – 125.

⁵⁶⁴ Amandry 1950, 125.

⁵⁶⁵ Amandry 1950, 125.

⁵⁶⁶ Drakhmi: Sikke ve ağırlık birimi. Atina'daki değeri altı obolostur.

⁵⁶⁷ Obolos: Değeri, drakhminin altıda biri olan sikke.

“Saygıda kusur etmeyin yalvacıma:

Aldırmam paranıza pulunuza,

Ama, yalvacım başka benim”.⁵⁶⁸

Bu kişiler hakkındaki ayrıntılı listeyi bize Lukianos verir. Bu bağlamda, Didyma’da bulunan Kehanet Merkezi’ndeki Brankhides Ailesi’nin görevlilerinin isimlerini de vermiştir⁵⁶⁹. P. Amandry, Delphoi’da falcı, ozan gibi diğer personelin kahine bağlı olarak çalışmış olabileceğini ileri sürmektedir. Bu kişilerin kehanet işlevinde resmi bir görevleri ve kehanete aktif bir katkıları yoktu. Fakat kahinin bir sekreterliği ve arşivi mutlaka vardı. Zira, tanrının yanıtları kayda geçirilip bu arşivde saklanıyordu. Danışanlara verilen cevapların tümünün yazıya aktarılıp aktarılmadığı bilinmiyor; fakat cevaplar kentin resmi *theoporoı*’una (delegelerine) kapalı mektup şeklinde teslim edilirdi⁵⁷⁰.

2- Klaros’ta Kehanet Personeli

Apollon’un kahin tanrı olarak tapım gördüğü tüm büyük bilicilik merkezlerinde olduğu gibi, Apollon Klarios’a başvuruda bulunmak için antik dünyanın dört bir tarafından insanlar geliyordu. Bunlardan, kişisel sorunları nedeniyle başvuruda bulunanlar, *adytonun* ön odasına girebiliyorlardı. Kentleri adına başvuruda bulunan heyetlerin başkanlarına *theoros*⁵⁷¹ ya da *theopropos* deniyor ve *adytona* yalnızca bunlar alınıyordu. Bu kişiler, *adytonun* ön odasında ya *prophetes* ile birlikte banklar üzerinde oturuyor ya da *omphalosun* yanında ayakta bekliyorlardı. Burada bulunan *graphikos* (sekreter), soruları dizlerinin üzerindeki levhalara yazıyor, *thespiodos* ise bu soruları alıp kutsal kuyunun bulunduğu *adytonun* arka odasına geçiyor ve bu kutsal sudan bir miktar içtikten sonra *ekstaz* durumuna geçiyor, tanrıya soruları yöneltiyor ve yanıtları alıyordu. Bu yanıtlar önce *prophetes* tarafından vezinli (*hexametron*) hale getiriliyor ve daha sonra başvuru sahiplerine iletiliyordu. Tacitus, *thespiodos*’un sadece başvuruda bulunanların isimlerini ve sayıları bildiğini, soruları bilmediğini, ancak kutsal suyu içtikten sonra tüm soruların yanıtlarını verdiğini yazmaktadır. Eğer doğru ise, günümüz falcılarının da sıklıkla uyguladıkları şöyle bir hileye başvurulmuş olması mümkündür:

⁵⁶⁸ Lukianos, *Aleksandros ya da Düzmece Yalvaç*, 21.

⁵⁶⁹ Lukianos, *Alexandre ou Le Faux Prophète*, 23.

⁵⁷⁰ Amandry 1950, 125.

⁵⁷¹ *Theoros* ya da *theopropos* bir kehaneti öğrenmek üzere devlet tarafından gönderilen kişidir. Bkz. Şahin 1998, 26, dn. 12.

saatler, hatta günler öncesinden tapınağa gelen ve sorunlarını diğer tapınak görevlilerine açan başvuru sahiplerinin olası soruları bu tapınak görevlileri aracılığıyla *thespiodos*'a önceden bildirilmekteydi⁵⁷².

Apollon Klarios, Apollon Ptoion ve Apollon Koropaios (çok az tanınıyor) Bilicilik Merkezleri dışında kehanet işlevini çoğunlukla kadınlar, bazen de sırayla ya kadınlar ya da erkekler üstleniyordu. Bu üç merkezde ise, bu görevi sadece erkeklerin yaptığı bilinmektedir⁵⁷³.

2.1 Kahineler ve Kahinler (*Prophetes*)

İnsanlar tarih boyunca korktukları ve yorumlayamadıkları şeyler hakkında merak duymuşlardır. Bu merakın en önemli nedeni, olacakları; yani geleceği öğrenme isteğidir. Bu nedenle, gökyüzünü, doğayı ve hayvanları sürekli olarak gözlemlemiştir. Bu gözlemler sonucunda, farklı işaretleri yorumlamaya çalışmışlardır. Bu yorumlamalarda, Yunan tanrılarının insanlara özel işaretler gönderdiği düşünülmüştür. Bunların içinde en çok sözü edilen kehanet tanrısı Apollon'dur. Tanrıların işaretlerini yorumlayabilmek için, tanrı ile ilişki kurma kavramı öne çıkmıştır. Bu ilişkiyi kuranlar; yani tanrısal ilhamla dolup bunu insanlara aktaranlar özel ilgi görmüşlerdir. Uzun zaman süresince devam eden bu yorumlama sanatını gerçekleştirenlerden kadına "*kahine*", erkeğe "*kahin*" adı verilir.

Antik yazarların ve günümüz eserlerinin önemli bir bölümünde *prophetes* ve *hiereus* kelimelerinin kullanımı ile ilgili bir tercüme karışıklığı bulunmaktadır: Bu karışıklık *prophetes* ve *hiereus* kelimelerinin yanlış tercüme edilmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. *Prophetes* kahin değil, rahip anlamına gelmektedir, *hiereus* da rahip anlamına gelmektedir. Oysa birçok tercümede *prophetes* kelimesi "kahin" olarak tercüme edilmiş; bu nedenle de rahip ile kahin kelimeleri arasında bir karışıklık ortaya çıkmıştır.

⁵⁷² Şahin 1998, 26 – 27.

⁵⁷³ Şahin 1998, 26.

-Manto

Manto, Teiresias'ın kızıdır. Adı, gaipten haber verme fikrini çağrıştıran Manto, tıpkı babası gibi, kehanet yeteneğine sahiptir⁵⁷⁴. Babası gibi Manto'nun da bir Apollon rahibesi olduğu ileri sürülmektedir⁵⁷⁵.

Apollon Klarios Bilicilik Merkezi'nin kurucusu ve kahinesi Manto'dur⁵⁷⁶.

Manto'nun öyküsü, sahildeki Kolophon (Notion) kentinin kuruluş ve kolonizasyon dönemine gider⁵⁷⁷.

Mythos, Manto'yu, Thebai'nin Epigonlar tarafından zaptından sonra, Boiotia yollarında kör babasını yederken gösterir. Fakat, Teiresias, Delphoi'a varamadan, Haliartos'ta öldü. Manto, Delphoi'a yalnız gitti. Muzaffer Argoslular, şehri almadan önce “*ganimetler içinde en güzelini*” Apollon'a adamayı kararlaştırmışlardı. Dolayısıyla, Manto, tanrıya sunulacak adak olarak seçildi. Manto, uzun süre Delphoi'da kaldı ve kehanet sanatında ustalaşarak, orada Sibylla'nın rolünü üstlendi. Tanrının, onu, Anadolu'ya gönderdiği güne kadar bu devam etti⁵⁷⁸.

Bir Thebaili olduğu ileri sürülen Manto, Delphoi Apollonu'nun emri ile Kolophon'da bir bilicilik merkezi kurmak üzere gönderilir. Manto, kutsal su kaynağının olduğu yerde bilicilik merkezini kurar (2008 ve 2009 yıllarında gerçekleştirilen Klaros kazı çalışmaları, Klaros'taki Bilicilik Merkezi'nin, Delphoi Bilicilik Merkezi'nden daha erken kurulduğunu ortaya koymuştur. Bu durumda, bu *mythosun* Delphoi'a bağlanma öyküsü, sonradan yaratılmış olmalıdır)⁵⁷⁹.

Rhodoslu Apollonios ise, Manto olayını daha farklı bir şekilde anlatır: “*Teiresias'ın kızı Manto Delphoi'a, Epigonlar (Epigonoï) tarafından tanrıya adanmak üzere ganimetler arasında gönderilmiştir. Manto tapınaktan çıkarken, Mykenaili Lebes oğlu Rhaikos'a rastlar. Rhaikos onunla evlenir ve onu Kolophon'a getirir. Kente gelen Manto, yurdunu kaybetmenin acısıyla gözyaşlarına boğulur. Burada Apollon onuruna bir tapınak kurar. Manto'nun gözyaşlarından, Klaros'taki kaynak oluşur. Rhaikos'a gelince, bu adı almasının nedeni kötü giyimli ve fakir olduğundandır*”. Bu iki yazarda ortak olan nokta Manto'nun esir edilişi ve Delphoi'da tanrıya adanmasıdır.

⁵⁷⁴ Grimal 1997, 470.

⁵⁷⁵ Şahin 1998, 20.

⁵⁷⁶ Şahin 2013, 206 – 207.

⁵⁷⁷ Şahin 2013, 206 – 207.

⁵⁷⁸ Grimal 1997, 470.

⁵⁷⁹ Şahin 2013, 207.

Pausanias'un kral olarak belirttiği Rhaikos, Apollonios'ta fakir bir kişi olarak tanıtılmaktadır⁵⁸⁰.

Manto'nun esir edilişi ve Epigonlar tarafından Delphoi'da tanrıya ganimet olarak sunulması Pseudo-Apollodoros tarafından da anlatılır: Ancak Pseudo-Apollodoros, Thebai kentinin alınışını ve babasının ölümünün biraz daha farklı şekilde anlatır: *“Thebaililer, Teiresias'ın önerisiyle, bir gece karılarını ve çocuklarını alarak kenti gizlice terk ederler. Tilphusa Çeşmesi'ne geldiklerinde, Teiresias su içer ve ölür. Argoslular, kenti ele geçirince Thebaililer'in kaçtıklarını anlarlar. Daha sonra kentin duvarlarını yıkarlar ve ganimetleri ele geçirirler”*.⁵⁸¹

Klaros ve Kolophon'un kuruluşlarıyla ilgili değişik öyküler anlatılmaktadır. Bu öykülerden biri de Pausanias'ın yazmış olduğu aşağıdaki satırlardadır:

“Kolophon halkı Klaros'taki kutsal alanın ve kehanet merkezinin çok eski zamanlarda kurulduğuna inanırlar. Onlar şunu iddia ederler: Topraklara Kariyalılar hakimken, ilk gelen Yunanlılar büyük bir kalabalık tarafından takip edilen Rhakios önderliğindeki Giritliler'di. Güçlü gemilere sahip olan bu işgalciler sahili ele geçirdiler. Ancak, arazinin çoğu hala Karlar'ın elindeydi. Polyneikes oğlu Thersandros ve Argoslular Thebai'yi ele geçirdiklerinde, Delphoi'a getirilen esirler arasında Manto da vardı. Babası Teiresias yolda, Haliartia'da öldü. Tanrı onları bir koloni kurmak için gönderdiği zaman, Asia'ya gemilerle geçtiler. Fakat Klaros'a geldiklerinde Giritliler onları silahlarla karşıladılar ve onları Rhakios'a götürdüler. O ise Manto'dan onların kim olduklarını ve neden buraya geldiklerini öğrenince Manto'yu eş olarak aldı ve onunla birlikte olanların da bu topraklara yerleşmelerine izin verdi. Rhakios ve Manto'nun oğlu olan Mopsos, Karlar'ı tamamen ülkeden dışarı attı.”.⁵⁸²

Manto, Anadolu'da Klaros Kehanet Merkezi'ni kurdu. Yine, orada, Giritli Rhaikos'la evlendi; ondan, bir oğlu oldu (bazı *mytograflar*, bu çocuğun Apollon'dan olduğunu ileri sürerler). Bu çocuk, Kalkhas'la olan rekabetiyle ünlü kahin Mopsos'tur. Farklı bir tradisyon, Manto'nun Alkmeon'la evlenerek, ona bir oğul verdiğini ve bu oğlun genç Amphilokhos (amcasının adaşı) olduğunu söyler. Fakat, Alkmeon'un karısı

⁵⁸⁰ Şahin 1998, 19.

⁵⁸¹ Şahin 1998, 20.

⁵⁸² Pausanias, VII, 3, 1 – 4; Tanrıver 2009, 536 – 538; Talamo 2003, 229 – 230.

Manto, Teiresias'ın kızı olması gerektir. Bu, belki Polyeydos'un kızı olan başka bir Manto'dur⁵⁸³.

N. Şahin'e göre, Apollon kehanetleri tercihen kadınlar tarafından verilmiştir. Ancak en azından Klaros'ta kehanetler bir erkek tarafından verilmiştir. Klaros, Manto tarafından kurulmuştur ve Manto, kehanet merkezi'nin ilk kahinesidir. Bu durumda bu geleneğin terk edilme sebebi çok ilginçtir ve halen açıklanamamaktadır⁵⁸⁴.

Bazı antik yazarlar Klaros'taki kutsal su kaynağının, tutsak düşen ve aşağılanmış olan Manto'nun gözyaşlarından oluştuğunu ileri sürerler⁵⁸⁵.

Bununla ilgili olarak, skolastik yazar Kolophonlu Nikandros, *Thèriaka* adlı eserinde Manto ile ilgili olarak şu satırları yazmıştır:

*“Şunu hafızanda tutabilirsin: Ey Hermesianaks! Kesinlikle benim hizmette bulunduğumu aklında tut. Dolaylı bir ifade ile kar gibi beyaz Klaros, Teiresias kızı Manto, Zogriaios ile birlikte bu yakınlarda ağladığı için böyle adlandırıldı. Ya da Apollon Klarios'a burası kurada çıktığı için. Klaros'un şehri olarak yazılır, bu nedenle (dişil olarak) η Κλάρος (Klara) da denir. Kolophon'un bir şehridir”.*⁵⁸⁶

Skolastik yazar Nikandros'un *Alexipharmaca* adlı eserinde yine Manto'nun gözyaşlarıyla ilgili olarak şu dizeler yer alır:

*“Klaros'un tanrısının zengin tapınağında oturanlar. Apollon buraya kura ile sahip olduğu için de Klaros denir < ya da Zeus, Poseidon ve Plouton (Hades) orada kura çektiği için>, <veya Manto kocası Bakkhiades ile birlikte Klaros'un üçyayağının (üçayaklarının değil) yanındaki bu yerin ıssızlığı nedeniyle ağladığı için>. Kura sonucu Apollon'un eline geçtiği için Klaros denir”.*⁵⁸⁷

Manto, Niobe'nin yazgısını gören kahinedir ve Kassandra'dan daha erken dönemde kahinelik yapmıştır. Zira Troia Savaşları sırasında oğlu ünlü kahin Mopsos görev yapmaktaydı⁵⁸⁸.

Manto'nun pek çok kehaneti vardır⁵⁸⁹. Manto'nun en tanınmış kehaneti Niobe'nin cezalandırılmasıyla ilgili olan kehanetidir⁵⁹⁰. N. Şahin'e göre, bu, ağlayan

⁵⁸³ Grimal 1997, 470.

⁵⁸⁴ Şahin 2008, 217.

⁵⁸⁵ Şahin 2013, 207.

⁵⁸⁶ Nikandros, *Thèriaka*, 958. ;Tanrıver 2009, 522 – 523; Talamo 2003, 224 – 225.

⁵⁸⁷ Nikandros, *Alexipharmaca*, 11; Tanrıver 2009, 524 – 525; Talamo 2003, 225.

⁵⁸⁸ Şahin 2013, 207.

⁵⁸⁹ Şahin 2008, 218.

⁵⁹⁰ Şahin 2008, 218.

kayanın veya Antik Dönem'deki adıyla Manisa'daki Sipylos (Spil) Dağı'nın efsanesi ile ilgilidir. Bu kehanet ilk kahine Manto tarafından Klaros'ta gerçekleştirilmiştir. Öykü şöyledir: Niobe çok çocuklu bir annedir ve Phrygia kraliçesi, yani bir Anadolu kraliçesidir. Bazılarına göre altı kız altı erkek, bazılarına göre ise yedi kız yedi erkek çocuğu vardır; bununla da öğünmektedir. Anadolulu kadın doğurganlığa zaten yatkındır ve doğurganlığıyla tanınmıştır. Leto'nun ise bir ikizi vardır; ancak Klaros'taki Leto, Manto'ya haber verir, “*Niobe'ye haber ver, benim için bir bayram düzenlesin. Bütün herkes beyazlar giysin, bana yüz tane kurban adansın, şölenler yapılsın*” der. Manto bu kehaneti götürüp Kraliçe Niobe'ye verir. Niobe çok sinirlenir, “*Ne demek, iki çocuklu bir kadın on dört çocuklu bir anneye nasıl böyle der! Ben niye tören yapayım?! O da kim oluyormuş!*” der, ama bir tarafta da korku vardır; sonuçta karşısındaki bir tanrıçadır. İstemeye istemeye de olsa bayramı başlatır. Şölen günü kurban kesilmeye girişildiğinde Niobe birdenbire çıldırır, bağırmağa başlar: “*Ey Thebai halkı, durdurun bayramı! Ben ki on dört çocuk annesi, asıl ben bu bayramlara layığım. Bu kadın da kim oluyor!*” Halk şaşkıncıdır; bir tarafta kraliçeleri vardır, bir tarafta tanrıça; ama kraliçelerinin öldürme olanağı daha fazla olduğu için bayramı bırakır ve ortamı terk ederler. Bunun üzerine Leto çok üzülmeye, olayı kızını Artemis ve oğlu Apollon'a anlatır. Artemis oklarıyla Niobe'nin bütün kızlarını, Apollon ise erkek çocuklarını öldürür. Klaros'ta gerçekleşmiş olan bu en eski kehanet İ. Ö. 13. yüzyıla dayanır⁵⁹¹.

Manto'nun kehanetlerinden bir diğeri, oğlu Mopsos'a Phaselis kentini kurmasıyla ilgili olarak verdiği kehanettir⁵⁹². Athenaios, Manto'nun oğlu Mopsos'un, Manto'nun kehanetinin ardından Phaselis kentini kurmasını şu satırlarla anlatmaktadır:

*“Heropythos ‘Kolophon yıllığı’ adlı eserinde, Phaselis'in kuruluşundan bahsederken, Lakios'un koloni kurmak için gemiyle geldiğini ve Kylabra arazisini aldığı söyler. Philostephanos ise, Asia kentleri hakkındaki eserinin birinci kitabında Argoslu Lakios'un Manto ile birlikte geldiğini söyler. Ona göre bazıları onun Lindoslu biri ve Gela'yı kuran Antiphemos'un erkek kardeşi olduğunu söylerler. O bir grup insanla birlikte Phaselis'e Mopsos tarafından onun annesi Manto'nun bir kehaneti uyarınca gönderilmiştir. Lakios'un da içinde bulunduğu gemi gece karanlığında Khelidonia yakınlarında batar”.*⁵⁹³

⁵⁹¹Şahin 2008, 218.

⁵⁹²Şahin 2008, 217.

⁵⁹³Athenaios 7, 51 = 297 e-f; Tanrıver 2009, 547; Talamo 2003, 233 – 234.

-Menophilos

Menophilos ile ilgili ayrıntı bilgi, tezimizin “Klaros’ta Kehanet Personeli” bölümü’nün “Kehanete Başkanlık Eden (*Khresmologos*)” alt başlığında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

-Mimalon

Mimalon, Klaroslu bir kahinedir. Hakkında yeterli bilgiye ulaşamadığımız Mimalon hakkında, antik yazarlardan bazı bilgiler günümüze ulaşmıştır.

Eustathius, Mimaolon ile ilgili olarak aşağıdaki dizeleri kaleme almıştır:

*“Python Ovası’nın, orada birçok kurbanlar kesildiği için güzel koktuğu söylenir. Orada bulunan Apollon tapınağının büyük ve güzel olduğu anlatılmaktadır. Phoibos’un Klaros ve Miletos’tan gelerek sadağını burada çözdüğü ve buraya bıraktığı söylenmektedir. Delos ve Python gibi, Klaros ve Miletos’ta da Apollon tapınakları vardı. Homeros’a göre Killa, Khryse, Tenedos ve İsmaros’da da Apollon tapınakları bulunuyordu. Python isminin Python adlı bir yılandan geldiği ve “pythesthai” kelimesinin ise orada geleceği öğrenmek için gelenlere kehanet açıklandığı için söylendiği anlatılmaktadır. Bir Aiol şehri olan Miletos hakkında gerekli bilgi daha sonra yazılacaktır. Klaros şehri ise Kolophon’un limanıdır ve gelecekle bağlantı kurmaya yarayan “kleros” (kura) sözcüğünden dolayı bu şekilde isimlendirilmiştir. Gerçekten de buraya bu amaçla çok kişinin geldiği ve geleceği öğrenmek için Apollon’a danıştıkları anlatılmaktadır. Burada Zeus Klarios’un da bir kehanet ocağı bulunduğu söylenmektedir. Hatta, Lykophron’da Cassandra, Klaroslu Mimalon olarak anlatılır; o Klaroslu bakha ve kahinedir”.*⁵⁹⁴

Lykophron *Alexandra* adlı eserinde Mimalon ile ilgili şu satırları yazmıştır:

*“Klaroslu Mimalon, bakhant ya da kehanet yaparken Apollon’u taklit eden bir prophetis’tir (kahinedir). Klaros ise Kolophon yakınlarında Asia’nın bir kenti ve bir dağdır. Orası Apollon Klarios’a aittir”.*⁵⁹⁵

Skolastik yazar Lykophron *Alexandra* adlı kitabında Mimalon’la ilgili şu satırları yazmıştır:

⁵⁹⁴ Eustathius, *Commentarii Dionysius Periegeta*, 445 (Bkz. Tanrıver 2009, 567 – 568; Talamo 2003, 244).

⁵⁹⁵ Lykophron, *Alexandra*, 1464; Tanrıver 2009, 568; Talamo 2003, 224.

“O bu kadar çok konuştu ve sonra hızla geriye koştu ve hapishanesine gitti. Fakat kalbinde son Siren şarkısını, karışık sözlerini ağızında anlaşılmasız biçimde geveleyerek söyledi- aynı Klaroslu Mimallon - ya da Neson’un kızı Melankraira’nın anlaşılmasız sözleri - ya da Phikion canavarı gibi”.⁵⁹⁶

-Mopsos

Pausanias’tan yaklaşık bir asır önce yaşamış olan Latin yazar coğrafyacı Pomponius Mela, Klaros ve Kolophon’dan söz ederken, Kolophon’un kurucusu olarak Manto’nun oğlu Mopsos’u göstermekte⁵⁹⁷ ve Manto’yu Klaros Kutsal Alanı’nın kurucusu olarak nitelemektedir. Ancak, Klaros’un ün kazanması, Rhaikos ve Manto’nun oğulları olan Mopsos’la başlar⁵⁹⁸.

Pomponius Mela’nın Kolophon’un kurucusu olarak Mopsos’u gösterdiği metin aşağıdaki metindir:

“(İonia’da) Lebedos ve Teiresias’ın Thebailılar’ı yenen Epigonlar’dan kaçan kızı Manto’nun kurduğu Apollon Klarios’un kutsal alanı ve aynı şekilde bu aynı Manto’nun oğlu Mopsos tarafından kurulmuş olan Kolophon (yer alır)”.⁵⁹⁹

N. Şahin’e göre, Mopsos’un annesi Manto tarafından kurulmuş olmasına rağmen, Apollon Klarios Bilicilik Merkezi’nin kurucusu olarak Mopsos’un adı geçer⁶⁰⁰.

Tarihsel kimliği irdelendiğinde bir Kral ve kahin olan Mopsos, yerel halk Karlar’ı Kolophon ülkesinin içlerine süren kişidir⁶⁰¹. Krallık görevini babasından, kahinlik görevini ise annesinden devralmıştır⁶⁰².

P. Grimal’e göre, “Mopsos” adını taşıyan kahramanlar arasında iki tanesi özellikle ünlü olup her ikisi de kahindir⁶⁰³.

Birinci olan Mopsos’u; mitoloji, bazen, adaşıyla karıştırır. Bir *Lapith* tir (*Lapithler* ya da *Lapithai*: Teselyalı bir halktır)⁶⁰⁴.

⁵⁹⁶ Lykophon, *Aleksandra*, 1464; Tanrıver 2009, 518; Talamo 2003, 222.

⁵⁹⁷ Pomponius Mela, *Chorographia (De Situ Orbis)*, I.

⁵⁹⁸ Şahin 1998, 20.

⁵⁹⁹ Pomponius Mela, I, 17; Tanrıver 2009, 531; Talamo 2003, 227.

⁶⁰⁰ Şahin 1998, 22.

⁶⁰¹ Pausanias, 7. 3. 1 – 4; Şahin 2012, 254.

⁶⁰² Şahin 2012, 254.

⁶⁰³ Grimal 1997, 516.

⁶⁰⁴ Grimal 1997, 516.

İkinci Mopsos; Manto'nun oğlu ve Teiresias'ın torunudur. Babasının kimliği konusunda tradisyonlar arasında büyük farklılıklar vardır. Mopsos, çoğu zaman, Apollon'un oğlu olarak gösterilir (aynı şey, kahinlerin çoğu için varittir)⁶⁰⁵.

Mopsos'un babasının Apollon olmasıyla ilgili olarak Konon aşağıdaki satırları yazmıştır:

*“Manto ve Apollon'un oğlu olan Mopsos, annesinin ölümünden sonra Klaros'taki Apollon kehanet ocağını pay olarak aldığını söyler”.*⁶⁰⁶

Mopsos'un insan babası ise, bazı tradisyonlarda, Manto'nun Delphoi Tapınağı'ndan çıkarken karşılaştığı ve bu yüzden tanrı tarafından kocası olarak belirlenen Argoslu Rhaikos'tur. Manto, bu Rhaikos'la Klaros'a gitti. Başka bir tradisyona göre ise, Manto, Apollon'un emriyle, Klaros'a tek başına gitmiş ve yolda Giritli korsanlar tarafından kaçırılarak, başkanları Rhaikos'un yanına götürülmüştür. Mopsos, bu birleşmeden dünyaya gelmiştir⁶⁰⁷.

Plutarkhos, Mopsos'un çok güçlü kehanetlerde bulunduğunu aşağıdaki öyküyle anlatmaktadır:

“Demetrios bilmiyorum diye yanıtladı. Zira sizin de bildiğiniz gibi ülkemden uzaktaydım, seyahat ediyorum. Mopsos'un kehanetinin yapıldığı yere gittiğim zaman ki o dönemde Amphilokhos hala ünlüydü. Söz konusu olan Mopsos'a gelince bizzat ben kendim de söyleyebilirim ki en mükemmel olgudur. Ben buna tanık oldum. Kilikia yöneticisi tanrısal kehanetlere karşı değişmez şekilde önyargılıydı. Benim düşünceme göre o yanlış bilgilendirilmişti (O kötü ve tanrılara karşı gelen bir insan değildi). Ancak onun etrafı birkaç Epikürcü tarafından çevrilmişti. Bunlar kendi çıkarları açısından bu tür bir kehanet inancının olamayacağını bu yöneticiye sürekli söylüyorlardı. Bu nedenle bu kişi kehanet için bir ispiyoncu gönderdi. Bir köyleyle tablet yolladı. Tablet üzerinde sorduğu soru vardı. Kendisinden başka kimse bu soruyu bilmiyordu. Buraya gönderilmiş olan kişi alışıldık şekilde geceyi kutsal alanda geçirdi ve orada uyudu. Ertesi günü rüyasında şimdi anlatacağım şeyleri gördüğünü anlattı. Söylediğine göre rüyasında çok güzel bir erkek onun yanında duruyordu ve ona tek bir kelime söyledi “siyah” ve başka bir şey söylemeden hemen kayboldu. Bu bize garip göründü ve bizi büyük bir sıkıntıya soktu ancak yönetici bunun karşısında birden irkildi ve tableti açtı,

⁶⁰⁵ Grimal 1997, 516.

⁶⁰⁶ Konon, 6; Tanrıver 2009, 530; Talamo 2003, 226.

⁶⁰⁷ Grimal 1997, 516.

bize gösterdi. Orada şu yazılıydı. “Beyaz mı siyah mı boğa kurban edeyim” diye sormuş ve Epikürcüler çok şaşırıldılar. Yönetici istenilen sunuyu yaptı ve o günden sonra Mopsos’a kendisini affetmesi için elinden geleni yaptı”.⁶⁰⁸

Strabon’un anlatısına göre, Troia Savaşları’na katılmış olan ünlü kahin Kalkhas, savaş sonrası Amphiaraios oğlu oğlu Amphilokhos ile beraber ününü duyduğu Mopsos’la karşılaşmak üzere, yaya olarak Klaros’a gelir. Bir başka anlatıya göre ise, Troia Savaşı dönüşü Kalkhas ve bazı kahramanların bindiği gemi, ülkelerine dönüş sırasında fırtınaya yakalanarak akıntıya kapılır ve Kolophon’a (Notion olmalı) çıkmak zorunda kalırlar⁶⁰⁹.

Kalkhas ile Mopsos arasında geçen bu yarışmayı Strabon şu satırlarla anlatmıştır:

“Sonra Galesion Dağı’na ve bir İon kenti olan Kolophon’a ve vaktiyle bir kehanet ocağının bulunduğu Apollon Klarios’un kutsal alanına gelinir. Kahin Kalkhas’ın, Amphiaraios’un oğlu Amphilokhos ile birlikte Troia dönüşü buraya yaya olarak geldikleri ve Klaros dolaylarında kendisinden daha üstün bir kahin olan Teiresias kızı Manto’nun oğlu olan Mopsos’la karşılaştığı ve kederlerinden öldüğü anlatılır. Şimdi Hesiodos, Kalkhas’a, Mopsos’a hitaben, şu soruyu sordurarak efsaneyi aşağıdaki şekilde anlatmaktadır: “Şu yabani incir ağacındaki küçük incirler beni içtenlikle hayrete düşürmektedir, bunların sayılarını bana söyleyebilir misiniz?” ve Mopsos yanıtlar: “Sayı olarak on bin tanedirler ve bir medimnos çekerler, fakat fazlası vardır ki onu bu ölçüye katamazsın”. Hesiodos ilave ediyor: “Sayı ve ölçü gerçeğe uydu ve sonra Kalkhas’ın gözleri ölüm uykusuyla kapandı”. Fakat Pherekydes, Kalkhas tarafından ortaya atılan soruda hamile bir domuzun karnında kaç yavrusu bulunduğu ve Mopsos’un buna yanıt olarak, birisi dişi olmak üzere üç dediğini ve bu yanıtıyla gerçeği açıkladığını kanıtlayınca Kalkhas’ın kahrından öldüğünü söylemektedir. Bazıları Kalkhas’ın dişi domuzla, Mopsos’un da yabani incir ağacıyla ilgili soruyu ortaya attığını ve sonuncunun doğruyu bildiğini; fakat birincinin bunu yapamadığını ve eski bir kehanete uygun olarak, kahrından öldüğünü söylerler. Sophokles “Helena’nın Geri Alınması” adlı eserinde kahin Kalkhas’ın kendisinden daha üstün bir kahinle karşılaşınca ölümünün onun alın yazısı olduğunu söylemiştir; fakat o bu rekabet

⁶⁰⁸ Plutarkhos, *De Defectu Oraculorum*, 45 (Bkz. Tanrıver 2009, 534 – 535; Talamo 2003, 228).

⁶⁰⁹ Şahin 1998, 20 – 21.

*sahnesini ve Kalkhas'ın ölümünü Kilikia'ya aktarmıştır. Bu konuda eski efsaneler böyledir".*⁶¹⁰

Nitekim, Kalkhas'ın Perge kenti kurucuları (*klistes*) arasında yer alması ve Strabon'un da, bu kahini Pisidia Bölgesi'ndeki Selge kentinin kurucusu olarak göstermesi, Kalkhas'ın Klaros'ta ölmediğini göstermektedir⁶¹¹.

Öte yandan Strabon, Mopsos'tan bahsederken, onun Troia Savaşı'ndan dönen bazı kahramanlarla beraber güneye inerek Pamphylia, Kilikia, Syria (Suriye) ve Phoinikia'ya (Fenike) kadar gittiğini yazar⁶¹².

Kalkhas ve Mopsos arasında geçen bu *mythos*, kahinlerin yeteneklerini ve üstünlüklerini anlatan onca *mythos* arasında, şüphesiz, en bilinenidir.

Kalkhas'ın Mopsos'la giriştiği bu yarışma sonrasında kendini öldürdüğünü ileri süren Konon, olayı, şu satırlarla anlatmıştır:

*"Troia'nın yıkılmasının ardından, Mopsos'un görevli olduğu bilicilik merkezinin bulunduğu Kolophon'a, Kalkhas gelir ve kehanet yanıtları verir. Mopsos ve Kalkhas uzun süre birbirleriyle yarışır ve Lykialılar'ın kralı Amphimakhos çekişmeyi sonlandırır. Gerçekten, yarışmada Mopsos kehanetleriyle yenerek iyi sonuç aldı. Kalkhas ise yenildi. Mopsos birçok defa onurlandı, Kalkhas ise kendini yıkıma götürdü".*⁶¹³

Apollon Klarios'un, Mopsos'u yeni bilicilik merkezleri ve kentler kurmak üzere misyoner olarak görevlendirdiği antik yazarların anlatımlarından biliniyor⁶¹⁴. Kurduğu kentler arasında Hierapolis, Mopsouhestia (Mopsos'un Ocağı), Mopsoukrene (Mopsos'un Çeşmesi), Perge⁶¹⁵ sayılabilir⁶¹⁶. Kendi adına kurduğu kentlerin yanı sıra, Pamphylia Bölgesi de, Mopsos'un adından ötürü, Mopsopia olarak adlandırılmıştır⁶¹⁷.

Kalkhas'ın ölümünden sonra, Mopsos, ona yoldaşlık eden Amphilokhos'a katılır. Mopsos ve Amphilokhos, Mallos şehrini kurarlar⁶¹⁸.

Strabon, Mallos'un kurulmasıyla ilgili olarak:

⁶¹⁰ Strabon, XIV, 1, 27.

⁶¹¹ Şahin 1998, 21.

⁶¹² Şahin 1998, 21.

⁶¹³ Konon, 6; Talamo 2003, 226). Bu pasajın tercümesi Prof. Dr. Nuran Şahin tarafından yapılmıştır.

⁶¹⁴ RE 16/1, s. v. "Mopsos", col. 242. 40 – 50; Şahin 2012, 254 – 255.

⁶¹⁵ Perge'nin ktistesleri arasında yer alan Mopsos, bir Perge yazıtında "Apollon'un oğlu Delphoilu kurucu Mopsos" olarak geçer. Bkz. Pekman 1970, 55; Şahin 2012, 255.

⁶¹⁶ Şahin 2012, 255.

⁶¹⁷ Plinius, *Naturalis Historia* 5. 96; Şahin 2012, 255.

⁶¹⁸ Grimal 1997, 516.

“Kydnos Irmağı’ndan sonra daha önce sözünü ettiğim ve Katonia’dan akan Pyramos Irmağı’na gelinir. Artemidoros’a göre buradan Soli’ye düz hat şeklindeki yolculuk beş yüz stadiondur. Amphilokhos ve Apollon’la Manto’nun oğlu olup hakkında pek çok mythos söylenmiş olan Mopsos tarafından bir tepeye kurulmuş olan Mallos da bu tepeye yakındır. Gerçekten ben de bu mythoslardan Kalkhas’ın öyküsünden söz etmiş ve Kalkhas ile Mopsos arasındaki tanrısal güçleri üzerine yaptıkları çekişmeyi anlatmıştım. Bazı yazarlar, örneğin Sophokles, bu kavgayı Kilikia’ya aktarır, ve o, trajik şairlerin adetlerine uyarak Likya’ya (Karya) Troia’ya ve Lidya’ya da “Phrygia” dediği gibi Kilikia’ya da Pamphylia der. Diğerleri arasından Sophokles bize, Kalkhas’ın burada öldüğünü söyler. Fakat mythosa göre, çekişme sadece tanrısal güçle ilgili olmayıp, egemenliğini de içeriyordu çünkü o şöyle anlatıyor: Mopsos ve Amphilokhos, Troia’dan gelip Mallos’u kuruyorlar ve Amphilokhos sonradan Argos’a gidiyor ve burada durumdan memnun kalmayarak Mallos’a geri dönüyor ve buradaki yönetimde bir pay isteyince Mopsos’la çatışarak bir düello yapıyor ve her ikisi de bu dövüşte ölüyorlar ve birbirlerini görmeyen yerlere gömülüyorlar. Bugün mezarları, Pyramos Irmağı yakınlarında Magarsa dolaylarında görülebilir”.⁶¹⁹

Mythik kimliğinin ötesinde, tarihsel bir kimliğe de sahip olan Mopsos’un ataları Mykenai’dan Girit’e, daha sonra da olasılıkla Rhodos üzerinden Kolophon’a göçmüşlerdir⁶²⁰.

Kolophon’daki yerli halkı iç kısımlara süren Mopsos’un, tüm yörede hakimiyeti sağladıktan sonra güneye inerek Hierapolis ve Moksoupolis kentlerini kurduğu bilinmektedir⁶²¹.

Boğazköy’de bulunmuş olan çiviyazılı bir tablette Mopsos’tan söz edilmekte ve anlaşıldığına göre Mopsos, Hitit Kralı Attarisiyas’ın çağdaşı olmaktadır. Buna göre, Mopsos’un bu yöredeki etkinlikleri yaklaşık olarak İ. Ö. 1220 – 1170 yılları arasına rastlamaktadır. Karatepe’de bulunmuş olan ve İ. Ö. 8. yüzyıla tarihlenen, Hitit hiyeroglifi ve Fenike yazısı ile yazılmış *bilingual* bir yazıtta “Azitawaddi kentini kuran, Danunum (Adana) Kralı Azitawadda, kendisinin Mopsos hanedanına mensup olduğunu” ifade etmektedir⁶²².

⁶¹⁹ Strabon, XIV, V, 16 (C 676).

⁶²⁰ Şahin 1998, 21 – 22.

⁶²¹ Şahin 1998, 21 – 22.

⁶²² Şahin 1998, 21 – 22.

Mopsos, Apollon'un emri ile yeni kentler ve bilicilik merkezleri kurma misyonunu üstlenerek güneye doğru yola çıktığında görevi, yine annesi Manto yürütmeye devam etmiştir. Hatta Phaselis kentini kurma kehanetini oğlu Mopsos'a veren Manto'dur. Bu kehanet metnine, tezimizdeki "Manto" başlığı altında değinilmiştir.

- Sibylla

P. Grimal'e göre, Aslında Apollon'un kehanetlerini bildirmekle görevli bir kahinenin adıdır⁶²³.

Sibylla ya da Sibyllalar hakkında birçok *mythos* vardır. Bazı tradisyonlara göre, ilk Sibylla, Troyalı Dardanos ile Neso'nun kızıdır⁶²⁴.

Kehanet yeteneğine sahip olan Sibylla, bir kahin olarak çok büyük bir ün yapmıştı. Bu nedenle, genel olarak, bütün kadın kahinelere "*Sibylla*" deniyordu⁶²⁵.

Sibylla kelimesi bir ses benzetmesi de olabilir: kahinin kendinden geçip vecit halinde solurken çıkardığı ıslık gibi seslerin bir yansıması, ada dökülmesi olabilir⁶²⁶.

İkinci Sibylla, Herophile'dir⁶²⁷. Erythrai, tanrı tarafından kendisine ilham ve kehanet kudreti verilmiş olan Sibylla'nın doğduğu kenttir⁶²⁸. Bu Sibylla, Erythraili'dir. Anadolu'nun ünlü kahinelerinden biri de Erythraili Sibylla idi. "Theodoros" adlı bir çobanla, "İda" adlı bir *nymphenin* kızı olduğuna inanılan Sibylla'nın gerçek adının Herophile olduğu⁶²⁹ ve annesinin bir *nymphe* olduğundan ötürü kendisinin de ölümsüz olduğu ileri sürülür⁶³⁰. Sibylla, doğar doğmaz kehanetlerde bulunmaya başlamıştı. Henüz çok küçükken, annesiyle babası onu, kendi arzusuna rağmen, Apollon Tapınağı'na adadılar. Sibylla, tanrısının bir okuyla vurulup öleceğini önceden söylemişti. Rivayete göre, bu Sibylla, her biri yüz onar yıllık dokuz insan hayatı yaşamıştır⁶³¹.

⁶²³ Grimal 1997, 731.

⁶²⁴ Grimal 1997, 731.

⁶²⁵ Grimal 1997, 731.

⁶²⁶ Erhat 2000, 270

⁶²⁷ Grimal 1997, 732.

⁶²⁸ Strabon, XIV, I, 34 (C 645).

⁶²⁹ Plutarkhos, *Moralia*, V, 401; Şahin 2013, 207. Bu pasajın tercümesi Prof. Dr. Nuran Şahin tarafından yapılmıştır.

⁶³⁰ Şahin 2013, 207 – 208.

⁶³¹ Grimal 1997, 732.

Herakleitos *Fragmanlar* adlı eserinde, Sibylla'nın bin yıllar boyunca kehanette bulunduğunu, Plutarkhos'un *De Pythiae Oraculis*⁶³² adlı eserini alıntılıdırarak belirtmiştir:

“Sibylla'nın kudurmuş ağzından çıkan o vakur, süssüz, karışık sesler, tanrının ona verdiği esinle bin yılları aşıyor”.⁶³³

Herakleitos'un *Fragmanlar* adlı eserinin çevirmenine göre⁶³⁴, bu fragmanda, Herakleitos'un sözleri ile Plutarkhos'un sözleri iç içe geçmiştir. Hangi sözcüğün kime ait olduğu tartışmalıdır⁶³⁵.

Strabon, Sibylla'ya kahinelik gücünün tanrı Apollon tarafından verildiğini belirtir⁶³⁶. Bir diğer anlatıma göre, Sibylla'nın bilicilik merkezinin İda Dağı'nda olduğu söylenir⁶³⁷.

Herophile, Troya Savaşı'ndan önce dünyaya gelmişti⁶³⁸. Kahine Sibylla, aynen Kassandra gibi Troia'nın kötü kaderini Spartalı bir kadının çizeceğini de görmüştür⁶³⁹. Troas'ın, Sparta'da doğan bir kadın (Helene) yüzünden yakılıp yıkılacağını önceden söylemişti⁶⁴⁰.

Lukianos, Sibylla'nın olabilecekleri önceden bildirmesiyle ilgili şu satırları yazmıştır:

“...Sözde Sibylla, olabilecekleri önceden biliyormuş”.⁶⁴¹

Sibylla'nın Apollon için bir *hymnos* yazdığı ve burada kendisini “Tanrının eşi ve aynı zamanda kızı” olarak tanımladığı biliniyor⁶⁴².

Sibylla, hayatının büyük bir kısmını Samos'ta geçirdi⁶⁴³. Pausanias, Sibylla'nın, aynı zamanda gezici bir bilici olduğu, bu nedenle Klaros'a, Delos'a ve Delphoi'a gittiği yanında taşıdığı bir taşın (Apollon'un kutsal taşı *omphalos*?) üzerine oturarak kehanette

⁶³² Plutarkhos, *De Pythiae Oraculis*, 397A.

⁶³³ Herakleitos, *Fragmanlar*, fr. 92.

⁶³⁴ Bkz. Herakleitos, *Fragmanlar*, Çevirmen: Cengiz Çakmak.

⁶³⁵ Herakleitos, *Fragmanlar*, fr. 92.

⁶³⁶ Strabon, XIV, I, 34 (C 645); Şahin 2013, 208.

⁶³⁷ Dionysos Halicarnessensis, I, 55, 4; Şahin 2013, 208. Bu pasajın tercümesi Prof. Dr. Nuran Şahin tarafından yapılmıştır.

⁶³⁸ Grimal 1997, 732.

⁶³⁹ Şahin 2013, 208.

⁶⁴⁰ Grimal 1997, 732.

⁶⁴¹ Lukianos, *Aleksandros ya da Düzmece Yalvaç*, 14.

⁶⁴² Pausanias, X, 12, 7.

⁶⁴³ Grimal 1997, 732.

bulduğunu söyler⁶⁴⁴. Sibylla, Troas'ta öldü, ama taşı Delphoi'da durmakta ve Pausanias'ın zamanında hala orada gösterilmekteydi⁶⁴⁵.

Suidas, Kolophonlu Sibylla ile ilgili şu dizeleri yazmıştır:

“Lampousa olarak da adlandırılan Kolophonlu Sibylla, Kalkhas'ın soyundandır ve o kelimelerle öğütler ve kehanetler ve başka şeyler verir”.⁶⁴⁶

Sibylla'nın (*Herophile*), Delphoi'un ünlü kahinesi Pythia'dan önce Delphoi'da kahine olduğu ileri sürülür⁶⁴⁷.

Sibylla kahinelerinin Anadolu'dan, Yunanistan'a (Delphoi) İ. Ö. 8. yüzyılda geldikleri kabul edilir⁶⁴⁸.

Skolastik yazar Lykophron *Alexandra* adlı eserinde Sibylla ile ilgili olarak şu satırları yazmıştır:

“Sibylla'nın annesi Naso. Mimalon ya da Bakkhe. Klaros Kolophon'da bir mevkiidir (topos) ve orası Apollon Klarios'a aittir. Bu nedenle Kassandra Klaros'taki Bakkhant'a, Sibylla ustasına ve Sphinks'e eş tutulmuştur. Sphinks Euripides'e göre bir canavardır: onun üst yarısı bir kız, alt yarısı, ayakları ve kıvrık tırnakları ile bir arslandır ve kartal kanatlarına sahiptir. Boiotia'da, Thebai yakınlarındaki Phikios dağında yaşamaktadır. Klaroslu Mimalon'un Klaros'taki –Kolophon değil gerçekten Klaros'tur- bakkhant (bakkhe) olduğu herkes tarafından söylenir. Orasını bir mantis ya da Naso kızı konuşkan Sibylla kurmuştur”.⁶⁴⁹

Vergilius'un *Aeneas* adlı eserinde Sibylla'nın biliciliği Delos bilicisinden almış olmasından söz edilmiştir:

*“Çıktı dinsever Aeneas, yüksek Apollon tepesine,
Buradaydı Sibylla'nın oturduğu mağara yalnız başına.
Şaşılısı. Orada öğretmiş Sibylla'ya Delos bilicisi
Gizemleri, geleceğin büyüü bilgisini, güç katmış ona
Gücünden”*.⁶⁵⁰

⁶⁴⁴ Şahin 2013, 208.

⁶⁴⁵ Grimal 1997, 732.

⁶⁴⁶ Suidas, *Lexikographos*; Tanrıver 2009, 567; Talamo 2003, 243 – 244.

⁶⁴⁷ Şahin 2013, 208.

⁶⁴⁸ Şahin 2013, 208.

⁶⁴⁹ Lykophron, *Alexandra*, 1464; Tanrıver 2009, 522 – 523; Talamo 2003, 224.

⁶⁵⁰ Vergilius, *Aeneas*, VI, 9 – 14.

2.2 Rahip (*Hiereus*)

Kutsal alanı ve kehaneti düzenleyen görevli kişiler rahiplerdi. Apollon Klarios Kutsal Alanı'nda da bu görevi, olasılıkla *hiereus* adı verilen rahipler yapmaktaydı. Danışanların bulunduğu alanla, kehanetin yapıldığı alan birbirinden ayrı idi.

Rahibin, kült işlemlerinde en üst görevli olduğu, tapınağın kehanetle ilgili kısmının düzenlemelerinden sorumlu olduğu ve başvuru işlemlerinde kahinin kulağına soruları söylemek için ön *adytona* girdiği biliniyor.

Apollon Klarios Tapınağı'nda bulunan kemerli *adytonun* ön salonu 6. 43 m. derinliktedir ve burada bir oturma bankı bulunmaktadır. Bu oda, *hiereus* ya da *thespiodos*'un ilahi ve dualar okuyup uzun seremonileri yaptığı yerd⁶⁵¹.

Bir Yunan tapınağı, her şeyden önce bir “tanrı evi” olduğundan, bugünkü kiliseler ya da camilerin tersine olarak halk onların içine girip dua edemezdi. Gerek din törenlerini idare etmek, gerek tanrının heykeline ve kutsal eşyasına bakmak işini “*hiereus*” adını taşıyan rahipler üzerlerine almışlardı. Fakat, Yunan rahipleri doğu rahipleri gibi tanrının sevgisini kazanmış ve bunlara yaklaşmış, tanrı kültürünün tüm sırlarını bilen olağanüstü insanlar değillerdi. Bunlar sadece, şehirlerdeki toplumlar tarafından seçilmiş devlet memurlarıydılar. Bundan ötürü, memur olmak için gerekli koşullara haiz her yurttaş rahip de olabilirdi⁶⁵².

2.3 Kehanete Başkanlık Eden (*Khresmologos*)

Khresmologos'lar, kahinlere tercümanlık eden kimselerdir⁶⁵³.

Belli bir kuruma/birime bağlı olmayan gezici kahinlere verilen isimdir. Bu kişilerin kesinlikle İ. Ö. 2. yüzyılda da görev yaptıkları biliniyor. Erken dönemlerin gezgin kahinleri *mantis* ya da *prophetes* (rahip) olarak adlandırılırken, geç dönemlerde bu tür kahinlere *khresmologos* adı veriliyordu. Ancak Didyma Apollon Tapınağı'ndaki kehanet odasının “*Khresmographeion*” olarak adlandırılması ve kahinin *khresmologos* olarak adlandırılması, bu kişilerin tümünün gezici kahinler olmadıklarını göstermektedir⁶⁵⁴.

⁶⁵¹ Şahin 1998, 39.

⁶⁵² Mansel 1999, 142.

⁶⁵³ Bean 1992, 53.

⁶⁵⁴ *Khresmographeion*: Didyma Apollon Tapınağı'nda, biliciliğin yazılıp söylendiği salon. Rahipler, Apollon'un biliciliğini buradan açıklıyorlar, ilgililer de bunun *pronaos*'tan dinliyorlardı. Bilicilik Didyma Apollon Tapınağı'nın en önemli özelliğini oluşturduğuna göre, *khresmographeion* ve onunla

Khresmologos, kelime anlamı olarak, kehanet toplayan, bazen de kehanet satıcısı anlamlarına gelmesinin yanı sıra, kehanete başkanlık eden kişi olarak da kullanılmıştır. *Khresmologos*, çağrılı olarak bilicilik merkezlerine gidip, kehanete başkanlık eden ve kehanetleri yorumlayanlar olarak kullanılmaktadır.

Bunların kehanetleri toplayarak bir arşiv oluşturdukları ve kehanet yorumu yaparken bu arşivden yararlandıkları düşünülmektedir⁶⁵⁵.

Sophokles *Elektra* adlı eserinde tanrı sözlerinde kehanet yorumu yapılması ile ilgili olarak şöyle bir pasaj geçmektedir:

“Bu rüya gerçekleşmezse,
Hem dehşet verici rüyalar hem de tanrı sözlerinden
İnsanların çıkardığı kehanetler boştur demek”.⁶⁵⁶

Klaros'ta bulunmuş olan ve İ. Ö. 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen bir dekrette, kehaneti yönetmesi için Smyrna'dan çağrılan bir *khresmologos* anlatılmaktadır. Bu *khresmologos*'un adı Menophilos'tur⁶⁵⁷. Bu Kolophon dekretinde, Menophilos'un “*khresmologos* olarak, Kolophon'un efendisi ve kurtarıcı tanrısı Apollon'un kehanetine başkanlık etmek ve hypophetes olarak tanrısal şeyleri yorumlamak üzere” çağrıldığı görülmektedir⁶⁵⁸.

Yazıttan, Klaros'a kehaneti yönetmesi için çağrılan Smyrnalı *khresmologos* Menophilos'un, başarısından ötürü onurlandırılarak, kendisine Kolophon vatandaşlığı verildiği bilinmektedir⁶⁵⁹. Taşa işlenmiş olan kararnamenin, Apollon Kutsal Alanı'nın girişinde, *tripylona* girildiğinde sağ koldaki *propylon*'un karşısına dikilmesi de karar altına alınmıştır. Böylece, denizden gelen ziyaretçiler, girişin üç gözlü kapısına varmakta ve burada kehaneti yönetmesi için seçilen kişi hakkındaki yorumları okuyarak onun burası için ne kadar önemli birisi olduğunu anlamaktaydılar⁶⁶⁰.

doğrudan doğruya bir bütün oluşturan pronaos'un şüphesiz ki yapılmasına ilk olarak başlanan, en önce tamamlanan bölümler olduğu açıktır. Bkz. Akurgal 2000, 386 – 387.

⁶⁵⁵ Tanrıver 2009, 423, dn. 2346.

⁶⁵⁶ Sophokles, *Elektra*, 17.

⁶⁵⁷ Robert - Robert 1992, 279-291. Bu pasajın tercümesi Prof. Dr. Nuran Şahin tarafından yapılmıştır.

⁶⁵⁸ Şahin 1998, 27.

⁶⁵⁹ Robert - Robert 1992, 282-283.

⁶⁶⁰ Robert - Robert 1992, 283-284, fig. 4.

Defne, Kolophon'un bazı sikkelerinde Apollon'un başında çelenk olarak görülmektedir. Ayrıca, kehanete başkanlık etmesi (*khresmologos*) için davet edilen Menophilos ile ilgili dekretin başında bir defne ağacı motifi bulunmaktadır⁶⁶¹.

2.4 Kehanet Yorumcusu (*Thespiodos*)

Thespiodos, "kehanet yorumcusu" anlamına gelir. Klaros'ta kehanet görevlilerinden bazıları (örneğin rahip) bir yıl için görev yaparken, bazıları ise (örneğin *thespiodos*) bu görevi ömür boyu sürdürüyordu⁶⁶². Klaros'ta başvuruların yoğunlaştığı İ. S. 2. yüzyılda kehanet uygulamasının bir düzen kazandığı sanılıyor⁶⁶³.

Thespiodos'un görevi, kehaneti şiire dönüştürerek aktarmaktır. Tacitus, bu işi okuma – yazma bilmeyen bilicinin gerçekleştirdiğini söylerken yanılmış olmalıdır⁶⁶⁴.

Apollon Klarios Tapınağı'nda bulunan kemerli *adytonun* ön salonu 6. 43 m. derinliktedir ve burada bir oturma bankı bulunmaktadır. Bu oda, *hiereus* ya da *thespiodos*'un ilahi ve dualar okuyup uzun seremonileri yaptığı yerd⁶⁶⁵.

Apollon'un kahin tanrı olarak tapım gördüğü tüm büyük bilicilik merkezlerinde olduğu gibi, Apollon Klarios'a başvuruda bulunmak için antik dünyanın dört bir tarafından insanlar geliyordu. Bunlardan kişisel sorunları nedeniyle başvuruda bulunanlar, *adytonun* ön odasına girebiliyorlardı. Kentleri adına başvuruda bulunan heyetlerin başkanlarına *theoros* ya da *theopropos*⁶⁶⁶ deniyor ve *adytona* yalnızca bunlar alınıyordu. Bu kişiler, *adyton*'un ön odasında ya *prophetes* ile birlikte banklar üzerinde oturuyor ya da *omphalosun* yanında ayakta bekliyorlardı. *Thespiodos* soruları alıp, kutsal kuyunun bulunduğu *adyton*'un arka odasına geçiyor ve kutsal sudan bir miktar içtikten sonra *ekstaz* durumuna geçiyor, tanrıya soruları yöneltiyor ve yanıtları alıyordu⁶⁶⁷. Yazıtlardan *thespiodos*'un bu görevinin yanında başka bir görev yapmadığı anlaşılmaktadır.

Tacitus, *thespiodos*'un sadece başvuruda bulunanların isimlerini ve sayılarını bildiğini, soruları bilmediğini, ancak kutsal suyu içtikten sonra tüm soruların yanıtlarını

⁶⁶¹ Şahin 1998, 25.

⁶⁶² Şahin 1998, 26.

⁶⁶³ Tanrıver 2009, 589.

⁶⁶⁴ Bean 2001, 174.

⁶⁶⁵ Şahin 1998, 39.

⁶⁶⁶ *Theoros* ya da *Theopropos*: Bir kehaneti öğrenmek üzere devlet tarafından gönderilen kişidir (Bkz. Şahin 1998, 26, dn. 12).

⁶⁶⁷ Şahin 1998, 27.

verdiğini yazmaktadır. Eğer doğru ise, günümüz falcılarının da sıklıkla uyguladıkları şöyle bir hileye başvurmuş olması mümkündür: Saatler, hatta günler öncesinden tapınağa gelen ve sorularını diğer tapınak görevlilerine açan başvuru sahiplerinin olası soruları bu tapınak görevlileri aracılığı ile *thespiodos*'a önceden bildirilmekteydi⁶⁶⁸.

Bu konu, Tacitus'un *Annales* adlı eserinde şu şekilde dile getirilmiştir:

*“Klaros'ta Delphoi'daki gibi bir kadın bilici değil, bir rahip vardır. rahip, danışmaya gelenlerin sayısını ve adlarını alıp, aşağıdaki mağaraya iner. Gizli bir pınardan su içtikten sonra, buradaki çoğu bilici rahip gibi okuma – yazma bilmemesine karşın, danışmaya gelen kişinin aklından geçen çeşitli konulara ilişkin öğütleri vezinli bir şekilde dile getirir”.*⁶⁶⁹

Thespiodos'un kehanetten bir gün önce arka *adytona* (kutsal mekan) çekilip, oruca başladığı ve *enthousiasmosa* (kendinden geçme) ulaştığı, İamblikhos tarafından anlatılır. Oruç süresi yirmi dört saat ile kırk sekiz saat arasında değişmekteydi. *Thespiodos*, başvuruları almak üzere arka *adytona* dan çıkıp, alçak ve dar koridordan geçerek ön *adytona* geliyor, soruları aldıktan sonra yine aynı yoldan bilici odasına geçiyordu. Bilicilik ritüelini, kutsal su ile elini yüzünü yıkayarak ve su içip orucunu bozarak başlatıyordu. Tanrı ile iletişim kuran *thespiodos*, tanrıdan yanıtları aldıktan sonra, tekrar ön *adytona* gelip bunları *prophetes*'e (rahip) veriyor, o da bu yanıtları *hexametrona* (altılı vezin) çevirip daha sonra başvuru sahiplerine bir kopyasını iletiyordu⁶⁷⁰.

İamblikhos *De Mysteriis* adlı eserinde *thespiodos*'un bilicilik ritüelini nasıl gerçekleştirdiğini anlatmıştır:

“Kolophon'daki Klarios'un rahibi (hiereus) gibi bazıları su içtiler; fakat başkaları, Delphoi'daki kehanet merkezindeki kahinlerin yaptığı gibi (bir kuyunun) ağzında otururlar; ve başkaları da Brankhidai'daki kahinelerin yaptığı gibi suyun buharını içlerine çekerler”. Bu nedenle sen, diğerlerini değil de sadece bu tanınmış üç bilicilik merkezinin adlarını vermişsin. Ancak bunların sayıları çok daha fazladır. Fakat bu üçü diğerlerinden çok daha ünlü olduklarından dolayı onların adlarını öne çıkarıyordun. Senin bunlar sayesinde, tanrıların insanlara kehanetlerini gönderme yöntemlerini başarılı bir şekilde anlatman mümkün olduğundan, bence doğru

⁶⁶⁸ Şahin 1998, 27.

⁶⁶⁹ Tacitus, *Annales*, 2, 54.

⁶⁷⁰ Şahin 2012, 259.

yapmışsın. Bu bağlamda biz de bu üç kehanet merkezinden olabildiğince çok konuşacağız⁶⁷¹.

2.5 Sekreter (*Graphikos*)

Apollon Tapınağı'ndaki kazılar sırasında, buradaki ayinlere katılmak üzere antik dünyanın dört bir tarafından gelen kent temsilcilerini kaydeden çok sayıda yazıt ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bu yazıtlar sayesinde, Apollon Tapınağı'ndaki görevliler hakkında bilgiler edinmek mümkün olmaktadır. Buna göre, tapınakta bir *hiereus* (rahip), bir *prophetes* (kahin), bir *thespiodos* (kehanet yorumcusu, medyum), bir *graphikos* (sekreter)⁶⁷² bulunuyordu⁶⁷³.

2.6 Tapınağın Anahtarını Taşıyan Kişi (*Kleidophoros*)

Klaros'ta *kleidophoros* adı verilen bir görevlinin varlığı sadece tek yazıttan bilinmektedir. *Kleidophoros*'un ismi İ. S. 132 – 133 yılına ait Laodikeialılar'ı kaydeden bir listede Klaros kült görevlilerinin en sonunda yer almaktadır⁶⁷⁴. Burada *kleidophoros* olarak görevli olan Bassos isimli kişinin *grammateus*'un oğlu olduğu da anlaşılmaktadır⁶⁷⁵.

Kleidophoros adı verilen görevlinin Klaros'ta kült ve kehanet prosedüründe nasıl bir işlevi olduğu tam olarak anlaşılamamıştır⁶⁷⁶.

Anahtar taşıyıcılarının Myken Dönemi'nden itibaren Ege Dünyasında varlığı bilinmektedir. Pylos'ta bir yöneticinin başka görevleri arasında *klawiphoros* (anahtar taşıyıcılığı) ünvanı da taşıdığı anlaşılmıştır. Bu görevin bir kültle ilişkili olduğu düşünülmektedir⁶⁷⁷. Hellen Pantheonunda tapınak anahtarı taşıyan kadınlarla (*kleidoukhos*) daha sık karşılaşılmaktadır. Örneğin, *İliada*'da Hekabe'ye kapıyı açan *kleidoukhos* bir kadındır⁶⁷⁸.

Diğer Yunan kültürlerinde genellikle tanrıçalarla ilişkili olan kadın görevlilerin üstlendiği anahtar taşıyıcılığı, Klaros'ta Apollon'un hizmetindeki bir erkek tarafından

⁶⁷¹ İamblikhos, *De Mysteriis*, 3, 11 (Bkz. Talamo 2003, 235 – 236). Bu pasajın tercümesi Prof. Dr. Nuran Şahin tarafından yapılmıştır.

⁶⁷² Klaros'ta iki sekreterin görev yaptığı ileri sürülmektedir. Bkz. Şahin 1998, 26, dn. 11.

⁶⁷³ Şahin 1998, 26.

⁶⁷⁴ Tanrıver 2009, 449, dn. 2474.

⁶⁷⁵ Tanrıver 2009, 449.

⁶⁷⁶ Tanrıver 2009, 449.

⁶⁷⁷ Castleten 2005, 81; Tanrıver 2009, 450.

⁶⁷⁸ Homeros, *İliada*, VI, 298 v. d.

yapılmasıyla dikkat çekmektedir. C. Picard'a göre, Klaros'taki *kleidophoros*, *mystik* bir sembol olan tören anahtarını taşıyordu⁶⁷⁹. Bu görevli olasılıkla yerel *myster*lerle ilişkili olan ve kültün gizemli, kutsal seramonilerinde kullanılan anahtarın koruyucusuydu⁶⁸⁰. Bununla birlikte, Apollon Klarios'un *kleidophoros*'u Lagina'daki meslektaşları gibi, tapınağın anahtarlarından sorumlu bir görevli de olabilir⁶⁸¹.

2.7 Yazman (*Grammateus*)

Grammateus'ların Klaros'ta kehanet prosedüründe hangi işlevi yerine getirdiklerine ilişkin bir veri yoksa da, onların Apollon'un kehanetlerini kaydettikleri kabul edilmektedir⁶⁸².

Yazıtlar incelendiğinde *grammateus*'ların zaman zaman *prophetes*'in oğulları ya da akrabaları arasından seçildiği anlaşılmaktadır⁶⁸³.

Görevli sayısının da gösterdiği gibi, olasılıkla kehanet iki kopya halinde yazılıyor ve biri danışmaya gelenlere verilirken, diğeri tapınağın arşivi için saklanıyordu⁶⁸⁴. Öte yandan, kehanetlerin gizemli dilinin anlaşılamayacağı düşüncesiyle, danışanlara verilen kopyaya bazı açıklama notlarının da eklenmiş olması mümkün görünmektedir⁶⁸⁵.

2.8 Sepet Taşıyıcı (*Kanephoros*)

Tanrıçaların bakire kimlikleri ile özdeşleşen bakire genç kızlar, Athena ve Artemis'le ilişkili bayramlarda görev alıyorlardı. Bu törenlerde görev alan genç kızların bir bölümü başlarında *kanoun* adı verilen sunu sepetleri taşıyor ve bu nedenle *kanephoros* olarak adlandırılıyorlardı⁶⁸⁶. Bu sepetlerin içinde arpa ve kurban hayvanlarını kesmek için bıçaklar bulunuyordu⁶⁸⁷.

*Kanephoros*ların, Atina delegasyonunun Delphoi Apollonu'na yıllık kutsal başvuru törenlerinde de görev aldıkları bilinmektedir⁶⁸⁸. Klaros'ta yapılan Küçük Klaria Bayramları'nda, *kanephoros*ların görev alıp almadıkları bilinmiyor. Ancak 2008 yılında

⁶⁷⁹ Picard 1922, 249.

⁶⁸⁰ Picard 1922, 249, not 1.

⁶⁸¹ Tanrıver 2009, 451.

⁶⁸² Rosenberger 2001, 30 – 31; Tanrıver 2009, 448.

⁶⁸³ Tanrıver 2009, 448.

⁶⁸⁴ Picard 1922, 259.

⁶⁸⁵ Tanrıver 2009, 449.

⁶⁸⁶ Dillon 2002, 37 – 42; Connelly 2007, 37 – 39.

⁶⁸⁷ Şahin 2013, 198.

⁶⁸⁸ Dillon 2002, 40; Connelly 2007, 34.

Geç Arkaik Dönem'e tarihlenen Apollon Klarios Sunağı'nda bulunmuş olan Apollon Pythios betimli ve yazıtlı İ. Ö. 6. yüzyılın ortalarına tarihlenen bir kaide ya da tambur parçası, kutsal alanın Delphoi ile olan ilişkisini ve bu kültün varlığını kanıtlaması açısından çok önemlidir. Bu durumda İ. Ö. 6. yüzyılın ortalarından itibaren, kutsal alanda yeni bir kült yapılanmasına bağlı olarak, yeni kutlama ritüellerinin ve yeni görevlilerin yer aldığını ileri sürmek ve buradaki görevliler arasında *kanephoros*ların da yer alma olasılıklarından söz etmek mümkündür⁶⁸⁹.

Strabon:

“*Tapınakta dini festivallerde, sepetlerin dans ettiği söylenir*”.⁶⁹⁰ der.

⁶⁸⁹ Şahin 2013, 198 – 199.

⁶⁹⁰ Herhalde kızların festivalde başlarında taşıdıkları sepetler kastediliyor. Bkz. Strabon, XIII, IV (C626).

III. BÖLÜM: KEHANET OBJELERİ

Kehanet işlemleri sırasında Delphoi'da ve Klaros'ta bazı objeler sıklıkla kullanılmıştır. Bunlar arasında, aşık kemiği (*astragalos*), bakla, defne, gaz, su, levha, tütsü, üçayak önemli işlemlere sahiptirler. Bakla aşık kemiği (*astragalos*), tütsü, suya bakarak kehanet yorumu yapma, günümüzde falcılık için halen yaygın olarak kullanılmaktadır.

1- Delphoi'da Kehanet Objeleri

1.1 Aşık Kemiği (*Astragalos*)

Günümüzde, halen kullanılan aşık kemiği (*astagalos*), antik dönemde kehanet objesi olarak kullanılmıştır. Aşık kemiğinin sağlanması kehanet kurbanlarıyla ilişkisi olmalıdır. Bazı aşık kemikleri delik olarak bulunmuştur.

Nympheler'e adanmış olan Delphoi'un arkasındaki Korykia Mağarası'nda 16000 doğal örnek bulunmuştur. Bunların 2000'den fazlası deliktir. Aynı yerde bronz, taş ve camdan yapılmış aşık kemikleri (*astragalos*) de bulunmuştur⁶⁹¹.

Oyuncak ve kehanet için kullanılan zarların da *astragalos*larla aynı nedenlerle kutsal alanlara adandığı düşünülmektedir. Korykia Mağarası'nda ele geçen zarlar bu mağaranın bir kehanet fonksiyonuna sahip olduğu şeklindeki görüşleri desteklemektedir⁶⁹².

1.2 Bakla

Kehanette, özellikle Delphoi'da, bakla kullanılması Hesykhios'ta⁶⁹³ iki kez belirtilir: birincisinde; kahin, kura, bakla ve meş'ale sözcükleri geçer. Diğeri Olympia'da geçer, yine kura çekimi vardır ve başvuranlara bakla yoluyla kehanet verilir⁶⁹⁴.

Lukianos'un anlatımına göre, Delphoi'daki kehanet uygulama yöntemiyle, Atina'daki halkın yaşantısında uyguladığı falcılık yöntemi arasındaki benzerlik,

⁶⁹¹ Tanrıver 2009, 225.

⁶⁹² Tanrıver 2009, 225.

⁶⁹³ Amandry 1950, 32, 257.

⁶⁹⁴ Amandry 1950, 32.

görünüştten ibaret bir benzerlik izlenimi verse de, asıl benzerlik Atina ve Delphoi'daki kehanet işlevlerinde bakla kullanılmasıdır⁶⁹⁵.

İ. Ö. 4. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen ve Skiathos ile Delphoi arasındaki dinsel bir kuralı sonuçlandıran, kutsal yasalar düzenleyen bir belge kesin bir kanıt olarak ele geçmiştir⁶⁹⁶. Buna göre:

*“Kehanet danışması için, bir danışan iki baklayla gelirse ve de bu danışma bir kamusal olay içinse bir stater (2 drachmi) ödeyecek, eğer özel bir iş ise...”*⁶⁹⁷

Bu noktada Atina yöntemleriyle benzerlik olması ilginçtir, çünkü Atina'da bakla kullanımı yaygındı ve çoğunlukla *arkhont*⁶⁹⁸ seçimi için kullanılırdı. Biri beyaz, biri siyah olmak üzere iki bakla kullanılıyordu⁶⁹⁹.

Bakla kullanımıyla ilgili olarak başka bir pasajı da Plutarkhos'ta görüyoruz.

Plutarkhos, Theselia'da kraliyet ailesinde taht adayları arasında seçim yapmanın küçük bir anekdotunu şöyle anlatır⁷⁰⁰:

“Theselialılar bir kral tayin etmesi için tanrıya baklalar gönderirler. Ailede, amca, babadan habersiz olarak torbaya Aleus adına bir bakla ekler. Pythia da kura çekiminde bu baklayı çeker. Baba itiraz eder ve oğlu için bakla koymadığını söyler. Herkes kurada isimlerin işlenişi konusunda bir yanlışlık olduğuna hükmeder”.⁷⁰¹

1.3 Daphne (Defne)

Lukianos'a göre, Apollon kültünün kehanet işleminde üç öge olmazsa olmaz türdendir: Bunlar; üçayak, bir kaynak suyu ve *daphnedir*⁷⁰².

P. Grimal'e göre, adı Grekçe'de “defne” anlamına gelen Daphne, Apollon'un aşık olduğu bir *nymphedir*. Apollon tarafından kovalanan Daphne, kaçarak kurtulmaya çalışır ve tam yakalanacağı sırada babası Zeus'a yalvarıp kendisini başka bir şeye

⁶⁹⁵ Amandry 1950, 32.

⁶⁹⁶ Amandry 1950, 32 – 33.

⁶⁹⁷ Amandry 1950, 33, dn.1, 245.

⁶⁹⁸ Arkhont: 8. yüzyılın sonlarına doğru, krallar devrilerek yerlerini, ömür boyu sonraları on yıl, daha sonra yalnız bir yıl için seçilen “*arkhont*” adını taşıyan üç asil memura bırakmışlardır. Bkz. Mansel 1999, 110.

⁶⁹⁹ Amandry 1950, 33, dn. 2.

⁷⁰⁰ Amandry 1950, 32.

⁷⁰¹ Plutarkhos, *De Fraternali Amore*, 21, 492 A – B; Amandry 1950, 32).

⁷⁰² Bir metinde defne yerine günlük ağacı kullanıldığı yazar. Bkz. Amandry 1950, 126.

dönüştürmesini ondan istedi; babası da onu, Apollon'un sevdiği bitki olan defneye dönüştürür⁷⁰³ (Res. 25 - 26).

Apollon'un başına defneden taç takmasından Vergilius'un *Aeneas* adlı eserinin birçok yerinde söz edilmektedir:

“...Süsledi yeşil defne yapraklarıyla şakaklarımı, başını”...⁷⁰⁴

Yine Vergilius, defneden taç takan Apollon'dan aşağıdaki dizelerle söz etmiştir:

“...Sonra süsledi yeşil defne dallarıyla şakaklarımı”...⁷⁰⁵

Delphoi *mythos*larında, defne alımı, günlük ağacı alımına bağlı olarak sık sık baş gösterir⁷⁰⁶. Daha birçok örnek gösterilebilir. Defne, Delphoi'un simgesi gibi olmuştur⁷⁰⁷.

Defne, Delphoi'un en eski kehanet öykülerinde de kendini gösterir. Örneğin: ilk Apollon Tapınağı, Tempe Vadisi'nden⁷⁰⁸ getirilmiş defne dallarından yapılmıştı ve Daphnis ilk kadın kahine olmuştu⁷⁰⁹.

Defne, Apollon kültürüyle özellikle defne arınma ve kehanet ritüeliyle sürekli olarak ilişkilendirilmiştir. Anıtlarda, Apollon veya kahinleri, Pythia ve Cassandra'nın başlarında defneden taç vardır, ellerinde bir defne dalı vardır veya bir defne dalına yaslanmışlardır. Aynı durum danışanlar için de geçerlidir⁷¹⁰.

Delphoi biliciliğinde defnenin ne kadar önemli olduğu, elimizdeki en eski metin olan Homeros'un Apollon *hymnos*unda geçer. Bu *hymnos* şöyledir⁷¹¹:

“Parnassos vadilerinin dibindeki defneden alacağı tüm kehanetler”...⁷¹²

Bu dize; Kallimakhos'un bir dizesinde de yankılanır:

“Yine de cevabımı, defne'den aldığım zamankinden daha net konuşacağım”.⁷¹³

Klaros Apollon Tapınağı'nda ritüelin işlenişinde defnenin rolü tam olarak anlaşılammış olsa da Delphoi'da tanrının esinlerini almak için (sakinleştirici etkisi olan) defne yaprağının çiğnendiği bilinmektedir⁷¹⁴. Özellikle sakinleştirici ve rahatlatıcı

⁷⁰³ Grimal 1997, 139.

⁷⁰⁴ Vergilius, *Aeneas*, V, 247.

⁷⁰⁵ Vergilius, *Aeneas*, V, 539.

⁷⁰⁶ Amandry 1950, 127, dn. 2.

⁷⁰⁷ Himerius, *Orationes*, XXI, 1; Amandry 1950, 127, dn. 3

⁷⁰⁸ Pausanias, X, 5, 9; Amandry 1950, 127, dn. 4.

⁷⁰⁹ Amandry 1950, 127.

⁷¹⁰ Amandry 1950, 126.

⁷¹¹ Amandry 1950, 130.

⁷¹² Homeros İlahileri, *Apollon İlahisi*, 393 – 396.

⁷¹³ Kallimakhos, *Hymnes à Apollon*, V, 45; Amandry 1950, 130, 246.

⁷¹⁴ Şahin 1998, 24.

etkisi olan defnenin, bu çiğneme ve yenme sırasında vücudu sakinleştirerek tanrı ile bütünleşme sonucunda bilicilik yapılmaktaydı. Bu nedenle, Apollon kültü biliciliğinin yapıldığı yerlerde yaşamın kaynağı olan su ile de bağlantılı olarak iyileştirici özellikleri olan defnenin ayinle ilgili törenlerinde rahibi veya rahibeyi sakinleştirerek biliciliğin yapılması ele geçen kimyasal ve arkeolojik kanıtlar ışığında olasıdır⁷¹⁵.

Defne'nin rolü, tütüsülerle hatta Pythia'nın defne yapraklarını çiğnemesiyle sınırlı olmayabilir⁷¹⁶.

Defne ile ilgili bilinmezleri açıklarken düşünülmesi gereken sorunlar vardır. Örneğin:

Tapınakta bir defne ağacının olup olmadığı sorundur. Bazı metinler kutsal alan içerisindeki bir defne koruluğuna değinir; fakat hiçbir metin ne Didyma'da ne de Delphoi'da tapınağın *adyton*unda bir defnenin çıktığını doğrulamaz⁷¹⁷.

Pythia kehanet hükmünü bildirmeden önce defne yaprakları çiğner. Bu konuda Lukianos baş otoritedir: *Bis Accusatis*'teki bu alıntıdan, bu ritüelin tüm Apollon kehanet merkezlerini kapsaması sonucu çıktığına göre, defne yaprağı çiğnemenin Delphoi'daki bir olayla sınırlı kalması düşünülemez. Lukianos'un anlattıkları, modern araştırmacılar tarafından doğrulanmış; fakat Delphoi ile ilgisi belirtilmemiştir⁷¹⁸.

Tütüleme de olduğu gibi, defne yaprağının çiğnenmesinde de normal olarak zehirleyici bir etki yoktur. Bu ritüel arınma amaçlıdır. Başka amacı yoktur⁷¹⁹. Oysa aynı uygulamayla ozanlara *Musalar*'ın ilham getirdiğine inanılırdı⁷²⁰. Apollon'a mal edilen ağaç sayesinde; tanrısal ruhun, kahinin veya ozanın vücuduna bir nebze girebileceği düşünülürdü⁷²¹.

⁷¹⁵ Çavaş – Gülbay – Ersoy 2008, 43

⁷¹⁶ Amandry 1950, 133 – 134.

⁷¹⁷ Amandry 1950, 133 – 134.

⁷¹⁸ Lykophron, *Alexandra*, 6; Amandry 1950, 128 – 129, dn. 1.

⁷¹⁹ Theophrastos, *Karakterler*, XVI.

⁷²⁰ Musalar: Musalar, Nympheler gibi önceleri dağların, yaprakların ve suların tanrılarıydı. Onları, Parnassos'un yamaçlarında ve Gaia'nın kehanet çeşmesi'nin yanında görmek şaşırtıcı bir olay değildi. Çünkü, onlar, kehanetin ilham kaynaklarıydı. Bu özelliklerinden dolayı, Musalar, ilhamlı şiirlerin ve aydın insan kültürü olan "*mousike*"nin başı olacaklardır. Bkz. Roux 1976, 187 – 188. Hesiodos'un *Tanrıların Doğuşu* adlı eserinde Musalar ile ilgili olarak şu dizeler yer alır: "*Zeus babalarının kalbini yumuşatırlar, önceden olanlar, şimdi yaşananları ve bundan sonra olacakları söyleyerek*". Bkz. Hesiodos, *Tanrıların Doğuşu*, 37 – 39.

⁷²¹ Amandry 1950, 129.

Tanrısalsını açıklama esnasında Pythia, defne ağacını sarsardı. Bu ritüelden söz eden en eski saptama Aristophanes'in *Ploutos*'unun bir mısrasında bulunur. Aristophanes'in pasajına göre:

*"Phoibos, Pythia defnesini kendisi sarstı".*⁷²²

Yine Aristophanes, bir başka pasajında ise bunun için şöyle der:

*"Söylenir ki; üçayağın yakınında bir defne vardı, kehanette bulunacağı zaman Apollon bunu sarsardı".*⁷²³

Korintoslul Aristonoos'un, Apollonu'nu onurlandıran bir ilahisine göre: tanrı, ağacı değil, sadece bir dalı sallardı.

*"...yeni kırılmış dalı sallayarak"...*⁷²⁴

Pythia'nın sayıklama sırasında, elinin erişebildiği her şeyi sarstığı düşünülse de bu düşünce defnenin üçayaktan daha çok kullanıldığı anlamına gelmez. Arınma ritüellerinde kirli kişinin (arınacak kişinin) üstünde bir defne dalı sallanırdı. Eğer Pythia, bu hareketi kendi üzerinde ya da danışan üzerinde yapsaydı defne kullanımı her üç kullanımda da tören öncesi ritüel niteliği kazanırdı. Yani tanrının yerini tutan biriyle arınmak veya onunla temas etmek⁷²⁵.

Lucretius bir dizesinde şöyle der:

*"Pythia'nın, Phoibos'un (Apollon) üçayağından ve defneden aldığı buyruklar"...*⁷²⁶

Homeros'un ilahisi konusunda Bouché – Leclercq'in gözlemi şöyledir:

*"Ekstaz durumunda defne gereksiz aksesuarlardan başka bir şey değildir. İlahide ise bilinmiyeni açıklamada temel araçtır".*⁷²⁷

Skolastik yazar Aristophanes'in eski bir metninin yorumlanmasından anlaşılacağı üzere, üçayak, defneden oluşan bir çelenkle süslenirdi. İon'a göre, tapınağın duvarlarını defne süslerdi. Tapınağın taşlarını süpürmede kullanılan süpürge bile defne defne dalındandı. Özellikle Apollon'a ait olan günlerde heykellere defneden taç giydirilirdi⁷²⁸.

⁷²² Aristophanes, *Ploutos*, V, 213.

⁷²³ Aristophanes, *Ploutos*, V, 213.

⁷²⁴ Korinthoslul Aristonoos, *Péan à Apollon*, FD, III, 2, 191, L. 9 – 10; Amandry 1950, 129, 246.

⁷²⁵ Amandry 1950, 130.

⁷²⁶ Lucretius, *De Rerum Natura*, I, 739. ; Amandry 1950, 130, 248.

⁷²⁷ Bouché – Leclercq, III, 83, n. 2; Amandry 1950, 131, dn. 2.

⁷²⁸ Bkz. Amandry 1950, 127, dn. 1.

Euripides, kahinin koruması olan yılanı, defne yaprakları arasında düşünür ve şöyle der:

“Yapraklı ve gölgeli bir defne zırhına bürünmüş olan, şarap renginde sırtı benekli topraktan doğmuş o muazzam dev canavar yeraltı kahinini korurdu”.⁷²⁹

1.4 Gaz

Plutarkhos’un Delphoi’da herhangi bir yarığın varlığından açıkça söz etmediğini biliyoruz. Fakat Lamprias’ın görüşünde yarık ögesi vardır. Lamprias’a göre, sıcaklık güneşten kaynaklanır. Fakat bilinen kehanet olayı, tanrısal yayılma ve Apollon’la özdeşleşen güneşle toprağın karşılıklı etkileşiminin sonucudur. Güneş ve toprağa, Delphoi’da bölgenin eski tanrıları gözüyle bakılır⁷³⁰. Bütün bu algılamalar, İlk Çağ metafizik tarihinden çok, kültürlerin ve Delphoi ritüellerinin tarihinden kaynaklanmaktadır⁷³¹.

Delphoi Tapınağı’nın *adytonunda* yapılan kazılarda hiçbir yarık çatlak izine rastlanmamıştır. Lamprias’ın argümanlarından birini benimseyip yarığın yok oluşunun ve yarıktan gaz yayılmasının yağmurların, depremlerin, toprak çökmelerinin etkisiyle olduğunu kabul etmek, işin kolayına kaçmak olur⁷³². Delphoi’daki tapınak, killi ve şisti yoğun bir toprak tabakası üzerindedir. Bu tabakanın yüzeyinde, yeraltı sularının yönü, üst kireç tabakanın hareketlerine göre değişebilir. Fakat derinlerinde ise, açık olması, kapalı olması kadar mümkün olan bir yarık olup buradan gaz yayılması mümkündür. Gaz çıkıp yayılması olayı o civarda bilinmeyen bir fenomendir⁷³³.

*Adyton*dan çıkan “*pneuma*”nın kokusunu, tapınak çalışanlarının algılamamasının yalnız ve yalnız imanla olduğunu kabul etmezsek, her türlü görüş ortaya atılabilir, hatta yapay bir kokunun üretildiği bile⁷³⁴.

G. Rougemont’a göre, antik yazarların çoğu, *pneumanın* bir gaz olabileceğine inanmamışlardır⁷³⁵.

“*De Defectu Oraculum*”da, *Stoasyen* Lamprias’ın ağzından yapılan ayrıntılı bir anlatım vardır. Buna göre, toprak çok sayıda, iyi ya da kötü gücün kaynağıdır. Bunu

⁷²⁹ Euripides, *İphigenia Tauris*’te, V, 1245 – 1248; Amandry 1950, 127.

⁷³⁰ Amandry 1950, 224, dn. 5.

⁷³¹ Amandry 1950, 223 – 224.

⁷³² Amandry 1950, 219, dn. 3.

⁷³³ Amandry 1950, 219 – 220.

⁷³⁴ Amandry 1950, 222.

⁷³⁵ Rougemont 2008, 175.

taşıyan ya havadır ya da bir akarsudur. Bu güç, sıcak bir ruhtur. Vücuda girer ve insan ruhunu alevlendirir⁷³⁶.

Eusebios, Delphoi kehanet objelerinden gaz ile ilgili şu satırları yazmıştır.

*“Söz konusu olan Klaros ve Pythios Kutsal Alanları'nın olduğu yerlerde Phoibos konuşur. Bizim cümlelerimiz kehanet diliyle verilecektir. Sayısız kehanetler toprak üzerine ya kaynayan gazlarla ya su kaynaklarıyla ya da rüzgar anaforlarıyla çıkacaklardır. Toprak bizzat kendisi açılıp birilerini yer altındaki karanlıklara aldı. Buna karşın bazıları sonsuzluk içinde yok edildiler. Sadece güneş ölümlüler için parlar. Hala Mykale'deki Didyma tanrısının suyu boğazlardan geçer (içilir). Parnassos Dağı'nın altındaki Pythios'un kenarında koşan da bu tanrıdır (Apollon). Aynı şekilde Klaros'un bozuk, çakıllı, düzensiz ağzında Phoibos'un sesi yükselir”.*⁷³⁷

Yine de bu durumda, felsefi bütünleşme dinsel bütünleşmeyle bir arada bulunmaktadır. Toprağın primitif kehanetine inanmayı yaratan, gaz yayılması teorisi⁷³⁸ değildir. Tüm yaşam gücünün ana kaynağı ve eski tanrı olan topraktan yayılan stoasyen *pneuma* doktrini, kozmik ısınmanın ana faktörü Apollon'la birleşen güneşin etkisi altında eski bir söylence ile birleşmektedir. Bu, Apollon tarafından öldürülen canavarın öyküsüdür. Canavarın Delphoi'daki ölüsünü güneş ışınları ve toprak çürütmektedir. *Homeros İlahileri* daha fazla ayrıntı vermezler. “*Pytho*” kelimesini etimolojisi buradan gelmektedir. Canavarın “*Python*” adını alıp yeraltı kahinine bekçiliği ile yüceltilmesi ve cesedinin *adyton*daki üçayağa veya *omphalosa*⁷³⁹ konması ve kehanette rol alması daha sonraları olmuştur⁷⁴⁰.

1.5 Kutsal Kaynak

Yunanistan'ın sıcak ve kurak yazlarında önemli olan bereketli bir pınar Delphoi'un dini önemini açıklamaya kesinlikle yardımcı olan yeterli bir nedendir⁷⁴¹.

Kahin veya iyileştirici tanrıların kutsal alanları çoğu kez bir kaynak civarında bulunur: Pythia biliciliği de bu kuralın dışında değildir. Kutsal su kaynağı için sorulan

⁷³⁶ Amandry 1950, 217, dn. 6.

⁷³⁷ Eusebios, *Praeparatio Evangelica*, 5, 16, 1; Tanrıver 2009, 557; Talamo 2003, 238.

⁷³⁸ Bkz. Amandry 1950, 224, dn. 6.

⁷³⁹ Bkz. Amandry 1950, 225, dn. 3.

⁷⁴⁰ Amandry 1950, 224 – 225.

⁷⁴¹ Thomson 2003, 73.

soru ile defneye sorulan soru aynıdır: Kehanet ritüeline müdahale hangi biçimde olurdu?⁷⁴²

Yazarların çoğu Kastalia Kaynağı'na, Delphoi biliciliğini sembolize eden bir objeye başvurur gibi başvururlar; yani üçayağa veya defneye başvurur gibi; fakat kehanet işleminin yürütmesinde suyun rolü belirtilmez. Hristiyan yazarlar Kastalia'nın "sesinin kısılmasına" sevinir⁷⁴³:

Naziansuslu Gregoir'a göre:

"Kastalia yeniden sessizliğe gömüldü, öylece de devam ediyor. Artık o, bir kehanet su kaynağı değil, gülünç bir durumda".⁷⁴⁴

İskenderiyeli Klementus der ki:

"Kastalia kaynağı kurudu, onunla beraber Kolophon'unki de kurudu; onlarla birlikte diğer kehanet kaynakları aynı akibete uğradılar".⁷⁴⁵

Kahinenin, danışma olayından önce banyo yaptığını söyleyen tek kaynak Euripides'e ait bir yorumdur.

Euripides'e göre:

"Kastalia, Delphoi'da bir kaynaktır. Bu kaynaktan, tanrı hizmetindeki bakireler, üçayağın yanında kahinlik yapmadan önce yıkanır".⁷⁴⁶

Antik yazarların tümü Kastalia'dan, Delphoi'un kutsal kaynağı diye bahseder. Pausanias⁷⁴⁷, bu yazarların dışındadır⁷⁴⁸. O, *adytonda* bir kaynaktan söz eder⁷⁴⁹. Bu kaynaktan söz eden başka yazar yoktur. Pausanias'ın Delphoi'u gezdiğini, o yöreler hakkında tıpatıp betimlemeler yaptığını göz önüne alırsak, onun söylediklerinin ozanların ve Hristiyan yazarların söylediklerinden daha inandırıcı olduğu söylenebilir; fakat o, *adytonu* görmedi, ileri sürdüğü savlar, kazılardan elde edilenleri doğrulamıyor⁷⁵⁰.

Adytondaki kaynaktan su çekilseydi, bu, ancak yeraltı su tabakasından olabilirdi. Bu su tabakasına kazılar esnasında, tapınağın toprak altında erişilmiştir. Bu varsayım, pek akla yatkın değildir. 6. yüzyıla ait olan çeşme ve onun su yolu şebekesi, yapay bir

⁷⁴² Amandry 1950, 135.

⁷⁴³ Amandry 1950, 135.

⁷⁴⁴ Naziansuslu Gregoir, *In Julianum Imperatorem Invectiva*, II, 32 (Bkz. Amandry 1950, 135, 255).

⁷⁴⁵ İskenderiyeli Klementus, *Protrepticus*, II, 11, 1 (Bkz. Amandry 1950, 135, 254).

⁷⁴⁶ Euripides, *Les Phéniciennes*, 222 – 224.

⁷⁴⁷ Pausanias 10. 24. 7; Rougemont 2008, 174).

⁷⁴⁸ Amandry 1950, 138.

⁷⁴⁹ Rougemont 2008, 174.

⁷⁵⁰ Amandry 1950, 138.

düzenleme olduğu izlenimini vermektedir. Bu düzenleme ile, havuz tapınakta fıskıran bir kaynağı kullanıyor izlenimi verilmek istenmiş olabilir⁷⁵¹.

En net bilgiler Lukianos'tan aldığımız bilgilerdir. Verilerin muğlak olduğu o iki paragraftan başka iki tanesi daha vardır ki, bu pasajlarda Lukianos, Pythia'yı görevini yapmadan önce kutsal kaynaktan su içerken tanıtmaktadır. Lukianos'un iki pasajında bu kaynak şu şekilde geçer⁷⁵².

“*Kahine, kutsal kaynaktan su içtikten sonra...* ”⁷⁵³

“*Söylenir ki; Delphoi'da, kahine, kutsal sudan içerken hemen vahiy gelir...* ”⁷⁵⁴

Kutsal kaynak suyundan su içmenin, tütsüleme gibi, defne yaprağının çiğnenmesi gibi, arınma ve esinlenme olmak üzere çifte etkisi olması gerekir. Ancak suda, defnede olmayan bir özellik vardı, o da; Pythia'da *ekstaz* (coşku hali) yaratıyordu. Bilinmezi, bildirmede, defne kehanetinde olduğu gibi, suyun defneden daha önemli olması mümkündür⁷⁵⁵.

Pausanias bu kutsal kaynak konusuna kesin bir dille değinmemişse de, Kassotis ile ilgili satırlarında kutsal kaynağın adı geçmektedir.

Pausanias'a göre:

“*Söylendiğine göre, bu Kassotis Kaynağı'nın suyu süzülerek toprağa geçer, adytonda kadınlara kehanet sonucunu iletir*”⁷⁵⁶

İamblikhos *De Mysteriis* adlı eserinde kutsal kaynak ile ilgili aşağıdaki satırlar yer alır:

“*Delphoi'daki kehanet merkezindeki kahinlerin yaptığı gibi (bir kuyununun) ağzında otururlar*”⁷⁵⁷

⁷⁵¹ Bu yeraltı suyu tapınağın kuzeyine doğru yayılmakta olup tapınağın kuzeyindeki kaynağın toprağa süzülmesinden ileri gelmektedir. Söz konusu kaynak stadium tiyatrosuna giden yolun üzerindedir. Kaynağın bugünkü adı Kerna'dır. Şu andaki köyün suyu buradan gelmektedir. İlk Çağ'da günümüzde de olduğu gibi, Kastalia da dahil olmak üzere ondan daha güney kaynağı yoktu. Bugün antik bir çeşmenin kalıntıları göze çarpmaktadır. Tiyatronun doğusunda, Apollon kutsal alanında önemli su kemeri kalıntıları bulundu. Bu su kemerleri, kaynağın suyunu Kassotis Çeşmesi'ne götürüyordu. Bu kaynak, 1892'ye kadar Kastro Köyü'nün çeşmesinin suyunu sağlıyordu (Bkz. Amandry 1950, 138, dn. 1).

⁷⁵² Amandry 1950, 136.

⁷⁵³ Lukianos, *Bis Accusatus*, I; Amandry 1950, 136, 253.

⁷⁵⁴ Lukianos, *Hermotimos*, LX; Amandry 1950, 136, 253.

⁷⁵⁵ Amandry 1950, 137.

⁷⁵⁶ Pausanias, X, 24, 7.

⁷⁵⁷ İamblikhos, *De Mysteriis*, 3, 11; Talamo 2003, 235 – 236. Bu pasajın tercümesi Prof. Dr. Nuran Şahin tarafından yapılmıştır.

1.6 Levha

P. Amandry'e göre, Dodona'da önemli miktarda kurşun levha bulunmuştur. Bu kurşun levhaların üzerinde; kahine sorulan sorular ve başka hiçbir yerde rastlanmayan kehanet cevapları vardır. Ancak, Delphoi'da ele geçmemiştir. Aristophanes'in bildirdiğine göre, Delphoi'un tabletlerinde danışanların cevapları yazılıdır. Balmumu gibi maddelerin çözülmesi nedeniyle yok olma olasılıkları yüksektir⁷⁵⁸.

Kahine sorulacak olan soru, önce biri olumlu, biri olumsuz olmak üzere iki kalıp olarak benzer iki kalay levhaya kazınıyordu. Bu iki levha rulo haline getirilip yünle sarılıyordu. Daha sonra, bronz bir su kabına konuyordu. Epistatos, su kabını sarstıktan sonra levhaları çıkarıyor ve onlardan birini gümüş su kabına, ötekini altın su kabına koyuyor ve her iki kabı mühürlüyordu. Bu iki kap Akropolis'e götürülüyordu. Bu işlemden sonra meclis üç tane *theopropoi* seçiyordu.⁷⁵⁹

İ. Ö. 352'de Atinalılar çözümü zor olan bir sorunla karşılaşmışlar: Eleusis Tanrıçaları'nın Kutsal Alanı'na ait olan bazı boş tarlalar, haksız yere komşu tarlaların sahiplerince sürülmüş, ekilmiştir. Bu sorunun çözümü normal olarak saygısız kişilerin şehirden atılmasını ve arazinin tekrar eski haline döndürülmesini gerektirirdi. Fakat, daha isabetli bir çözüm aranmış ve bu arazilerin işgalcilere kiralanıp iki tanrıçanın hazinelerine büyük gelir sağlanaması sorusu gündeme gelmişti? Söz konusu olan dini bir gelenek olduğundan ve dine saygısızlığa yol açacağından, sorunun çözümü çok tehlikeliydi. Bu nedenle halk, sorunun çözümünün sorumluluğunu Delphoi Tanrısı'nın kararına bıraktı. Danışması, düzenlemesi, bir kararname ile titizlikle yapıldı⁷⁶⁰. Bu danışma için, bu iki levha hazırlanıp yünle sarıldı, bir bronz *hydriaya* kondu. Kurul başkanı gelip *hydriayı* sarstı ve levhaları çıkardı, birini altın *hydriaya*, ötekini bronz *hydriaya* koydu. *Hydrialar* mühürlendi ve Akropolis'e götürüldü. Resmi bir kurul Delphoi'a gitti ve Pythia'ya iki *hydriadan* hangisinde doğru çözüm olduğunu sordu⁷⁶¹.

“İki tanrıçanın kutsal alan sınırları içerisinde olup, bugün ekili durumdaki arazinin sürülmeyip boş bırakılması Atina halkı için iyidir, tercih edilir”.⁷⁶²

G. Roux, bir danışmanın tutanağı değerinde olan bu Atina Kararnamesi'nin, devletlerin yönetimlerindeki en ciddi sorunları bir cahil Pythia'ya nasıl emanet

⁷⁵⁸ Amandry 1950, 149 – 150.

⁷⁵⁹ Amandry 1950, 151 – 152.

⁷⁶⁰ Roux 1976, 161.

⁷⁶¹ Roux 1976, 161 – 162.

⁷⁶² *JG*, II², 204; Amandry 1950, 151 – 153; Roux 1976, 161.

ettiklerini gösterdiğini belirtti. G. Roux'ya göre yöneticiler bu konuda, olacak çözümleri hazırlarlardı, Pythia'dan seçim yapmasını, beğenmesini ya da reddetmesini isterlerdi. Bir yandan da, hemşehrilerinden veya din adamlarından kaynaklanabilecek olan herhangi bir hileye karşı önlem de alıyorlardı. Kura usulü, hileyi tamamen önlemiyorsa da zorlaştırıyordu⁷⁶³.

Sözlü olarak düzenlenmiş ya da kurayla kararlaştırılmış olsun, cevap yazılı olarak düzenlenir ve özellikle kente ait resmi danışmalarda, danışanın kendisine verilirdi. Resmi danışmada, temsilci, cevabı kapalı zarfla alırdı. Daha önceden de ona, eğer zarfın mührünü bozarsa, şu üç cezadan birine çarptırılacağı söylenirdi: gözünü kaybetmek, elini kaybetmek ya da dilini kaybetmek. Mühür, halkın huzurunda kırılır, meclisin bir oturumunda yargıçlar gelen cevabı herkesin duyacağı biçimde okurlardı. Bütün bunları, Atina'nın Eleusis Kutsal Alanı ile ilgili kararnamesinden öğreniyoruz⁷⁶⁴.

Mühürlerin bozulup sahtecilik yapıldığı durumların da olduğunu Lukianos'tan öğreniyoruz.

Lukianos'un anlattığına göre:

"...Çünkü bozmadan mühür sökmenin türlü türlü yollarını bilen Aleksandros, herkesin yazdığını okuyup uygun gördüğü yanıtları verdikten sonra, yeniden kapatıp mühürlüyordu. İstedikleri yanıtları alanlar da bu işe çok şaşırıyorlardı. Aralarında hep şöyle konuşuyorlardı:

"Büyük bir özenle kapatıp taklidi zor mühürlerle mühürleyip verdiğim yazıyı, her şeyi gerçekten bilen bir Tanrı olmasaydı, o nasıl bilirdi"?

Aleksandros'un mühür sökmek için bulduğu hileler nelerdir, diye belki de soracaksın. Peki öyleyse, dinle ki, sen de böyle, adamların ipliklerini pazara çıkarabileşin. Sevgili Kelsos, Aleksandros'un buluşlarının başında iğne yöntemi gelir. İğneyi ateşte kızdırdıktan sonra, mumu mühürün altına gelen yerinden eritip alıyordu. Yazıyı okuduktan sonra, gene iğneyle mumu hem ipin altına gelen yerden hem de mühürlü yerden ısıtıp kolayca geri yapıştırıyordu. İkincisi de, macun denen yöntemdir. Bu macun, Brettia zifiri, asfalt; alçı tozu, mum sakızdan hazırlanır. Bunların hepsini karıştırıp macun yapıyor ve ateşte ısıtıp mühürün de üzerini tükürükledikten sonra buraya uyguluyor, böylece mühürün kalıbını alıyordu. Sonra, bu macun hemen soğuyup sertleştiği için korkmadan yazıyı açıp okuyor, işi bitince yeniden mumlayıp üzerine,

⁷⁶³ Roux 1976, 162.

⁷⁶⁴ Roux 1976, 162.

aldığı kalıptan mühür basıyordu. Mühürün kendiyile yapsan aslına bu denli benzer. Bunlara bir üçüncü yöntem ekle: tutkalın içine mermer tozu katıyordu (kitapları bununla yapıştırırlar). Bundan bir macun elde ediyordu. Bu macunu daha donmamışken, mühürün üstüne uygulayıp, bu macun çabuk kuruyup sertleştiği, kemikten, demirden bile sert olduğu için, hemen alıyor, sonra bunu mühür yerine kullanıyordu. Bu iş için daha birçok başka buluşları vardı, ama bunların hepsini saymanın ne gereği var”⁷⁶⁵

1.7 Omphalos

Kutsal taş simgeliği oldukça yaygındır ve yeryüzündeki kültürlerde farklı farklı biçimler alır⁷⁶⁶.

Bir tanrıyı cisimleştiren veya kutsal bir yeri işaretleyen kutsal taş için Delphoi’daki *omphalos* bilinen en ünlü örnektir: Hesiodos’un *Theogonia* adlı eserine⁷⁶⁷ göre, *omphalos*, Kronos’un bebek Zeus’un yerine yuttuğu kayadır⁷⁶⁸.

Delphoi’da “*omphalos*” adını taşıyan bir göktaşı Apollon’la ilgili gösteriliyordu⁷⁶⁹. Delphoi’da üçayağın yakınında, defnenin yakınında *omphalos* dikiliydi. Dünyanın merkezi olan bu *omphalosun* üzerinde iki altın kartal vardı. Bir bilici delikli kehanet üslûğü “*agrenon*” giymişti. Bu üstlük, Gorgonlar’ın başını temsil eden mücevherlerle süslenmişti. Varron, bunun için “*in aede ad latus*”⁷⁷⁰ der”⁷⁷¹.

Klasik Çağ’ın Yunanlılar’ı, eski *omphalosun* ataları tarafından kutsanan tanrısal bir taş olduğunu başlangıçta unutmuşlardı. Onlar bu *omphalosun* evrenin ortasında Zeus’un iki kartalının karşılaştığı yeri gösteren işaret taşı olarak kabul ediyorlardı. Dış görünüşü bir mezarı andırıyordu. Kimileri bunun içinde Dionysos’un kemiklerinin olduğunu, kimileri de Python’un kemiklerinin olduğunu düşünüyordu (Python, bekçiliğini yaptığı, ama korumakta başarısız olduğu Manteion’un yanında gömülüydü). Çok kutsal olmasının dışında kimse onun hakkında, kesin bilgiye sahip değildi. Gerçek *omphalos* ebediyen yok olmuştur. Delphoi’da hayranlıkla seyrettiğimiz iki eski kopyasıdır: biri gri kalkerdir. Atinalılar’ın hazinelerinin yakınına, tapınak düzlüğünden

⁷⁶⁵ Lukianos, *Aleksandros ya da Düzmece Yalvaç*, 19 – 20.

⁷⁶⁶ López – Ruiz 2012, 234.

⁷⁶⁷ Hesiodos, *Theogonia*, 498 vd.

⁷⁶⁸ López – Ruiz 2012, 233.

⁷⁶⁹ Mansel 1999, 138.

⁷⁷⁰ Bu metnin anlamı: tapınağın “bir cephesinin karşısındaydı”dır.

⁷⁷¹ Roux 1976, 130.

uçuruma yuvarlanmıştır. Öteki, mermerdir. Tapınağın önünde Pausanias'ın gördüğü yerde bulunmuştur. Bugün, Delphoi Müzesi'ndedir (Res. 27 - 28). Bu, Hellenistik ya da Roma Dönemi'ne ait sıradan bir eserdir⁷⁷².

Pausanias, Delphoi'daki gerçek *omphalos* çok az kişinin gördüğünü, kendisinin *adytona* girdiği halde onu görmediğini anlatır. O tapınağın dışında Khioslular'ın *altarının* ve Alyattes'in hediyesi olan kraterin ayağının yakınında başka bir *omphalos* olduğunu belirtir⁷⁷³:

“*Delphoilular buna beyaz taştan yapılmış omphalos derler ve onun dünyanın merkezi olduğu söylenir. Pindaros da bir eserinde bunu kabul eder*”.⁷⁷⁴

Fakat, bize *agrenon* giymiş orijinal *omphalos* hakkında muhtemelen tıpatıp bir görüntü sağlar. Tepesinde oyulmuş olan bir yuva (zıvana deliği) iki altın kartallı bir desteği kavramaktadır. Şöyle böyle düzgünleştirilmiş olan kaideyi, sonradan eklenmiş bir süsleme gizlemektedir. Bu, bir Güney İtalyan vazosunda görülen, *omphalosun* ayağında yer alan üç büyük *akanthus* yaprağı süsü olabilir. Ayrıca, doğrudan *adytona* temas eden *omphalos* etrafında gerçek *akanthuslar* yetişmiştir⁷⁷⁵.

Omphalos ile, dönemin kırmızı figür ve siyah figür teknikleriyle yapılmış olan vazoların üzerindeki sahnelerde, sıklıkla karşılaşırız. *Omphalos* betiminin yer aldığı vazolara, British Museum'da bulunan bir vazoyu örnek olarak gösterebiliriz (Res. 29).

Carpenter'a göre, *omphalos* bazı betimlemelerde mezar anıtı olarak görülebilir; üçayaklı kazan da çeşitli sahnelerde yer alır, ama ikisi bir arada ve Apollon'la birlikte görüldüğünde mekan mutlaka Delphoi'dur⁷⁷⁶ (Res. 30).

1.8 Tütsü

Pythia'ya danışarak yapılan kehanet ritüelinde defnenin rolü, İlk Çağ metinlerine göre üç şekilde ortaya çıkar: Pythia arpa unu ve defneden tütsüler yapar⁷⁷⁷. Yalnız Plutarkhos bu konuya yer verir:

“*Az sonra Pythia'yı suçlayacağız; çünkü ladin, günlük ağacı ve diğer şeyleri değil, sadece defne ve arpa unu kullanıyor*”.⁷⁷⁸

⁷⁷² Roux 1976, 130 – 131.

⁷⁷³ Tanrıver 2009, 414.

⁷⁷⁴ Pausanias, 10. 24. 5; Tanrıver 2009, 414).

⁷⁷⁵ Roux 1976, 130 – 131.

⁷⁷⁶ Carpenter 2002, 73.

⁷⁷⁷ Amandry 1950, 127.

Lukianos da tütsülemelerden söz eder. Ancak onun söz ettikleri günlük ağacı tütsüleridir. Bunu Apollon biliciliğinde kaçınılmaz olan ön işlem gibi ele alır. Apollon üçayak, tütsüler ve su kaynağı olmazsa (Kastalia gibi) kehanet yapılamayacağını bildirir. Kastalia örneğinde, Zeus tüm işlemlerin üçayak, su ve günlük ağacına bağlanmasına, onlarsız kehanet yapılamayacağını ifade edilmesine kızar⁷⁷⁹.

Günlük ağacının tütsüsünün dumanlarının gözlenip de geleceğe dair işaretler çıkarıldığı da olurdu; fakat bu uygulama Delphoi'da itibar görmedi⁷⁸⁰.

1.9 Üçayak

Delphoi kehanetinde üçayağın yeri, su ve defneden önce gelir. Ozanlar çevresinde yaygın bir söyleme göre, üçayak konuşurdu. Delphoi sikkelerinde kutsal alanın amblemi olarak çizilmiştir. Kutsal bölgenin sınır taşlarına kazınmış veya heykel yapılmıştır. Karşıt bir bilicilik merkezi kurmak isteyen Herakles üçayağa saldırmış, onu ele geçirmek istemiştir⁷⁸¹ (Res. 31).

J. Boardman'a göre, Apollon'un kutsal alanı Delphoi, bazı Atina vazoları üzerinde bir üçayak ile betimlenebilir (Resim 32)⁷⁸².

T. H. Carpenter'a göre, üçayak ve geyik yavrusu, antik sanatta Apollon'un en sık rastlanan *atribüt*leridir. Üçayak, tanrının Delphoi'daki kehanet merkezi ile bağlantılıdır ve Herakles, çoğu kez onu çalmaya çalışırken betimlenir. Bu *mythos*un anlamı pek kesin değildir, zira eldeki yazılı kaynaklar daha geç bir döneme aittir ve *mythos*la çelişirler. Ama öyle anlaşılıyor ki Herakles, üçayaklı kazanı, kendi kehanet merkezini kurmak amacıyla çalmak ister ve Delphoi'da karşılaştığı ters bir davranış bu hareketine yol açmış olabilir. Bu *mythos*un en erken betimine Olympia'dan 8. yüzyıla tarihlenen bronz bir üçayaklı kazanın ayağı üzerinde rastlanır⁷⁸³. Yine T. H. Carpenter'a göre, *omphalos* bazı betimlemelerde mezar anıtı olarak görülebilir; üç ayaklı kazan da çeşitli sahnelerde yer alır, ama ikisi bir arada ve Apollon'la birlikte görüldüğünde mekan mutlaka Delphoi'dur⁷⁸⁴ (Res. 33 - 34).

⁷⁷⁸ Plutarkhos, *De Pythiae Oraculis*, VI (397A) (Bkz. Amandry 1950, 127, 250).

⁷⁷⁹ Amandry 1950, 128.

⁷⁸⁰ Amandry 1950, 128.

⁷⁸¹ Amandry 1950, 140.

⁷⁸² Boardman 2003, 218.

⁷⁸³ Carpenter 2002, 43 – 44.

⁷⁸⁴ Carpenter 2002, 73.

5. yüzyıldan itibaren sanatçılar ve ozanlar üçayağın oturak olarak kullanıldığını biliyorlar. Ancak normal olarak üçayağına oturan Apollon'un kendisidir. Pythia, istisnai durumlarda vekili olarak onun yerini alır. Bu basit bilgilerden anlıyoruz ki, İlk Çağ'da bile üçayak bir ölümlünün kullandığı alelade bir oturak olarak kabul edilmemiştir. Üçayağın bu kullanımı karşısında ve daha geniş bir ifadeyle onun kehanetteki yeri karşısında eski yazarların kararsız ve sıkıntılı oldukları anlaşılıyor. En yaygın teorilerden biri, üçayağı çeşitli biçimlerde, üç rakamının özellikleriyle ilişkilendiriyordu⁷⁸⁵.

Başka bir yerde üçayağa *holmos* denir. Latinler ise üçayağa *mensa* derler. Pythia üçayağı için kullanılan bu *holmos* adı, sözcük bilimciler ve skolastikler tarafından doğrulanmıştır. Ancak Zenobios ve *Etymologicum Magnum*'a göre Sophokles, daha o zaman, Apollon sıfatının yanına *enolmos* veya *enolmios* ekliyordu⁷⁸⁶:

Skolastik yazar Aristophanes'e göre:

“*Pythia kehanetini üçayağa oturmuş olarak yapar. Oturduğu yerin adı holmos'tur*”.⁷⁸⁷

Yine Skolastik yazar Aristophanes'e göre:

“*Apollon'un üçayağına ve mutfak gereğine holmos denir*”.⁷⁸⁸

Eudokia'ya göre:

“*Kahinenin adı Pythia, oturduğu yerin adı holmos'tu*”.⁷⁸⁹

Pollux'e göre:

“*Üçayağın üzerine konan şeye mahsus kullanılan kelimeler “holmos” ve “çember” kelimeleridir; çünkü kahinenin oturması için Delphoi üçayağının üzerine konan şeye de holmos denirdi*”.⁷⁹⁰

Pollux'un yazdıkları kısmen net ve anlaşılır durumdadır. Τρίπους kelimesi, açıkçası, üçayaklı bir altlık anlamındadır. Bu altlığa sürekli olarak bir kazan konduğu

⁷⁸⁵ Bu ilişkilendirmeler üç terimine, üç ögesine, geçmiş, gelecek ve şimdiki zaman üçlemesine yapılmıştır. Bunlar gerçek durumla ilgisi olmayan safsatlardır. Kehanetteki üçayağın, üç rakamının özellikleriyle ilgisinin olmadığı açıktır; fakat şu soru akla gelebilir: acaba bu açıklamalarda Thriler'in adının şekil ve biçim değiştirerek de olsa bir payı var mıdır? Zira İlk Çağ'da etimolojik açıklamalara sık rastlanırdı. Bkz. Amandry 1950, 140 - 141, dn. 3.

⁷⁸⁶ Amandry 1950, 145.

⁷⁸⁷ Aristophanes, *Ploutos*, 9.

⁷⁸⁸ Aristophanes, *Guêpes*, 238.

⁷⁸⁹ Eudokia, *Violarium*, DCCLXXVIII; Amandry 1950, 145, 259.

⁷⁹⁰ Pollux, X, 81.

için hepsi birden üçayak adını aldı⁷⁹¹. Fakat bu altılığa *epithemata*lar da konabilirdi. Bu nedenle, *tripod* kelimesi bazen oturak bazen de masa⁷⁹² anlamına gelir. Yuvarlak ve silindirimsi nesnelere (kütük, insan gövdesi, ağaç gövdesi) için kullanılan *holmos* ise çeşitli ev eşyalarının adıdır (havan, hamur teknesi, bardak)⁷⁹³. Yuvarlaklık ve çukurluk basit bir bronz üçayağa uygun düşebilir⁷⁹⁴ (Res. 35).

Ovidius'un *Aşk Sanatı* adlı eserinde Pythia'nın üzerine oturduğu üçayak şu dizelerle ifade edilmiştir:

“*Ama ne Phoebus'un üçayaklı sehpası, ne Ammon'un boynuzu*”.⁷⁹⁵

Üçayağın kazanında kutsal eşyalar olduğu kabul edilirdi. Bazı latin yazarlara göre, bunlar Python'un kemikleridir⁷⁹⁶:

Hyginus'a göre:

“*Apollon oklarıyla python'u öldürdü. Kemiklerini bir kazanda topladı. Bu kazanı tapınağına koydu*”.⁷⁹⁷

Servius'a göre:

“*Aynı tapınakta, Pythia yılanının kemiklerinin ve dişlerinin bulunduğu bir üçayak vardır*”.⁷⁹⁸

Başka bir inanışa göre, bir kazanda toplanmış olan Dionysos'un kemikleri Apollon tarafından Delphoi Tapınağı'nın *adytonuna* bırakılmıştı. Hiçbir metin, kehanet üçayağının Dionysos'un mezarı olduğunu açıkça belirtmez. Fakat Porphyros tarafından anlatılan tuhaf bir öyküye göre⁷⁹⁹; bu, Apollon'un mezarıdır, bu mezarın üstüne Pythagore bir yazı kazımıştır. Bu yazıda, Apollon'un Silenos'un oğlu olduğunu, Python tarafından öldürüldüğünü, kemiklerinin üçayak denen bir şeyin içine konduğunu, bu üçayak adının da Triapos'un kızları olan üç bakirenin orada Apollon'un yasını tutmasından geldiğini yazar⁸⁰⁰.

Bu inanışlar gösteriyor ki, en azından geç bir devirde, üçayak kazanı kutsal öteberi saklama sandığı olarak kabul ediliyordu. Holland, bu kazanın kutsal kuraları

⁷⁹¹ Amandry 1950, 145, dn. 6.

⁷⁹² Bkz. Amandry 1950, 146, dn. 1.

⁷⁹³ Bkz. Amandry 1950, 146, dn. 2.

⁷⁹⁴ Amandry 1950, 146.

⁷⁹⁵ Apollon'un Delphoi'daki tapınağı'nın kahinesi Pythia'nın üzerine oturup tanrıdan gelen kehanetleri söylediği üçayaklı sehpası. Bkz. Ovidius, *Aşk Sanatı*, III, 788, dn. 2.

⁷⁹⁶ Amandry 1950, 143.

⁷⁹⁷ Hyginus, *Fabulae*, CXL.; Amandry 1950, 143, 248.

⁷⁹⁸ Servius, *In Aeneid*, III, 360; Amandry 1950, 143, 256.

⁷⁹⁹ Porphyrios, *Vie de Pythagore*, XVI; Amandry 1950, 143, 255.

⁸⁰⁰ Amandry 1950, 143.

içerdiğini ileri sürdü⁸⁰¹. Bu görüş, diğeri gibi kesinlik kazanamaz. Olumlu yönü, sade ve gerçekle bağdaşır nitelikte olmasıdır. Kendi kararının işaretinin belireceği bir anda Apollon'un kazanımın üzerinde görülmesinin hem sembolik hem de maddi gerçeğe uygun olduğu benimseniyor⁸⁰².

Tanrının halktan biriymiş gibi, üçayakta oturan görüntüsünün, en azından başlangıçta, sembolik olmanın dışında bir anlam taşıyıp taşımadığı sorgulanabilir (Res. 36). Porphyros'un dolaylı anlatımlarından da öte olmak üzere, bu konuda da Diodoros bazı açıklamalar ileri sürer⁸⁰³. Diodoros'a göre:

“Kahine için üç destek üzerine oturmuş bir alet yapıldı. Üçayak adı buradan gelir. Tunçtan üçayakların hemen hemen tümü bu aletin modelini üretiyorlar”.⁸⁰⁴

Diodoros'un anlattıklarından şu sonuç ortaya çıkıyor: ya Pythia gerçekten üçayağa oturuyordu (eski yazarların bile şaşıtığı bu hareketin kanıtlanması gerekir) ya da onun oturduğu oturak, üçayaktan farklı bir şeydi. Peki yaygın kullanımda bu ikisinin karıştırılmasının nedeni nedir?⁸⁰⁵

Üçayak sihirli özelliklere sahipti, sadece bir temas durumunda bu özellikler insana geçerdi⁸⁰⁶. Plutarkhos da bunu şöyle doğrular:

*“Üçayağa dokununca o denli şiddetli bir heyecan Pythia'yı sarar mı”?*⁸⁰⁷

Bu *mythosa* göre, Delphoi rahibesinden⁸⁰⁸ istediği cevabı alamayınca, kendisinin daha iyi kehanette bulunabileceğini iddia ederek Herakles, kutsal kehanet sehpasını kaçırmaya çalışır. Apollon, onu durdurmaya çalıştığında ise büyük bir kavga çıkar ve ancak Zeus, ikisinin arasına bir yıldırım düşürünce son bulur⁸⁰⁹. Bu sahneyi betimleyen pek çok sahne vardır.

Apollon, onu tanımamızı sağlayan Delphoi üçayağı gibi *atribüt*leriyle sikkelerin üzerinde sıklıkla betimlenmiştir⁸¹⁰. Bu sikkelerde görülen en önemli sahnelerden birisi, Apollon ve Python arasındaki sahnedir (Res. 37). Yine bir başka sikke örneğinde, sikkenin ön yüzünde Apollon, diğer yüzünde ise üçayağı yer alır (Res. 38).

⁸⁰¹ Bkz. Amandry 1950, 143, dn. 7.

⁸⁰² Amandry 1950, 143 – 144.

⁸⁰³ Amandry 1950, 144.

⁸⁰⁴ Diodoros, XVI, 26; Amandry 1950, 144, 247.

⁸⁰⁵ Amandry 1950, 144, dn. 2.

⁸⁰⁶ Amandry 1950, 141.

⁸⁰⁷ Plutarkhos, *Amatorius*, 763 A; Amandry 1950, 141, 250.

⁸⁰⁸ Burada “rahibe” kelimesi “kahine” anlamında kullanılmıştır.

⁸⁰⁹ Burn 2009, 33.

⁸¹⁰ Regling 1913, 78, n 46; Debord 2008, 61.

Üçayağın tanrısal özellikleri nereden kaynaklanıyor? Bu konuda hiçbir varsayımın kesin açıklaması ve cevabı verilemeyeceğine göre, bu konuda her türlü düşünce ortaya atılabilir, dinler tarihinin bir sorunu işte burada yatmaktadır⁸¹¹.

2- Klaros'ta Kehanet Objeleri

Antik yazarlar, kehanet sırasında kullanılan objelere, yazdıkları metinlerde yer vermişlerdir.

Kehanet objeleriyle ilgili olarak günümüze ulaşmış olan en önemli metinlerden biri Lukianos'un yazdığıdır:

*“Apollon: Baba, bu (kehanet) geleneksel kehanet aletleri ile Delphoi ya da Kolophon'da daha iyi yapılırdı”.*⁸¹²

Theodoretus Cyrrius ise, aşağıdaki satırları kaleme almıştır:

*“Bu yüzden, dünyanın her yerinde hileli iş yerleri inşa edildi ve hileli kehanetler düşünüldü; un falcıları, vantrologlar, nekromantistler, Kastalia kuyusu, Kolophon akarsuyu, Dodona'nın kutsal meşesi ve bronz (kazanı), Kirra'nın üçayağı ve Thesprotos'un lebes'leri ve Libya'daki Ammon kehanet ocağı, Dodona'daki Zeus kehanet ocağı ve Brankhidai, Delos, Delphoi ve Kolophon'daki (Apollon) Klarios, Pythios, Delios ya da Didymeus'un ocakları, Lebadia'daki Trophimos'un ocağı, Oropos'daki Amphiaraus'un ocağı vediğerleri gibi kehanet merkezleri..... Bunların hepsinde, birinde Mopsos diğerinde başka bir adam senin itimadını sarsar.”*⁸¹³

2.1 Aşık Kemiği (Astragalos)

Kehanet ritüelinde yer alan bir eleman aşık kemiği yani *astragalos*tur (Res. 39). Ritüelde ne şekilde kullanıldığı bilinmemesine karşın, Apollon'a adanmış bilicilik merkezlerinde çok sayıda bulunuşu, bunların kehanetlerde kullanıldığını göstermektedir. Daha da ilginç olan, Apollon Klarios Tapınağı'nın *krepis* bloklarında kenet olarak bronz *astragalos*ların kullanılmış olmasıdır (Res. 40).

Aşık kemiği özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nde Erzurum - Van yörelerinde çocukların oyun aracıdır. Büyük veya küçükbaş hayvanların bilek kemiğidir. Aşık

⁸¹¹ Amandry 1950, 141 – 142.

⁸¹² Lukianos, *Jupiter Tragoedus*, 30; Tanrıver 2009, 545; Talamo 2003, 233.

⁸¹³ Theodoretus Cyrrius, 10, 135 – 136; Tanrıver 2009, 565; Talamo 2003, 242 – 243.

kemiği bir tür zar sistemiyle altılı olarak atılır ve geliş şekillerine göre de kehanette bulunulurdu. Yine Klaros'ta bununla ilişkili bir kehanet yoktur, ancak kahin tanrının elemanı olduğu için yine dünyada tek örnek olarak tapınağın kenet yerlerinde kazıda bulunmuş bronz üzerine altın yıldızlı astragaloslar in situ olarak yerinde bırakılmıştır⁸¹⁴.

2.2 *Daphne* (Defne)

En önemli üç kehanet elemanından biri, “*daphne*” veya defnedir.

Defnenin Apollon kültüründe kullanılması ise bitkinin hem iyileştirici hem de sakinleştirici etkisiyle bağlantılıdır⁸¹⁵.

Defne geniş bir alanda Türkiye’de yetişen Mart ve Nisan aylarında çiçek açan 3 – 8 metre yüksekliğinde, kışın yapraklarını dökmeyen *dioik* bir ağaçtır⁸¹⁶.

Mitolojide yer alan tanrı ve tanrıçalar özel olarak bir bitkiyi simge olarak seçmişlerdir. Bunlardan Apollon, simge olarak defneyi seçmiştir⁸¹⁷.

P. Grimal’e göre, Apollon, *nymphé* Daphne’ye aşık oldu. *Nymphé*, Apollon’un arzularına karşılık vermedi. Dağa kaçtı. Apollon onun peşine düştü. *Nymphé* yakalanacağı an, babasından bir dilekte bulunarak, tanrının eline düşmekten kurtulmasını sağlamak için kendisini başka bir şeye dönüştürmesini istedi. Babası bunu kabul etti ve onu defne ağacına dönüştürdü; bu ağaç, Apollon’a adandı⁸¹⁸. Ulaşmak istediği fakat tam yakaladığında defne ağacına dönüşen güzel kızın üzüntüsünden ve aşkıandan dolayı da her zaman elinde bir defne dalı taşırken başında da defne yapraklarından yapılmış bir çelenk taşıdığı, ele geçen arkeolojik eserlerde görülmektedir⁸¹⁹. Ayrıca birçok vazo resminde de Apollon başında defne yapraklarından yapılmış bir çelenkle betimlenmiştir (Res. 41).

Apollon’la defne dalı arasındaki ayrılmaz ilişki Ovidius’un *Aşk Sanatı* adlı eserine şu dizelerle yansımıştır:

*“Terennüm ederken ben bu dizeleri, Apollon göründü aniden,
Parmığıyla şöyle bir dokundu, yıldızlı lirin tellerine.
Elinde defne dalı tutuyordu, defneden bir taç takmıştı*

⁸¹⁴ Tulunay 2008, 227 – 237.

⁸¹⁵ Çavaş – Gülbay – Ersoy 2008, 42.

⁸¹⁶ Çavaş – Gülbay – Ersoy 2008, 41.

⁸¹⁷ Çavaş – Gülbay – Ersoy 2008, 41.

⁸¹⁸ Grimal 1997, 80.

⁸¹⁹ Çavaş – Gülbay – Ersoy 2008, 42.

*Ulu saçlarına da; bir ozan edasıyla yaklaştı yanıma”.*⁸²⁰

Klaros Apollon Tapınağı’nda kehanet ritüeli sırasında defnenin kullanıldığına dair bir bilgi yoktur⁸²¹. Apollon kültürünün bir parçası olan defne bitkisinin işlevine ilişkin bazı ipuçları bulunmaktadır. Örneğin defne Kolophon’un bazı sikkelerinde Apollon’un başında çelenk olarak görülmektedir. Ayrıca kehanete başkanlık etmesi için çağrılan Menophilos ile ilgili dekretin başında bir defne ağacı motifi bulunmaktadır⁸²².

Antik yazarlar, Apollon’un başında bulunan defne dallarını eserlerine taşımışlardır. Buna bir örnek, Ovidius’ta karşımıza çıkar.

Ovidius *Aşk Sanatı*’nda Apollon’un defne dallarından başına taç yapmasını aşağıdaki dizelerle ifade ediyor:

*“Defne dallarıyla taçlanan tanrıya, Phoebus’a adanan”.*⁸²³

16. yüzyıl yazarlarından Thomas Lupton şöyle yazmaktadır: *“Defne ağacının olduğu yerlerde yaşayanları hastalık ve cinler etkilemez”.*⁸²⁴ Bu da sağlık tanrısı Apollon’un şifalı bu bitkiyi neden başından hiç eksik etmediğinin en güzel açıklamasıdır⁸²⁵.

Klaros Apollon Tapınağı’nda ritüelin işlenişinde defnenin rolü tam olarak anlaşılammış olsa da, Delphoi’da tanrının esinlerini almak için (sakinleştirici etkisi olan) defne yaprağının çiğnendiği bilinmektedir⁸²⁶. Özellikle sakınleştirici ve rahatlatıcı etkisi olan defnenin bu çiğneme ve yenme sırasında vücudu sakınleştirerek tanrı ile bütünleşme sonucunda bilicilik yapılmaktaydı. Bu nedenle, Apollon kültürü biliciliğinin yapıldığı yerlerde yaşamın kaynağı olan su ile de bağlantılı olarak iyileştirici özellikleri olan defnenin ayinle ilgili törenlerinde rahibi veya rahibeyi sakınleştirerek biliciliğin yapılması ele geçen kimyasal ve arkeolojik kanıtlar ışığında olasıdır (Res. 42 - 43)⁸²⁷.

Vergilius *Aeneas* adlı eserinde Apollon’un defne ile olan bağlantısından aşağıdaki satırlarında söz etmiştir:

⁸²⁰ Ovidius, *Aşk Sanatı*, II, 493 – 496.

⁸²¹ Şahin 1998, 25 (Bkz. Çavaş – Gülbay – Ersoy 2008 / 2, 42).

⁸²² Şahin 1998, 25 (Bkz. Çavaş – Gülbay – Ersoy 2008 / 2, 42 – 43).

⁸²³ Ovidius, *Aşk Sanatı*, III, 388.

⁸²⁴ Morris 1999, 199 (Bkz. Çavaş – Gülbay – Ersoy 2008, 42).

⁸²⁵ Çavaş – Gülbay – Ersoy 2008, 42.

⁸²⁶ Şahin 1998, 24 (Bkz. Çavaş – Gülbay – Ersoy 2008, 43).

⁸²⁷ Çavaş – Gülbay – Ersoy 2008, 43

“Troia’nın oğlu, tanrıların yorumcusu (Helenos), Phoibos’un isteklerini sadece sen işitebilirsin. Klaroslu Tanrı’nın defnelerini, üçayaklarını, yıldızları, kuşların dillerini, onların hızlı kanatlarının işaretlerini sen anlarsın. Haydi söyle bana”.⁸²⁸

Apollon, mitolojide iyileştirici bir tanrı olarak bilindiği için aslında simgesi ile bazı hastalıklara karşı ilacı da yani defneyi de o dönemin insanlarına işaret etmiştir. Günümüz teknolojisi ile yeni yeni defnenin özellikleri ortaya konulurken Apollon tarafından bu bitkinin bu denli tıbbi özelliğinin bilinmesi hayret vericidir⁸²⁹.

2.3 Kutsal Kaynak

Antik Dönem’de bir kenti kurmak için gerekli olan nüfus o bölgeye ulaştıktan sonra, kurucuların karşısına çıkan problem, kentin fiziksel organizasyonunun şekillendirilmesidir ve bu sürecin önemli safhalarından birisini tanrılara ait alanların belirlenmesi oluşturmaktadır⁸³⁰. İ. Ö. 8. yüzyıl öncesi kutsal alanlar genelde altarlı *temenoslar* niteliğindedir ve kent merkezinde yer aldığı bilinen kutsal alan bulunmamaktadır. Ancak burada dikkate alınması gereken faktör, erken dönemlerde kent arazisinin sınırları ve yayılım alanının belirsizliğidir. Bu açıdan bakıldığında, kuruluş aşamasında kent dışı kutsal alanların yer seçiminin kurban törenleri sonrasında tanrılara ayrılan paya benzer bir şekilde belirlendiği ve tanrılara ayrılan payların daha ziyade problemler / diğer topluluklarda sınırı oluşturan bölgelerde veya tarıma daha az elverişli bataklık alanlarda olduğu gözlemlenebilir⁸³¹. Bunun istisnası, tanrılara daha yakın olduğu hissedilen veya belirli bir tür kült aktivitesine veya tanrının karakteristik özelliklerine doğrudan bağlı olan kutsal pınar veya kutsal kuru gibi alanların bulunduğu yerlerdir⁸³².

H. W. Parke’ye göre, Apollon Klarios Kehanet Merkezi’nin bulunduğu alanda bilicilik faaliyetlerinde kullanıldığı bilinen bir kutsal pınar mevcuttur⁸³³.

Antik yazarların sıklıkla söz ettikleri kutsal kaynak halen Hellenistik Tapınak’ın arka *adyton*undaki (bilicilik odası) kutsal kuyuda bulunmaktadır⁸³⁴.

⁸²⁸ Vergilius, *Aeneas*, 3, 359 – 361.

⁸²⁹ Çavaş – Gülbay – Ersoy 2008, 41.

⁸³⁰ Malkin 1987, 136; Eren 2008, 69.

⁸³¹ Malkin 1996, 79; Eren 2008, 69.

⁸³² Scully 1963, 44; Eren 2008, 69.

⁸³³ Parke 1985, 119; Eren 2008, 70.

⁸³⁴ Şahin 2012, 254.

N. Şahin'e göre, kutsal kaynak, yatağı değişmeden bugüne gelmiş olan tek kaynaktır⁸³⁵.

Kolophon yakınlarındaki Klaros'ta Apollon falcısı, kaynağı bilinmeyen sudan içtikten sonra kehanetlerini şiirsel bir formda söylerdi⁸³⁶.

Kehanetin yapıldığı arka oda ile ön oda birbirlerinden 2. 70 m.'lik bir duvarla ayrılmış olup iki mekan birbirine 1. 70 m. yüksekliğinde bir kapı ile bağlanmaktaydı. 4 m. derinliğindeki arka salonun doğu kenarında 0. 96 x 1. 41 m. boyutlarında bir kuyu bulunmaktadır. Yapılan jeolojik ve hidrojeolojik araştırmalar sonucunda: kuyunun içine gelen kutsal suyun, doğu ve kuzeydoğudan fay ve buna bağlı olarak gelişmiş çatlaklarla taşındığı ve kuzeydoğu – güneybatı ve kuzeybatı – güneydoğu yönündeki iki düşey fayın kesiştiği noktada olduğu ve bu noktada bol miktarda yeraltı suyunun boşaldığı saptanmıştır. Kazı çalışmaları sırasında çok kısa süreyle de olsa bu berrak kaynak suyunu görme olanağı olmaktadır⁸³⁷.

Kutsal kaynak, tapınak içindeki kutsal kuyuya gelmektedir. Antik yazarlar bu kaynağın tutsak düşen ve aşağılanmış olan Manto'nun gözyaşlarından oluştuğunu söylerler⁸³⁸.

Plinius: “*Apollon Klarios'un mağarasındaki suyu bilicilik esinleyen, fakat içenin ömrünün kısaltan bir havuz*”dan söz eder⁸³⁹.

Bu kutsal kaynaktan antik metinlerde sıklıkla söz edilmiştir⁸⁴⁰. Böylece antik yazarlar bu konuyu eserlerinde ölümsüzleştirmişlerdir.

Skolastik yazar Rodoslu Apollonios, kutsal kaynakla ilgili olarak şu satırları yazmıştır:

“ *“Thebailılar” eserinin yazarları şöyle söylerler: Teiresias'ın kızı Manto Epigonos'lar tarafından yaptıkları yağmanın bir ödülü/adağı olarak Delphoi'a gönderildi. O Apollon'un bir kehaneti uyarınca oradan ayrıldı ve soy olarak bir Mykenai'lı olan, Lebes oğlu Rhakios ile karşılaştı. O bu adamla evlendi – çünkü, kehanet onun her kimle karşılaşırsa evleneceğini de söylemişti- ve Kolophon'a geldi ve orada anavatanının tahrip olması nedeniyle çok üzümlere ağladı. Bu şey yüzünden,*

⁸³⁵ Şahin 2012, 262.

⁸³⁶ Graves 2004, 206.

⁸³⁷ Şahin 1998, 39 – 40.

⁸³⁸ Şahin 1998, 24.

⁸³⁹ Bean 2001, 172.

⁸⁴⁰ İamblikhos, *De Mysteriis*, 3. 11; Şahin 2012, 253.

Klaros adını gözyaşlarından aldı. O ise Apollon kutsal alanını yaptı. Klaros'ta Manto'nun gözyaşlarından bir kaynağın fışkırdığı da söylenir".⁸⁴¹

Yaşlı Plinius, Klaros'ta bulunan kutsal kaynakla ilgili şu satırları yazmıştır:

"Kolophon'da Apollon Klarios'un mağarasında (specus), onu içenlere olağanüstü kehanetler yaptıran, buna karşı onların yaşamlarını kısaltan bir su kaynağı vardı".⁸⁴²

Klaros'ta kahinin, başvuruların isimlerini öğrendikten sonra *adytona* indiğini, kutsal kaynaktan su içtiğini, okuma yazma bilmemesine rağmen vezinli bir şekilde kehanette bulunduğunu biliyoruz: *"Klaros'ta Delphoi'daki gibi bir kadın bilici değil, bir rahip vardır. rahip, danışmaya gelenlerin sayısını ve adlarını alıp, aşağıdaki mağaraya iner. Gizli bir pınardan su içtikten sonra, buradaki çoğu bilici rahip gibi okuma – yazma bilmemesine karşın, danışmaya gelen kişinin aklından geçen çeşitli konulara ilişkin öğütleri vezinli bir şekilde dile getirir*".⁸⁴³

İamblikhos'un anlatısı şöyledir:

"Öncelikle Kolophon Kehanet Merkezi'nden bahsedelim. Kolophon'daki kahin cevapları su aracılığıyla verir. Orada kahin bir yer altı binasındaki (oikos) kuyudan su içer. Kahin, önceden yerine getirilen birçok dini ritüelden sonra, belirlenmiş gecelerde, bu kuyudan suyu içer ve orada hazır olan temsilciler onu görmeden kehanette bulunur. Çünkü bu suyun kehanet gücü vardır ve açıklama ondan gelir. Ancak söyleneceye göre, kehanet gücü sudan geliyor gibi görünmektense de, aslında bu böyle değildir. Tanrısal esinle dolmuş ve kaynağın gücü ile aydınlanmış olan kahin, aldığı bu güçle, dışarıda bekleyenlerin vekilliğini yapar. Su ile gelen esinlenme tümüyle tanrıdan gelmez. Ancak bu su sadece bizim yetenekle dolmamızı ve ciğerlerimizin ısıldamasını ve arınmasını sağlayarak, tanrı ile dolmamızı sağlar. Fakat bu tanrısal açıklama aniden olur ve kahini bir enstrüman olarak kullanır. Kahin artık ne kendi kendisinin efendisidir ne söylediklerine dikkat etme yeteneğine sahiptir ne de nerede olduğunu idrak edebilmektedir. Bu nedenle kehanette bulunduktan sonra kendine zorlukla gelebilmektedir. Hatta kendine geldikten sonra, yaşananları hatırlama konusunda güçlük çeker. Suyu içmeden önce bir gün ve gece boyunca yemek yemekten sakınır (oruç), kalabalığın giremediği kutsal alanlardaki ulaşılamıyan mekanlara çekilir ve

⁸⁴¹ Rodoslu Apollonios, 1, 308; Tanrıver 2009, 521 – 522; Talamo 2003, 224.

⁸⁴² Plinius, *Naturalis Historia*, 2, 232; Tanrıver 2009, 531; Talamo 2003, 227.

⁸⁴³ Tacitus, *Annales*, 2, 54

*insani duygulardan ve sıkıntılardan uzaklaşarak, o tanrıyla dolma (enthousiasmos) gücünü almaya başlar. Bu nedenle, ruhunun tüm arınmışlığı ile ve tanrının esini ile aydınlanır. Sonsuz bir esinle dolar ve hiçbir engel olmadan ve tam anlamıyla tanrıya ulaşır”.*⁸⁴⁴

Porphyrios ise, kutsal kaynakla ilgili olarak şöyle yazmıştır:

*“Bunlardan bazıları aulos’ları ya da kymbalon ve tympanon seslerini ya da belli ritimdeki sesleri dinleyerek tanrıyla birleşiyorlardı ki, bunlar Korybant tarzında esinleniyordu. Bu Sabazios ve Ana Tanrıça tarafından esinlenenlerin yöntemi idi. Bazıları da Kolophon’daki (Apollon) Klarios’un rahibi gibi su içerek tanrı ile birleşme enerjisine sahip oluyordu (enthiasmos)”.*⁸⁴⁵

Eusebios, kutsal kaynakla ilgili olarak şu satırları yazmıştır:

*“Söz konusu olan Klaros ve Pythios Kutsal Alanları’nın olduğu yerlerde Phoibos konuşur. Bizim cümlelerimiz kehanet diliyle verilecektir. Sayısız kehanetler toprak üzerine ya kaynayan gazlarla ya su kaynaklarıyla ya da rüzgar anaforlarıyla çıkacaklardır. Aynı şekilde Klaros’un bozuk, çakıllı, düzensiz ağzında Phoibos’un sesi yükselir”.*⁸⁴⁶

Makrobios, kutsal kaynakla ilgili olarak şu satırları yazmıştır:

*“Gerçekten de Aristotes (Aristokles) yazmış olduğu Theologoumenes kitabında olumlu bir şekilde Apollon ve Liber’in (Dionysos) bir tek tanrı ve aynı tanrı olduğunu söyler. Diğer kanıtlar arasında özellikle Thrakia’daki Ligyreoslar’ın tanrı Liber’e adadıkları bir kutsal alan vardır. Bu kutsal alanda kehanet yapılır. Ancak bu kutsal alandaki kehaneti gerçekleştiren kahinin ekstas olabilmesi için çok fazla şarap içmesi gerekir. Oysa Apollon Klarios Tapınağı’nda su içiliyordu”.*⁸⁴⁷

Theodoretus Cyrrius, kutsal kaynakla ilgili aşağıdaki satırları yazmıştır:

*“Ne Kastalia suyu gelecekte haber verir, ne Kolophon kuyusu (pege) kehanet açıklar. Thesprotos’lu kase kehanet vermez v.b. Aksine Dodonalı (Zeus) da susar, Kolophonlu, Deloslu, Pythionlu, Klaroslu ya da Didymalı (Apollon) da susar.. ve diğerleri de”.*⁸⁴⁸

⁸⁴⁴ İamblikhos, *De Mysteriis*, 3, 11 (Bkz. Talamo 2003, 235 – 236). Bu pasajın tercümesi Prof. Dr. Nuran Şahin tarafından yapılmıştır.

⁸⁴⁵ Porphyrios, *Epistula ad Anebonem*, 2, 2 (14); Tanrıver 2009, 556; Talamo 2003, 238.

⁸⁴⁶ Eusebios, *Préparation Evangélique*, 5, 16, 1; Tanrıver 2009, 557; Talamo 2003, 238 – 239.

⁸⁴⁷ Makrobios, *Saturnalis*, 1, 18, 1; Tanrıver 2009, 563; Talamo 2003, 241 – 242.

⁸⁴⁸ Theodoretus Cyrrius, 10, 142; Tanrıver 2009, 565 – 566; Talamo 2003, 243.

İskenderiyeli Klementus, Klaros'un kutsal kaynağıyla ilgili olarak şöyle yazmıştır:

*“En azından (Delphoi'daki) Kastalia kaynağı tamamen sessizdir. Aynı şekilde Kolophon'daki kaynak ve diğer kalan tüm kehanet veren kaynaklar ölü gibiler. Onların çıkardıkları garip iddialar, çok çabuk olmasa da, en azından (şimdi) tamamen ortaya çıktı. Sular, onlara atfedilmiş mythoslarla birlikte kurudu gitti. Bana tanrıya danışmanın başka formları olan değersiz kehanetlerden bahset – ki ben bunlara halisünasyon diyorum-; Apollon Klarios'un, Pythios'un ve Didymeus'un kehanetlerini, Amphiaraus ve Amphilokhos'un kehanetlerini söyle. Eğer istersen, kahinlerin, kuşlarla fal bakanların ve rüya yorumcularının da onlarla birlikte yok olmalarını göster”.*⁸⁴⁹

İskenderiyeli Klementus bu pasajında Klaros'taki suyun da kuruduğunu söyler. Ancak Klaros'taki kutsal kaynak, Antik Dönem'den bugüne değin korunagelmiş tek kaynaktır.

2.4 Omphalos

Apollon Klarios Tapınağı'nda bulunan kemerli *adytonun* ön salonunda Apollon'un kutsal taşı olan ve dünyanın merkezi sayılan, mavi mermerden yapılmış bir *omphalos* bulunuyordu. *In situ* olarak bulunmuş olan bu *omphalos* bugün elimizdedir⁸⁵⁰ (Res. 44)

Klaros'ta ele geçmiş olan *omphalosun* üzerindeki deliklerden *omphalosun* bronzdan yapılmış defne dalları ile süslü olduğunu düşündürmektedir. Bu *omphalosun* Antik Dönem'de ilk *adytonda* durduğunu ileri sürülmektedir⁸⁵¹. Bununla birlikte üst kattan, *naostan* düştüğü de düşünülebilir. Klaros'ta Delphoi'a özgü bir sembolün benimsenmiş olması, Apollon Klarios'un Delphoi ile bağlantılı olduğuna da işaret etmektedir⁸⁵². Öte yandan, Klaros'ta ele geçen Hellenistik Dönem'e tarihlenebilecek bir Apollon heykelinde, tanrının bir boğa başına basan ayağının yanında *omphalos* tasvir edilmiştir. Yunan sanatında *omphalosun* Apollon'un yanında onun bir *atribütü* olarak yer aldığına ilişkin birçok örnek bilinmektedir⁸⁵³.

⁸⁴⁹ İskenderiyeli Klementus, *Protrepticus*, 2, 1 = 11, 1 – 2; Tanrıver 2009, 553; Talamo 2003, 236 – 237.

⁸⁵⁰ Şahin 1998, 39.

⁸⁵¹ Cook 1959/60, 43, fig. 15; Etienne 1990, 37 – 39, fig. 2; Parke 1985, 169 (Bkz. Tanrıver 2009, 415).

⁸⁵² Tanrıver 2009, 415, dn. 2318.

⁸⁵³ Pinkwart 1965, 79; Tanrıver 2009, 415.

2.5 Tütsü

Delphoi Bilicilik Merkezi'ne yönelik Apollon Pythios *mythosunda* “*Tanrının rahibesi Pythia'nın, dünyanın merkezi olan omphalosun bulunduğu, gazların çıktığı noktaya üçayağı kurarak tanrının esinlerini aldığı*” anlatılır. Bu durumda üçayağın daha çok tütsü ağırlıkla kehanetlerde kullanıldığı akla gelmektedir. Gerçekten Kolophon'un *khresmologos* Menophilos hakkındaki dekretinin yer aldığı taş üzerindeki üçayak betimi ve buna oturtulmuş kapaklı *thymiaterion* (tütsü kabı) bu yorumu destekler mahiyettedir⁸⁵⁴.

Menophilos, İ. Ö. 2. yüzyılın ilk yarısında Klaros'a kehanete başkanlık etmek üzere çağırıldığına göre, en azından bu dönemde Apollon Klarios biliciliğinde üçayak ve tütsünün yer aldığı düşünülebilir. Ayrıca, *omphalosun adytonun* ön odasında *in situ* olarak bulunuşu, bu tütsü işleminin ön odada yapılabileceği olasılığını da akla getirmektedir. Ancak, bugüne değin bunu kanıtlayacak bilgi ne antik yazarlar tarafından verilmiş ne de yazıtlarda saptanabilmiştir⁸⁵⁵.

2.6 Üçayak

Antik metinlerden ve *mythoslardan* anlaşıldığına göre, biliciliğin vazgeçilemeyen bir diğer elemanı da üçayak'tır. Bu üçayak, Klaros'ta *propylonun* girişinde bulunmaktadır. Esin işinde ne şekilde kullanıldığı tam olarak belirtilmemiş, üçayağın önemi geç antik yazarlar tarafından sıklıkla vurgulanmıştır⁸⁵⁶.

Klaros Kutsal Alanı'nın ana kenti olan Kolophon sikkeleri üzerinde çeşitli görünümde üçayak sıklıkla görülür: büyük, yuvarlak kulpları olan, sabit kazanlı, bilinen üçayaktır bu (İ. Ö. 4. ve 3. yüzyıllar)⁸⁵⁷ (Res. 45 - 46).

2008 yılına kadar Apollon'un sadaklı ve okçu Apollon modelini gösteren betimi bulunamamıştı; ancak 2008 yılında Klaros Kutsal Alanı Apollon Sektörü'nde ele geçmiş olan bir tambur ya da kaide parçası üzerindeki elinde yay tutan Apollon *pythios* betimi, arkeolojik kanıt olarak ele geçmiştir⁸⁵⁸. Klaros'ta varolan üçayaklar olasılıkla Apollon Pythios'la ilişkili olarak İ. Ö. 6. yüzyılın ortalarından itibaren kutsal alanda Delphoi etkisiyle gündeme gelmiş olabilirler.

⁸⁵⁴ Şahin 1998, 25

⁸⁵⁵ Şahin 1998, 25.

⁸⁵⁶ Şahin 1998, 25.

⁸⁵⁷ Amandry 1950, 147 – 148.

⁸⁵⁸ Şahin – Debord 2011, 185, fig. 22 – 23.

Antik yazarlar, Klaros'ta bulunan üçayaktan eserlerinde söz etmişlerdir. Bu yazarlardan biri Nikandros'tur.

Nikandros, üçayakla ilgili olarak şu satırları yazmıştır:

“Ben, gıpta edilen Kreusa'nın çocuklarının kıtadaki en zengin toprakları paylaştıkları yerde, Klaroslu okçunun üçayağının yanında oturarak yaşıyorum”.⁸⁵⁹

Yine Skolastik yazar Nikandros *Alexipharmaca* adlı eserinde üçayak ile ilgili şu satırları yazmıştır:

“Klaros'un tanrısının zengin tapınağında oturanlar. Apollon buraya kura ile sahip olduğu için de Klaros denir < ya da Zeus, Poseidon ve Plouton (Hades) orada kura çektiği için>, <veya Manto kocası Bakkhiades ile birlikte Klaros'un üçayağının (üçayaklarının değil) yanındaki bu yerin ıssızlığı nedeniyle ağladığı için>. Kura sonucu Apollon'un eline geçtiği için Klaros denir”.⁸⁶⁰

Vergilius *Aeneas* adlı eserinde üçayağa değinmiştir.

“Troia'nın oğlu, tanrıların yorumcusu (Helenos), Phoibos'un isteklerini sadece sen işitebilirsin. Klaroslu Tanrı'nın defnelerini, üçayaklarını, yıldızları, kuşların dillerini, onların hızlı kanatlarının işaretlerini sen anlarsın. Haydi söyle bana”.⁸⁶¹

Himerius da, eserinde üçayaktan söz etmiştir:

“Bu nedenle Musagetes (Apollon) güneşin altındaki tüm toprakları kardeşi ile paylaşıyordu. Ephesos Artemis'in bir parçası da olsa, o (Apollon) Yunanlılar'ın yanında yasıyordu. Ve daha çok şuradan şuraya kenti sarmalıyordu; Brankhidai'dan buraya; Kolophon'dan şuraya üçayaklara basıyordu. Bu nedenle siz İonialı (tanrıçaya) selam vermeyi düşünün ey dostlar!”.⁸⁶²

⁸⁵⁹ Nikandros, *Alexipharmaka*, 11; Tanrıver 2009, 519; Talamo 2003, 223.

⁸⁶⁰ Nikandros, *Alexipharmaca*, 11; Tanrıver 2009, 524 – 525; Talamo 225.

⁸⁶¹ Vergilius, *Aeneas*, 3, 359 – 361; Tanrıver 2009, 525; Talamo 2003, 225.

⁸⁶² Himerius, *Orationes*, 60, 3 v. d; Tanrıver 2009, 562; Talamo 2003, 241.

SONUÇ

Klaros ve Delphoi'da uygulanan kehanetler, çeşitli yöntemlerle gerçekleşmiştir. Çalışmada irdelenmiş olan kehanet yöntemleri; *dendromanci* (defne yapraklarının hışırtısıyla kehanet), *extispicine* ve *empyromanci* (iç organlara bakarak kehanet), *hydromanci* (suyla kehanet), *kleromanci* (kura yöntemiyle kehanet), *oinoscopi* (kuşların hareketlerine göre kehanet), *oniromanci* (rüyaya yatarak kehanet), *ornithomanci* (kuşların uçuşlarına bakılarak kehanet), *rhabdomanci* (çubuklarla kehanet), trans durumunda yorumlama ve *ventriloquie* (karından konuşma kehaneti)'dir.

Klaros ve Delphoi'da uygulanan kehanet yöntemleri tümüyle farklılık gösterir, sadece tek bir yöntem aynıdır, o da *hydromanci*, yani suyla yapılan kehanet yöntemi. Yöntemleri incelerken dikkate alınması gereken bir husus vardır, o da uygulanan yöntemin kökenidir. Apollon'a, kehanet tanrısı olma özelliğini kazandıran babası kahin tanrı Zeus'tur! Bu bağlamda, *dendromanci* yönteminin kökenine Yunanistan'da bulunan Dodona Kehanet Merkezi örnek olarak verilebilir. *Dendromanci* yöntemi, Delphoi'da uygulanan bir kehanet yöntemidir. Ancak Herodotos'tan öğrendiğimiz kadarıyla Dodona Kehanet Merkezi'nde de bu yöntem uygulanmaktadır, tek fark Dodona'da bu yöntemin defne ağaçlarıyla değil, meşe ağaçlarıyla uygulanmış olmasıdır. P. Amandry'ye göre, bazı antik yazarlar, Delphoi kehanetinde defnenin etken olmasından yola çıkarak, belli bir zamanda kehanetlerin defne yapraklarının hışırtısıyla yapıldığını düşünmüşlerdir ve defnelerin işlevi, Dodona'daki meşenin üstlendiği işleyle örtüşmektedir⁸⁶³. Burada rahipler, meşe ağacının yaprak hışırtılarından tanrının kehanetlerini yorumlamaya çalışırlar. Tıpkı Delphoi'da da defne ağaçlarının hışırtılarına dayanarak kehanet yapılması gibi.

Delphoi'da uygulanan kehanet yöntemlerinden diğer ikisi *extispicine* ve *empyromanci*; yani iç organlara bakılarak yapılan kehanettir. Bu yöntemde sadece iç organlar değil, kemikler kullanılarak da kehanet yapılmıştır. Hatta çoğu antik yazara göre, hayvanların yakılması esnasında çıkan alevler bile kehanet olarak yorumlanmıştır. İç organlara bakarak kehanet yapma usulü, Mezopotamya ve Anadolu'da vardır. Hatta A. M. Mansel'e göre, bu yöntem öncelikli olarak Mezopotamya ve Anadolu'da uygulanmış, daha sonra Yunanistan'da da revaç bulmuştur⁸⁶⁴. R. Graves'e göre ise, iç

⁸⁶³ Amandry 1950, 66.

⁸⁶⁴ Mansel 1999, 143.

organlara bakarak kehanette bulunma yöntemi Hint – Avrupa kökenli bir yöntemdir⁸⁶⁵. Antik yazarlara baktığımız takdirde ise, Herodotos, iç organlara bakılarak kehanet yapılması yönteminin kökeninin Mısır olduğunu belirtmiştir⁸⁶⁶. *Extispicine* ve *empyromanci* yöntemlerinin Delphoi’da uygulanmasının, şehre adını veren Delphos tarafından başlatıldığını ve Delphos’un iç organlara bakarak falcılık yaptığını Plinius’tan öğreniyoruz⁸⁶⁷. *Empyromanci*, yani iç organlara bakarak kehanet yapılması yönteminin, *Aleuromanci* ya da diğer adıyla *Alphitomanci* adı verilen bir başka şekli de vardır. Bu yöntemde, kurbanın eti yerine kan akıtmayan kurbanlar yakılır, günlük ağacı, ağaç yaprakları, peynir ve hububat gibi⁸⁶⁸. Hesykhios, bizlere *Aleuromanci* ya da *Alphitomanci* yöntemlerinin Delphoi’da uygulanmadığını bildirir⁸⁶⁹. Ancak *Homerus İlahileri*’nden, bu yöntemin Delphoi’da nadiren de olsa uygulandığını görüyoruz.

Delphoi’da uygulanan bir diğer kehanet yöntemi *hydromancidir*; yani suyla yapılan kehanet. Delphoi ve Klaros Kehanet Merkezleri’nde uygulanan kehanet yöntemlerini farklılıkları ve benzerlikleri olduğundan daha önce söz edilmişti. *Hydromanci* yöntemi bu başlığın “benzerlik” kısmına girmektedir. Çünkü *hydromanci* yöntemi, hem Klaros Kehanet Merkezi’nde hem de Delphoi Kehanet Merkezi’nde kullanılan bir yöntemdir. Suyun önemi, insanlığın varoluşundan beri bilinmektedir. Suyun olduğu yere göç etme ve su kenarlarına kurulmasının tercih edildiği medeniyetler bu tespitin en güzel kanıtıdır. Su, varoluş sebebimiz olduğu gibi, aynı zamanda da insan vücudunun en temel bileşenidir. Suyun bu bahsedilmiş olan önemi ve gök olaylarıyla (yağmur, kar, dolu) olan ilişkisi, insanları suyun tanrıyla bir bağlantısı olduğu, dolayısıyla da bir kehanet aracı olduğu düşüncesine götürmüştür. *Hydromanci* adı verilen kehanet yöntemi incelendiğinde, bu yöntemde tanrının esinlerinin akan bir su ile karışmış hava ile gelmiş olabileceği düşüncesi ile karşılaşılır. Birçok antik yazar, *hydromanci* yönteminin Klaros’ta uygulandığını eserlerinde dile getirmiştir. Bu metinlerin birçoğuna da tezimizin “Kehanet Yöntemleri” Bölümü’nde yer verilmiştir. İamblikhos, Klaros’ta bu yöntemin tapınağın içinde bulunan kutsal sudan içilerek yapıldığını belirtmiştir⁸⁷⁰. Bütün kehanet yöntemlerinin esası, temeli ve amacı,

⁸⁶⁵ Graves 2004, 209.

⁸⁶⁶ Herodotos, II, 58.

⁸⁶⁷ Plinius, *Naturalis Historia*, VII, 203.

⁸⁶⁸ Amandry 1950, 60.

⁸⁶⁹ Hesykhios, Περσίοι.

⁸⁷⁰ İamblikhos, *De Mysteriis*, 3, 11.

uygulanan yöntem ya da bu yöntemde kullanılan obje ne olursa olsun, tanrıya ulaşmak ve tanrı ile dolmaktır. *Hydromanci* yönteminin de esası, su içerek tanrı ile birleşmektir. Su aracılığıyla gelecekte haber alınması Antik Dönem’de Klaros’ta da Delphoi’da da uygulanan bir yöntemdir. Bu yönteme inanıldığı ve bu yönteme sıklıkla başvurulduğu aşikardır. Ancak bu yönteme inananlar olduğu kadar, inanmayanlar da vardır. İnanmayanların olduğuna dair elimizde Antik Dönem’de yazılmış metinler mevcuttur. Buna örnek olarak Theodoretus Cyrrius’un metni örnek verilebilir: “*Ne Kastalia suyu gelecekte haber verir, ne Kolophon kuyusu (pege) kehanet açıklar. Thesprotos’lu kase kehanet vermez v.b. Aksine Dodonali (Zeus) da susar, Kolophonlu, Deloslu, Pythionlu, Klaroslu ya da Didymalı (Apollon) da susar. ve diğerleri de*”.⁸⁷¹ Benzer söylemleri başka antik yazarlarda da bulmak mümkündür. Ancak bugün elimizde olan arkeolojik veriler, Delphoi ve Didyma Kehanet Merkezleri’ndeki kutsal kaynağın kurumuş olmasına rağmen, Apollon Klarios Kehanet Merkezi’nin kutsal kaynağında hala su bulunduğunu göstermektedir. Klaros Kehanet Merkezi’nde kehanet veren kaynak bugüne gelebilmiş tek örnektir. Suyun işlevi tartışılabilir, ancak arkeolojik olarak varlığı tartışılmaz.

Delphoi’da uygulanmış olan bir diğer kehanet yöntemi, *kleromanci*, yani kura yöntemiyle kehanettir. Bu yöntem Antik Dönem’de sıklıkla başvuru alan bir kehanet yöntemi olduğu kadar günümüzde de geleceği öğrenebilmek, mirasçıların belirlenmesi⁸⁷² seçim ya da sıralama yapılabilmesi gibi amaçlarla hala kullanılan bir uygulamadır. *Kleromanci*, araştırmacılar ve antik yazarlar tarafından varlığı kabul edilmiş bir uygulamadır. Bu yöntemi uygulayan üç *nympheye Thri* adı verilirdi. G. Roux’ya göre, bu *nymphelerin* kura yöntemini kullanırlarken, yani görevlerini yaparken heyecan içinde ve trans halinde oldukları kabul edilirdi. Bu nedendir ki, bugün elimizde olmayan bazı metinlerde Sophokles ve Euripides, *Θράζειν* filinin “*heyecan içinde ve sayıklamakta olan*” anlamında kullanıldığını belirtmişlerdir⁸⁷³. Çeşitli kaynaklarda, kura yöntemiyle biliciliğin kökeni tartışılır. Bazı yazarlara göre, *thriler* Athena’ya bağlıdır⁸⁷⁴ ve *kleromanci* yöntemi Athena ile özdeşleştirilir⁸⁷⁵, çünkü Athena Delphoi’daki en eski tanrıçalardan biridir; bazı yazarlara göre ise, bu yöntem

⁸⁷¹ Theodoretus Cyrrius, 10, 142; Tanrıver 2009, 565 – 566; Talamo 2003, 243.

⁸⁷² Platon, *Yasalar*, IX, 856 d – e.

⁸⁷³ Amandry 1950, 27.

⁸⁷⁴ Amandry 1950, 27.

⁸⁷⁵ Apollodoros, *Bibliotheka*, III, 10, 2, 7.

Apollon'a aittir⁸⁷⁶. Birçok antik yazar, *kleromanci* yöntemiyle ilgili olan metinler kaleme almışlardır. Bu metinlerden anlaşıldığı kadarıyla kurallar işaretler içeriyordu. Bu kurallar ya *phialenin* içinden kura olarak seçiliyor ya da *phialenin* dışına sıçratılıp Pythia tarafından yorumlanıyor ve bu şekilde de tanrının cevabı öğrenilmiş oluyordu⁸⁷⁷. Aristoteles ve Platon'un anlatımları, *kleromanci* yönteminin en erken İ. Ö. 6. yüzyılda kullanıldığını vurgulamaktadır⁸⁷⁸.

Bir diğer yöntem *rhabdomanci*; yani çubuklarla yapılan kehanettir. Bu yöntem *kleromancinin* bir çeşididir.

Bir diğer kehanet yöntemi *oinoscopi*; yani kuşların uçuşlarına göre yapılan kehanet yöntemi⁸⁷⁹. Bu yöntemde, kuşların uçuşlarına bakılır ve kehanette bulunulurdu. Antik yazarlar, bizlere *oinoscopi* yöntemiyle ilgili olarak birçok bilgi vermektedirler.

Diğer bir yöntem, *oniromanci*; yani rüyaya yatarak kehanette bulunulan yöntemdir. R. Graves, bu yöntemin sadece Yunanistan'da değil, dünyanın birçok yerinde uygulandığını söylemiştir⁸⁸⁰. P. Amandry'ye göre, zaman içinde tüm kehanet yöntemlerinin kökenini Apollon'a bağlama geleneği ortaya çıkmıştır ve bu durum *oniromanci* açısından değerlendirildiği zaman, bu yöntemin Delphoi Apollon kehanetiyle ilişkisi yoktur⁸⁸¹. P. Amandry'nin bu görüşüne rağmen, Euripides, Zeus'un *oniromanciye* oğlu Apollon'un beğenisini kazanmak için son verdiğini belirtmiştir⁸⁸².

Delphoi'da uygulanan kehanet yöntemlerinden bir diğeri *ornithomancidir*. *Ornithomanci* yönteminin antik yazarlar tarafından sıklıkla kaleme alındığı görülmektedir. Tüm bu metinler bizlere, kuşların uçuşlarından geleceğe dair anlamlar çıkartıldığını göstermektedir. Kuşların uçuşlarının gözlemlenmesi usta kahinler tarafından yapılırdı ve bunlar yine bu kahinler tarafından yorumlanırdı.

Trans durumunda yorumlama olarak adlandırılan bir diğer kehanet yöntemi ise yine Delphoi'da uygulanmıştır. Bu kehanet yöntemi, esinlenme anındaki krize yöneliktir ve *dioniziak* bir etkilenme sonucunda oluştuğu düşünülmüştür. Kazılar sonucunda ulaşılan bilgiler, Dionysos'un bir kahin tanrı olduğu yönündedir. Bazı

⁸⁷⁶ Amandry 1950, 27.

⁸⁷⁷ Amandry 1950, 30.

⁸⁷⁸ Amandry 1950, 35.

⁸⁷⁹ Amandry 1950, 57.

⁸⁸⁰ Graves 2004, 209.

⁸⁸¹ Amandry 1950, 37.

⁸⁸² Euripides, *İphigenia Aulis'te*, 1274.

yazarlar Delphoi'da *dioniziak* elemanların var olduğunu kabul etmezler. Delphoi'da kahine Pythia'nın Apollon'dan gelen kehaneti yorumlayabilmek için *ekstaz* durumuna geçtiğini kabul ederler, ancak bu *ekstaz* halinin Dionysos'dan kaynaklanan bir etkilenme olduğuna inanmazlar. Başka yazarlar ise, Delphoi'da görülen bu *ekstaz* olayının vatanının Anadolu'da bulunan Sibyllalar olduğunu belirtir ve bu tür *ekstaz*ların Arkaik Dönem'de Delphoi'daki Apollon'a geçtiğini belirtirler⁸⁸³. Buradan antik yazarların yazmış oldukları metinlere dayanarak çıkarılabilecek tek sonuç, Delphoi'da, kahine Pythia'nın Tanrı Apollon'un kehanetlerini almadan önce *ekstaz* haline geçtiğidir.

Kehanet yöntemlerinden sonuncusu *ventriloquie*; yani karından konuşma kehanetidir. *Paganizmin* son dönemlerinde bu yöntemin çok rağbet gördüğü bilinmektedir. Oysa, P. Amandry'ye göre bu yöntem daha Klasik Çağ'dan itibaren zaten uygulanıyordu⁸⁸⁴. Bu yöntemle, ölenlerin ruhlarıyla ilişki kurulduğu iddia ediliyordu. Bazı yazarlar, bu yöntemin Delphoi kehanetleriyle bir bağlantısı olmadığını belirtmiştir. Bu görüşe rağmen, bilindiği kadarıyla, *ventriloquie* yöntemini uygulayanlar yani *ventriloglar*, isimlerini Delphoi kehanet elemanlarından olan üçayak, *omphalos* ya da yılan Python'un ismi ile değiştiriyorlardı⁸⁸⁵.

İnanış, insanlar için her dönemde büyük önem taşır. Tanrıya ulaşma isteği, insanların Antik Dönem'de inandıkları ya da danışmak istedikleri tanrılar için dini yapılar inşa etmeleri ihtiyacını doğurmuştur. Çoğunlukla su kaynaklarının bulunduğu alanları dini mekan olarak seçen ve buraları kutsal olarak kabul eden insanlar, bu yapılaşmaya paralel olarak da tanrılarıyla iletişim kuracak sınıfı yaratmışlardır⁸⁸⁶.

C. Freeman'a göre, tanrılara yaklaşmanın bir yolu da kahinlere danışmaktır. Planlanan bir etkinliğin tanrılarının öfkesini çekip çekmeyeceğini anlamak için tanrıya danışmak, hiç de mantıksız değildi. Tanrının sözleri, kesin bir yanıt içermezdi. Fakat, en azından tarafsız ya da olumlu bir cevap, kuşku ve endişeleri giderebilir veya güven verebilirdi⁸⁸⁷. Delphoi kahini, başlangıçta burada başrahibe olarak Daphnis'i görevlendiren Toprak Tanrıçası'na aitti. Üçayaklı bir sehpanın üzerinde oturan Daphnis, Pythia rahibelerinin hala yaptığı gibi kehanetlerini esrarengiz dumanların içinde

⁸⁸³ Amandry 1950, 42.

⁸⁸⁴ Amandry 1950, 42.

⁸⁸⁵ Amandry 1950, 65.

⁸⁸⁶ Tuluk 1999, 32.

⁸⁸⁷ Freeman 2003, 227 – 228.

yapardı⁸⁸⁸. İnsani karanlıkla şeffaf olmayan tanrıların dünyası arasında, sadece rüya, kehanet ve imge değil, bilicilerden ve kahinlerden oluşan araçlar da vardır⁸⁸⁹.

Klaros ve Delphoi Kehanet Merkezleri kehanet personeli açısından incelendiği zaman, görülmektedir ki, Delphoi ve Klaros Kehanet Merkezleri'nde görev alan personeller bazı açılardan farklılık göstermektedir. Delphoi Kehanet Merkezi'nde kahineler – kahinler (*Prophetes*), rahibe – rahip, *hosioi* ve diğer kişiler yer alırken, Klaros Kehanet Merkezi'nde kahineler – kahinler (*prophetes*), rahip, kehanete başkanlık eden (*khresmologos*), kehanet yorumcusu (*thespiodos*), sekreter (*graphikos*), tapınağın anahtarını taşıyan kişi (*kleidophoros*), yazman (*grammateus*), sepet taşıyıcı (*kanephoros*) yer alır. Her iki kehanet merkezinde de kahine – kahin ve rahip vardır, ancak geri kalan tüm personel farklıdır. Delphoi'da, kahine Pythia bir kadinken, Klaros'ta kahin erkektir. Delphoi'da *Hosioi* varken, Klaros'ta *Hosioi*'in varlığından hiçbir antik kaynak söz etmemektedir. Öte yandan Klaros'ta, *khresmologos*, *thespiodos*, *graphikos*, *kleidophoros*, *grammateus*, *kanephoros* gibi personeller olduğu halde, Delphoi'da bu personeller mevcut değildir.

Delphoi Apollon Tapınağı'nda görevli olan kehanet personelinin incelediğimiz zaman, kahineler – kahinler (*Prophetes*) (kahineler arasında en çok öne çıkan Pythia'dır), rahibe, rahip, *hosioi* ve diğer kişilerle karşılaşırız. Kahin, tanrının cevabına düzen verip bunu danışana aktaran kişidir. Ptoion'da ve Klaros'ta tanrıdan cevap getiren tek aracı, kahindir. Fakat, Delphoi dışındaki bazı bilicilik merkezlerinde, biliciye yardımcı olarak bir erkek ve bir kadın kahinin aynı anda bulunduğu bilinmektedir. Hemen hemen bütün kutsal alanlarda görev dağılımı vardır. Diğer kutsal alanlarda olduğu gibi, Delphoi'da da, bilicilikte esas görev, kadın kahine verilir. Kadına “kahine”, erkeğe “kahin” denir. Bir ilahide Apollon'un Yunanistan'da yaşayan insanlara her zaman güvenebilecekleri bir öğüt vermek istediği anlatılır. Delphoi'un dünyanın merkezi olduğunu ve Apollon'un iletilerini bir delikten yeryüzüne ilettiğine inanılırdı⁸⁹⁰. Kahine danışanların bireysel veya ortak sordukları sorular çift değerlidir: evlenecek miyim yoksa evlenmeyecek miyim? Savaşa girecek miyiz yoksa girmeyecek

⁸⁸⁸ Graves 2004, 205.

⁸⁸⁹ Vernant – Naquet 2012, 349.

⁸⁹⁰ Freeman 2003, 228.

miyiz? Cevaplar olumlu veya olumsuzdur⁸⁹¹. Kehanet merkezleri görevlileri arasında en önemli konumda olan görevliler kahin ve kahinelerdir.

Pythia adını taşıyan Delphoi kahini, en çok 7. yüzyılda tüm Yunanlılar için bir otorite haline gelmiş, ünü Yunan dünyasının sınırlarını aşarak, Anadolu içerilerine kadar yayılmıştır. Delphoi kahininin, Yunanlılar'ın siyaset, din ve kültür tarihinde önemli bir yeri vardır⁸⁹². Delphoi kahinliği, Grek sitelerinin siyasal hayatıyla fazlaca iç içeydi⁸⁹³. Delphoi Kehanet Merkezi büyük bir itibar sahibiydi. Bu nedenle devlet adamları için önemli bir siyasi güç oluşturuyordu. Yeni bir kuruluşun oluşması, halkın tanımadığı, tehlikeli bir politikanın seve seve kabulü için onun “olur” vermesi yeterliydi⁸⁹⁴. Delphoi Tapınağı, ziyarete gelen ricacıların sorularına Apollon'un yanıtını aktaran kadın kahin Pythia'ya ev sahipliği yaptığı için uluslararası ün kazanmaya başlamıştı. Bu ün, kahinin gelecek yüzyıllar boyunca Yunanistan'da uluslararası ilişkilerde önemli bir güç olarak kalmasını sağladı⁸⁹⁵. G. Roux, edebi metinlerden ve yazıtlardan elimizde altı yüzden fazla Delphoi danışma örneği olmasına rağmen yine de danışma töreninin süreci hakkında neredeyse hiçbir şey bilinmediğinden yakınıır⁸⁹⁶. Soruların Pythia'ya nasıl sorulduğu hakkında elimizde bazı bilgiler olmasına rağmen, hakkında pek çok yazarın fikir birliğinde olduğu konu, Pythia'ya soruların genellikle bir seçenek sunularak sorulduğu yönündeydi: “*Şunu yapmak daha iyi ve tercih edilir midir?*”⁸⁹⁷. Pythia dışında bilinen, bilinmezlikler karşısında danışılmış Yunanlı kahineler ve kahinler de vardır. Bunlar, Amphiaraios, Amphilokhos, Amphilytos, Kalkhas, Manio, Melampos, Ocyrhoe, Oiclide, Teiresias, Teisamenos, Telemus, Themis, Theoklymenos'tur.

Delphoi Kutsal Alanı'nda görevli olan rahibelerden en bilineni rahibe Perialla'dır. Perialla'dan bazı kaynaklar rahibe, bazı kaynaklar ise kahine olarak söz eder. Bu çalışmada Perialla'dan rahibe olarak söz edilmesi tercih edilmiştir.

Delphoi'da görevli olan rahiplere geldiğimizde ise, kehanette bulunan başrahibenin belirli bir takım nazım ölçüleri kullanarak (altı uyaklı mısralar) birbirinden

⁸⁹¹ Vernant – Naquet 2012, 425.

⁸⁹² Mansel 1999, 145.

⁸⁹³ Amandry 1950, 190 – 191.

⁸⁹⁴ Roux 1976, 162.

⁸⁹⁵ Martin 2012, 114 – 115.

⁸⁹⁶ Roux 1976, 148.

⁸⁹⁷ Roux 1976, 150.

bağımsız bir biçimde anlattıklarını yorumlayıp sıradan insanlara aktarırdı⁸⁹⁸. Rahip, danışma seansının düzeninden sorumlu gibi gözüküyor, daha çok Pythia ile danışanlar arasında bağlantıyı kurması gerekiyordu. Belki, yazılı soruyu yüksek sesle okuması gerekiyordu. Gerektiğinde, bir sekreter yardımıyla, cevabı yazıya çevirmek ve ilgiliye ulaştırmak, göreviydi. Danışan kişi *oikosta* bir bankta oturur ve Pythia'nın cevabını işitirdi. Böylelikle rahibin, cevap cümlesinde değişiklikler yapması önlenirdi. Rahip, sadece bir yardımcıydı⁸⁹⁹.

Delphoi Kehanet Merkezi'nde görevli olan bir diğer personel, *Hosioi*'dir. *Hosioi* rahip değillerdi. Rahip sıfatı olmaksızın, kendilerini tanrı hizmetine adanmışlardı⁹⁰⁰. *Hosioi*'in bilicilikteki işlevleriyle ilgili belgelerin hiçbiri bu konuya açıklık getirmiyor⁹⁰¹.

Pythia, kahin, rahip, rahibe, *Hosioi* dışında Delphoi Kehanet Merkezi'nde görevli olan diğer personel hakkında, P. Amandry bizlere falcı, ozan gibi personellerin kahine bağlı olarak çalışmış olabileceğinden bahseder. Ancak bu kişilerin kehanet işlevinde resmi görevleri ve de kehanete aktif bir katkıları yoktur⁹⁰².

N. Şahin'e göre, Antik Dönem'de kehanet ve sağlıkla ilişkili tanrıların kutsal alanları genellikle bir su kaynağı yakınlarında bulunur ve bu kaynaklar kutsal kabul edilirdi. Bu kutsal alanlara en güzel örneklerden biri de Klaros'tur⁹⁰³. Klaros, kahin tanrı Apollon Klarios'a adanmış, Antik Dönem'in en önemli bilicilik merkezlerinden biridir ve kurucusu bir kadın olan Manto'dur. Manto, kutsal su kaynağının olduğu yerde bilicilik merkezini kurar (2008 ve 2009 yıllarında gerçekleştirilen Klaros kazı çalışmaları, Klaros'taki Bilicilik Merkezi'nin, Delphoi Bilicilik Merkezi'nden daha erken kurulduğunu ortaya koymuştur. Bu durumda, bu *mythosun* Delphoi'a bağlanma öyküsü, sonradan yaratılmış olmalıdır)⁹⁰⁴. Delphoi'un kurucusu olarak Apollon yani bizzat tanrının kendisi gösterilir. Bu da, iki kehanet merkezinin kuruluşunda da farklılık olduğunu ortaya koymaktadır. Buna rağmen bazı antik yazarlar, örneğin Lactantius, Tanrının (Apollon) Delphoi'u, Klaros'ta kehanet vermek için terk ettiğini yazmıştır: "Gerçekte insanlar Apollon'u diğer tanrılardan daha üstün bir tanrı olarak

⁸⁹⁸ Graves 2004, 208.

⁸⁹⁹ Roux 1976, 150.

⁹⁰⁰ Amandry 1950, 123.

⁹⁰¹ Amandry 1950, 124 – 125.

⁹⁰² Amandry 1950, 125.

⁹⁰³ Şahin 1998, 24.

⁹⁰⁴ Şahin 2013, 207.

yorumlarlar. Apollon, yerleştiği Kolophon'da özellikle kehanet özelliği olan yanıtlar vermek için Delphoi'yu terk etmişti".⁹⁰⁵ Tanrı Apollon'un kahin tanrı olmanın ötesinde, Klaros'ta simgelediği kimliklerden biri de onun "kötülüklerden arındıran" kimliğidir. Bu kimlik, Aelianus'un bir pasajında şu şekilde dile getirilmektedir⁹⁰⁶. Aelianus'a göre: "Klaros'un kutsal korusunda (Bathys avlôn) ne engerek yılanı, ne zehirli örümcekler ne de akrep yaşar. Zira Phoibos, bu derin vadinin dışbudakları altında saklanmış olan zehirli sürüngenleri korudan kovdu".⁹⁰⁷ Apollon'un Klaros'taki kötülüklerden arındıran kimliği Delphoi'da görülmez. Apollon'un Klaros'taki yılanları öldürmesi *khitonien* yılan Python'u öldürme *mythosunu* anımsatmakta ve bir kez daha Delphoilu Apollon Pythos kültü ile olan ilişkisini göstermektedir⁹⁰⁸. Apollon Klarios Kutsal Alanı'na ilk kişisel başvurular Aleksandros (Büyük İskender) ile başlamıştır. Bu, Pagos'ta yeni Smyrna'nın kuruluş kehanetidir. Kent kuruluş kehanetleri Delphoi ve Klaros için ortak bir olgudur. Kehanet değişik yöntemlerle gerçekleşirken, bunu yapacak elçilere ve bir yandan onların işlerini kolaylaştıran, bir yandan da danışanlarla iletişimi gerçekleştiren ekibe ihtiyaç vardır. Bunu bütünüyle kehanet personeli desteği olarak düşünebiliriz. Büyük kehanet merkezlerindeki personelin nasıl seçildikleri, görevleri, yetki ve sorumlulukları, görev süreleriyle ilgili antik yazarlar tarafından bize iletilen oldukça ayrıntılı bilgiye sahibiyiz. Ayrıca, Klaros Kutsal Alanı'nda bulunmuş olan çok sayıdaki yazıt da, bizlere Klaros Kehanet Merkezi'nde çalışan kehanet personeli ile ilgili ayrıntılı bilgi vermektedir.

Apollon Klarios Kehanet Merkezi'nde görevli olan personel; kahineler – kahinler (*prophetes*), rahip (*hiereus*), kehanete başkanlık eden (*khresmologos*), kehanet yorumcusu (*thespiodos*), sekreter (*graphikos*), tapınağın anahtarını taşıyan kişi (*kleidophoros*), yazman (*grammateus*) ve sepet taşıyıcı (*kanephoros*)'tur. Apollon Klaros Kehanet Merkezi'nde, Delphoi'daki gibi bir kadın değil, bir erkek kahin görev yapıyordu.

Bildiğimiz Anadolu kahineler ve kahinler vardır. Bunlardan bazıları, Ennomos, Eurydamas, Helenos, Manto, Menophilos, Merops, Mimalon, Mopsos,

⁹⁰⁵ Lactantius, *Divinarum Institutionum*, I, 7 (Bkz. Talamo 2003, 240). Bu pasajın tercümesi Prof. Dr. Nuran Şahin tarafından yapılmıştır.

⁹⁰⁶ Şahin 1998, 25.

⁹⁰⁷ Bugün de kutsal alan ve eski kazı evi'nin (bugün depo olarak kullanılmaktadır) yılan, akrep ve halkın "Büğü" olarak adlandırdığı zehirli bir örümcek türü bulunmaktadır (Bkz. Şahin 1998, 25).

⁹⁰⁸ Şahin 1998, 25.

Sibylla, Timonax'tır. Bunlardan Manto, Mimalon ve Sibylla Klaros kahineleri, Mopsos ve Timonax Klaros kahinleridir.

Klaros Kehanet Merkezi'nde görevli olan personelden rahibe geldiğimizde, kutsal alanı ve kehaneti düzenleyen görevli kişilerin rahipler olduğunu görüyoruz. Rahipler, *hiereus* olarak da anılırdı. Klarios Kutsal Alanı'nda da bu görevi olasılıkla *hiereus* adı verilen rahipler yapmaktaydı. Rahip ve kahin aynı kişiler olmayıp, farklı kişilerdi. rahibin kehanet seramonisindeki görevi hakkında yeterli bilgi yoktur. tapınağın kehanetle ilgili kısmının düzenlemelerinden ve başvuru işlemlerinde kahinin kulağına soruları söylemek için ön *adytona* girdiği biliniyor.

E. Akurgal'a göre, kehanete başkanlık eden kişi; yani *khresmologos* da kahin olarak görev yapıyordu. Bu kişilerin kesinlikle İ. Ö. 2. yüzyılda da görev yaptıkları biliniyor. Erken dönemlerin gezgin kahinleri *mantis* ya da *prophetes* (rahip) olarak adlandırılırken, geç dönemlerde bu tür kahinlere *khresmologos* adı veriliyordu⁹⁰⁹.

Klaros'ta görevli olan bir diğer personel, *thespiodos*; yani kehanet yorumcusudur. *Thespiodos*, bu görevi ömür boyu sürdürmektedir⁹¹⁰. Tacitus, *thespiodos*'un sadece başvuruda bulunanların isimlerini ve sayılarını bildiğini, soruları bilmediğini, ancak kutsal suyu içtikten sonra tüm soruların yanıtlarını verdiğini yazmaktadır⁹¹¹.

N. Şahin'e göre, *graphikos*'un (sekreter) kehanet sırasında *adytonun* ön odasında bulunduğunu ve burada danışanların sorularını dizlerinin üzerinde bulunan levhalara yazdığını, yazdıktan sonra ise bu soruları *thespiodos*'a verdiği biliniyor⁹¹².

Bir diğer kehanet personeli *kleidophoros*'tur. Yazıtlardan *kleidophoros* hakkında yeterince bilgi edinilememiştir. Bugüne değin, *kleidophoros*'un adına sadece tek bir yazıtta rastlanmıştır⁹¹³.

Yazman, yani *grammateuslar*'ın görevlerinin Apollon'un kehanetlerini kaydetmek olduğu düşünülmektedir. Kehanet sırasında, *thespiodos*'un kehanetini düzenleyen *prophetes*'in, kehaneti ön *adytonda* *grammateuslara* yazdırdığı kabul

⁹⁰⁹ Robert - Robert 1992, 282-283.

⁹¹⁰ Şahin 1998, 26

⁹¹¹ Şahin 1998, 27.

⁹¹² Şahin 1998, 27.

⁹¹³ Tanrıver 2009, 449.

edilmektedir. Kehanet olasılıkla iki kopya halinde yazılıyordu, biri danışmaya gelenlere verilirken, diğeri de tapınağın arşivi için saklanıyordu⁹¹⁴.

İ. Ö. 6. yüzyıldan itibaren Klaros Kutsal Alanı'nda yeni bir kült yapılanmasına bağlı olarak yeni kutlama ritüelleri ve yeni ritüeller ortaya çıkmıştır. *Kanephoros*'lar; yani sepet taşıyıcılar da olasılıkla bu görevliler arasında yer almaktaydı⁹¹⁵. Bu görevli, Delphoi'da yoktu.

Tüm bu kehanet yöntemlerini uygulayan kehanet personelinin kullanmış olduğu kehanet objeleri, çalışmamız açısından büyük önem taşımaktadır. Klaros ve Delphoi'un kehanet objeleri incelendiği zaman, bu iki kehanet merkezinde kullanılan kehanet yöntemlerinin farklılığının aksine, kehanet objelerinin birçoğunun benzerlik gösterdiği görülür. Örneğin, aşık kemiği (*astragalos*), defne, kutsal kaynak, *omphalos*, tütsü ve üçayak hem Delphoi hem de Klaros Kehanet Merkezleri'nde kullanılmıştır.

Delphoi Kehanet Merkezi'nde kehanet objeleri olarak, aşık kemiği (*astragalos*), bakla, defne, gaz, kutsal kaynak, levha, *omphalos*, tütsü, üçayağın kullanıldığı görülmektedir.

Kehanette kullanılan bir diğer obje, bakladır, ki Klaros'ta kullanılmamıştır⁹¹⁶.

Delphoi kehanet objelerinden defneye gelindiğinde defnenin kehanette çok büyük bir yere sahip olduğu görülür⁹¹⁷. Sakinleştirici etkisi olan defne yaprağının kehanet ritüeli sırasında Pythia tarafından⁹¹⁸ çiğnendiği bilinmektedir⁹¹⁹. Ancak defnenin Klaros'ta bu tür bir kullanımı söz konusu değildir.

Delphoi kehanet objelerinden gaz da Klaros'ta kullanılmamıştır.

Kutsal kaynak bir kehanet objesi olarak incelendiğinde, Delphoi'da Kastalia Kaynağı, Klaros'ta da adı verilmeksizin kutsal kaynak kullanılmıştır.

Delphoi kehanet ritüelinde kullanılan objelerden levhalar Klaros'ta yoktur.

Kehanet objelerinden bir diğeri *omphalos*dur. Delphoi'da bu *omphalos*, üçayağın yanında dikiliydi⁹²⁰. Klaros'ta ise *in situ* olarak ön *adyton*da ele geçti.

Tütsü, bir diğer kehanet objesidir. Menophilos, İ. Ö. 2. yüzyılın ilk yarısında Klaros'a kehanete başkanlık etmek üzere çağrıldığına göre, en azından bu dönemde

⁹¹⁴ Tanrıver 2009, 449.

⁹¹⁵ Şahin 2013, 198 – 199.

⁹¹⁶ Amandry 1950, 33, dn. 2; Plutarkhos, *De Fraternali Amore*, 21, 492 A – B (Bkz. Amandry 1950, 32).

⁹¹⁷ Amandry 1950, 126.

⁹¹⁸ Lykophron, *Alexandra*, 6 (Bkz. Amandry 1950, 128 – 129, dn. 1).

⁹¹⁹ Şahin 1998, 24 (Bkz. Çavaş – Gülbay – Ersoy 2008, 43).

⁹²⁰ López – Ruiz 2012, 233

Apollon Klarios biliciliğinde uçayak ve tütsünün yer aldığı düşünülebilir. Ayrıca, *omphalosun adytonun ön odasında in situ* olarak bulunuşu, bu tütsü işleminin ön odada yapılabileceği olasılığını da akla getirmektedir. Ancak, bugüne değin bunu kanıtlayacak bilgi ne antik yazarlar tarafından verilmiş ne de yazıtlarda saptanabilmiştir⁹²¹.

Tütsü de bir kehanet objesidir. Delphoi'da Pythia arpa unu ve defneden tütsüler yapar⁹²². Klaros'ta da yazıt üzerinde ele geçmiştir.

Delphoi'un kehanet objeleri arasında çok önemli bir yere sahip olan uçayakla gerek vazoların gerekse sikkelerin üzerinde sıklıkla karşılaşılmıştır. Kehanet objelerinden son olarak incelenecek olan uçayaktır. Üçayak, biliciliğin vazgeçilemeyen elemanıdır. Klaros Kutsal Alanı'nın ana kenti olan Kolophon sikkeleri üzerinde çeşitli görünümde uçayak sıklıkla görülür: büyük, yuvarlak kulpları olan, sabit kazanlı, bilinen uçayaktır bu⁹²³. Bu uçayak, Klaros'ta *propylonun girişinde* bulunmaktadır. Esin işinde ne şekilde kullanıldığı tam olarak belirtilemez, üçayağın önemi geç antik yazarlar tarafından sıklıkla vurgulanmıştır⁹²⁴.

Klaros'ta kullanılan kehanet objeleri ise, aşık kemiği (*astragalos*), defne, kutsal kaynak, *omphalos*, tütsü ve uçayaktır.

Aşık kemiğinin (*astragalos*) Klaros'ta kehanet ritüelinde ne şekilde kullanıldığı bilinmemesine karşın Apollon Klarios Kehanet Merkezi'nde çok sayıda ele geçmiştir. Apollon Klarios Tapınağı'nın *krepis* bloklarında kehanet olarak bronz *astragaloslar* kullanılmıştır.

Klaros'taki kutsal kaynak çok önemlidir. Çünkü diğer iki kehanet merkezi olan Delphoi ve Didyma Kehanet Merkezleri'nde bulunan kutsal kaynak artık mevcut olmamasına rağmen, Klaros'ta tapınağın arka *adytonunda* kutsal kaynak hala bulunmaktadır. Antik yazarlar sıklıkla Klaros'un kutsal kaynağından bahsetmişler, bu konuyu eserlerinde ölümsüzleştirmişlerdir. Bir kutsal kaynağın yanında kurulan kehanet merkezleri için bu su kaynakları kutsal kabul edilirdi.

Herodotos, kahinlik sanatının her yerde farklı şekillerde gerçekleştirilmiş olmasını şu satırlarla anlatmıştır: "... Zaten kahinlik çeşit çeşittir, her yerde aynı şekilde yapılmaz".⁹²⁵ Herodotos'un pasajında da belirttiği üzere kehanet sanatı, Klaros ve

⁹²¹ Şahin 1998, 25.

⁹²² Amandry 1950, 127 – 128.

⁹²³ Amandry 1950, 147 – 148.

⁹²⁴ Şahin 1998, 25.

⁹²⁵ Herodotos, II, 83.

Delphoi Bilicilik Merkezleri'nde, bu iki merkez de, Apollon'a adanmış olmasına rağmen, bazı açılardan benzerlik de taşıdığı görülen, farklı yöntemlerle, farklı objelerle ve farklı personellerle uygulanmıştır.

Sonuç olarak tarihleme açısından bakıldığında, 2008 yılında Apollon Klarios Kehanet Merkezi'nin Apollon Sektörü'nde ele geçen yüksek ayaklı bir Myken *kylix*⁹²⁶, Klaros Bilicilik Merkezi'nin Myken Dönemi'nde kurulduğunu gösteren kesin kanıt oldu⁹²⁷. Dolayısıyla da, Delphoi Kehanet Merkezi'nin adı daha sık duyulduğu ve en eski kehanet merkezi olduğu düşünüldüğü halde, Apollon Klarios Kehanet Merkezi'nin Delphoi'dan daha erken bir dönemden itibaren aktif olduğunu ortaya koymuştur. Klaros Bilicilik Merkezi'nin, Delphoi Bilicilik Merkezi'nden daha erkene tarihlendiği ve antik dünyanın en eski bilicilik merkezi olduğu bilim dünyasında da kabul edildi⁹²⁸. Kehanet objeleri açısından bakıldığında da Klaros Kehanet Merkezi, kutsal kaynağında hala su bulunan tek örnek olması sebebiyle de değerini bilim dünyasına kanıtlamıştır.

⁹²⁶ Şahin 2012, 264, res. 9.

⁹²⁷ Şahin 2012, 264 – 265.

⁹²⁸ Şahin 2012, 265 – 266.

RESİM LİSTESİ

- Resim 1: Delphoi'un coğrafi konumu.
- Resim 2: Delphoi Apollon Tapınağı.
- Resim 3: Andrea Mantegna'nın Parnassos tablosu (1497).
- Resim 4: Apollon'un annesi Leto ve kucağında bebek Apollon heykeli.
- Resim 5: Siyah figürlü bir Attika *lekythos*u üzerinde Apollon ve Python.
- Resim 6: Delphoi Apollon Tapınağı'nın rekonstitüsü.
- Resim 7: Delphoi'daki Apollon Kutsal Alanı.
- Resim 8: Apollon Klarios Tapınağı'nın hava fotoğrafı.
- Resim 9: Apollon Klarios Tapınağı restitüsü.
- Resim 10: Klaros ve Kolophon'un coğrafi konumu.
- Resim 11: Apollon Klarios Kutsal Alanı.
- Resim 12: Apollon Klarios Tapınağı'nın *naosu*.
- Resim 13: Apollon Klarios Tapınağı'nın koridorları.
- Resim 14: Apollon Klarios Tapınağı'nın koridoru.
- Resim 15: Apollon Klarios Tapınağı'nın ön *adytonu*.
- Resim 16: Apollon Klarios Tapınağı'nın ön (birinci) *adytonu*. *Omphalos*, bu *adyton*da bulunmuştur.
- Resim 17: Apollon Klarios Tapınağı'nın arka *adyton*daki kutsal kuyu ve kaynak.
- Resim 18: Apollon Klarios Tapınağı'nın *adytonu* sular altında.
- Resim 19: Apollon Klarios Tapınağı ön *adyton*.
- Resim 20: Apollon Klarios Tapınağı'nın arka *adytona* geçiş.
- Resim 21: Apollon Klarios Tapınağı'nın arka ve ön *adyton*ları.
- Resim 22: Apollon Klarios Tapınağı arka *adytonu*.
- Resim 23: Yüksek ayaklı kylix.
- Resim 24: Themis'in betimlendiği kırmızı figür *kylix*s, İ. Ö. 440 – 430, Altes Müzesi.
- Resim 25: Defne ağacına dönüşen Daphne.
- Resim 26: Bernini'nin yaptığı Apollon ve Daphne heykeli, 1622 – 1625.
- Resim 27: Delphoi'da bulunan *omphalos* kopyası.
- Resim 28: *Omphalos*, Roma Dönemi kopyası, Delphi Arkeoloji Müzesi.
- Resim 29: Apollon, Artemis, Hermes, Pythia, *Omphalos*, British Museum.

- Resim 30: *Omphalos* ve üçayağın betimlendiği bir çizim.
- Resim 31: Üçayaklı kazanı alma mücadelesi.
- Resim 32: Apollon ve üçayak, Museo Gregoriano Etrusco, Vatican City.
- Resim 33: Üçayak üzerinde oturan Apollon.
- Resim 34: Delphoi üçayağı.
- Resim 35: Delphoi Kutsal Alanı'nda Apollon ve üçayağın maketi.
- Resim 36: Üçayak.
- Resim 37: Apollon, üçayak ve Python. Kroton'dan gümüş *stater*.
- Resim 38: Bir yüzünde Apollon, diğer yüzünde üçayak bulunan elektron sikke.
- Resim 39: Klaros Kutsal Alanı'nda bulunmuş olan *astragalos*.
- Resim 40: Apollon Klarios Tapınağı'nın *krepisinde* bulunmuş olan *astragalos*.
- Resim 41: Apollon, Artemis ve Hermes'in olduğu kırmızı figür Attika vazosu.
- Resim 42: Klaros'ta bulunmuş olan bronz defne yaprağı.
- Resim 43: Klaros'ta bulunmuş olan altın yıldızlı defne yaprağı.
- Resim 44: Klaros'ta bulunmuş olan *omphalos*.
- Resim 45: 2005 yılında Klaros'ta bulunmuş olan, üzerinde üçayak betimi bulunan Kolophon sikkesi.
- Resim 46: Klaros'ta bulunmuş olan mermer üçayak.

RESİMLER

Resim 1: Delphoi'un coğrafi konumu.

Resim 2: Delphoi Apollon Tapınağı.

Resim 3: 1497, Andrea Mantegna, “Parnassos”.

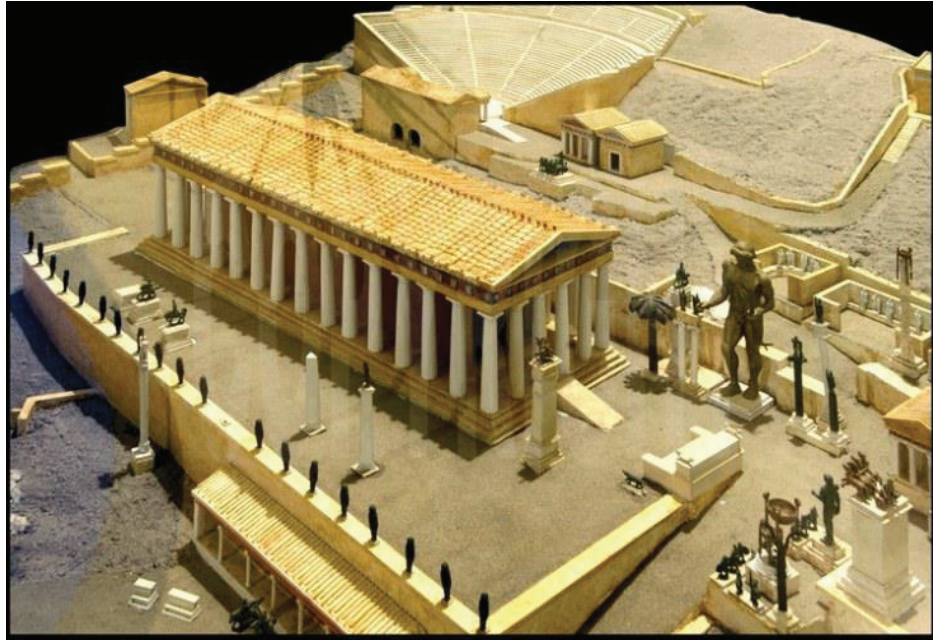

Resim 4: Apollon’un annesi Leto ve kucağında bebek Apollon⁹²⁹.

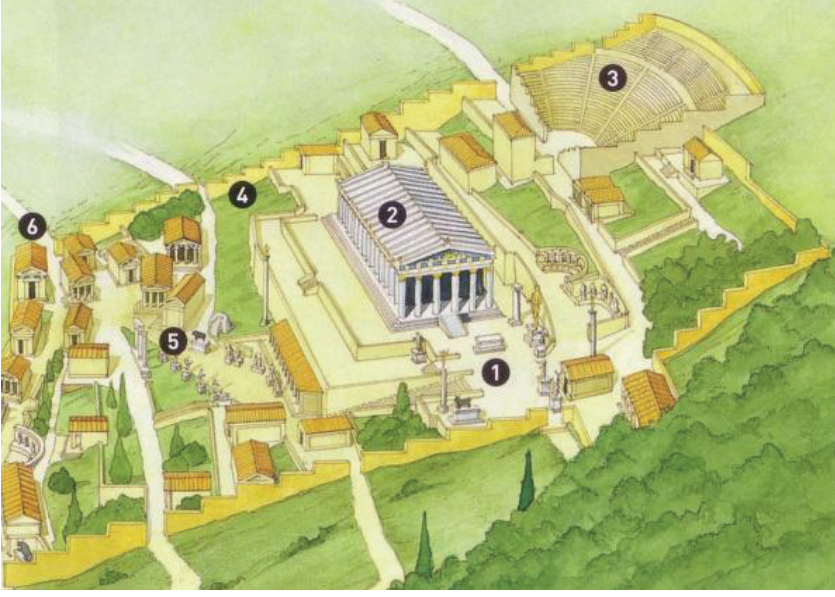
⁹²⁹ *LIMC*, vol. II, s. v. “Apollon”.

Resim 5: Apollon ve Python.

Resim 6: Delphoi Apollon Tapınağı'nın rekonstitüsü.

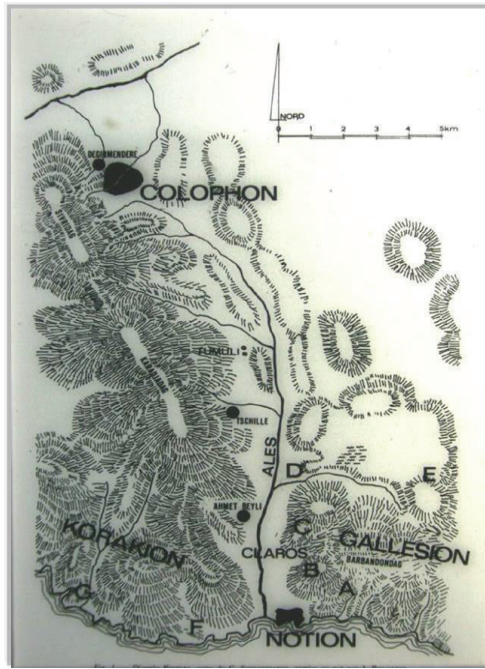
Resim 7: Delphi'daki Apollon Kutsal Alanı.

Resim 8: Apollon Klarios Tapınağı'nın hava fotoğrafı.

Resim 9: Apollon Klarios Tapınağı Restitüsyonu.

Resim 10: Klaros'un ve Kolophon ve Notion'un coğrafi konumu.

Resim 11: Apollon Klarios Kutsal Alanı.

Resim 12: Apollon Klarios Tapınağı'nın *naosu*.

Resim 13: Apollon Klarios Tapınağı'nın koridorları.

Resim 14: Koridor.

Resim 15: Ön *adyton*.

Resim 16: Ön (birinci) *adyton*. *Omphalos*, bu *adyton*da bulunmuştur.

Resim 17: Arka *adyton*daki kuyu ve kutsal kaynak.

Resim 18: Arka *Adyton* sular altında.

Resim 19: Ön *adyton*.

Resim 20: Arka *adytona* geçiş.

Resim 21: Apollon Klarios Tapınağı'nın arka ve ön *adyton*ları.

Resim 22: Arka *adyton*.

Resim 23: Yüksek ayaklı kylix.

Resim 24: Themis.

Resim 25: Defne ağacına dönüşen Daphne.

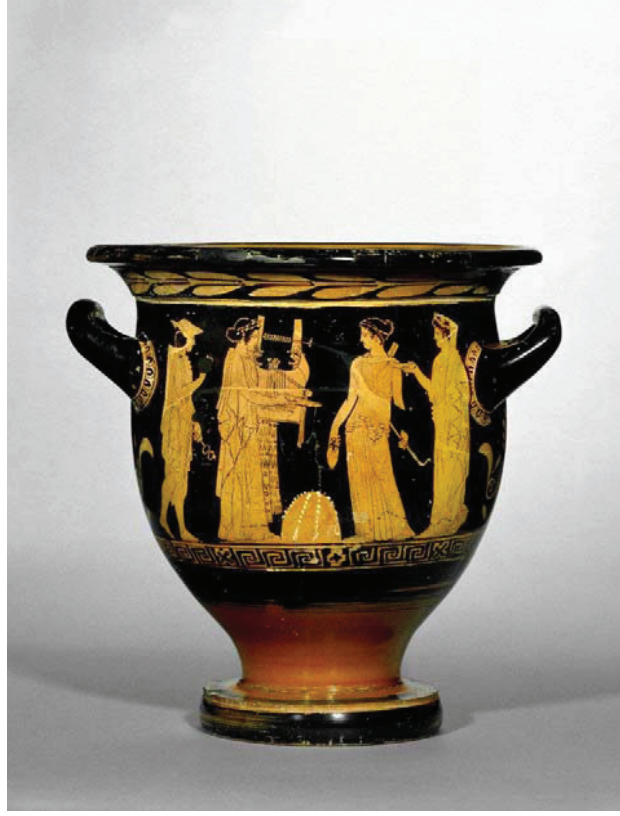
Resim 26: Apollon ve Daphne heykeli.

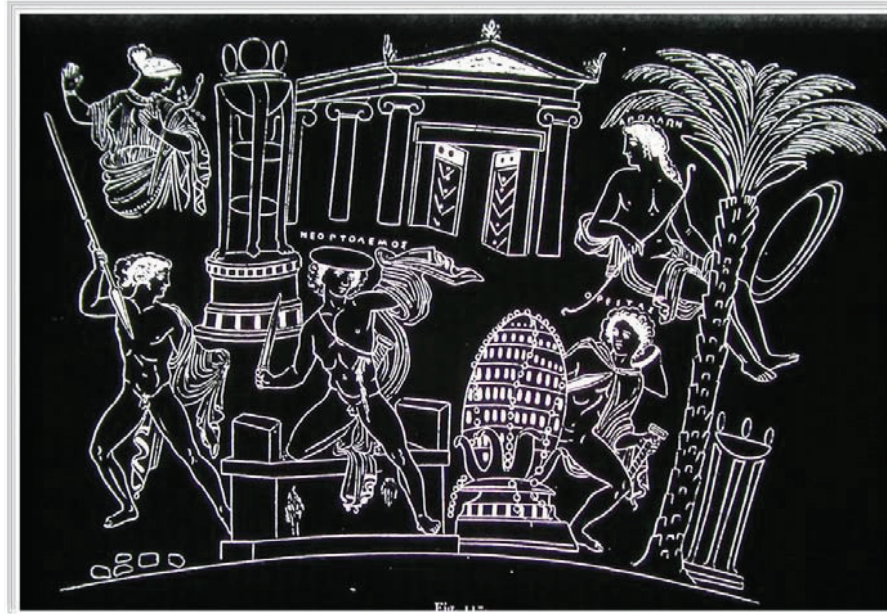
Resim 27: *Omphalos*.

Resim 28: *Omphalos*.

Resim 29: Apollon, Artemis, Hermes, Pythia, *Omphalos*, British Museum.

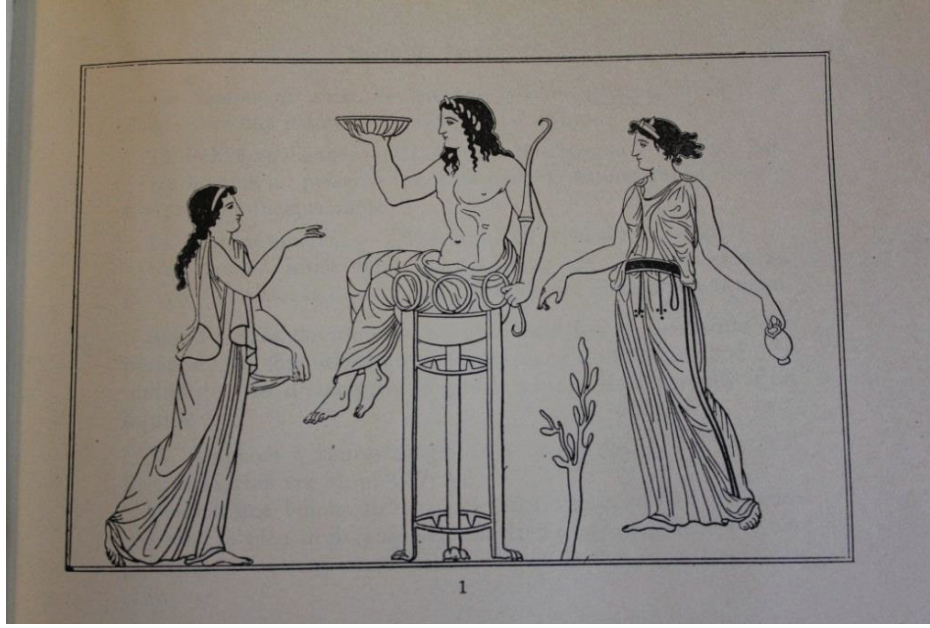
Resim 30: *Omphalos* ve üçayağın betimlendiği bir çizim.

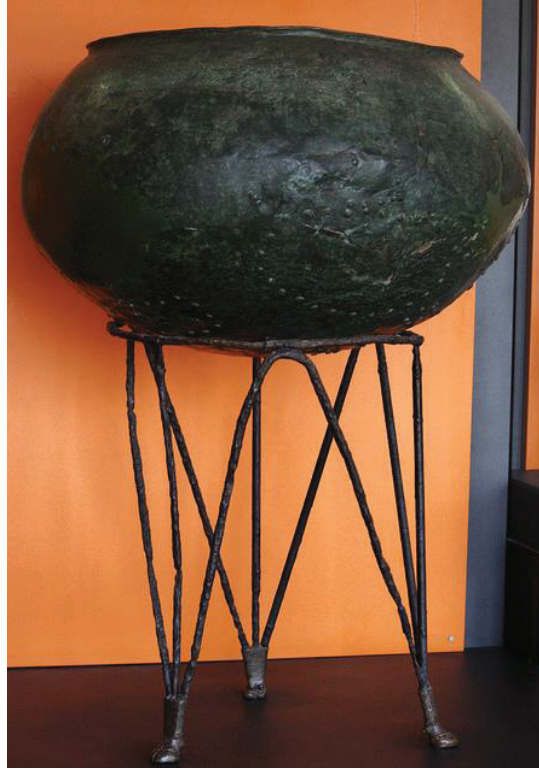
Resim 31: Üçayaklı kazanı alma mücadelesi.

Resim 32: Apollon ve üçayak.

Resim 33: Üçayak üzerinde oturan Apollon.

Resim 34: Delphoi üçayağı.

Resim 35: Delphoi Kutsal Alanı'nda Apollon ve uçayağın maketi.

Resim 36: Üçayak.

Resim 37: Kroton'dan gümüş *stater*. Apollon, üçayak ve Python.

Resim 38: Bir yüzünde başında defne tacı olan, uzun saçlı Apollon'un, diğer yüzünde ise Delphoi üçayağının tasvir edildiği elektron sikke⁹³⁰.

⁹³⁰SNG. ANS. 621, Syrakusai elektron sikkesi.

Resim 39: Klaros Kutsal Alanı'nda bulunmuş olan *astragalos*.

Resim 40: 2003 yılı Klaros Kazıları'nda Apollon Klarios Tapınağı'nın *krepi*sinde bulunmuş olan *astragalos*.

Resim 41: Defne tacı takmış, sol elinde büyükçe bir defne dalı tutan Apollon, sağ elinde bir *phiale* tutmaktadır. Önünde Artemis'ten çok barbar bir savaşçı olması gereken bir kişi vardır. Arkasında ise Hermes ve mızraklı, çıplak bir genç erkek vardır. Bunlar için çeşitli yorumlar yapıldı, en akla yatkın olanı; kehanet başvurusu sahnesi olduğudur.

Resim 42: Klaros'ta bulunmuş olan bronz defne yaprağı.

Resim 43: Klaros'ta bulunmuş olan altın yaldızlı defne yaprağı.

Resim 44: Klaros'ta bulunmuş olan *omphalos*.

Resim 45: Kolophon sikkesi.

Resim 46: Klaros'ta bulunmuş olan mermer üçayak.

KAYNAKÇA

- AKURGAL 2000: E. Akurgal, *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul.
- AMANDRY 1950: P. Amandry, *La Mantique Apollinienne à Delphes: essai sur le fonctionnement de l'oracle*, Paris.
- BEAN 1992: G. E. Bean, *Eski Çağ'da Menderes'in Ötesi*, (Çev. Pınar Kutoğlu), İstanbul.
- BEAN 2001: G. E. Bean, *Eski Çağ'da Ege Bölgesi*, (Çev. İnci Delemen), İstanbul.
- BEEKES 2003: R. S. P. Beekes, "The Origin of Apollo", *JANER* 3, 1 – 21.
- BOARDMAN 2002: J. Boardman, *Kırmızı Figürlü Atina Vazoları*, (Çev. Gürkan Ergin), İstanbul.
- BOARDMAN 2003: J. Boardman, *Siyah Figürlü Atina Vazoları*, (Çev. Gürkan Ergin), İstanbul.
- BONNARD 2004: A. Bonnard, *Antik Yunan Uygarlığı – 1*, (Çev. Kerem Kurtgözü), İstanbul.
- BOUCHE – LECLERCQ: A. Bouché – Leclercq, *Histoire de la Divination Dans L'Antiquité I – IV*, Paris (1879-1882)
- BOURGUET 1914: E. Bourguet, *Ruines de Delphes*, Paris, 249 – 250.
- BOUSQUET 1956: J. Bousquet, "Inscriptions de Delphes", *BCH* 80, 547 – 597.
- BROWN 2004: E. L. Brown, "In Search of Anatolian Apollo", A. P. Chapin (ed.), *XAPIΣ, Essays in Honor of Sara A. Immerwahr (Hesperia Suppl. 33)*, 243 – 257.
- BURN 2009: L. Burn, *Yunan Mitleri*, (Çev. Nagehan Tokdoğan), Ankara.
- CARPENTER 2002: T. H. Carpenter, *Antik Yunan'da Sanat ve Mitoloji*, (Çev. Bensen B. M. Ünlüoğlu), İstanbul.
- CASTLEDEN 2005: R. Castleden, *Mycenaeans*, New York.
- CONNELLY 2007: J. B. Connelly, *Portrait of a Priestess. Women and Ritual In Ancient Greece*, Princeton.
- COOK 1925 : A. B. Cook, *Zeus: A Study in Ancient Religion*.

- COOK 1959/60: J. M. Cook, "Greek Archaeology in Western Asia Minor", *Archaeological Reports*, No. 6, 27 – 57.
- ÇAVAŞ – GÜLBAY - ERSOY 2008: L. Çavaş, O. Gülbay, A. Ersoy, "Biyokimyasal Açından Apollon'un Simgesi Defne", *Arkeoloji Dergisi XII (2008 / 2)*, 41 – 43.
- DAUX 1936: G. Daux, *Delphes au IIe et au Ier siècle*, Paris.
- DAVREUX 1942: J. Davreux, *La légende de la prophétesse Cassandre d'après les textes et les monuments*, Paris.
- DEBORD 2008: P. Debord, "Apollon en Carie", *Arkeoloji Dergisi XII (2008 / 2)*, 57 – 67.
- DEL COURT 1955: M. Delcourt, *L'Oracle de Delphes*, Paris.
- DILLON 2002: M. Dillon, *Girls and Women in Classical Greek Religion*, London.
- ELIADE 2012: M. Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, Cilt II, (Çev. Ali Berktaş), İstanbul.
- EREN 2008: K. Eren, "Didyma – Klaros: Bir Karşılaştırma Denemesi", *Arkeoloji Dergisi XII (2008 / 2)*, 69 – 74.
- ERHAT 2000: A. Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul.
- ETIENNE 1990: R. Etienne, "L'oracle d'Apollon à Claros une consultation à Claros en 18 av. J.-C", *Anatolie Antique, Fouilles françaises en Turquie (Varia Anatolica IV / 2)*, 36 – 39.
- ETIENNE – PROST 2008: R. Etienne – F. Prost, "Claros, les modèles delphique au pays des létoïdes", *Arkeoloji Dergisi XII (2008 / 2)*, 75 – 87.
- EYÜBOĞLU-ERHAT 1977: S. Eyüboğlu – A. Erhat, *Hesiodos; Eseri ve Kaynakları*, Ankara.
- FEHRLE 1966: E. Fehrle, *Die Kullische Keuschheit im Altertum*.

- FLACELIERE 1938: R. Flacelière, “Le fonctionnement de l’oracle de Delphes au temps de Plutarque”, *Etudes d’Archéologie Grecque* 2, 97 – 100.
- FREEMAN 1926: K. Freeman, *The Work and Life of Solon*, Cardiff.
- FREEMAN 2003: C. Freeman, *Mısır, Yunan ve Roma: Antik Akdeniz Uygarlıkları*, (Çev. Suat Kemal Angı), Ankara.
- DA 1873: Ch. Daremberg – Edm., *Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines*, Saglio, Paris.
- GRAVES 2004: R. Graves, *Yunan Mitleri*, (Çev. Uğur Akpur), İstanbul.
- GRIMAL 1997 : P. Grimal, *Mitoloji Sözlüğü: Yunan ve Roma*, (Çev. Sevgi Tangüç), İstanbul.
- GUILLON 1943 : P. Guillon, *Trépieds du Ptoion*, Cilt II, Paris.
- HOLLAND 1933: L. B. Holland, “The Mantic Mechanism at Delphi”, *AJA* 37, 201 – 214.
- LATTE 1940: Latte, “The Coming of the Pythia” *Harvard Theological Review* 33, 9 – 18.
- LEUTSCH 2010: E. L. Leutsch, *Corpus Paroemiographorum Graecorum*, Cilt I, New York.
- LEVI 1987: P. Levi, *Eski Yunan*, (Çev. Neşe Erdilek), İstanbul.
- LGS 1969: Fr. Sokolowski, *Lois Sacrées des cités Grecques*, Paris.
- LOPEZ – RUIZ 2012: C. López – Ruiz, *Tanrılar Doğduklarında*, (Çev. Hamide Koyukan), İstanbul.
- MACRIDY 1912: Th. Macridy, “Antiquités de Notion II” *JOAI* 15, 36 – 67.
- MALKIN 1987: I. Malkin, *Religion and Colonization in Ancient Greece*, Leiden.
- MALKIN 1996: I. Malkin, “Territorial Domination and the Greek Sanctuary”, *Religion and Power in the Ancient Greek World, Boreas* 24, 75 – 82.
- MANSEL 1999: A. M. Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, Ankara.

- MARTİN 2012: T. R. Martin, *Eski Yunan: Tarih öncesinden Hellenistik Çağa*, (Çev. Ümit Hüsrev Yolsal), İstanbul.
- MORRİS 1999: D. Morris, *Koruyucu Tılsımlar*, İstanbul.
- NİLSSON 1955, 1992: M. P. Nilsson, *Geschichte der griechischen Religion*, Münih.
- ÖZGÜNEL 2008: C. Özgünel, “Apollon Smintheus Kültü”, *Arkeoloji Dergisi XII* (2008 / 2), 163 – 171.
- PARKE 1985: H. W. Parke, *The Oracles of Apollon in Asia Minor*, Londra.
- PEKMAN 1970: A. Pekman, *Eskiçağ’da Bazı Anadolu Şehirlerinin Tanrı ve Kahraman Ktistes’leri*, İstanbul.
- PİCARD 1922: C. Picard, *Ephèse et Claros: Recherches sur les sanctuaires et les cultes de l’Ionie du Nord I - III*, Paris.
- PİNKWART 1965: D. Pinkwart, *Das Relief des Archelaos von Priene und Die “Musen des Philiskos”*, Kallmünz.
- REGLİNG 1913: K. Regling, “Ueberblick über die Münzen von Nysa”, *VON DIEST* 1913, 70 – 103.
- REHM 1958: A. Rehm, *Didyma II: Die Inschriften*, Berlin.
- ROBERT 1967: L. Robert, “L’oracle de Claros”, *la civilisation Grecque*, Ch. Delvoye ve G. Roux (eds.), Cilt I, 309.
- ROBERT – ROBERT 1989: L. Robert, J. Robert, *Claros 1. Décrets Hellénistiques*, Paris.
- ROBERT - ROBERT 1992: J. Robert ve L. Robert, “Décret de Colophon pour un chresmologue de Smyrne appelé à diriger l’oracle de Claros” *BCH* 116, 279-291.
- ROSENBERGER 2001: V. Rosenberger, *Griechische Orakel. Eine Kulturgeschichte*, Darmstadt.
- ROUGEMONT 1977: G. Rougemont, *Corpus des inscriptions de Delphes*, Cilt I, Paris.

- ROUGEMONT 2008: G. Rougemont, “L’oracle de Delphes et l’archéologie”, *Arkeoloji Dergisi XII* (2008 / 2), 173 – 177.
- ROUX 1976: G. Roux, *Delphes: Son oracle & ses dieux*, Paris.
- SCHUCHHARDT 1886: C. Schuchhardt, “Kolophon, Notion und Klaros” *AM*, 398 – 434.
- SCULLY 1963: V. Scully, *The Earth, The Temple and The Gods*, New Haven.
- ŞAHİN 1998: N. Şahin, *Klaros: Apollon Klarios Bilicilik Merkezi*, İstanbul.
- ŞAHİN 2007a: N. Şahin, “Notion – Klaros – Kolophon Üçgeninde Myken Sorunu” Coşkun Özgünel’e 65. Yaş Armağanı, 329 – 338.
- ŞAHİN 2007b: N. Şahin, “Antik Dönem’de Sağlık” *5. Halk Kongresi 7 – 9 Şubat 2007 İzmir*, 2007, 5 – 18.
- ŞAHİN 2008: N. Şahin, “À la lumière découvertes récentes: Relations de Claros avec Notion et Oracles de Manto”, *Arkeoloji Dergisi XII* (2008 / 2), 213 – 226.
- ŞAHİN – DEBORD 2011: N. Şahin, P. Debord, “Découvertes récentes et installation du culte d’Apollon pythien à Claros”, *PALLAS* 87, 2011, 169 – 204.
- ŞAHİN 2012: N. Şahin “Apollon Klarios Bilicilik Merkezi” *Ege Üniversitesi Arkeoloji Kazıları*, (ed. A. Çilingiroğlu, Z. Mercangöz, G. Polat), İzmir, 247-272.
- ŞAHİN 2013: N. Şahin, *Antik Dönemde Anadolu’da Kadın*, İzmir.
- TALAMO 2003: C. Talamo, “Testimonia” *Cahiers de Claros II: L’aire de sacrifices*, J. De la Genière, V. Jolivet (eds.), 2003, 219-244.
- TANRIVER 2009: D. S. A. Tanriver, *Apollon Klarios Kültü, Kehanet Pratikleri ve Adaklar*, İzmir (E. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi).
- TEKİN 2008: O. Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul.

- THOMSON 1983: G. Thomson, *Tarihöncesi Ege I*, (Çev. Celal Üster), İstanbul.
- THOMSON 2003: R. A. Thomson, *Yunan Mimarlığı*, (Çev. Rifat Akbulut), İstanbul.
- TULUK 1999: G. G. Tuluk, “Klaros”, *Arkeoloji ve Sanat* 90, 32 – 36.
- TULUNAY 2008: E. T. Tulunay, “Omoplatoskopia – Scapulamanteia (The Oracle of Shoulder-blade) and Pelops”, *Arkeoloji Dergisi XII (2008 / 2)*, 227 – 237.
- VERNANT–NAQUET 2012: J. – P. Vernant, P. Vidal – Naquet, *Eski Yunan’da Mit ve Tragedya* (Çev. Sevgi Tamgüç – Reşat Fuat Çam), İstanbul.
- VON – WİLAMOWİTZ – MÖLLENDORFF 1931: U. von Wilamowitz – Möllendorff, *Der Glaube der Hellenen*, Band I, Berlin.
- WİLL 1942 – 1943: E. Will, “*Sur la nature du pneuma Delphique*”, *BCH* 66 – 67, 161 – 175.

<http://books.google.com.tr/books?hl=tr>

http://www.britishmuseum.org/research/search_the_collection_database/search_object_details.aspx?objectid=461070&partid=1&output=Terms%2F!!%2FOR%2F!!%2F24016%2F!%2F%2F!%2Fbell+krater%2F!%2F%2F!!%2F%2F!!!%2F&orig=%2Fresearch%2Fsearch_the_collection_database%2Fadvanced_search.aspx¤tPage=7&numpages=10

<http://www.canvaz.com/gallery/19898.htm>

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Temple_of_Apollo_Delphi.jpg

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:25_litrai_en_%C3%A9lectrum_repr%C3%A9sentant_un_tr%C3%A9pied_delphien.jpg

<http://www.destination360.com/europe/greece/temple-of-apollo>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Orestes>

<http://www.flickr.com/photos/cristianpetermarinescu/favorites/page58/?view=lg>

<http://www.flickr.com/photos/28772513@N07/favorites/page20/?view=lg>

<http://www.hasanmalay.com/index.php/din/sahte>
<http://www.klaros.org/apollon-klarios-tapinagi-ve-sunaklari>
<http://www.klaros.org/apollon-klarios-bilicilik-merkezinin-kurulus-ve-gelisimi>
www.kulturvarliklari.gov.tr
<http://www.la-grece.net/rubrique/viewpic.php?15,cat=301,img=6599>
<http://pinterest.com/elenischool/our-heritage-greece-through-the-ages/>
http://www.pithohotel.gr/images_delphi_hotels_greece/delphi_vs/9_maquette.jpg
<http://www.preceden.com/timelines/46500-important-events-in-ancient-greece>
<http://www.theoi.com/Gallery/K5.12.html>
<http://www.theoi.com/Gallery/K5.9.html>
<http://thetempleofapollo.wordpress.com/>
<http://www.vakras.com/demetrios/pages/pythia-dr.html>

ANTİK KAYNAKLAR

AELIUS ARISTIDES

Hieroi Logoi

AISKHYLOS

Agamemnon

Thebai'ye Karşı Yediler

Palatine Antology

APOLLODOROS

Bibliotheka

ARISTOPHANES

Eşekarıları, Kadınlar Savaşı ve Diğer Oyunlar

Ploutos

Guêpes

ATHENAIOS

BİZANSLI ETIEN

Etimologicum Magnum

CLEMENS ALEXANDRINUS

Protrepticus

DIODOROS

DIONYSOS HALICARNESENSIS

ELIANUS

De Natura Animalium

EPHESOSLU KSENOPHON

Ta Kata Anthian Kai Habrokomes Ephesiaka

EUDOKIAS

Violarium

EURIPIDES

Alkestis

Bakkhalar

Hippolyte

İon

Íphigenia Aulis'te

Íphigenia Tauris'te

Les Phéniciennes

EUSEBİOS

Préparation Evangélique

EUSTATHİUS

Commentarii Dionysius Periegeta

HERAKLEİTOS

Fragmanlar

HERODOTOS

Herodot Tarihi

HESİODOS

Tanruların Doğuşu (Theogonia)

HESYKHİOS

Leksikographos

Πυρρόοι

ἀλευρόμαντις

Θριαί

HİMERİUS

Orationes

HOMEROS İLAHİLERİ (Homerik Hymnoslar)

HOMEROS

Íliada

Odysseia

HYGİNUS

Fabulae

İAMBLİKHOS

De Mysteriis

İSKENDERİYELİ KLEMENTUS

Protrepticus

KALLİMAKHOS

Hymnes à Apollon

KONON

KORİNTHOSLU ARİSTONOOS

Péan à Apollon

KSENOPHON

Anabasis

LACTANTIUS

Divinarum Institutiorum

LUCANUS (MARCUS ANNAEUS LUCANUS)

Pharsalia

LUCRETIUS

De Rerum Natura

LUKİANOS

Alexandre ou Le Faux Prophète

Aleksandros ya da Düzmece Yalvaç

Bis Accusatus

Hermotimos

Seçme Yazılar I – II - III

LYKOPHRON

Alexandra

MAKROBİOS

Saturnalis

NAZİANSUSLU GREGOİR

În Julianum Imperatorem Îvectiva

NİKANDROS

Alexipharmaca

Thèriaka

Oracula Sibylline

OVIDIUS

Aşk Sanatı

Fasti

Metamorphoses

PAUSANİAS

PHILOSTRATOS

Vie d'Apollonius

PLATON

Devlet

İon: Şiir Üzerine

Phaidon: Ruh Üzerine

Yasalar

PLİNİUS (YAŞLI)

Naturalis Historia

PLUTARKHOS

Amatorius

De İside et Osiride

De Defectu Oracularum

De Fraterno Amore

De Pythiae Oraculis

Lykurgos'un Hayatı

Moralia

Quaestiones Convivales

Quaestiones Graecae

Vie d'Alexandre

POLLUX

POMPONİUS MELA

Chorographia (De Situ Orbis)

PORPHYRİOS

Epistula ad Anebonem

Vie de Pythagore

RODOSLU APOLLONİOS

Les Argonautiques

SAPPHO

31. Fragman

SENECA

Troialı Kadınlar

SERVIUS

In Aeneid

SOLINUS

SOPHOKLES

Antigone

Elektra

STATIUS

Thebaidos

STRABON

Geographica

SUIDAS

Θριαι

Lexikographos

TACITUS

Annales

THEODORETUS CYRRHIUS

THEOPHRASTOS

Karakterler

THEOPOMPOS

Fragmanlar

VERGILIUS

Aeneas

ÖZGEÇMİŞ

Sena YILMAZ

Kişisel Bilgiler:

Doğum Tarihi: 18. 05. 1986.

Doğum Yeri: İzmir.

Eğitim:

Lisans: Université Michel de Montaigne Bordeaux III, Bordeaux-
– FRANCE, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü (2004 – 2009).

Lise: İzmir Özel Tevfik Fikret Lisesi (1997 – 2004).

Mesleki Çalışma:

2009 – 2011: Apollon Klarios Bilicilik Merkezi Kazısı.

Yabancı Dil: Fransızca, İngilizce.

ÖZET

Bu çalışmada, Apollon Klarios Bilicilik Merkezi ile Delphoi Apollon Bilicilik Merkezi'nin kehanet personelleri ve kehanet objeleri açısından karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu inceleme sırasında, öncelikle Delphoi Apollon Bilicilik Merkezi, ardından Apollon Klarios Bilicilik Merkezi coğrafi olarak konumlandırılmış, Apollon'a adanmış kehanet merkezleri olmaları açısından incelenmiş ve bu iki önemli merkezde kullanılan kehanet yöntemleri antik yazarların ve günümüz yazarlarının görüşleri rehberliğinde tek tek irdelenmeye çalışılmıştır.

Antik Dönem'in bu iki önemli kehanet merkezi, kullandıkları kehanet yöntemleri açısından incelendiklerinde, Apollon'a adanmış olmalarına rağmen, her ikisinin farklı kehanet yöntemlerine başvurdukları görülmüştür. Delphoi Apollon Bilicilik Merkezi'nde çok sayıda ve çeşitli yöntemler kullanılırken, Apollon Klarios Bilicilik Merkezi'nde ağırlıklı olarak su ile kehanet yöntemi kullanılmıştır. Klaros'ta kullanılan suyun temin edildiği kutsal kaynağın, günümüzde halen aktif olması Klaros'un kullandığı kehanet yönteminin önemini arttırmaktadır.

Yöntemlerin ardından, Delphoi Apollon ve Apollon Klarios Bilicilik Merkezleri, kehanet ritüelinde görevli olan kehanet personelleri açısından incelenmiştir. Bu konuda da her iki merkezin farklı personele sahip oldukları ve bu personelin farklı görev tanımları olduğu anlaşılmıştır. Delphoi Apollon Bilicilik Merkezi'nde sınırlı sayıda ve çeşitlilikte personelin görevli olduğu, Apollon Klarios Bilicilik Merkezi'nde ise daha çeşitli ve daha çok sayıda personelin görevli olduğu görülmüştür.

Kehanet objeleri bakımından irdelendiğinde ise, her iki merkezin de kehanet ritüelinde benzer objeleri kullanmış olmaları dikkat çekmektedir. Ortak olan birçok objenin yanında, kutsal kaynağın ayrı bir önemi vardır. Çünkü Delphoi Apollon Bilicilik Merkezi'nde bulunan kutsal kaynak artık mevcut olmamasına rağmen, Apollon Klarios Bilicilik Merkezi'nin kutsal kaynağı halen mevcut ve aktiftir.

Her iki merkez de Apollon'a adanmış olmasına ve 2008 yılına kadar Delphoi Apollon Bilicilik Merkezi'nin daha erken dönemde kurulduğu biliniyor olmasına rağmen, kuruluş tarihleri açısından bakıldığında 2008 yılında ele geçen yüksek ayaklı bir Myken *kylix* bilgileri değiştirmiş, Apollon Klarios Kehanet Merkezi'nin Myken Dönemi'nde kurulduğunu ve Delphoi Apollon Kehanet Merkezi'nden daha eski bir bilicilik merkezi olduğunu bilim dünyasına kanıtlamıştır.

ABSTRACT

It is aimed in this study to make a comparison between the Prophecy Center of Apollo Clarios and the Prophecy Center of Apollo at Delphi in point of prediction staff as well as prediction objects. During the research, first the Prophecy Center of Apollo at Delphi and later the Prophecy Center of Apollo Clarios have been positioned geographically, examined from the point of view of being prediction centers devoted to Apollo and the prediction techniques used in these two important centers have been investigated thoroughly in the light of the views of ancient and today's authors.

When these centers are examined on the basis of the prediction techniques they used, it is clearly seen that the two important prophecy centers of the Ancient Age applied for different techniques of prediction although both were devoted to Apollo. Various techniques in huge numbers were used in the Prophecy Center of Apollo at Delphi whereas prophecy method through water was mostly used in the Prophecy Center of Apollo Clarios. The holy source from where the water used in Claros provided is still active today and this has risen the importance of the prophecy method which Claros used.

Both the Prophecy Center of Apollo at Delphi and the Prophecy Center of Apollo Clarios have been examined from the point of staff on duty in prophecy rituals after their methods have been studied carefully. It is understood that both centers had different staff and those staff had different definitions of mission. It has also been seen that the Prophecy Center of Apollo at Delphi had staff on duty limited in number and variety whereas there were staff more in number and variety in the Prophecy Center of Apollo Clarios than the other.

It draws the attention of the examiner that both centers used similar objects in prophecy rituals when the case is examined from the point of view of prediction things. The holy source has a distinctive importance as well as a lot of common objects because the holy source in the Prophecy Center of Apollo at Delphi is no longer exist whereas the one in the Prophecy Center of Apollo Clarios is still active and in use.

Although both centers were devoted to Apollo and it has been assumed until 2008 that the Prophecy Center of Apollo at Delphi was founded earlier, a Myken *kylix* with high feet obtained in 2008 has proved to the world of science that the Prophecy Center of Apollo Clarios was founded in Myken Age and it is an older center than the Prophecy Center of Apollo at Delphi considering the dates of foundation of both centers.